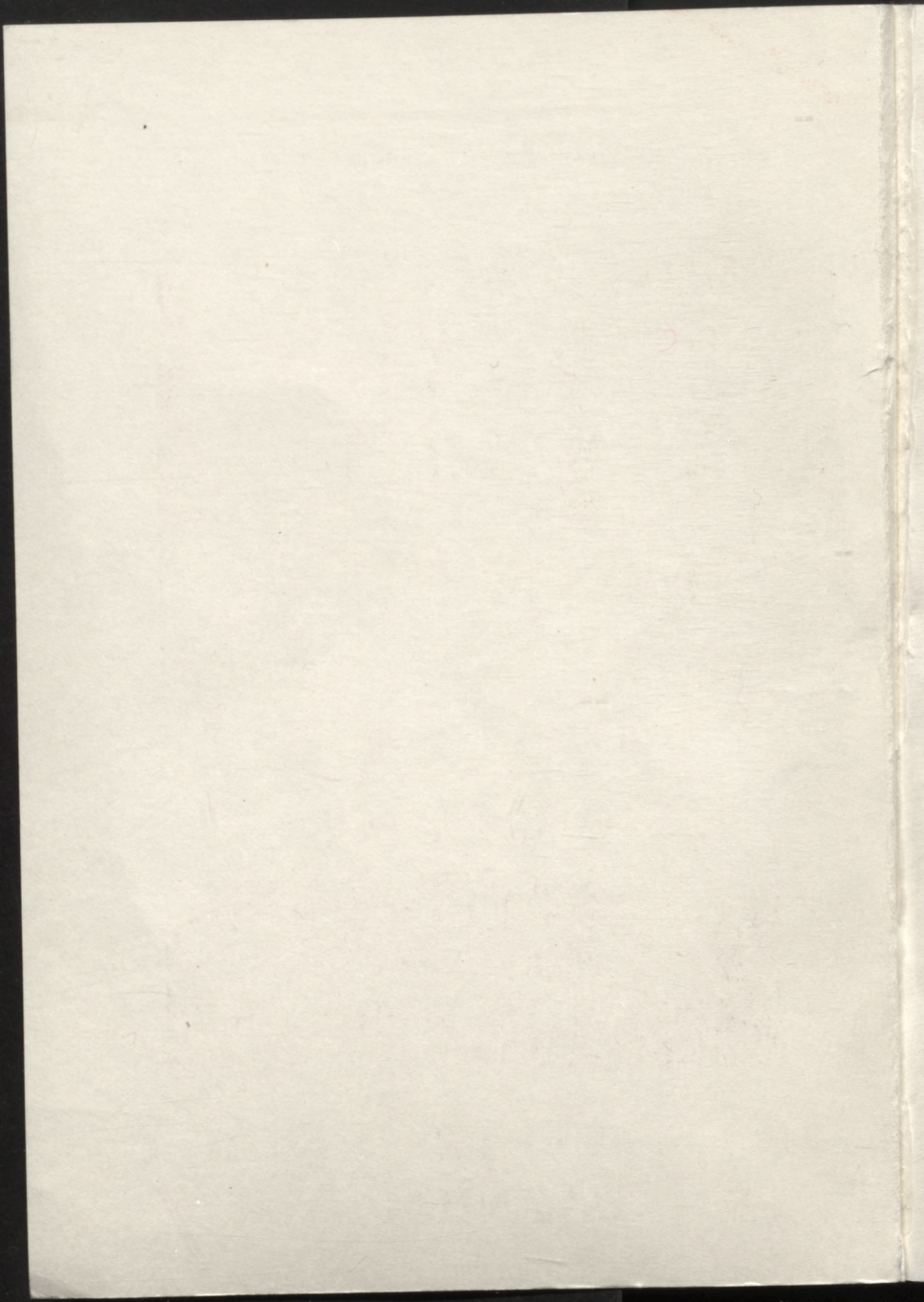

Protopresbiters Aleksandrs Černejs

LATVIJAS PAREIZTICĪGĀ
BAZNĪCA

96-3

472

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

L
2

ECUMENICAL
PATRIARCHATE

Protopresbiter
Aleksandrs Černejs

PROLOGUE

LATVIJAS
PAREIZTICĪGĀ
BAZNĪCA

Community of St. John
London

[Handwritten signature]

svētā Jāņa anglikāņu baznīca, Londona.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~96-9-843~~
0303033324

Grāmata ir izdota ar Tiateiras un Lielbritānijas arhibiskapa
Gregorija ierosinājumu un svētību.

LATVIJAS
PAREIZTICĪGĀ
BAZŅNĪCA

Pirmais izdevums angļu valodā Lielbritānijā 1985. gadā.
Otrais izdevums ir tulkojums latviešu valodā 1996. gadā.

© Protopresbiters Aleksandrs Černejs 1996. gadā.
Atbildīgais par izdevumu latviešu valodā O. D. Bogdānovs.
Korespondenci adresēt: *p.k.11*

Rīga LV - 1039

Iespiests A/S Preses Nams

Vāka pirmajā lappusē – pareizticīgo latviešu kapela
svētā Toma anglikāņu baznīcā Londonā.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ECUMENICAL
PATRIARCHATE

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ
ARCHDIOCESE OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

PROLOGUE

I am delighted to have this opportunity to congratulate the Very Reverend Protopresbyter Alexander Cherney, Dean of the Latvian Orthodox Church Abroad and a member of the clergy of this Archdiocese, on the occasion of the publication of the revised edition of his book "The Latvian Orthodox Church".

As the reader will discover, the Latvian Orthodox Church has been closely associated with the Archdiocese of Thyateira since its reception into the Oecumenical Patriarchate in 1936, when my predecessor Metropolitan Germanos Strinopoulos was named as Exarch of the Oecumenical Patriarch, and then presided at the consecration of the first Metropolitan of Riga and All Latvia.

However, it is not here that Father Alexander begins his account of the history of Orthodoxy in Latvia but from the period of the Orthodox Princedom of Gericke in the twelfth century. He then traces the developments, the successes and the persecutions of this little-known Church up until the present day. Indeed, it is encouraging that not only has the warm reception given to the first edition of this book warranted a Latvian edition, but that the recent developments in Latvia have meant that a considerable amount of revision has been required, given that Latvia has been restored to its rightful place among the free nations of the world. It is encouraging, too, that the chapter on Orthodoxy in Latvia's neighbouring countries has also had to be heavily revised in view of the developments of the recent past.

It is therefore with heartfelt gratitude to Christ, Who has taught us by His own example that through suffering comes the Resurrection, that I bless this study of Protopresbyter Alexander Cherney, and recommend it to all those who love our Holy Church. I especially urge our young people to study it with care, since it shows how our brethren, the Orthodox Christians of Latvia, followed in the steps of the saints and of the Lord Himself, remaining "faithful unto death".

With this in mind, I once again congratulate the Very Reverend Protopresbyter Alexander Cherney on his scholarly work, and I both thank him for his faithfulness and dedication and pray for his happiness and that of his family.

May the Risen Lord richly bless the Orthodox Church of Latvia, its Clergy and its Faithful; and may the Triune God guard and protect the land of Latvia.

+ Gregorios
Archbishop of Thyateira
and Great Britain

Holy Easter 1996

Tiateiras un Lielbritānijas arhibīskapa Gregorija ievadvārdi

Man ir prieks par šo iespēju sveikt augsti godājamo protopresbiteri Aleksandru Černeju, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas ārzemēs administratoru un mūsu arhidiocezes klēra locekli sakarā ar viņa grāmatas "Latvijas Pareizticīgā Baznīca" papildinātā izdevuma izdošanu.

Lasot grāmatu, mēs varam pārliecināties, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca bija cieši saistīta ar Tiateiras arhidiocezi, kopš tās iekļaušanas Ekumēniskajā Patriarhātā 1936. gadā. Tad, kad mans priekštecis Germans Strinopoulos, būdams Ekumēniskā Patriarha eksarhs, konsekkrēja pirmo Rīgas un visas Latvijas metropolītu.

Tēvs Aleksandrs savu vēsturisko apskatu sāk nevis no šiem gadiem, bet no 12. gadsimta, no Jersikas pareizticīgā valdnieka laikiem. Pēc tam viņš ataino attīstību, panākumus un vajāšanas, kuras skāra šo mazpazīstamo Baznīcu, un apskatu nobeidz ar mūsu dienām. Grāmatas pirmajam izdevumam tika veltīta labvēlīga atsauksme, bet pēdējo gadu notikumi I atvijā lika izdarīt ievērojamus papildinājumus, jo Latvija kļuva brīva un ieņēma pienācīgu vietu brīvo valstu saimē.

Ļoti iepriecinoši ir tas, ka nodaļu, kura ir veltīta kaimiņzemēm, arī ir nepieciešams papildināt sakarā ar notikumiem, kuri risinājās nesēnā pagātnē.

Tāpēc, dziļā sirsnībā pateicoties Kristum, Kurš mūs māca ar Savu piemēru, ka pēc ciešanām seko Augšāmcelšanās, es dodu svētību protopresbitera Aleksandra Černeja darbam un iesaku to visiem, kuri mīl mūsu svēto Baznīcu. Īpaši es aicinu jaunatni to studēt ar uzmanību un rūpību, lai redzētu, ka mūsu brāļi Latvijas pareizticīgie kristieši sekoja svētajiem un bija "uzticīgi līdz galam".

Domājot par to, es vēlreiz sveicu augsti godājamo protopresbiteri Aleksandru Černeju ar viņa pētniecisko darbu, es viņam pateicos par viņa uzticību un apņēmību, un lūdzos par viņu un viņa ģimeni.

Lai Augšāmcēlies Kristus bagātīgi svētī Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, tās klēru un ticīgo tautu, un lai Trīsvienīgais Dievs sargā un aizstāv Latvijas zemi.

+ Gregorijs

Tiateiras un Lielbritānijas arhibīskaps.

P SATURS

Priekšvārds	7
1. Latvijas valsts un iedzīvotāji	15
2. Ieskats Baznīcas vēsturē	21
3. Pareizticības attīstība Latvijā	27
4. Rīgas diocēze	33
5. Ievērojamākās baznīcas	45
6. Latvijas Pareizticīgā Baznīca	65
7. Atpakaļ uz Rīgas diocēzi	97
8. Latvijas Pareizticīgā Baznīca ārzemēs	119
9. Baznīca Latvijā	139
10. Pareizticība kaimiņzemēs	143
Pielikums	165
Epilogs	169
Izmantotā literatūra	173
Vārdnīca	176

Es sevišķi augstu vērtēju profesores Ludmilas Keleses (Koehler) at-
jaunju izmantot izdevumā "The Orthodox Slavic" (skat. izmantoto literatūru)
publicēto rakstu par Latvijas arhibīskapu Jāni. Viņas raksts parādās arī
pielikumā grāmatai "Krievu Katakombu Svētie".

Kristus Apskaidrošanās Dzelzs baznīca Jersikā.

Tīcietnes un Lielbritānijas arhitekts.

Priekšvārds

Nedaudz cilvēku citur pasaulē zin par Pareizticības eksistenci Baltijā, un tikai ļoti mazs skaits zina par Pareizticības eksistenci Latvijā un ir dzirdējuši par Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Faktiski tā ir gandrīz nepazīstama Rietumos. Tomēr šis darbs nekādā gadījumā nepretendē uz to, ka tas būtu visaptverošs, tas ir tikai pirmais solis, lai veicinātu tālākus pētījumus.

Realizēt pētījumus un izlikt rezultātus uz papīra – tas, šķiet, ir vairāk vai mazāk skaidrs darbs. Tomēr galvenā problēma saistīta ar materiāla sameklēšanu, jo svarīgākie informācijas avoti ir palikuši Latvijā.

Caurskatot piezīmes, kuras izdarītas īsi pēc kara diskusijās un intervijās ar hierarhiem metropolītu Augustīnu (Pētersonu) Felbahā pie Štutgartes, metropolītu Serafīmu (Lade) Mīnhenē un citiem hierarhiem un priesteriem, kļuva acīmredzams, ka ar tām nepietiktu, lai radītu šo darbietilpīgo pētniecisko darbu.

Pēdējais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs, kurš devās trimdā, ir miris. Īsi pēc kara pārējie garīdznieki emigrēja visos virzienos uz brīvo pasauli. Vairums no viņiem pārgāja citās nacionālajās Baznīcās, tādējādi aizejot no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs. Igaunijas Pareizticīgā Baznīca cieta līdzīgi. Tomēr abu šo Baznīcu – Latvijas un Igaunijas – stāvoklis pilnīgi atšķiras no Lietuvas Pareizticīgās Baznīcas stāvokļa un Somijas Pareizticīgās Baznīcas stāvokļa.

Tie, kas palika lojāli Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai, tagad ir miruši un nav atstājuši nekādus ar Baznīcas darbību saistītus dokumentus. Viss šķiet zudis, it kā mirušie būtu paņēmuši līdz kapā visas ziņas. Mēģinājumi saistīties ar atsevišķiem cilvēkiem bija neauglīgi. Ilgi, intensīvi un grūti cenšoties iegūt kādu pamata informāciju, lai sāktu rakstīt, reizēm šķita, ka šo pētījumu neizdosies turpināt. Tomēr priekšdarbi nebija pavisam vērtīgi, jo kādā dienā pēc avīzes sludinājuma tika saņemts ļoti vērtīgs materiāls no A. Skrēbera kunga Šveicē. Tad vēl kādi materiāli pienāca no citiem cilvēkiem un citām vietām, un šķita, ka ir vērts šo darbu turpināt. Autors pateicas šiem nedaudzajiem, bet ļoti izpalīdzīgajiem cilvēkiem, kas tik daudz palīdzēja pētniecības darbā.

Es sevišķi augstu vērtēju profesores Ludmilas Kēleres (Koehler) atļauju izmantot izdevumā "The Orthodox Word" (skat. izmantoto literatūru) publicēto rakstu par Latvijas arhibīskapu Jāni. Viņas raksts parādās arī pielikumā grāmatai "Krievu Katakombu Svētie".

Autors pateicas par palīdzību visiem tiem, kuri sūtīja informatīvu materiālu un fotogrāfijas, kā arī tiem, kuri devuši ieguldījumu šajā darbā. Daudz vērtīgu fotogrāfiju tika saņemtas pa pastu un citiem sakaru līdzekļiem kā atbilde uz sludinājumu avīzē; dažas tika atsūtītas kopā ar pavadvēstuli, citas – bez jebkādas norādes uz sūtītāju. Tā kā nebija iespējams pateikties katram individuāli, es izmantoju šo iespēju, lai izteiktu sirsnīgu pateicību visiem atbalstītājiem, sevišķi A. Skrēberam; Dr. D. Papam (Papp), Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas izdevuma "USK ja ELU" redaktoram; J. Beķera kungam; Z. Kolača (Kolacz) kundzei; A. Grīvaiņa kundzei; tēvam A. Dubinovskim; tēvam Kirilam Braunam (C. Browne); baronam S. fon Bennigsenam; A. Leimaņa kungam un, protams, visiem, kuru vārdi nav zināmi. Es ticu, ka attēliem ir pašiem ko stāstīt un ka tie ievērojami palīdzēs izskaidrot rakstīto. Ilustrācijām, pēc manām domām, ir ļoti svarīga loma šādā publikācijā un to nozīmi nevajadzētu novērtēt pārāk zemu.

Ja esmu lietojis materiālu, nenorādot avotu, tas noticis informācijas trūkuma dēļ – un es ļoti atvainojos par šādu trūkumu, ja tāds būtu, un centīšos to labot nākošajā šīs grāmatas izdevumā.

Rakstīt šo grāmatu mani mudināja dēls Džordžs, un neizmērojams ir manas sievas Helēnas ieguldījums (arī manuskripta drukāšanā). Bez šīs palīdzības grāmata nekad nebūtu iznākusi.

Esmu ļoti pateicīgs tēvam Kirilam Braunam (Cyril Browne), kas izlasīja visu manuskriptu un ierosināja vērtīgus labojumus un priekšlikumus. Arī latviešu izdevuma tulkam Arno Liepiņam un priesterim Jānim Kalniņam.

Tādējādi tika sasniegts šī darba galvenais mērķis – sniegt informāciju par Pareizticību Latvijā un citās Baltijas valstīs, parādīt Latvijas Pareizticīgo Baznīcu plašākajā Pareizticīgās Baznīcas saimē un uzskaitīt vēsturiskos faktus un notikumus, lai saglabātu tos nākotnei.

Sākotnējais nodoms bija – rakstīt par Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, bet drīz kļuva skaidrs, ka uzrakstītais būtu nepilnīgs, ja pielikumā nepieminētu Pareizticību Latvijas kaimiņvalstīs, īpaši Igaunijā, un arī Lietuvā un Somijā.

Vispirms šis pētnieciskais darbs ir veltīts Pareizticībai un valstij, kuru pazīst kā Latviju, zemei, kura redzējusi tik daudz uz tās izcīnītus karus, ka grūti atrast tai līdzīgu vietu, bet kura vienmēr ar Dieva žēlastību atkal pacēlusies no pelniem. Laiks paies un paaudzes mainīsies, bet šī zeme dzintara krastā paliks. Tomēr šī darba motīvs nav tikai sniegt informāciju un zināšanas

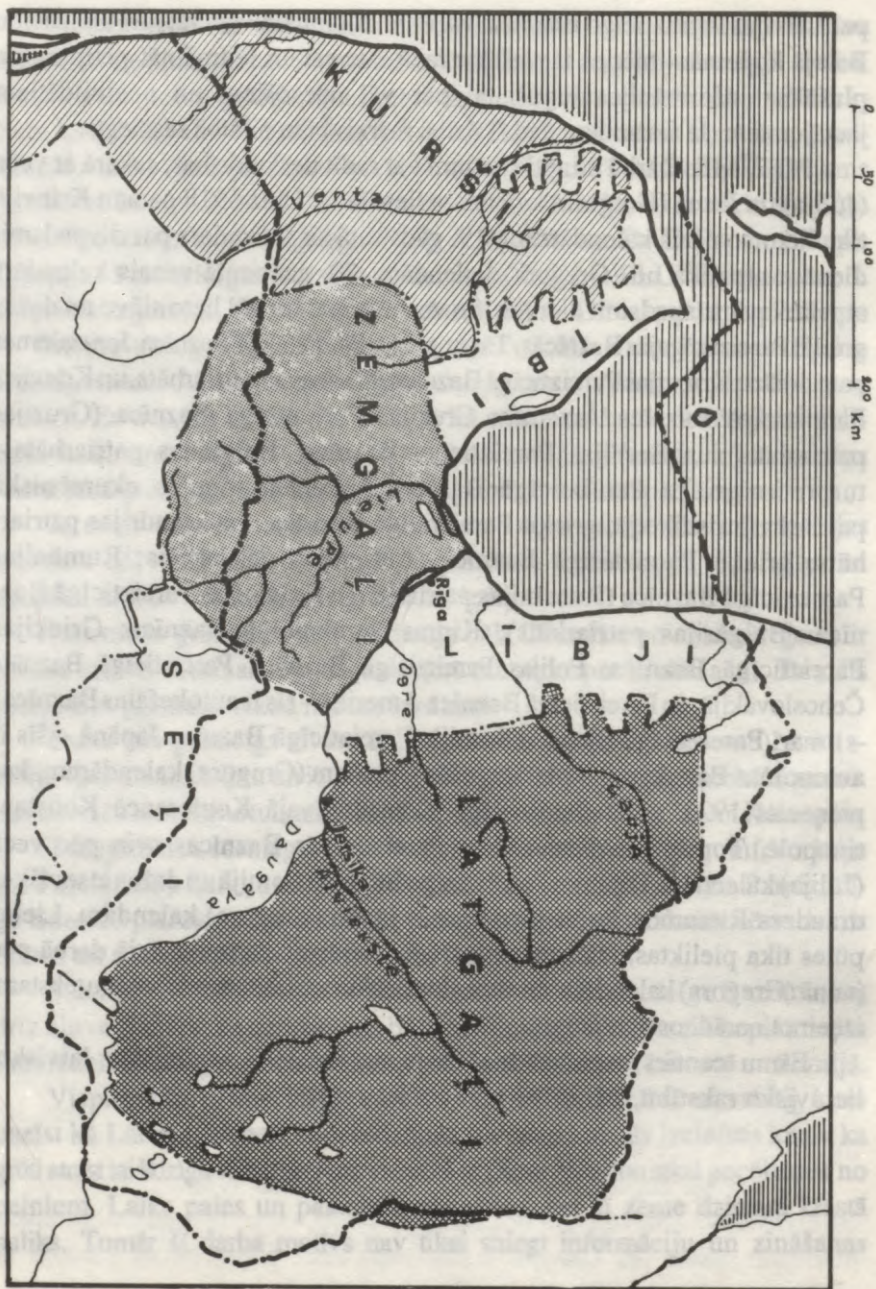
par Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, vai Pareizticību Latvijā, vai pat Pareizticību Baltijā kopumā – mērķis ir plašāks: radīt interesi un iedrošināt pētījumiem plašākas informācijas iegūšanai par vēl neesošiem un neatbildētiem jautājumiem. Ja tas notiktu, tad šī darba mērķis būtu pilnībā sasniegts.

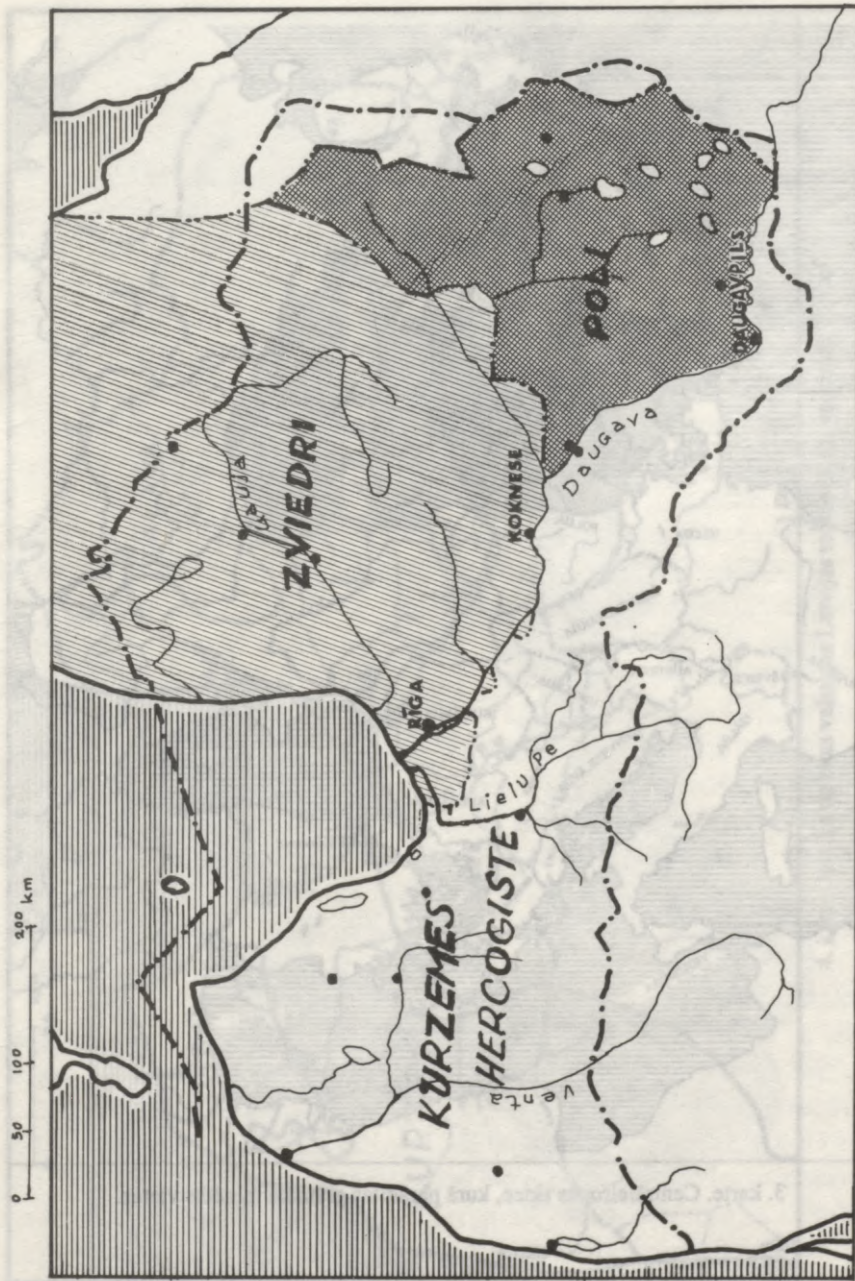
PIEZĪME: Darbā minētie datumi var radīt neskaidrības, sakarā ar vecā (Jūlija) un jaunā (Gregora) kalendāra lietošanu. Līdz 1918 gadam Krievijā tika lietots vecais kalendārs, un 19. gadsimtā šis kalendārs par divpadsmit dienām atpalika no (Gregora) kalendāra. 20. gadsimtā vecais kalendārs atpaliek par trīspadsmit dienām. Šo veco kalendāru vēl lieto slāvu un dažās grieķu Pareizticīgajās Baznīcās. Tās ir: grieķu Pareizticīgā Baznīca, Jeruzalemes patriarhāts; Krievijas Pareizticīgā Baznīca, Maskavas patriarhāts, un Krievijas Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs; Gruzijas Pareizticīgā Baznīca (Gruzijas patriarhāts) un Serbijas Pareizticīgā Baznīca, Belgradas patriarhāts, – turpretim: grieķu Pareizticīgā Baznīca Konstantinopoles ekumēniskā patriarha jurisdikcijā; grieķu Pareizticīgā Baznīca, Aleksandrijas patriarhāts; grieķu Pareizticīgā Baznīca, Antiohijas patriarhāts; Rumānijas Pareizticīgā Baznīca (Rumānijas patriarhāts); Bulgārijas Pareizticīgā Baznīca (Bulgārijas patriarhāts); Kipras Pareizticīgā Baznīca; Grieķijas Pareizticīgā Baznīca; Polijas Pareizticīgā Baznīca; Pareizticīgā Baznīca Čehoslovākijā; un Pareizticīgā Baznīca Amerikā – šīs ir autokefālas Baznīcas – un arī Pareizticīgā Baznīca Somijā, Pareizticīgā Baznīca Japānā – šīs ir autonomas Baznīcas – ir pielāgojušās jaunajam (Gregora) kalendāram, kas pieņemts 1923. gadā Pareizticīgo Konsultatīvajā Konferencē Konstantinopolē. Tomēr Lieldienas visas Pareizticīgās Baznīcas svin pēc vecā (Jūlija) kalendāra, izņemot Pareizticīgo Baznīcu Somijā un dažas atsevišķas draudzes Rietumos, kuras pieņēmušas jauno (Gregora) kalendāru. Lielas pūles tika pieliktas, iegūstot un parādot pareizos datumus šajā darbā pēc jaunā (Gregora) kalendāra, lai atvieglotu jebkuram lasītājam sekošanu tekstam, izņemot norādītos gadījumus.

Esmu centies saglabāt īpašvārdu nacionālo – igauņisko, latvisko, lietuvisko rakstību, atšķirības norādot iekavās.

1. karte. Senās Latvijas cilts un to teritorija 12. un 13. gadsimtā (Livoniņā).

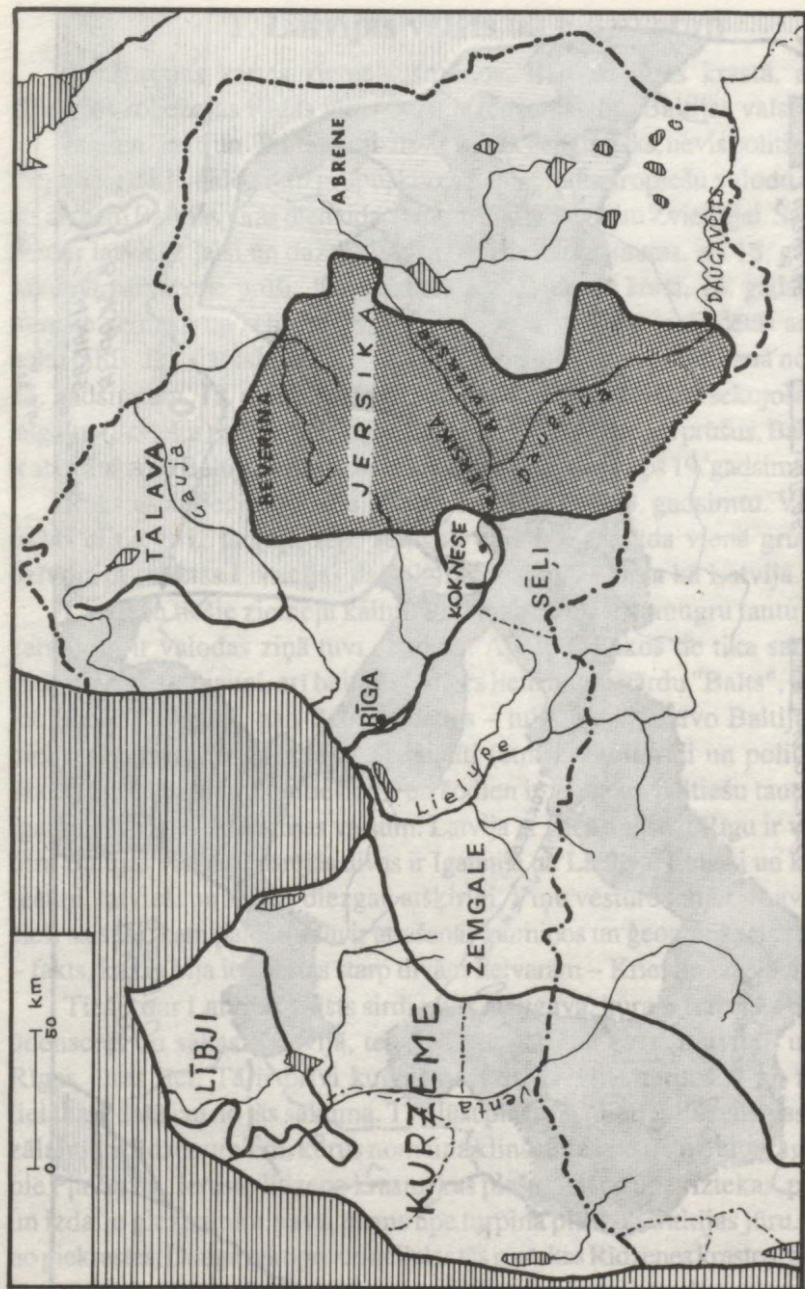

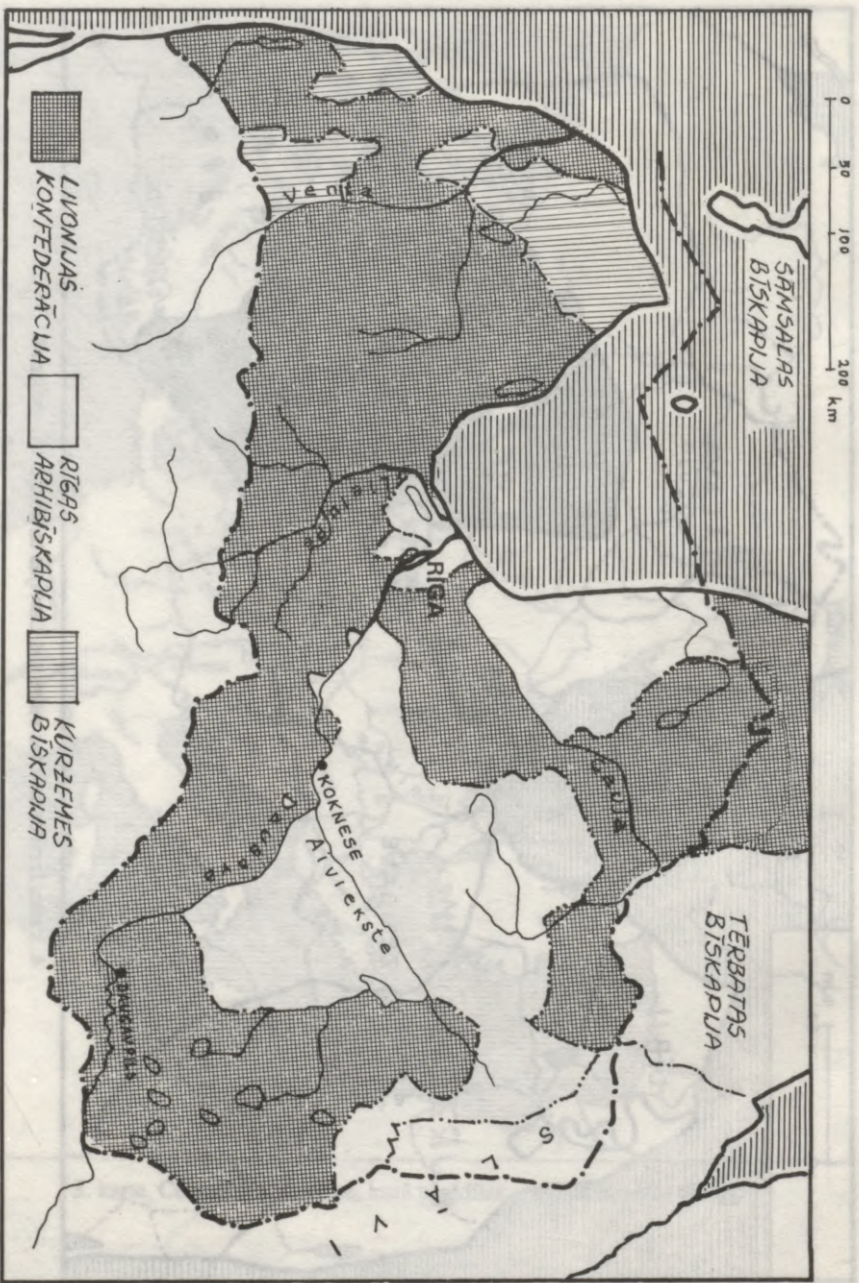
2. karte. Latvijas teritorijas sadalījums starp dažādām valstīm 17. gadsimtā.

3. karte. Centrāleiropas skice, kurā parādītas grāmatā minētās vietas.

4. karte. Jersika un citas valstiņas Latvijas teritorijā 13. gadsimtā.

5. karte. Livonijas konfederācija līdz 1562. gadam.

1. Latvijas valsts un iedzīvotāji

Uz Eiropas kartes ziemeļaustrumos, Baltijas jūras krastā, ar kuru ziemeļos robežojas Rīgas jūras līcis, ir redzamas trīs Baltijas valstis.

Šodien "balti un "Baltijas valstis" ir vairāk ģeogrāfisks, nevis politisks apzīmējums. Balti veido tautu grupu, kuras pieder indoeiropiešu valodu saimei; tās aizņem Baltijas jūras dienvidaustrumu krastu iepretim Zviedrijai. Šai grupai pieder latvieši, leiši un dažas citas tagad izzudušas tautas, arī 18. gadsimta sākumā pārvācotie prūši, 16. gadsimtā pārlatviskotie kurši, 14. gadsimtā izmirušie zemgaļi un sēļi. Baltkrievijā un Rietumkrievijā izkļiedētās austrumbaltu ciltis tika slāviskotas pēc slāvu ekspansijas ziemeļu virzienā no 7. līdz 13. gadsimtam. 12. un 13. gadsimtā balti aptvēra atsevišķas sekojošas ciltis: latgaļus (latviešus), sēļus, zemgaļus, kuršus, leišus, sudāvus un prūšus. Baltu vārds ir atvasināts no Baltijas jūras nosaukuma un tiek lietots kopš 19. gadsimta vidus.

Rakstos apliecinātā baltu vēsture sākas ar 12.–13. gadsimtu. Vēlāk tās pašas ciltis, t. i., latgaļi, sēļi, zemgaļi un kurši saplūda vienā grupā, kas dzīvoja tā sauktās Livonijas daļā, kura tagad pazīstama kā Latvija.

Latviešu tiešie ziemeļu kaimiņi ir igauņi, kuri ir somugru tautu saimes zars; viņi ir valodas ziņā tuvi somiem. Agrākos laikos tie tika saukti par estiem (Aesti). Igauņi, arī baltieši [autors lieto angļu vārdu "Balts", apzīmējot gan baltu tautas, gan Baltijas tautas – tulk. piez.], dzīvo Baltijas jūras piekrastes ziemeļu daļā, ir cieši saistīti (etniski, kulturāli un politiski) ar sākotnējiem baltiem (baltiešiem) un šodien ir viena no baltiešu tautām, bet Igaunija ir viena no Baltijas valstīm. Latvija ar galvaspilsētu Rīgu ir viena no trim Baltijas valstīm, pārējās divas ir Igaunija un Lietuva. Etniski un kulturāli igauņi, latvieši un leiši ir diezgan atšķirīgi. Viņu vēsture tomēr ir savstarpēji cieši saistīta, kam par iemeslu ir atrašanās kaimiņos un ģeogrāfiskais stāvoklis – fakts, ka tās bija iespiestas starp divām lielvarām – Krieviju un Vāciju.

Tieši caur Latvijas valsts sirdi plūst Daugava, kura ir Latvijas lielākais ūdensceļš un sākas Krievijā, tek 368 km garumā cauri Latvijai, un ietek Rīgas jūras līcī. Tā ir brīvi kuģojama visā Latvijas teritorijā un faktiski lielākajā daļā jau no tās sākuma. Tā plūst plaša un mierīgi līdzena vasarā gar zālainiem līdzenumiem, kurus nomaina klinšainie krasti un Staburaga kalns pie Pļaviņām. Ierasto līdzeno krastu, kas plešas jau no upes iztekas, pārtrauc un izdaiļo gleznainā ainava, pirms upe turpina plūst uz Baltijas jūru. Netālu no piekrastes, Daugavas upes un nelielas tās pietekas Rīdzenes krastos, dumbrajā tika uzcelta Rīgas pilsēta, kas izauga un kļuva par Latvijas valsts galvaspilsētu.

Ir vēl dažas upes, kā Gauja, Lielupe, Venta, Ogre, Aiviekste, kuras vairo salīdzinoši līdzinās zemes skaistumu, plūstot cauri pļavām, greznotas ziedošiem kokiem un krūmiem gar to krastiem. Daudzo dažādo pļavas puķu, koku un krūmu aromāts piepilda gaisu pavasarī un sevišķi vasarā. Atklātais apvāršnis, zaļie vai zeltainie – atkarībā no gadalaika – kviešu lauki, kas vējā viļņojas līdzīgi jūrai, ir neaizmirstams skats. Ziemas vidū garās priedes daudzos mežainos apvidos stāv klusi zem smagām sniega segām, majestātiskas un mierīgas. Vasarā īpaši pievilcīgas ir bērzu birzes, kur to zīdainās, sudrātās lapas čaukst gar baltajiem stumbriem maigā vēja brāzmā un saules stari mirgo cauri agrā rītā un vēlu pēcpusdienā. Bet ir arī daudz citu koku, kā baltegle, egle, apse, melnalksnis, kļava, osis, goba, liepa, un retāk arī ozols.

Ziema parasti ir auksta ar biezu sniegu. Vasara ir pastāvīga un karsta. Latvijas valsts varēja sevi apgādāt.

Visā valstī ir daudz – apmēram 2980 – ezeru. Sevišķi bagāta ar ezeriem ir Latvijas dienvidaustrumu daļa. Skatoties no augstāka punkta, var redzēt trīs vai četrus ezerus, no kuriem lielākais ir Rāznas ezers (55,9 kv. km) Latgalē. Krastus veido galvenokārt smalka sudrabaina smilts, kas liegi ieliecas ūdenī, līdzīgi Baltijas jūras krastam. Vasarā apvidus ir skaists jebkurā dienas laikā, bet ļoti agrs rīts vai vakars ir ar sevišķu pievilcību. Kad nav vēja, var redzēt tirkīzzilās debesis atspoguļojamies rāmajā ūdenī līdz ar graciozajiem krasta vītoliem, kas noliekušies ūdenī. Saulrieta vērošana uz spogulim līdzīgās virsmas var aizraut elpu.

Latviešu senči izcīnīja daudzus karus ar zviedriem, dāņiem, vāciešiem, poļiem un krieviem. Ir liecība, ka ilgi pirms 8. gadsimta Latvijas teritorijā bijuši zviedri. 11. gadsimta beigās ieplūda teitoņu bruņinieki un 13. gadsimtā Latviju pilnīgi iekaroja vācu krustneši. Kopš tā laika tā bieži bijusi kaujaslauks, kurā lielvaras sacentās savā starpā par kundzību Austrumbaltijā (2. karte). 19. gadsimtā Latvija bija kļuvusi par Krievijas impērijas sastāvdaļu. Bet, par spīti Krievijas politikai, kas pasludināja "Vienoto un Nedalāmo Krieviju", latviešu tauta un citas Baltijas tautas vēlējās un centās būt brīvas un neatkarīgas tautas savā tēvzemē.

Latvieši runā vienā no vecākajām indoeiropiešu valodām, un lūgšanas līdz ar Pareizticīgās Baznīcas dievkalpojumiem tiek noturētas atbilstoši draudzes vajadzībām baznīcslāvu vai latviešu valodā. Latviešu valoda ir cieši saistīta tikai ar vienu no kaimiņu zemēm: Lietuvu.

Latvijas iedzīvotāji galvenokārt bija zemnieki, un, par spīti svešinieku kundzībai, ir saglabājuši savu valodu, paražas un kultūru. Apmēram no 19. gadsimta pirmās puses latvieši centās un spēja iegūt augstāko izglītību, iegūt augstāku stāvokli un sākt aizstāvēt savu nacionālo identitāti. Pēc pirmā pasaules kara un Krievijas revolūcijas, kura aizslaucīja Krievijas monarhiju un radīja vispārēju haosu Krievijas impērijā, Latvija pasludināja Neatkarību. Latvijas Proklamēšana notika Rīgā 1918. gada 18. novembrī. Sekoja Neatkarības karš, kurā gan vācu, gan padomju armijas tika izdzītas no Latvijas teritorijas. 1921. gadā Latvija saņēma pilnu likumīgu atzīšanu no lielvaru pusēs, un acīmredzami bija dzimusi neatkarīga *de jure* Latvijas valsts. Latvija pieteicās un kļuva par Tautu Savienības locekli 1922. gada 22. septembrī.

Jaunās neatkarīgās valsts teritorija bija pilnīgi izpostīta karā starp divām lielvarām. Lai iedarbinātu ekonomiku, pirmoreiz tika ieviesta Latvijas nauda: 1 Lats=100 santīmi pamatojās uz 0,29 gramu zelta vērtību. Agrārā Reforma piespieda sevišķi lielos zemes īpašniekus sadalīt savas muižas mazākās saimniecībās, ko varēja apstrādāt viena vidēji liela ģimene. Kad sāka eksportēt preces, tās bija galvenokārt lauksaimniecības un piensaimniecības ražojumi, kā arī koksne.

Kopš 1922. gada Latvijai bija demokrātiska satversme.

No 1920. līdz 1934. gadam valsti pārvaldīja Saeima, ko veidoja demokrātiski ievēlēti saeimas deputāti. Pēc 1934. gada līdz padomju armijas okupācijai 1940. gada jūnijā valdīja citādāka valdība, jo parlamentārajā sistēmā bija radusies krīze.

Saeimā šai laikā gāja vētrains. Tās deputāti nāca no dažādām partijām, īpaši no ekstrēmi kreisajām un labējām, komunisti un pārkonkristieši, kas radīja nesamierināmas atšķirības. Nevienai partijai nebija nozīmīga vairākuma. Koalīcijas valdība nespēja valdīt, jo visi jautājumi noslīka pretrunās un strīdos. Šai haotiskajā laikā radās apņēmīga un enerģiska persona: Kārlis Ulmanis. Par lielu pārsteigumu saviem pretiniekiem viņam 1934. gada 15. maija agrā rītā izdevās iegūt varu apvērsumā bez asins izliešanas. Pretošanās nebija. Saeima tika atlaista un K. Ulmanis pārņēma valsts lietas savās spējīgajās rokās kā valsts galva.

16. maijā K. Ulmanis apsōlīja jaunu satversmi, bet solījumu neizpildīja. Tāpēc viņa varai nebija 1922. gada valsts satversmes statusa, bet tā palika diktatūra. Lai gan kā diktators viņš nebija ne bargs, ne stingrs, tā tomēr

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

06.17.8.873

nebija demokrātiska sistēma. Laika gaitā viņš kļuva par "Tautas Vadoni" un pārvaldīja valsti, līdz Latvijas teritoriju okupēja padomju karaspēks. 20.-tajos gados Eiropā bija atrodami daži "maigi" diktatori, kuri sauca savu sistēmu par diktatorisku vai autoritāru. K. Ulmaņa laikam tomēr bija dažas ļoti pozitīvas iezīmes, ja neievēro vārda un preses brīvības ierobežojumus. Piemēram, bija tehnisks progress saimniecībā un attīstījās jaunas rūpniecības nozares, kuras atbalstīja jaunizveidotā Latvijas Kredītbanka, piešķirot kredītus uz labvēlīgiem nosacījumiem. Izdarot kopsavilkumu, to var saukt par stabilas un progresējošas ekonomikas periodu.

1940. gada jūnijā Latvija zaudēja savu neatkarību, kad padomju karaspēks iebruka valstī un to okupēja. Pēc tam padomju valdība inkorporēja Latviju un abas pārējās Baltijas valstis, Igauniju un Lietuvu, Padomju Savienībā kā jaunas padomju republikas. Šī anektēšana pamatojās uz slepeniem dokumentiem, kas bija daļa no Molotova–Ribentropa pakta. Šīs pirmās padomju okupācijas laikā, no 1940. gada jūnija līdz 1941. gada jūlijam, no apmēram divu miljonu iedzīvotāju kopskaita 34 000 Latvijas pilsoņu tika deportēti uz Padomju Savienību. Daži tika ieslodzīti cietumā, citi tika nošauti, citi pazuda bez vēsts. Tikai 1941. gada 13.–14. jūnijā vien kādi 16 000 latviešu tika apcietināti, deportēti vai nošauti. Igaunī un leiši cieta līdzīgi, un tas viss notika nevis kaut kur "trešajā pasaulē", bet gan šeit, pašā Eiropas kultūras centrā.

Padomju armiju no Latvijas, Igaunijas un Lietuvas padzina vācu nacisti.

No 1941. gada jūlija līdz 1944. gada ziemas sākumam Latviju bija okupējis nacistu karaspēks. Šai laikā, īpaši uz savas okupācijas beigām, varas iestādes iesauca daudzus latviešus savā karaspēkā, vairāk vai mazāk līdzīgi kā abās pārējās Baltijas valstīs, cīņai Austrumu frontē pret padomju karaspēku. 1944. gada beigās, kad padomju spēki vēlreiz virzījās uz Latviju, Latvijas iedzīvotāji, kas jau bija izbaudījuši padomju iekārtu, bēga no valsts uz rietumiem, galvenokārt uz Vāciju, un daži pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Tomēr tie latvieši, kas bija vācu karaspēkā, palika karot Latvijā līdz Vācijas kapitulācijai 1945. gadā. Dažiem izdevās aizceļot pie Rietumu Sabiedrotajiem un kļūt par karagūstekņiem. Pēc kara Vācijā DP (Displaced Persons – pārvietotās personas) nometnēs bija kādi 120 000 latviešu.

Kad radās izdevība, vairums latviešu DP emigrēja uz daudzām brīvās pasaules valstīm. Viņi tagad ir izkaisīti ASV, Kanādā, Lielbritānijā, Austrālijā, Jaunzēlandē, Francijā, Brazīlijā, Argentīnā, Venecuēlā un citās vietās. Lielbritānija bija pirmā valsts, kas atvēra savas durvis. Pirmajā izceļošanas mēģinājumā

1947. gadā turp devās 2000 eiropiešu brīvprātīgie strādnieki no DP nometnēm, un vēlāk šajā gadā un 1948. gadā ap 15 000 izgāja caur internēto nometnēm un tika iekārtoti darbos rūpniecībā, lauksaimniecībā un slimnīcās visā Lielbritānijā.

Piecdesmitajos gados daži tūkstoši atkal emigrēja uz citām brīvās pasaules valstīm. Pēc rupja novērtējuma pašlaik Lielbritānijā dzīvo ap 10 000 latviešu un šī valsts viņiem kļuvusi par mājām.

Lai gan nav viegli novērtēt, sekojošie tuvinātie skaitļi, kas pamatoti uz pašreiz pieejamo informāciju, dod priekšstatu par latviešu sadalījumu Brīvajā Pasaulē. ASV ir apmēram 100 000, Eiropā 30 000, Austrālijā un Jaunzēlandē 30 000, Kanādā 20 000 un Dienvidamerikā 7000. Eiropā lielākais latviešu skaits ir Britānijā, Vācijā un Zviedrijā. Tādas lielpilsētas kā Toronto Kanādā, Ņujorka un Čikāga ASV, Melburna un Sidneja Austrālijā ir pievilkušas latviešus, turpretim Anglijā nav atsevišķu pilsētu, kurām būtu dota priekšroka.

Daudz kas ir noticis, kopš latviešu bēgļi atstāja savu zemi, bet visās valstīs, kur latvieši apmetās, viņi dibināja savas organizācijas. Piemēram, katrā valstī ir centrālā organizācija, kas pārstāv tur dzīvojošos latviešus. Katrai centrālajai organizācijai ir savs pārstāvis Pasaules Brīvo Latviešu Apvienības (kura politiski apvieno latviešus Rietumos un koordinē kultūras un izglītības darbību) Padomē. Bez nacionālām, politiskām un kultūras organizācijām ir dažādu konfesiju reliģiskas organizācijas, kuras rūpējas par Latvijas reliģiskā mantojuma saglabāšanu. Katra latvieša galvenā vēlēšanās, protams, ir vēlreiz redzēt mūsu valsti brīvu, lai visas baznīcas varētu tikt atvērtas un brīvi cilvēki varētu slavēt Dieva Godību.

RĪGA

Brīvības piemineklis.

2. Ieskats Baznīcas vēsturē

Pareizticīgā Baznīca ir saime, ko veido Baznīcas ar pašpārvaldi. Pareizticīgais viedoklis ir vienkārša un universāla Kristietība.

Ļoti pieticīgi uzsākot savu darbību, Pareizticīgā Baznīca gadsimtu gaitā pakāpeniski auga un izplatījās līdz vistālākajiem pasaules nostūriem. JēzumKristum bija nedaudz vairāk kā simts sekotāju, kas bija Viņa Augšamcelšanās liecinieki. Viņiem deva iedvesmu un spēku Dievs un Svētais Gars pirmajos svētās Trīsvienības svētkos, un Baznīca tika dibināta Jeruzalemē.

Faktiski apmēram pirms pusgadsimta Rietumeiropā nedaudzi zināja par Pareizticību un citos kontinentos pat mazāk. Tomēr pareizticīgo priesteris tēvs Stīvens Hezerlijs (Stephen Hatherly), kurš dzimis Bristolē 1827. gadā, 1871. gadā tika ordinēts par priesteri, 1873. gadā nodibināja baznīcu Kardifā un 1877. gadā – Bristolē. Viņš arī sludināja Mančesterā un nodibināja angļu pareizticīgās draudzes Vulverhemptonā un Kiderminsterā. ASV teritorijā Pareizticīgā Baznīca eksistēja jau 1812. gadā Kalifornijā, un 1858. gadā tika nodibināta bīskapija Aļaskā. Šai laikā Pareizticības ietekmē nonāca citas pasaules daļas.

Pēc abiem pasaules kariem pareizticīgie bēgļi no Krievijas, Grieķijas, Serbijas, Rumānijas un daudzām citām valstīm izceļoja un apmetās visās pasaules malās. Viņi kļuvuši par Pareizticības misionāriem.

Šodien ir daudzas nacionālās Baznīcas ar pašpārvaldi, kuras pakļautas Konstantinopoles ekumēniskajam patriarham, Aleksandrijas patriarham, Antiohijas patriarham, Jeruzalemes patriarham un Maskavas patriarham. Grieķijas, Krievijas, Kipras, Serbijas, Rumānijas, Gruzijas, Bulgārijas, Polijas un citas nacionālās Pareizticīgās Baznīcas visas ir Baznīcas ar pašpārvaldi un atrodas pilnā saskaņā viena ar otru.

Visas šīs Baznīcas augstu vērtē Konstantinopoles ekumēnisko patriarhu, bet katras Baznīcas iekšējā dzīve ir neatkarīga. Dažas Pareizticīgās Baznīcas ir ļoti senas, citas ir jaunas. Pareizticīgā Baznīca var atskatīties uz apustulisku izcelsmi, un tā pamatojas uz svētā Pāvila vēstulēm, kas (izņemot vēstuli romiešiem) tika rakstītas agrīnajai Baznīcai, kuras tieša pēctece ir tagadējā Pareizticīgā Baznīca. Skaidrs, ka Romas Baznīca ir tikpat sena un apustuliska, bet tā nevar pretendēt uz augstāku stāvokli nekā Pareizticīgā Baznīca, jo pēdējā nekad nav bijusi pakļauta Romai. Dažiem varētu būt interesanti uzzināt, ka Romā gandrīz simtpiecdesmit gadus bija pārsvarā grieķu Baznīca, kas noturēja dievkalpojumus grieķiski un bija ar grieķiski rakstošiem un runājošiem bīskapiem.

863. gadā svētais Kirils un svētais Metodijs ("slāvu apustuļi" – kā viņus sauca) devās uz ziemeļiem no Bizantijas impērijas, lai uzsāktu misionāru darbu tālu ārpus impērijas robežām, un viņu puļņu rezultāts bija morāvu, bulgāru, serbu un krievu pievēršana Pareizticībai. Slāvu apustuļu nopelns ir divu radniecīgu alfabētu izveidošana (kam pamatā bija grieķu burti), kuros viņi un viņu mācekļi pierakstīja misijas darbā lietoto dienvidslāvu dialektu. Šis dialekts tika nosaukts par baznīcas slāvu valodu, jo tajā pierakstīti Svēto Rakstu un citu liturģisko tekstu pirmie slāviskie tulkojumi. Vēlāk tā kļuva par krievu literāro valodu, un kirilicas (viena no viņu izveidotajiem alfabētiem) jauna pārveidota forma vēl arvien tiek lietota mūsdienā Krievijā un dažās citās slāvu zemēs.

Baznīcas slāvu valodas pārveidošanās par Krievijas un citu slāvu zemju Baznīcās lietoto liturģisko valodu, lai cik arī liels un nozīmīgs sasniegums tas būtu, varēja būt iemesls lielam trūkumam: tā ļāva krievu mācītājiem cilvēkiem izvairīties no vajadzības kārtīgi iemācīties grieķu vai latīņu valodu, tā nošķīra viņus no Rietumu klasiskā mantojuma.

Bizantijas kultūras ietekme bija acīmredzama mākslā, sevišķi svētbilžu glezniecībā, freskās un mozaīkās, un īpaši baznīcu arhitektūrā, kas sāka uzplaukt Kijevas Krievzemē pēc 1000. gada. Baznīcai bija vadošā loma arī plašajā skolu un klosteru dibināšanas procesā.

Krievijas dienvidi – Ukraina – nonāca saskarē ar kristietību agri kristīgās ēras sākumā. Iespējams, ka tā sākās pie Hersonas gar tirdzniecības ceļu no Dņepras uz Kijevu. Gotu sagūstītie karagūstekņi 5. gadsimtā darbojās kā misionāri Krimā, Armēnijā un Gruzijā. Gruzīnu mūks svētais Abo, kurš dzimis Bagdādē un miris mocekļa nāvē 789. gadā Tiflisā, paziņoja, ka viņš saticis daudzus kristiešus starp hazāriem un redzējis tur pat klosteri.

Pirmie misionāri uz Krieviju tika sūtīti ap 864. gadu, bet neguva sekmes un pēc dažiem gadiem viņus izskauda Oļegs, kurš nāca pie varas Kijevā ap 878. gadu. Tomēr Krievijā turpināja ierasties kristieši no Bulgārijas, Serbijas un tieši no Bizantijas. Ir liecība, ka 945. gadā Kijevā bijusi baznīca. Krievijas kņaziene Olga 955. gadā kļuva par kristieti, bet viņas dēls Svjatoslavs atteicās pieņemt kristietību. Ap 988. gadu kristietībai tika pievērsts Olgas mazdēls Vladimirs, kurš salaulājās ar Annu, Bizantijas imperatora māsu. Tādējādi 988. gadā Konstantinopoles Mātes Baznīca lika pirmo kanonisko pamatu Krievijas Baznīcai. Lai atvieglotu Baznīcas darbu, Vladimirs pakāpeniski nodibināja diocēzes Kijevā, Belgorodā, Polockā, Čerņigovā un Novgorodā.

Vladimirs valdīja no 980. līdz 1015. gadam. Viņa laikā Pareizticība kļuva par Krievijas valsts reliģiju un tāda palika līdz Krievijas Oktobra revolūcijai.

Vladimirs ar visu enerģiju un nopietnību nolēma pievērst savu valsti kristietībai. Tika ievesti priesteri, svētbildes, relikvijas un liturģiskie priekšmeti, galvenokārt no Bizantijas. Tika izdarītas masveida kristības un ieviesti Baznīcas tituli. Jaunā Baznīca bija piesaistīta Bulgārijas autokefālajam Ohridas patriarhātam, – varbūt tāpēc, ka pastāvēja politiska saistība starp Kijevas kņazisti un Bulgāriju. Bet 1018. gadā tā nonāca tiešā Konstantinopoles Baznīcas jurisdikcijā, laikā, kad Bizantija iekaroja Bulgāriju.

Vladimira dēls Jaroslavs I, kurš valdīja no 1019. līdz 1054. gadam, bija ar skaidru kristīgo pārliecību. Jaroslava laikā izplatījās klosterniecība un visievērojamākais šī laikposma klosteris bija Alu klosteris Kijevā. Tā pirmo alu izveidoja priesteris Hilarions, kuram sekoja Antonijs, un līdz 1061. gadam izveidojās klosteris, kas bija viscienījamākais visā Krievijā. Tā kā šajā laikā Krievijas Baznīca bija pakļauta Konstantinopolei, līdz 1237. gadam Krievijas metropolīti parasti bija grieķi, bet apmēram puse bīskapu bija no Kijevas Krievzemes. Hilarions, Kijevas alas pirmais mūks, kļuva par pirmo Kijevas metropolītu. Svētais Teodosijs pārveidoja Kijevas eremītu mītni par klosteri, turoties pie askētiskās dzīves likumiem, kurus izveidoja iepriekšminētais metropolīts Hilarions, kurš no tā laika pazīstams kā Nikons, un pēc tam Nikons Lielais.

Vissvarīgākā 14. gadsimta personība bija svētais Radoņežas Sergijs, slavenā Svētās Trīsvienības klostera dibinātājs. 14. gadsimtā metropolīta sēdekļi tika pārcelti uz Maskavu. Tagad visai Krievijai bija viens Baznīcas vadītājs, un drīz arī viens politiskais vadītājs – Maskavas lielkņazs. Tas nostiprinājās, kad tika atcelts no amata grieķu metropolīts Isidors, kurš bija iestājies Florences Ūnijā starp Konstantinopoli un Romu. Bīskapu ievēlētais jaunais metropolīts Rjazaņas Jona tika atzīts Polijā – Lietuvā un arī Maskavā.

1448. gadā lielkņazam Vasilijam II izdevās nodrošināt Konstantinopoles piekrišanu Krievijas Baznīcas neatkarībai. Šai laikā, kad Bizantijas impērijas vara sāka samazināties, Baznīcas Ziemeļos pieauga lielumā un svarīgumā, un, kad 1453. gadā Konstantinopoli ieņēma turki, Maskavas kņaziste bija gatava pārņemt Bizantijas lomu kā Svētās Pareizticības Aizstāve. 1448. gadā Krievijas Pareizticīgā Baznīca kļuva autokefāla, un 1589. gadā tika izveidots Maskavas patriarhāts. 1589. gada 26. janvārī Maskavas metropolītu

Ījābu ievēlēja visi bīskapi un ekumēniskais patriarhs Jeremija II viņu iecēla par pirmo Maskavas un visas Krievijas patriarhu. Viņš bija piektais pēc sava stāvokļa patriarhu vidū, un viņam bija pakļauti četri metropolīti.

1656. gadā Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs Atanasijs apmeklēja Krievijas Pareizticīgo Baznīcu, bet mira atvadišanās dienā un tika apbedīts Lubnas pilsētā. Viņa bērēs piedalījās gan Konstantinopoles, gan Krievijas Baznīcu garīdzniecība. Viņa pišļi atrodas Marijas Pasludināšanas katedrālē Harkovā, un abas Baznīcas viņu godā kā svēto.

Pēteris Lielais (1672.–1725.) neļāva iecelt patriarhu, kad viņa sēdeklis atbrīvojās. Viņa vietā tika iecelts virsprokurors kā valdošās sinodes pārstāvis; sinodi veidoja gandrīz tikai bīskapi. Baznīca kļuva par valsts Baznīcu.

1905. gadā tika prasīts izveidot Baznīcas padomi un atjaunot patriarhātu. Abas prasības tika apmierinātas 1917. gadā, un padome ievēlēja jauno patriarhu Tihonu (Belavinu).

Te mums kāds vārds jāsaka par Konstantinopoles patriarhu. Ekumēniskais patriarhāts ir pirmais pēc ranga starp Pareizticīgās Baznīcas patriarhātiem, otrs ir Aleksandrijas patriarhāts, trešais – Antiohijas patriarhāts, ceturtais – Jeruzalemes patriarhāts un piektais – Maskavas patriarhāts. Pēc šiem pieciem svarīgākajiem seko vēl daži autokefālo Baznīcu patriarhi un hierarhi. Baznīcas terminoloģijā ekumēniskais patriarhāts tiek saukts par Mātes Baznīcu un Lielo Baznīcu.

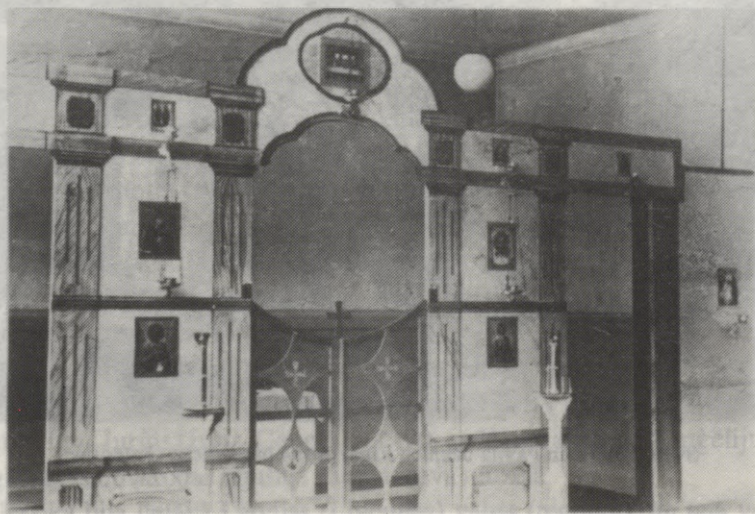
Konstantinopoli uzcēla pie Bosfora ap mazu ciemu Bizantiju imperators Konstantīns, kurš arī deva tai savu vārdu un 330. gadā to padarīja par savu galvaspilsētu. Saskaņā ar tradīciju, apustulis Andrejs, kurš pirmais sludināja kristietību Bizantijā, tur dibināja Baznīcu un ordinēja bīskapu Stahiju (Stachys) laikā no 38. līdz 54. gadam. Jaunās galvaspilsētas Konstantinopoles bīskaps ieņēma izcilu vietu Baznīcu hierarhijā, un viņa viedoklim bija sevišķs svars Baznīcas lietās.

Vēlāk otrā ekumeniskā koncila trešais kanons piešķīra goda privilēģiju Konstantinopoles bīskapam. Tā deva viņam jurisdikcijas varu, un svētais Jānis Hrizostoms, pirmais Konstantinopoles bīskaps, kurš nodrošināja šo privilēģiju ekumēniskajam tronim, paplašināja savu bīskapiju pār trim Pontas apgabaliem un teritorijām Āzijā un Trāķijā. Tā svēto Jāni Hrizostomu var uzskatīt par pirmo ekumēnisko patriarhu. Tālāk ceturta ekumēniskā koncila Halkedonā 28. kanons atzina Konstantinopoles statusu, sekojot otrā ekumēniskā koncila, 150 tēvu klātbūtnē pieņemtajam, trešajam kanonam.

Šis ceturtais ekumēniskais koncils skaidri noteica Konstantinopoles patriarha privilēģijas un tiesības. Tādējādi, sākot ar sesto gadsimtu, Konstantinopoles patriarhs tika saukts par ekumēnisko patriarhu, un 582. gadā Konstantinopoles sinodē Jānis Gavētājs tika nominēts par ekumēnisko patriarhu. Konstantinopoles patriarhs tika atzīts arī pēc 1453. gada un Konstantinopoles iekarošanas, un viņam bija administratīva un juridiska vara pār grieķu tautu. Tā ekumēniskais patriarhāts vienmēr izmanto zināmas kanoniskas tiesības pār citiem patriarhātiem brālīgā mīlestībā un sadarbībā, ar savām brāļa rūpēm vienmēr ir gatavs palīdzēt visām kristīgajām tautām.

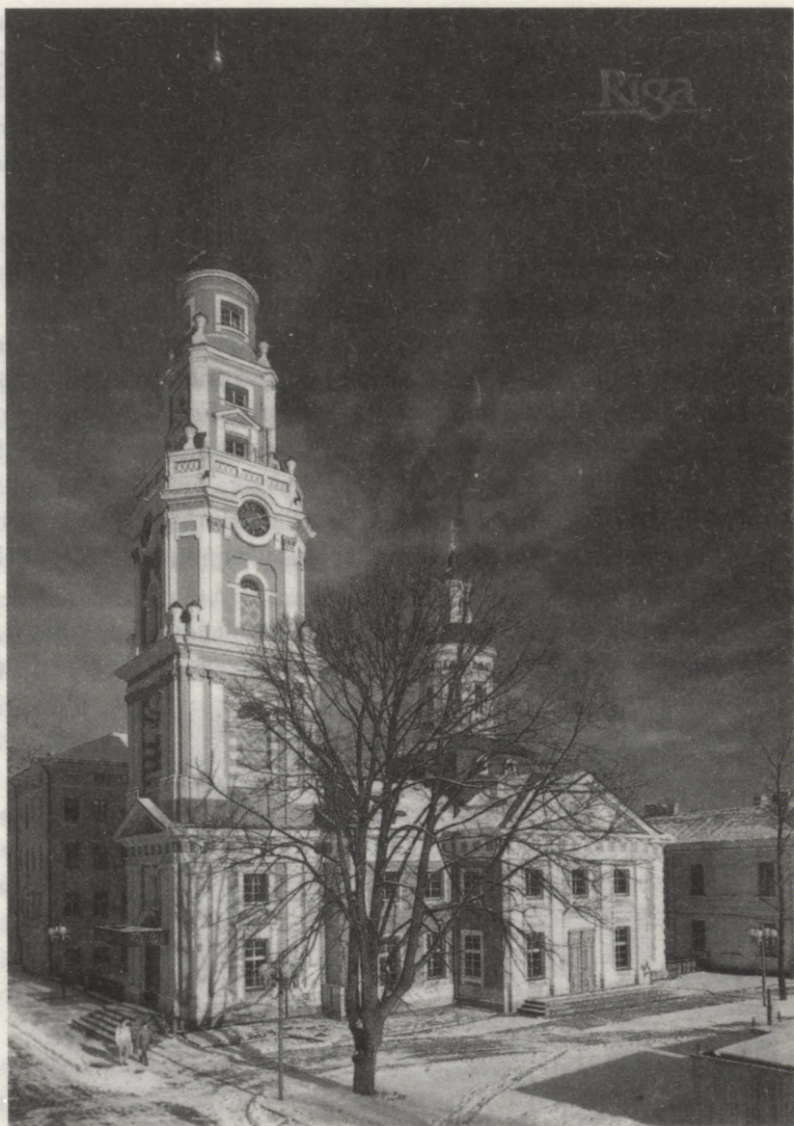
Dažos dokumentos minēts, ka kņazu Askolda un Dira valdīšanas laikā 865. gadā Kijevā bijis viens bīskaps Aleksijs un divi priesteri – Atanasijs un Kirils, kurus atsūtījis Konstantinopoles patriarhs Fotijs. Tomēr pirmā Polockas diocēze Baltkrievijā tika dibināta 992. gadā, un pirmais Polockas bīskaps, kura vārdu mēs zinām, bija Mina. Viņš tika ordinēts šajā pakāpē 1105. gadā. Šai laikā Minskas, Vitebskas, Mstislavas un Mogiļevas apgabali Baltkrievijā piederēja Polockas diocēzei. Tās jurisdikcijā bija arī svētā Nikolaja pareizticīgo baznīca Rīgā.

Bet no citiem avotiem, kā būs redzams nākošajā nodaļā, ir zināms, ka baznīcas uz Latvijas zemes eksistēja Jersikā (Gercike) un citās vietās ilgi pirms tam.

Pēc otrā pasaules kara Vācijā – D. P. nometne Eslingenā.

Baznīcas vajadzībām tika pielāgota klase

Svēto Pētera un Pāvila baznīca Rīgā, pirmā pareizticīgo katedrāle.

3. Pareizticības attīstība Latvijā

No Bizantijas kristietība virzījās ne tikai rietumu virzienā pie slāviem, bet izplatījās arī uz ziemeļiem pa tirdzniecības ceļiem no Melnās jūras. Tie bija tādi ūdensceļi kā Dņepra uz Ukrainu un Baltkrieviju, kas tai laikā bija daļa no Lietuvas valsts, un Daugava uz Latviju (Livoniju), beigās sasniedzot Baltijas jūru. Cits tirdzniecības ceļš, pa kuru virzījās kristietība, bija Volgā ietekošā Dona un citas upes, kas sasniedza Ladogas ezeru, līdz ar to atrodot ceļu uz Somiju.

Tādēļ var teikt, ka Pareizticība Latvijā ir izveidojusies, dabiski attīstoties sakariem ar Krievijas Pareizticīgo Baznīcu, un tās sākumu var atrast mazpilsētiņā Jersikā (Gercike), kas atrodas starp Daugavpili un tuvāk esošo Jēkabpili Daugavas labajā krastā, gandrīz mūsdienu Latvijas centrā. Apmēram 2 kilometrus no Jersikas lejup pa straumi ir liels kalns (tagad saukts par Oliņkalnu), un vēsturnieki domā, ka tas kādreiz ir bijis senās Jersikas pils vieta. Pēc citas versijas, Jersikas pils stāvējusi vēlāk bijušās Šolsbergas muižas vietā un bijusi daļa no Līvānu (Livenhof) pagasta. Tā bija kādreizējās Jersikas pareizticīgās valsts galvaspilsēta (skat. 4. karti), kas pletās no Beverīnas garām Koknesei (Kukeinos) tālāk uz augšu pa Daugavu uz Daugavpili. Jersikas valstī valdīja valdnieks Visvaldis (Vsevolod), un zināms, ka Jersikas valdnieks Visvaldis precējies ar Lietuvas dižciltīgā meitu Daugeruti (Daugeru), kas pierāda draudzīgu attiecību pastāvēšanu ar leišiem. Jersiku praktiski varēja saukt par Pareizticības šūpuli Latvijā. Liecības par to dod daudzi vēsturiski dokumenti, kas rāda, ka Pareizticība izplatījies no Polockas daļas, jo uz Jersiku atnākušie un tur kalpojušie priesteri piederēja Polockas diocēzei.

Deringa 1894. gadā izdarītie izrakumi pierādīja, ka Jersikas baznīca dibināta 12. gadsimta pirmajā pusē. Vēlāki izrakumi, kas tika izdarīti 1939. gadā Jersikas kalnā, bija ļoti noderīga ar faktiem apstiprināta liecība, jo tajos atklāja bizantiešu stila pareizticīgo kristību krustus, kā arī svētos baznīcas piederumus. Eksperti uzskata, ka šie priekšmeti ir datējami ar 12–13. gadsimtu. Šie arheoloģiskie atradumi apstiprina, ka pareizticība un dievkalpojumu vietas pastāvēja šai apgabalā pirms vairāk nekā 8 gadsimtiem. Dažiem priesteriem noteikti vajadzēja būt ar latvisku izcelsmi, jo viens no viņiem – tēvs Jurgis (Juris, Georgs) – 1270. gadā pārrakstīja Evaņģēliju. Tas ir saglabājies un atrodas bijušajā Rumjanceva muzejā.

Jersika bija lielākā Latvijas (Livonijas) valsts (regnum), un tajā valdīja valdnieks (rex). Tā kā Pareizticība tika saņemta no Krievijas, tad dažās grāmatās iedzīvotāji un valdnieki nepareizi nosaukti par krieviem.

Tālā pagātnē Jersikas valsti apdzīvoja pagāņu ciltis. Senā Livonijas Hronika uzskaita lībiešus, latgaļus un zemgaļus, kuri apdzīvoja šo teritoriju gar Baltijas jūras krastu (skat. 1. karti). Gan Indriķis "Livonijas Hronika", gan agrīnā hronika "Stāsti par pagājušajiem gadiem" stāsta, ka jau 11. gadsimta sākumā Pareizticība eksistēja Livonijā, un hronists Nestors raksta savā darbā par ciltīm, kas dzīvo Daugavas abās pusēs. Viņš tic, ka kādreiz 12. gadsimta sākumā (sk. arī: Dunsdorfa "Latvijas vēsture") šo zemi, kas šodien ir Latvija, pirmoreiz svētīja Pareizticības mācība. Šodienas latviešu un igauņu senči pirmoreiz tika pievērsti kristietībai: Pareizticībai, ko mācīja Pareizticīgās Baznīcas misionāri. Šo faktu var novērtēt pēc Novgorodas (Naugardas) arhibīskapa Nifonta (1130.– 1156.) atbildēm Kirilam par katehizāciju pirms kristīšanas, kuras parādīja, ka igauņi (toreiz ēsti jeb čudi) jau bija pievērsti Pareizticīgajai Kristietībai arhibīskapa Nifonta laikā. Kad 12. gadsimtā vācieši parādījās Daugavas rietumu apgabalos, viņi konstatēja, ka iedzīvotāji bija pareizticīgie kristieši. Šī laika rakstīto vēsturi satur "Vēsturiska un statistiska atskaite par Rīgas diocēzes baznīcām un draudzēm" (1893. g.).

Baznīcas un garīdzniecība piederēja Polockas diocēzei. Šeit Daugavas krastos ilgi bija pastāvējušas divas valstiņas (skat. 4. karti). Labajā krastā esošā bija ar galvaspilsētu Koknesi, aizņēma daļu no Cēsu teritorijas, pletās līdz Rīgas apvidum un ietvēra to. Otra bija Jersikas valsts ar tāda paša nosaukuma galvaspilsētu.

Katoļu priesteris, Livonijas Indriķis, kurš dzīvoja apmēram 12. gadsimta beigās, raksta savā "Livonijas Hronikā", ka Pareizticība bija izplatījusies (iespējams, ar Pleskavas misionāru palīdzību) no Tālavas un Trikātas un ka latgaļi (latvieši) bija kristīti ("Lethos qui proprie dicuntur Lethigalli"). Livonijas hronika stāsta arī, ka latgaļu valdnieks Tālivaldis (Thalibaldus) un viņa dēli bijuši pareizticīgi. Livonijas Indriķis arī atzīmē, ka 1207. gadā Romas katoļu priesteris Alebrands sludinājis katoļticību latgaļiem, kuri dzīvoja gar Imeru, pie Valkas un Tālavas novadā. Livonijas (Latvijas) hronists Gierns apraksta vairākus notikumus, kas attiecas uz Rīgas Romas katoļu priesteru reliģisko darbību starp Tālavas latgaļiem. Latgaļi turējās pie Pareizticības vēl 13. gadsimta sākumā.

Pirmais vācu mūks, misionārs – vēlākais bīskaps Meinhards (ordinēts 1186. gadā) ar tirgoņiem ieradās Latvijā, Rīgā, 1184. gadā un dzīvoja līdz 1196. gadam. Tad atnāca otrs bīskaps, Bertolds, kurš atveda sev līdzī

krustnešus (fratres militiae Christi), lai iedzīvotājus pievērstu ticībai. Bertoldu nogalināja 1198. gadā. Trešais bīskaps bija Alberts, un viņš guva panākumus zemes iekarošanā un iedzīvotāju pievēršanā Romas katoļticībai. Aplūkojot to, kā vācieši sagrāva Jersiku, hronists Livonijas Indriķis raksta, ka bīskapa Alberta uzbrukums Jersikai bijis labi izplānots. Kad plāni bija gatavi, viņš sasaucis kopā savus padomdevējus un licis viņiem darīt visu, lai atbrīvotu Jersiku no leišiem un ķeceriem (pareizticīgajiem). Vācieši nolaupīja baznīcām zvanus, svētbildes un baznīcas priekšmetus, kā arī sudrabu un zeltu. Viņi paņēma sev līdz arī daudz vergu. Šis traģiskais notikums notika 1208. gadā. Bīskaps Alberts pilsētu ieņēma, pārmeklēja un nodedzināja. Hronists Livonijas Indriķis raksta, ka, ieraugot uguni no otras Daugavas puses, valdnieku Visvaldi pārņēmušas bēdas, viņš raudot un vaidot kļiedzis: "O Gercike civitas dilecta! O hereditas patrum meorum! O inopinatum exidium gentis me! Ve michi! Ut quid natus sum videre incendium civitatis me, videre contritionem populi mei!" (Ak, Jersika, mīļotā pilsēta! Ak, manu tēvu mantojums! Ak, neparedzētais manas cilts gals! Bēdas man! Dzimušam, lai redzētu manu pilsētu liesmās, redzētu manas tautas iznīcināšanu!)

Pēc Livonijas Indriķa ziņām, ap 1210. gadu Pareizticība sāka izplatīties starp igauņiem (čud). Daži igauņi tika kristīti Odenpe (Lāča galva, tag. Otepää – tulk. piez.) ielejā. Tika arī apsolīts, ka pareizticīgo priesteris tiks nosūtīts uz seno Ugaunijas novadu (novads tagadējās Igaunijas dienvidos – tulk. piez.), lai kristītu vietējos iedzīvotājus, bet kaut kāda iemesla dēļ šis solījums nekad netika izpildīts; tā vietā, pie ugauniešiem ieradās Romas katoļu priesteris no Rīgas un viņus kristīja.

Tālāku pareizticības izplatīšanos Livonijā kavēja rietumu sprediķotāju bruņotais iebrukums, lietojot visus iespējamus līdzekļus, lai sekmētu katolismu šajos novados. Drīz visai Krievzemei sākās ļoti traģisks laika posms, kurš bija ilgs un skumjš: to ieņēma tatāri. 1237. gadā mongoļi šķērsoja Volgu un iebruka ar zirgiem Eiropas Krievijā, iekarojot pilsētu pēc pilsētas, un Krievija kļuva par mongoļu impērijas sastāvdaļu.

Pa to laiku Krievijas ziemeļu kaimiņi – zviedri, dāņi un vācieši – izmantoja tās nelaimi un laužās tālāk. Zviedri sagrāba tagadējo Somiju, dāņi Igauniju, un vācieši kolonizēja zemi rietumos no Daugavas un Nemunas. Arī pāvests, kurš jau 1229. gadā bija aizliedzis jebkādu tirdzniecību ar krieviem kā "Patiesās ticības ienaidniekiem", kopā ar imperatoru iedrošināja Teitoņu bruņinieku

ordeni uz nostiprināšanos Livonijā jeb Latvijā pie Baltijas jūras. Tika izveidotas katoļu bīskapijas, kuras turpmāk pārvaldīja zemi: Kurzemes bīskapija, Rīgas arhibīskapija Latgalē (Rīga bija patrimoniālais apgabals), Tērbatas bīskapija un Sāmsalas – Lēnemā bīskapija (skat. 5. karti).

Kad vācieši bija iekarojuši visu Baltijas novadu, iestājās sevišķi nežēlīgs laiks Pareizticībai. 1215. gadā Livonijas vācieši izdzēsa Pareizticības iedegto liesmu Jersikā un Koknesē. Kur neiedarbojās pareizticīgo pārliecināšana, bez jebkādas apdomas tika lietota piespiešana.

Tomēr Pareizticības sēklas nevarēja pilnīgi iznīdēt, par spīti visiem iespējamiem apspiešanas un spēka pasākumiem. 13. gadsimtā Baltijas jūras reģions nodibināja tirdzniecības sakarus ar Hanzas savienības pilsētām. Tirgotāji no Austrumiem un Rietumiem (starp tiem pareizticīgi tirgoņi – kā, piemēram, krievi) apmetās Livonijā, dibinot tirdzniecības kantorus un veikalus, un prasīja savu Pareizticīgo Baznīcu, kas viņiem nepieciešama. Viņi to neatlaidīgi prasīja, pat iekļaujot kā būtisku pantu tirdzniecības līgumā. No šīm mazajām sēklēm Pareizticība Livonijā vēlreiz izauga un izplatījās, pateicoties tirgotāju aktivitātei, un to galīgi saglabāja Livonijā apmetušās tirgoņu ģimenes.

Rīgas, Jēkabpils un Ilūkstes pilsētas 12. gadsimtā mundri tirgojās ar Polocku, Vitebsku un Smoļensku. Ir liecības, ka pareizticīgās baznīcas jau agri pastāvējušas Rīgā, Tartū, Jēkabpilī un Ilūkstē. Tādējādi Pareizticība Latvijā pastāvējusi 900 gadus. Tikpat rosīga tirdzniecība pastāvēja starp tādām pilsētām kā Tērbata (Jurjeva, tagad Tartu) un Rēvele (tagad Tallina), un Novgorodas un Pleskavas pilsētu iedzīvotājiem, un ir liecības, ka šeit pastāvējušas senas baznīcas. Piemēram, Rēveles pilsētas 1413. gada protokoli atsaucas hipotēku reģistrā uz pareizticīgo baznīcu kā "jau vecu". Bez tam ir liecības, ka 14.–15. gs. pareizticīgās baznīcas bijušas Rīgā, Tērbatā un Jēkabpilī. Atsaucas uz "vecu Svētā Gara baznīcu Jēkabpilī". Arī Rēveles baznīcu piemin 1422. gadā katoļu bīskaps Heinrihs Isknels savā pavēlē dominikāņu mūkiem "uzcelt altāri dievkalpojumiem nevis klostera priekšā, bet iepretim pareizticīgajai baznīcai".

Pareizticīgā baznīca Tērbatā pieminēta grieķu metropolīta Isidora atskaitē par pazīstamo, bet nelaimīgo un bēdīgo ceļojumu uz Florences Koncilu 1437. gadā; tur teikts, ka faktiski Tērbatā ir divas baznīcas. Viena veltīta svētajam Nikolajam Brīnumdarītājam, un otra – svētajam Jurim Uzvarētājam. Uz pareizticīgo baznīcu Rīgā atsaucas Rīgas pilsētas domes dokumentu – protokolu grāmata, tā saucamā "Delkenbok", kas datēta ar 15. gadsimta otro pusi. Baznīca bija veltīta svētajam Nikolajam. "Pečoru

klostera pirmssākuma un dibināšanas vēsture" ziņo, ka 1472. gadā Jurjevā (Tērbatā) bijuši divi pareizticīgo priesteri – Jānis un Isidors. Pleskavas – Pečoru klostera mūks rakstnieks Varlaams piemin un apraksta 1472. gada traģiskos notikumus Tērbatā, kuru rezultāts bija priesteris Isidors un citu pareizticīgo mocekļu nāve.

1474. gadā lielkņazs Ivans III savā miera līgumā ar livoniešiem izvirzīja par galveno noteikumu, ka Tērbatas "Svētajām Dieva Baznīcām krievu galā" un "pašam krievu galam" jāpaliek arī turpmāk un ka godājamajam bīskapam un gubernatoram, un visiem Tērbatas iedzīvotājiem jādod iespēja dzīvot pēc senajām tradīcijām un goda, un ka viņus nav jāapvaino.

Ap 1474. gadu cars Ivans IV nosūtīja uz Tērbatu (Jurjevu) bīskapu Kornēliju apkalpot pareizticīgos Livonijā, piešķirot viņam "Jurjevas un Livonijas bīskapa" titulu.

Vēstulē, ko 1491. gadā rakstījis Rēveles maģistrāts atbildē uz Livonijas maģistrāta vēstuli sakarā ar lielkņaza Jāņa III prasību, ir minēta "krievu baznīca un tai pievienota māja mūsu pilsētā. Viņi (var pieņemt, ka tas nozīmē "krievi") prasa saglabāt svētā Nikolaja baznīcu atbilstoši senajam paražam un vecajiem dokumentiem, un lai baznīcai būtu krāsns, un lai tā netiktu pakļauta nekādai vardarbībai, citādi draud karš." Šis dokuments pierāda senās svētā Nikolaja baznīcas un nama eksistenci (agrāka veidojuma vietā, kurš pazīstams kā Borkusov pakalns).

Ir bēdīgi, ka pareizticīgajiem Livonijā nekad nebija miera. Bet, par spīti tam, ka bīskapi nespēja vienmēr aizsargāt savu ganāmpulku no spaidiem, Pareizticība sagalabājās tajos apgabalos, kuri kādreiz veidoja Jersikas valsti. Nepatīkami pārsteigts noteikti bija pāvesta legāts Antonijs Posevins, kurš 1582. gadā apstājās Ilūkstē savā atpakaļbraucienā no Maskavas, lai noturētu mesu, un pilsētā neatrada neviena katoļticīgā. Visi iedzīvotāji izrādījās pareizticīgie!

Tā kā teritoriju, ko tagad pazīst kā Latviju, daudzus gadsimtus dažādos laikos okupējušas dažādas citas nācijas – krievi, vācieši, zviedri, poļi, leiši un citi, – tad pareizticīgie pieredzēja gan labas dienas, gan daudz ciešanu, kuru laikā varēja izplatīties ticība.

Jersikas valstī, kur pirms astoņiem gadsimtiem pirmoreiz Latvijā iemirdzējās Pareizticības gaisma, vēl arvien ir pareizticīgās draudzes un baznīcas. 1975. gadā Jersikas draudze svinēja savas dibināšanas 70. gadadienu. Tas nav ilgs laiks, salīdzinot ar apmēram 900 gadus ilgo Pareizticības vēsturi Latvijā.

Nav iespējams šeit nepieminēt Jersikas "Dzelzs Baznīcu". Tā ir uzcelta, pateicoties pareizticīgo (kuru bērni šodien varbūt vēl ir dzīvi) dedzībai, un mēs to varētu saukt par pieminekli darbam un varoņdarbiem, ko veica mūsu tālie senči pareizticības vārdā.

Netālu no baznīcas ir kapsēta, kur atdusas daudzas pareizticīgo paaudzes, apglabātas dažādos laikos. Garīgā saite starp viņiem un šodienas cilvēkiem turpinās lūgšanās. Tas viss turpināsies, jo tā ir būtiska Pareizticības daļa, kamēr vien šajā Latvijas novadā dzīvo pareizticīgie.

Kazaņas Dievmātes svētbildes kapela, kas atradās pretī Rīgas dzelzceļa stacijai un tika nojaukta 1925. gadā.

4. Rīgas diocēze

Vēsture ir pierakstījusi ilgo cīņu, ticību un cerību, daudzos kāpumus un kritumus, kas atkartojās atkal un atkal gadsimtu gaitā, līdz Pareizticība droši nostiprinājās Vidzemē un Kurzemē (tagadējās Latvijas daļas) 18. gadsimta beigās.

Maskavas metropolītam Filaretam bija grūts uzdevums šajā Krievijas impērijas daļā, kas toreiz bija stiprs protestantisma cietoksnis. Starp protestantiem tur tomēr dzīvoja daži pareizticīgie, un viņi prasīja neatliekamu palīdzību. Metropolīts paredzēja uz šo apgabalu sūtīt bīskapu kā administratoru. Tā varēja būt sevišķa viņa vēlēšanās, ka tika izvēlēts gados jaunais Maskavas Garīgās akadēmijas rektors arhimandriņš Filarets (Gumiļevskis), kas tika iesvētīts Pēterpils (Sanktpēterburgas, Petrogradas) Kazaņas katedrālē par pirmo Rīgās bīskapu 1841. gada 21. decembrī / 1842. gada 2. janvārī. Apmēram pēc sešiem mēnešiem viņš ieradās Rīgā.

Pirms bīskaps devās uz Rīgu, viņu pamācīja rīkoties ļoti uzmanīgi, nenākot saskarē ar apgabala vietējo pārvaldi, jo šī pārvalde bija protestantu rokās. Ir vietā pieminēt, ka senie iedzīvotāji – kuršu, zemgaļu, latgaļu, lībiešu un citu mazu cilšu pēcnācēji – kādu laiku, ap 16. gadsimta sākumu, piederējuši Livonijas Konfederācijai, un Katrīnas Lielās valdīšanas laikā to vienkārši sauca par Rīgas apgabalu. Tomēr 19. gadsimta sākumā šis apgabals, kas ietvēra Vidzemi un Igaunijas dienviddaļu, bija Krievijas impērijas daļa. Šī apgabala ģenerālgubernators bija barons Pālens.

Bīskaps Filarets dzimis 1805. gada 23. oktobrī / 4. novembrī Tambovas guberņas Ļesnoje Konabejevo ciemā draudzes priesterā ģimenē. Viņš tika kristīts par Dimitriju, un viņa uzvārds bija Konabejevskis. Kad Dimitrijs studēja garīgajā seminārā, viņa uzvārds pēc Tambovas bīskapa Jonas (vēlākā Gruzijas eksarha) pieprasījuma tika mainīts no Konabejevskis uz Gumiļevski. Šādas uzvārdu maiņas bija diezgan parastas tālaika semināros.

1830. gads jaunajam Dimitrijam bija notikumiem bagāts, jo 1830. gada 14. / 26. janvārī viņš saņēma tonzūru kā mūks un Filareta vārdu, 29. jūnijā / 11. jūlijā tika ordinēts par diakonu un 29. augustā / 10. septembrī par priesteri (hieromūku). Līdz 1832. gadam Filarets ir Baznīcas vēstures pasniedzējs, vēlāk arī Svēto Rakstu un morāloteoloģijas pasniedzējs Maskavas garīgajā akadēmijā. 1833. gadā viņu iecelts administratīvā amatā par akadēmijas inspektoru un paaugstina par arhimandriņu. 1835. gadā Filarets kļūst par akadēmijas rektoru, un, esot šai amatā, viņš tika ievēlēts par Rīgas bīskapu.

Jaunajam bīskapam bija jāpilda pilnīgi jauns uzdevums, un viņam trūka šādam grūtam amatam vajadzīgās pieredzes, jo viņš nāca tieši no akadēmijas un nebija strādājis par kāda diocēzes bīskapa palīgbīskapu. Papildus grūtības radīja tas, ka Filarets devās uz apgabalu, kurā viņam vajadzēja saskarties ar valdošo protestantu – galvenokārt vācu baronu – naidīgo ietekmi. Ir taisnība, ka apgabals, kas tagad pazīstams kā Baltijas valstis Lietuva, Latvija, Igaunija un arī Somija, atradās Krievijas suverēnā pārvaldē; tomēr to vispirmām kārtām pārvaldīja lielie zemes īpašnieki, muižnieki – vācu baroni.

Šai laikā Vidzeme lielā mērā cieta nežēlības dēļ. Tomēr muižnieki prasīja latviešu zemniekiem strādāt pilnu darba laiku un nodot ievāktās ražas noteikto normu no viņu mazajām saimniecībām. Tā kā tas nebija iespējams neražas dēļ, tad baroni ķērās pie ļoti bargiem, represīviem līdzekļiem. Diezgan dabiski, ka izmisušie zemnieki meklēja jebkādu iespējamu palīdzību. Īpaši viņi meklēja palīdzību pie saviem protestantu mācītājiem, bet tie viņiem nespēja nekādi līdzēt. Kad zemnieki uzzināja, ka jaunais pareizticīgo bīskaps ir labs cilvēks, kurš palīdz saviem pareizticīgajiem, tad gāja pie tā. Diemžēl viņš nespēja tiem praktiski palīdzēt, bet izdalīja pats savu naudu tiem, kas pirmie griezās pie viņa. Kad zemnieki aptvēra, cik bīskaps devīgs, daudzi nāca lūgt viņam kādu palīdzību. Filaretu tā aizkustināja šo cilvēku stāvoklis, ka viņš rakstīja vēstules gubernatoram, izskaidrojot cietēju zemnieku stāvokli un lūdzot sapratni un patiesu palīdzību. Protams, tas radīja ievērojamu nepatiku pret bīskapu vietējos varasvīros un ģenerālgubernatorā. Filaretam sacīja, ka tā nav viņa darišana, sevišķi jau tādēļ, ka cilvēki, kuru labā bīskaps centās, bija protestanti un ārpus viņa jurisdikcijas. Bez tam tos uztrauga pašu mācītāji, un bīskapam vajadzētu rūpēties tikai par pareizticīgajiem.

Kad zemnieki aptvēra, cik patiesi viņam rūp to nelaime, pat vairāk nekā protestantu mācītājiem, tie nāca uz pareizticīgo baznīcām uzzināt kaut ko par Pareizticību. Kā jau tas ir neizbēgami šādos apstākļos, tie iesaistījās pareizticīgo draudžu dzīvē, un tas padziļināja viņu interesi par Pareizticību. Beigās daudzi nolēma kļūt pareizticīgi.

Tas, ka arvien vairāk cilvēku pieņēma Pareizticību, kļuva nepanesami ģenerālgubernatoram, un viņš izdeva pavēli, prasot, ka pirms katras pāriešanas Pareizticībā, bīskapam jāsaņem viņa atļauja un jāiesniedz rakstisks pieprasījums, kurā uzrādīts vārds un citas sīkākas ziņas. Bīskapam nācās pakļauties šim noteikumam. Tikmēr sarakste starp bīskapu un ģenerālgubernatoru turpinājās un sasniedza augstākas amatpersonas Maskavā.

Acīmredzot vietējā vara bija stiprāka par bīskapu, kurš saņēma ļoti niecīgu atbalstu no vietējās varas vai sabiedrības, vai no Maskavas. Vienīgais, kurš laiku pa laiku viņam palīdzēja, bija grāfs D. N. Tolstojs, bet nevarēja palīdzēt visās problēmās. Par spīti šķēršļiem un grūtībām, ko radīja vietējā vara Pareizticībā uzņemtajiem, tie nāca lielā skaitā no visiem Vidzemes novadiem. Pat cilvēki no kaimiņzemēm lūdza uzņemt tos Pareizticībā.

Beidzot tomēr palīdzēja tas, ka ģenerālgubernators barons Pālens tika atcelts no amata un nomainīts ar E. A. Golovinu. Turklāt atnāca paša valdnieka Nikolaja Pavloviča pavēle Vidzemes deputātiem, pasludinot, ka nav jārada nekādas grūtības tiem, kuri izteikuši vēlēšanos un gatavību pieņemt Pareizticību un kļūt par Pareizticīgās Baznīcas locekļiem.

Varētu likties, ka Pareizticīgās Baznīcas dzīve tā rezultātā nesatricināmi attīstītos ar labām nākotnes izredzēm. Bet tā nebija. Izrādījās, ka ģenerālgubernatoram E. A. Golovinam vairāk rūpēja paša stāvokļa drošums nekā citu vajadzības; faktiski šim cilvēkam nebija lielas varas pār ietekmīgajiem vietējiem baroniem, kuriem uz pašu zemes bija lielāka teikšana pār zemniekiem.

Par spīti tam, ka viņam praktiski apkārt bija ienaidnieki, tādi kā protestantu baznīcu naidīgās kopienas, muižnieki un vietējās pārvaldes ierēdņi, bīskaps Filarets darīja, ko varēja, lai palīdzētu tiem, kas gribēja tikt uzņemti Pareizticībā. Viņš saņēma atļauju no Maskavas metropolīta Filareta noturēt dievkalpojumus latviešiem un igauņiem viņu dzimtajā valodā. Bīskaps Filarets neievēroja protestantiskos baronus un organizēja Baznīcas dzīvi vietējā mērogā ģeogrāfiski piemērotās draudzēs, būvēja jaunas baznīcas un lēma, kuri no jaunajiem pareizticīgajiem locekļiem būtu piemēroti ordinācijai priesteru kārtā. Tā panākšanai tomēr bija neatliekami vajadzīga garīga skola. Jauno paaudzi vajadzēja mācīt pareizticīgajā tradīcijā, atsevišķi no protestantiem, un līdz ar to bija nepieciešams pie draudzēm atvērt skolas.

Bīskaps Filarets sastādīja grafiku, parādot baznīcu un draudžu izvietojumu. Draudžu atrašanās vietām un robežām bija vajadzīga ģenerālgubernatora un ministra piekrišana, kas tika dota. Šo pūļu rezultātā 1844. gadā tika dota atļauja atvērt pareizticīgo baznīcu Ventspilī, jo Liepājā pastāvošā pareizticīgā baznīca atradās 60 kilometrus no Ventspils. Ventspils šajā laikā bija arī ģenerālgubernatora rezidencē. Viņš mitinājās Ventspils pilī.

Savā pirmajā Rīgas gadā bīskaps Filarets nolēma dibināt klosteri. Tas tomēr netika panākts, bet devīgs labdaris muižnieks A. Komarovs dāvināja savu lauku māju "Ozolkalns" (Eichenberg) pie Ķīšezera bīskapa, ārpilsētas

rezidences ierīkošanai, un bīskaps to izveidoja par svētajam Jānim Kristītājam veltītu eremītu mītni.

Bīskapa Filareta galvenā problēma bija ļoti izkliedētais ganāmpulks. Ticīgie bija izkaisīti pa visu Vidzemi un Kurzemi, kas bija viņa jurisdikcijas apgabals un pletās no Liepājas caur Jelgavu, Rīgu, Valmieru līdz pat Tērbatai Igaunijā. Bīskaps veltīja ievērojamu enerģiju baznīcu celšanai, tautas izglītībai un latviešu priesteru ordinācijai.

Par spīti daudziem kavēkliem un pastāvīgai pretestībai no vietējās pārvaldes puses, viņš atvēra sešdesmit trīs jaunas draudzes; vairums draudzes locekļu bija nupat kā uzņemti Pareizticīgajā Baznīcā. Tika nodibinātas divdesmit pastāvīgas baznīcas un četrdesmit trīs pagaidu baznīcas, no kurām deviņas atradās kazarmās.

Pa to laiku 1844. gada 12. / 24. martā imperators izdeva dekrētu, ka dievkalpojumus latviešiem jānotur latviešu valodā un jāpadara pieejamas Rīgā pastāvošās baznīcas. Bīskaps Filarets nezaudēja laiku, parūpējās, lai kompetenti valodnieki pārtulkotu baznīcas grāmatas laviešu valodā, un 1845. gada 21. aprīlī / 3. maijā sākās latviešu dievkalpojumi Dievmātes Patvēruma baznīcā Rīgā. Tomēr drīz bīskaps redzēja, ka baznīca nav pietiekoši liela, un lūdza celt jaunu baznīcu. Latvisku dievkalpojumu noturēšanas rezultāts bija tāds, ka nāca daudz vairāk cilvēku, nekā bija gaidīts. Dievkalpojumus apmeklēja pat latviski runājošie vācieši, un drīz labs koris spēja dziedāt baznīcas mūziku latviešu valodā.

Rīgas bīskaps Filarets.

Pēc garīgās skolas atvēršanas ļoti drīz kļuva skaidrs, ka šī skola pilnībā neapmierinātu prasības, jo nebija pietiekami liela, lai spētu uzņemt visus, kas tajā vēlējās iestāties. Veicot visus piesardzības pasākumus, lai nesatrauktu vietējās protestantu amatpersonas, bīskaps neatlaidīgi prasīja, lai garīgā skola Pleskavā iekļautu savā mācību plānā gan igauņu, gan latviešu valodas apmācību, un šī prasība tika pieņemta. Dažus no tiem, kas vēlējās studēt, bet nespēja dabūt vietu garīgajā skolā Rīgā, līdz ar to varēja nosūtīt uz Pleskavu. Tika atvērtas vēl citas draudzes skolas, kas bija piesaistītas katrai provinces baznīcai.

Starp latviski pārtulkotajām grāmatām bija Katehisms, Lūgšanu grāmata un Svētā Liturģija. Šīs grāmatas bija nenovērtējamas tiem, kas bija tikko pievienojušies Pareizticīgajai Baznīcai, un deva lielu gandarījumu pirmajiem latviešu pareizticīgajiem. Šo grāmatu tulkojumiem igauņu valodā bija tādi paši panākumi.

Ir kārdinoši secināt, ka bīskapam Filaretam viss veicās labi, kad viņa apņēmība un grūtais darbs bija tik daudz panākuši. Tomēr, diemžēl, jo vairāk viņš sasniedza, jo vairāk ienaidnieku ieguva vietējā pārvaldē, kas nepavisam nebija apmierināta ar ātro Pareizticības izplatīšanos. Atkal un atkal tika rakstītas vēstules ierēdņiem Maskavā, izkropļotu faktu un intrigu pilnas. Vajadzēja pārvarēt varasvīru pastāvīgu iejaukšanos tādā vai citādā veidā. Dabiski, ka tas viss radīja ienaidniekus augstākajās aprindās, kas bīskapam Filaretam apgrūtināja dzīvi, un viņš nonāca arvien lielākā izolācijā. Laimīgā kārtā vientulība deva laiku rakstīšanai. Bīskaps rakstīja rakstus un grāmatas. Viņš rakstīja katru brīvo brīdi, ko varēja atrast starp dievkalpojumiem un citiem pienākumiem. Bīskapa rakstus labprāt publicēja, un pūles deva ievērojami daudz naudas. Bet bīskaps Filarets bija cilvēks, kurš naudai nepiešķīra lielu vērtību. Viņš tērēja savus ienākumus Baznīcas vajadzībām, deva naudu nabagiem, un gandrīz katrs, pie viņa atnākušais, kaut ko saņēma. Bīskaps atstāja sev tikai tik, cik bija vajadzīgs nepieciešamāko vajadzību apmierināšanai. Trūcīgie bija viņa draugi. Vietējo varasvīru netaisnība un protestantu represijas, kuras cieta Pareizticībai pievērsušies cilvēki, dziļi aizskāra bīskapu Filaretu. Arī viņš cieta, redzot, kas tiek darīts viņa ganāmpulkam, bet bija gandrīz bezspēcīgs palīdzēt, jo amatpersonas šķita esam visvarenas.

Milzīgs bija katehumenu skaits Igaunijā, kāds Tērbatas Universitātes profesors paziņoja: "Es nezinu, kas pievelk cilvēkus no visas apkārtnes, un pat no tāliem ciemiem, ka tie masveidā nāk pievienoties Pareizticībai, un viņu mācītāji nespēj tos atturēt." Piemēram, 1845. gada septembrī uz to

atsaucās līdz 4000 vīriešu un sieviešu no visām vecuma grupām, un pēc ļoti īsa laika to kopskaits Igaunijā pieauga uz 15 000. Bet tādā pašā proporcijā pieauga vietējo amatpersonu represīvie pasākumi, un drīz kļuva zināms, ka Mazsalacas, Valmieras, Cēsu un dažos citos apvidos ar šiem cilvēkiem izrīkojās sevišķi bargi.

Par spīti Maskavas metropolīta Filareta un Ģenerālsinodes labajām domām par Rīgas bīskapu Filaretu, tie atradās zem liela spiediena no apgabala ģenerālgubernatora puses, kurš prasīja viņu atcelt no amata. Lai cik ievērojami bija bīskapa sasniegumi, tie nespēja gūt pārsvaru pār amatpersonu spiedienu. Pat imperators Nikolajs Pavlovičs to nevarēja ignorēt. Beigās bīskapa ienaidniekiem paveicās, un tika dota pavēle pagodināt viņu un pārcelt uz arhidiecēzi. Protams, bīskapa pārvietošanu uz vietu kādā pastāvošā arhidiecēzē nevar citādi interpretēt kā paaugstinājumu, ar iespējamu iecelšanu augstākā amatā ne pārāk tālā nākotnē. Un 1857. gadā viņš tika paaugstināts par arhibīskapu, atzīstot viņa izcilo pakalpojumu Pareizticīgajai Baznīcai. Filareta pārvietošana no Rīgas uz Harkovu laikam notika 1848. gada decembrī. Vēlāk viņš kļuva par Čerņigovas arhibīskapu, un tur mira 1866. gada 22. augustā.

Pēc bīskapa Filareta pārceļšanās uz citu vietu Baznīcas pārvaldīšana tika atdota atpakaļ diocēzēm ārpus šī novada. Novada ziemeļdaļa bija pakļauta Pleskavas diocēzei un dienviddaļa – Polockas diocēzei. Tomēr Baznīcas dzīve visā novadā bija normāla. Tika veidotas draudzes un uz tām nosūtīja priesterus. Tika uzbūvētas baznīcas un katedrāles, bet tālākai attīstībai bija nepieciešams, lai Baznīcai būtu sava diocēze un bīskaps Latvijas teritorijā. Tādējādi 1850. gada 14. jūlijā tika nodibināta pastāvīga Rīgas diocēze, un pirmais diocēzes bīskaps bija Platons (Gorodeckis), vēlākais metropolīts, kurš mira 1891. gada 1. oktobrī.

Pēc vēsturiskas un statistiskas informācijas 1890. gadā Vidzemē bija 124 pareizticīgo baznīcas. Tajās dienās cilvēkus iedrošināja kļūt par pareizticīgajiem iedzīvotājiem, bet laiki mainījās un kļuva manāma reliģiska apātija. Tomēr pareizticīgajiem iedzīvotājiem veltītās rūpes nebija izšķiestas veltīgi.

A. Spekkes "Latvijas Vēsturē" apgalvots, ka no 1845. līdz 1849. gadam Pareizticībai tika pievērsti ap 100 000 Vidzemes latviešu.

Pēc klusa perioda interese par Baznīcu atdzima vēlreiz un tika sperti lieli soļi, būvētas baznīcas un organizētas baznīcas skolas. Liela nozīme tika piešķirta garīgajam semināram Rīgā, kas atradās Krišjāņa Barona ielā

un apkalpoja apgabalu tālu ārpus pašreizējām Latvijas robežām. Jau pastāvēja garīgā skola kā vidusskola, kas darbojās kā sagatavošanas skola semināram. Daudzi semināra beidzēji kļuva par skolotājiem, garīdzniekiem, vai iestājās tālāk studēt citās augstskolās. Pirmais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs arhibīskaps Jānis (Pommers) un pirmais igauņu nacionālais bīskaps Platons (Kulbušs) abi bija studējuši Rīgas garīgajā seminārā un pēc sekmīgas beigšanas turpinājuši tālāk akadēmiskās studijas. Šie divi hierarhi tiks minēti vēlāk.

Mēs nezinām, cik daudz draudžu eksistē šodien vai cik daudz priesteru kalpo Latvijas teritorijā, vai cik daudz pieder tagadējai "Rīgas diocēzei". Vienīgais vīriešu klosteris vairs nepastāv. Mēs toties zinām kaut ko par sieviešu klosteri, kas dibināts Rīgā. Šī informācija attiecas uz šī klostera filiāli "Tuksnesī", kas tā nosaukts tādēļ, ka tam tika izvēlēts meža apvidus pie Jelgavas:

Bijušais Rīgas Garīgais seminārs Kronvalda bulvāri.

1899. gada 1. oktobrī tika dibināts un iesvētīts Rīgas svētās Trīsvienības – Sergija sieviešu klosterim pievienotais Apskaidrošanās "Tuksneša" klosteris. Vecos laikos vīriešu kosterā apkārtnē uzceltās celtnes bija pazīstamas kā "eremīta mītnes" (skit). Tanī laikā eremīta mītnes nozīmēja pilnīgu askētisku izolāciju. Tomēr laika gaitā šī nozīme zuda. Sākotnēji par eremīta mītni sauca arī nomaļu, savrupu klosteri, kurā bija mazs brāļu skaits. Starp krievu mūkiem eremīta mītne bija pazīstama arī kā "pustiņa", kas burtiskā tulkojumā nozīmē tuksnesi. Parasti dzīve eremīta mītnē bija stingrāka nekā parastos klosteros. Gan Apskaidrošanās "Tuksnesis" pie Jelgavas, Valgundē, gan svētās Trīsvienības – Sergija sieviešu klosteris Rīgā par savu dibināšanu var pateikties divu māsu – shiigumenes Sergijas (laicīgajā vārdā Jekaterina Mansurova) un shimūķenes Joannas (laicīgajā vārdā Natālija Mansurova) pūlēm. Vispirms viņas nodibināja patversmi – bērnu skolu un nespējnieku namu Rīgā. Drīz pēc tam viņas ar Rīgas arhibīskapa Arsenija svētību iestājās svētās Trīsvienības – Sergija kopienā. 1892. gadā, svētā Radoņežas Sergija 500. gadadienā, tika likti šim svētajam veltītas baznīcas pamati. Baznīca tika iesvētīta 1893. gada 20. jūnijā. 1894. gadā abas māsas pieņēma tonzūru un kļuva par kopienas vadītājām. Pēc gada Sergija tika paaugstināta par igumeni, un 1902. gada septembrī kopiena tika pārveidota par Rīgas svētās Trīsvienības – Sergija sieviešu klosteri. Vēlāk klostera teritorijā tika uzcelta krāšņa ķieģeļu celtnē, Svētajai Trīsvienībai veltītā baznīca, kura kalpoja kā Rīgas un visas Latvijas bīskapa katedrāle.

Kas attiecas uz augstāk minēto klostera dibināšanu, pirmssākumi meklējami arhibīskapa Arsenija (Brjanceva) laikā, kurš miris kā Harkovas arhibīskaps 1914. gada 28. aprīlī. Viņš pildīja amatu Rīgā un Tartu no 1887. līdz 1897. gadam. 1894. gadā sieviešu klosteris saņēma kā dāvanu meža zemes gabalu apmēram 10 kilometrus no Jelgavas pilsētas, kur mūķenes mēdza pavadīt vasaru. Sākumā tur bija tikai

Rīgas un Tartu arhibīskaps Arsenijs
(Brjancevs).

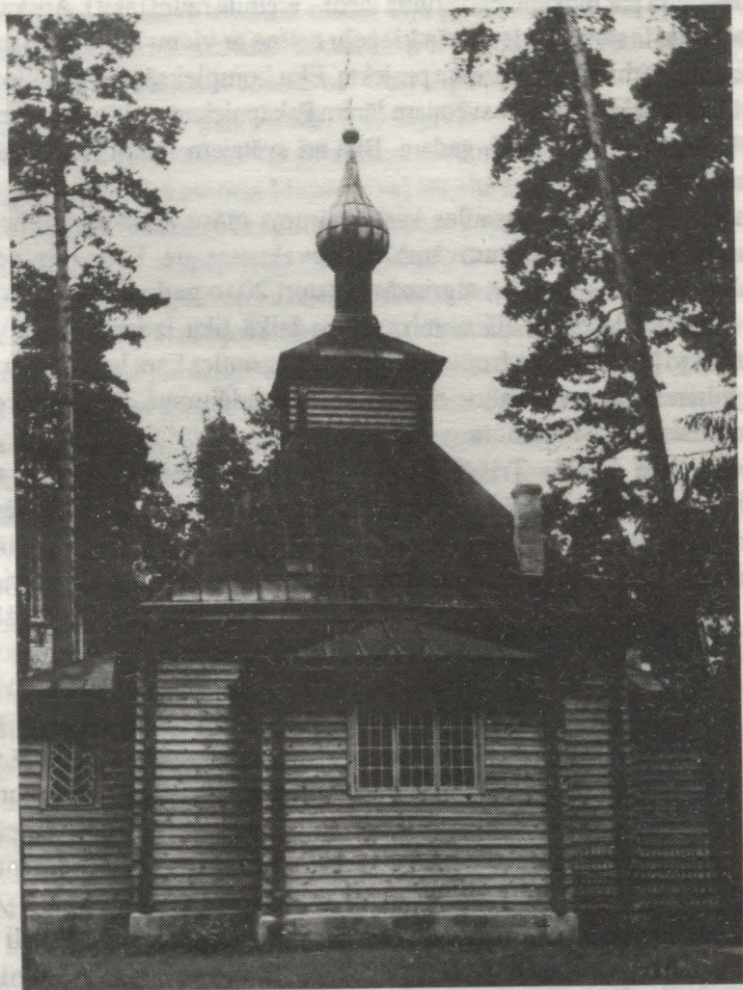
svētajam Jānim Pakāpniekam veltīta maza kapela. Vēlāk, 1897. gada 6. augustā, pateicoties devīgajiem labdariem, tika likts pamatakmens Kristus Apskaidrošanas baznīcai. Toreiz Rīgas diocēzes priekšgalā bija arhibīskaps Agatangels (Preobraženskis), kurš palika šai amatā no 1897. līdz 1910. gadam un mira 1928. gada 16. oktobrī, būdams Jaroslavas metropolīts. 1899. gada 20. jūnijā arhibīskaps Agatangels iesvētīja šo baznīcu, un kopš tā laika tā tika uzskatīta par mūķeņu patvēruma vietu – eremīta mītni (skit). Apskaidrošanas baznīca ir samērā vienkārša ķieģeļu celtne ar vienu kupolu un zvanu torni, celta pēc arhitekta V. Lunska projekta. Ēku kompleksā tieši pie klostera priekšnieces rezidences stāv svētajam Jānim Pakāpniekam veltīta baznīca, kas uzbūvēta no 1907. līdz 1915. gadam. Bija arī svētajam Jānim Pakāpniekam veltīta maza kapela.

Kad sākās pirmais pasaules karš, vairums māsu kopā ar igumenēm Sergiju un Joannu (Mansurovām) tika evakuētas uz Krievijas centra apgabaliem; dažas no viņām atgriezās klosterī 20.-o gadu sākumā. Tomēr māsas Mansurovas Krievijā nomira. Kara laikā tika izdarīti ievērojami zaudējumi, jo ļoti tuvu bija frontes līnija. Otrā pasaules kara laikā 1940. līdz 1945. gadam arī eremītu mītne cieta smagus zaudējumus, bet, pateicoties mūķeņu pūlēm, tika atjaunota.

1965. gadā Svētās Trīsvienības – Sergija sieviešu klosteri vadīja klostera priekšniece Zinaīda. Viņas priekštece bija igumene Eugēnija. Klosters priekšniece Zinaīda dzimusi 1889. gada novembrī Brestā kā ierēdņa meita. Viņa beidza vidusskolu Maskavā un 1915. gadā atgriezās Brestā. Zinaīdas ģimene pārcēlās uz Varšavu, kur viņa strādāja dažādās vietās grāmatvedības darbus. Otrā pasaules kara sākumā Zinaīda pārcēlās uz Viļņu. Par spīti vēlmei veltīt savu dzīvi Dievam, tas īstenojās tikai 1948. gadā, kad viņu uzņēma Svētās Trīsvienības – Sergija sieviešu klosterī Rīgā. Noviciātā viņa iestājās ar Kleopatras vārdu. 1960. gada 11. maijā viņa deva svētsolījumu pieņemot Zinaīdas vārdu, piedaloties Tallinas un Igaunijas bīskapam Jānim (Aleksejevam), kurš tolaik bija arī Rīgas diocēzes administrators. 1969. gadā patriarhs Aleksijs paaugstināja māsu Zinaīdu par igumeni, un viņa mira 1977. gada 27. martā.

Zinaīdai sekoja māsa Magdalēna, kura ar 4. maija patriarha pavēli tika iecelta par klostera priekšnieci pēc paaugstināšanas par igumeni un apbalvošanas ar krūšu krustu. Māsa Magdalēna (Ludmila) dzimusi 1921. gadā 26. jūnijā Rīgā priesteru Germana Žegalova ģimenē. Kopš bērnības

Ludmila dziedāja baznīcas korī un bija arī psalmu lasītāja, 1941. gadā Latvijā beidza vidusskolu un dažus gadus strādāja par skolotāju. 1952. gadā viņu uzņēma Rīgas sieviešu klosterī, un 1953. gada 24. augustā Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Filarets (Lebedjevs) Ludmilu uzņēma noviciātā, dodot Magdalēnas vardu. 1953. gada 24. augustā māsa Magdalēna deva

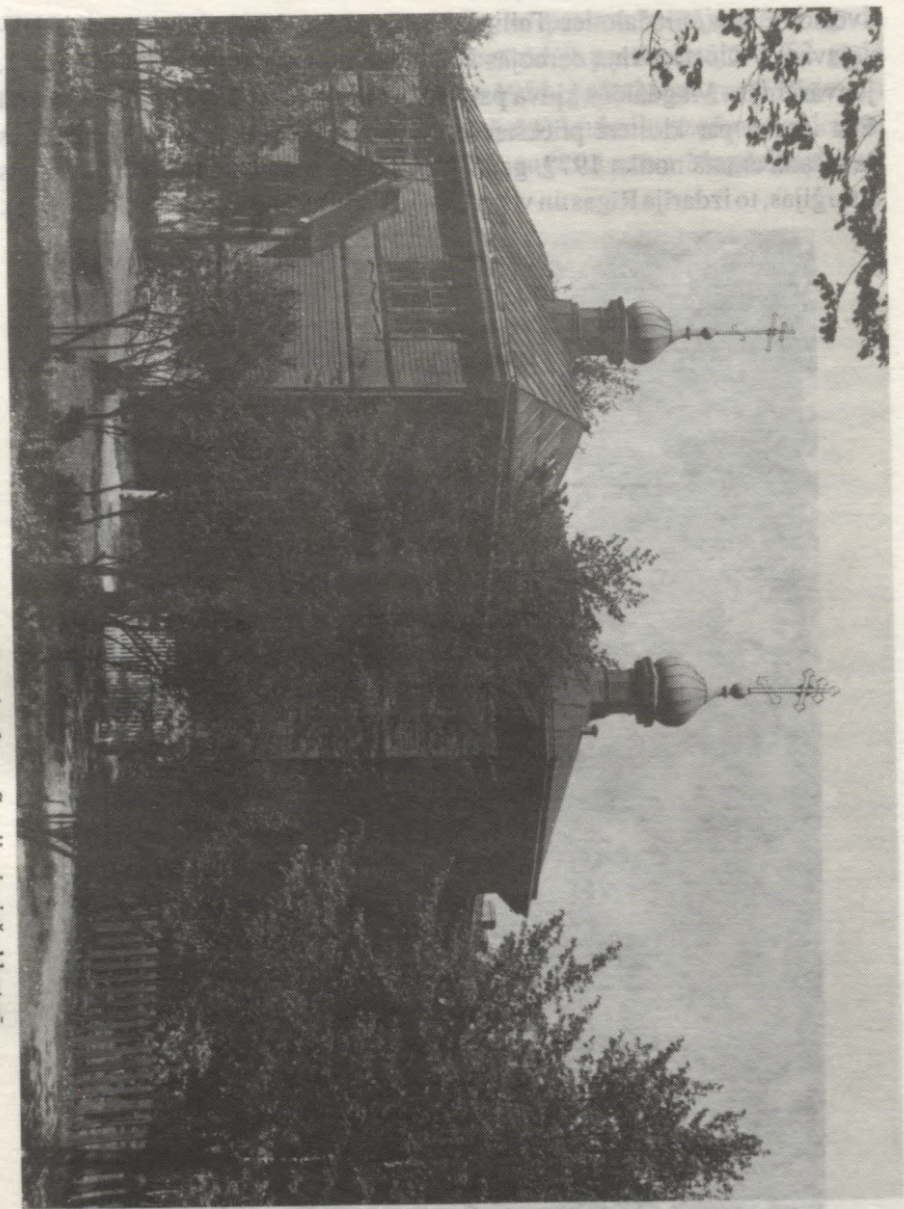

Svētā Jāņa Pakāpnieka kapela Kristus Apskaidrošanās sieviešu klosterī, Valgundē.

svētsolījumus, piedaloties Tallinas un Igaunijas bīskapam Jānim (Aleksejevam). Klosterī viņa darbojās kā koriste un grāmatvede. 1976. gada 1. janvārī māsa Magdalēna kļuva par vecāko mūķeni un 1977. gada 28. martā tika iecelta par klostera priekšnieces vietas izpildītāju. Māsas Magdalēnas ievešana amatā notika 1977. gada 7. maijā klosterā baznīcā pēc dievišķās liturģijas, to izdarīja Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Leonīds (Poļakovs).

Kristus Apskaidrošanās baznīca sieviešu klosterī, Valgundē.

Radoņežas svētā Serģija baznīca Rīgas Svētās Trīsvienības — Serģija sieviešu klosterī.

5. Ievērojamākās baznīcas

19. gadsimta sākumā notika grandiozu un skaistu baznīcu celtniecība ne tikai Rīgā, bet arī citās Vidzemes un Kurzemes pilsētās, visā Latvijā no Abrenes līdz Liepājai. Rīga vienmēr bija ievērojama vieta, kas atspoguļojās stāvoklī, ko tā vēlāk ieņēma citu Eiropas pilsētu vidū. Šī iemesla dēļ tur tika uzcelts vairāk baznīcu un katedrāļu nekā citās ziemeļu un dienvidu kaimiņvalstu pilsētās.

Šeit mēs apskatīsim dažas no tām sīkāk. Mums jāpieņem, ka tās ir saglabājušās.

Katedrāles un baznīcas Rīgā un citās Latvijas pilsētās tika celtas dažādos laikposmos, bet vairums harmoniski savieno to, ko varētu saukt par krievu–bizantiešu arhitektūras tradīciju, ar Eiropas tālaika celtniecības tehniku un meistarību. Dažas no tām ir ar garām, līdzinām sienām, kas beidzas graciosos izliekumos, veidojot pusloka griestu velves; vairākām ir varenī, cieši sagrupēti cilindri un kupoli; citām ir viens vienīgs kupols vai cilindri ar kupoliem, ietverot iespaidīgu masīvu celtni, kura visa kopumā palīdz radīt varenības un krāšņuma iespaidu.

Kristus Dzimšanas katedrāle Rīgā, kura tika lietota kā planetārijs un kuru pēdējos gados Latvijas valdība atdevusi atpakaļ Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai, ļoti atgādina bizantiešu stilu. Sīpolveida kupolu vietā ir varens cilindrs ar kupolu centrā, ap kuru sagrupēti četri līdzīgi, bet mazāki, un vēl viens priekšpusē. Sākotnēji to visu virsotnēs bija zeltīti krusti. 1990. gada 22. aprīlī iesvētīti jauni krusti, kurus dāvinājis Valdemārs Feldmanis. Sienām ir asi izteikti izvīrijumi līdzīgi horizontālām joslām un graciozi izliektas dzegas jumta līmenī. Ar varenajiem, cieši sagrupētajiem cilindriem ir panākts rāmas varenības un greznības efekts.

Svētās Trīsvienības katedrāle Rīgā projektēta un uzbūvēta krievu – bizantiešu stilā. Šis stils bija reakcija pret klasicismu un radās ap to pašu laiku. Pārsteidzoši, tomēr šis stils lietots vēlākā laikā, īsi pirms pirmā pasaules kara, apmēram 1907. gadā. Celtne ir lielisks krustveida katedrāles piemērs. Tas parāda Rietumu ietekmi, kur šādas centrāli krustveidīgas celtnes bija populāras Renesanses laikā. Pusloka jumta velves ir ar gracioziem izliekumiem. Ir augsts centrālais cilindrs, uz kura ērti balstās sīpolveida kupoli, un četri mazāki, tievāki cilindri ar kupoliem uz augstiem pamatiem. Centrālais cilindrs un četri sānu cilindri apzīmogo visu katedrāles arhitektūru ar zināmu pievilcību. Viss skaistums un pievilcība ir tās samērībā. Logu apmaļu detaļas, nišas, dzegas un fascijas zem jumta kontrastē ar sienām un kalpo, lai uzsvērtu celtnes svarīgumu un grandiozitāti.

Svētā Aleksandra Ņevska baznīca uzbūvēta klasiskajā stilā 1825. gadā. Tā ir tipiska Renesanse, laiks, kad celtniecības pamatā bija senās Grieķijas un Romas dižais klasiskais stils. Baznīcas celtnieki pēc plāna ir apļveida, ar lielu un samērīgu kupolu un ar zeltītu krustu tā virsotnē. Fasāde atgādina romiešu templi. Ārpusē sienas ir apmestas un nokrāsotas baltas. Ir izvirzīta līmeniska josla, vairākas dzegas, un kopiespaidu uzsver perpendikulārais periods ar platu frīzi zem jumta. No iekšpuses baznīca ir bagātīgi dekorēta ar ģipša rotājumiem. Ap baznīcu ir dažādas piebūves un atsevišķs zvanu tornis.

Dievmātes Patvēruma baznīca tika uzbūvēta 1818. gadā. Tā celta plaši izplatītā bizantiešu 14. gadsimta stilā, ir lieliska baznīca ar vienu kupolu un krustveidīga pēc plāna. Gaišās smilškrāsas spēcīgās ķieģeļu sienas ir ar līmeniskām joslām un izvirzījumiem no tumškrāsainiem ķieģeļiem. Tā radīts krāsas un ēnas efekts, kas kontrastē ar monumentālās galvenās celtnes sienām. Krāsainais zvanu tornis beidzas pusloka jumta velves graciozos izliekumos. Nav šaubu, ka masīvā celtnieki atsoguļo varas un monumentalitātes ideju, kas rada dievnama efektu.

Svētā Jāņa Kristītāja baznīca ir skaista celtnieki un interesants kompakts monumentālas celtnes piemērs. Tās stils atsoguļo labāko no divām pasaulēm – krievu–bizantiešu arhitektūru ar neoklasicisma pieskaņu un Rietumu arhitektūru, kura dod krustveida plānojumu. Garās apmestās ķieģeļu sienas ir baltas. Durvīm un logiem ir pusloka arkas, kas saskaņojas ar pusloka jumta velvju izliekumiem. Līmeniskie un stateniskie izvirzījumi met ēnas, kas labi kontrastē ar baltajām sienām. Četros stūros ir simetriski novietoti četri cilindri ar reljefu un sīpolveida kupoliem. Centrā ir cits varens cilindrs, kas balsta sīpolveida kupolu. Šī ir visas celtnes augstākā daļa. Logi velvju smailēs un cilindru stateniskie izvirzījumi jūtami palielina garuma efektu un celtnes lieliskumu un grandiozumu.

Svētās Trīsvienības baznīca uzbūvēta laikā, kad modē bija krievu – bizantiešu stila un Renesanses apvienojums, kas neskaidri sekoja neoklasicismam. Tai ir viens ļoti dominējošs zvanu tornis, divstāvu astoņstūra būve un centrā piecu cilindru grupa, no kuriem viens ir lielāks par pārējiem. Otrs zvanu tornis ir kvadrātisks un kalpo kā gaismeklis. Papildus četri vienādie cilindri zemākā līmenī dod piramīdas iespaidu. Visiem cilindriem ir ķiverveida kupoli. Tomēr kā sekas laikposmam, kurā tā uzbūvēta, un vietējai ietekmei baznīca pilnīgi atšķiras no grieķu prototipa.

Visu Svēto baznīca Rīgā skaidri rāda Renesanses iezīmes – garš joms, vienkrāsaini ķieģeļi, taisnas sienas, divstāvu nosmailināta zvanu torņa ārkārtīgi dominējoša priekšpuse ar ļoti mazu kupolu, pusapaļi logi velvju smailēs. Virs kanceles ir baznīcas kupola ļoti lielais gaismekļa cilindrs, uz kura atbalstīts atrodas gaismekļa kupols. Fasādes atdala pīlāri ar asu reljefu cilni un izrotāta frīze reljefā zem jumta. Zvanu tornis un gaismeklis iederas baznīcas kompleksā. Tas ir vienkāršs stils, un par ēkas skaistumu uzskati ir dažādi.

Svētā Vladimīra baznīca Dubultos, Jūrmalā, ir projektēta, ļoti daudz ņemot vērā *Visu Svēto* baznīcu Rīgā. Mazāk dominējošais smailais zvanu tornis priekšpusē ir vienīgais, pusstāvu augsts un ar sīpolveida kupolu. Ir arī ļoti liels astoņstūra gaismeklis ar kupolu, uz kura atrodas mazs sīpolveida kupols. Sienas sastāv no patvaļīgi sajauktiem daudzu krāsu ķieģeļiem ar dekoratīviem reljefiem izliekumiem.

Dievmātes Marijas Visu Cietēju Iepriecinātājas baznīca, līdzīgi daudzām tā laika baznīcām (nojaukta šī gadsimta sešdesmitajos gados – tulk. piez.) ir projektēta tā, lai radītu monumentalitāti. Tai ir astoņpadsmitā gadsimta baroka iezīmes. Baznīcas joma galvenais taisnstūris ir ar paplašinājumiem jeb apsīdām priekšpusē un altārim. Fokusā atrodas zvanu tornis ar pusloka timpanoniem terasēs, reljefi rotāts ar dzegu. Tieva cilindra virsotnē atrodas sīpolveida kupoli. Fasādi ietver stabi ar rotājumu asā reljefā, kas nobeidzas ar pusloka timpanoniem. Zvanu torni pārklāj kupoli uz cilindriem, kas balstās uz stabiem. Reljefi dekorētās dzegas ir ar platu frīzi zem jumta. Fasādes veido viegls ķieģelis un ģipša rotājumi.

Kristus Debesbraukšanas baznīcā Rīgā ir apvienots Renesanses un krievu–bizantiešu stils. Baznīcas galvenais taisnstūris ir ar paplašinājumiem tā četrās pusēs, katrs no tiem pārklāts ar kupolu. Galvenajā laukumā ir saskaņoti četri papildus kupoli, pieci kopā ar galveno lielo kupolu centrā. Visi kupoli atrodas uz astoņstūra balstiem. Pašus kupolus atdala stateniski spraišļi tā, lai veidotos astoņstūris. Altāra paplašinājumam ir sienas, kuru forma ir tāda, ka rodas trīs pusriņķi. Logos ir statņi, kas ir stateniski un līmeniski, rotāti ar puskolonnām, kuras savienotas ar reljefām dzegām un izgreznotas ar trim pusloka veida reljefiem. Šīs baznīcas būve kopumā rada vieglas celtnes iespaidu. Daudzo kupolu dēļ tā šķiet kā viena vienība bez īpaša centra.

Pie Jelgavas mežu ielokā ir sieviešu klosteris ar *Kristus Apskaidrošanās* baznīcu. Baznīcas joms ir kvadrāts. Centrā uz astoņstūra balsta atrodas

vienīgais sīpolveida kupols. Priekšpusē ir sekls paplašinājums un divstāvu kvadrātisks, beigās smails zvanu tornis, kura virsotnē uz tieva astoņstūraina balsta ir sīpolveida kupols. Fasādes ir bagātīgi dekorētas ar reljefiem stabiem, limeniskām joslām un citiem izvirzījumiem, kas pārtrauc taisno ķieģeļu sienu monotonitāti. Pie galvenās ieejas ir baldahīnveida dzega, veidojot pusloka izvirzījumu, kas balstās uz sienām, kuras nobeigtas tā, ka atgādina kolonnas. Visi izvirzījumi, arkas, kolonnas un frīze patīkami saskaņoti viens ar otru un rāda loģisku, pievilcīgu kompozīciju un monumentalitāti.

Erceņģeļa Miķeļa baznīca Rīgā projektēta tā, ka ļoti atgādina augstākminēto *Kristus Apskaidrošanās* baznīcu. Ļoti niecīgās atšķirības galvenokārt rada tas, ka sienas ir taisnas, līdzenas un tām ir ļoti maz dekoratīvu izvirzījumu, un reljefi gandrīz nav pamanāmi. Virs kvadrāta joma ir pieci kupoli. Paplašinājumi ir lieli un priekšējais ir diezgan dominējošs. Zvanu torņa augšdaļa ir kvadrāts ar gropētiem stūriem. Par spīti paplašinājumu dominantei tie labi saskan, tādēļ gūst virsroku vienotas arhitektūras celtnes, vienkāršības un monumentalitātes iespaids.

Koka arhitektūra izveidojās Latvijā ilgi pirms mūra celtnēm. Koku lietoja piļu, cietokšņu, tiltu, šķūņu celtniecībā. Koka pārpilnība un lētums kā arī vieglā apstrāde ļāva ātri uzbūvēt lielas un iespaidīgas ēkas jebkurā laikā. Šo iemeslu dēļ, zināmu laiku koka arhitektūra bija vairāk izplatīta nekā mūra celtnes pat galvaspilsētā. Koka arhitektūra bija attīstīta jau pirmajās kristietības dienās Latvijā. Tā plauka tālāk daudzus gadsimtus, bet aina radikāli mainījās kopš 19. gadsimta beigām.

Dievmātes Kazaņas svētbildes baznīca Dzintaros, Jūrmalā, nojaukta šī gadsimta 60-tajos gados, bija tiešām lielisks koka mākslas un amatniecības darbs. Tā atspoguļo tā laika Latvijas tautas tradīcijas noteiktu stilu un tehniku, sevišķi apšūšanā ar dēļiem, kolonnu gravēšanā un citās dekoratīvās detaļās. Tās plāns bija jauns, bet atkārtoja jau zināmu konstrukciju. Pamatā celtnē ir krustveidīga ar taisnstūra paplašinājumiem un diviem astoņstūra zvanu torņiem, no kuriem viens laikam ir zvanu tornis un otrs ir "gaismeklis". Spītējot redzamajam savstarpējā mijiedarbībā esošo izvirzījumu un dzegu daudzumam, visi elementi saskaņojas un ir loģiski un mākslinieciski pakļauti vienai arhitektūras idejai par kopīgu harmoniju. Ir divi atsevišķi jumti, kas rada iespaidu par divu celtnu apvienošanos vienā kompozīcijā. Zvanu torņus kronē mazi sīpolveida kupoli. Viegluma un pievilcības iespaidu saglabā kokgrīzumi un kokdzelumi, kas palielina celtnes grāciju un krāšņumu.

Otrs gandrīz pārāks koka mākslas un amatniecības piemērs ir svēto *Pētera un Pāvila* baznīca Ķemeross. Šī lieliskā celtne arī ir ar krustveida plānojumu un atspoguļo pamatā krievu–bizantiešu stilu ar tradicionālā latviešu tautiskā stila, amatniecības un tehnikas pieskaņu, kas viegli nosakāma dēļu apšuvumos un citās dekoratīvās daļās. No abiem vienādajiem zvanu torņiem viens laikam bijis zvanu tornis un otrs – "gaismeklis". Četri mazākie zvanu torņi, kas novietoti simetriski četros iekšējos stūros, šķiet paredzēti, lai atspoguļotu ideju par bagātību. Uzbūvē viss ir stingri simetrisks, kas palielina miera un harmonijas iespaidu.

1818. gadā uzceltā *Marijas Pasludināšanas* baznīca Rīgā arī ir labas koka amatniecības piemērs. Tā ir divstāvu celtne ar taisnām sienām. Kolonnas to stateniski sadala paneļos tā, ka garā, tiešā, monotonā līnija tiek pārtraukta. Astoņstūra zvanu torni priekšpusē kronē kupolains jumts un smaile ar krustu. Otrs, zemākais tornis ir kvadrātveida Augsta līmeņa gaismas avotam ir tradicionālie četri tornīši katrā stūrī. Šiem tornīšiem ir jumti ar sīpolveida kupoliņiem. Ārējais dēļu apšuvums ir krāsots. Kolonnu, durvju un logu apmales nokrāsotas citā krāsā, lai kontrastētu ar sienām.

Diev mātes Kazaņas svētbildes baznīca Rīgā. Uzbūve ir gandrīz identiska vai nedaudz vienkāršāka nekā *Marijas Pasludināšanas* baznīcai. Dažas celtnes ir savienotas un pakārtotas tā, lai sniegtu vienas baznīcas celtnes efektu. Priekšpusē dominē taisnstūra zvanu tornis. Virs joma tieši pie altāra ir otrs zemāks astoņstūra tornis ar maziem sīpolveida kupoliem un krustiņiem.

Ļoti vienkārša, bet interesanta koka būve ir *svētā Jāņa Pakāpnieka* kapela Kristus Apskaidrošanās sieviešu klosterī pie Jelgavas. Tā ir izteikta guļbaļķu celtne ar simetrisku uzbūvi. Galvenā kapelas daļa ir kvadrāts, bet šķērsjomi, sānu paplašinājumi un altāris pievienoti, lai panāktu plānu krusta veidā. No jumta izvirzās tievs cilindrs, kuru kronē sīpolveida kupols. Augstā līmenī ir logi ar daudziem dalījumiem, kas satur stikla gabaliņus: ļoti vienkārša, taču glīta neliela celtne.

Tā sauktā "Dzelzs baznīca", kas tagad atrodas Jersikā, ir jāpiemin īpaši. Tā ir *Kristus Apskaidrošanās* baznīca. Šīs baznīcas uzbūve ir unikāla un neparasta, jo viss karkass, ārējā sienu apdare, jumta spāres, jumta kupoli, logi ir veidoti no dzelzs vai čuguna. Grūti būtu atrast tai līdzīgu. Šīs baznīcas vēsture ir sekojoša: 1904. gadā Cargradas (tagadējās Jersikas) latviešu pareizticīgie lūdza Polockas diocēzi (kurai Jersika tolaik piederēja) uzcelt baznīcu un nodibināt pareizticīgo draudzi. (Poļu valdīšanas laikā "karaļa"

Visvalža (Vsevoloda) pilsēta Jersika tika pārdēvēta par Carogradu jeb Cargradu un tagad, kopš 20-o gadu sākuma, pazīstama kā Jersika). Šajā laikā, 1904. gadā, Dvinskā (tagadējā Daugavpilī) novietotajam karaspēkam kalpojošā kapela (Dzelzs baznīca) kļuva pārāk maza. Tā sākotnēji tika uzcelta Odesā, Krievijā, 18. gadsimta beigās, vienmēr kalpoja armijai un 1865. gadā tika pārvesta no Odesas uz Daugavpili. Dzelzs baznīca tika pārvesta un uzstādīta Jersikā, un 1905. gada 9. oktobrī to iesvētīja virspriesteris P. Beļavins ar Polockas bīskapa svētību. Tā tika nodibināta draudze.

Kara laikā 1914. gadā baznīcas piederumi tika aizvesti un iznīcināti, bet tūlīt pēc kara tika atjaunoti, pateicoties tēva V. Borozdinska, Jēkabpils priestera, pūlēm, kurš kalpoja pēc draudzes atjaunošanas no 1927. līdz 1934. gadam. Pēc otrā pasaules kara šī baznīca tika pievienota Jēkabpils Svētā Gara draudzei un Jersikas baznīcas labā tika izdarīts ievērojams darbs. Visus dievkalpojumu noturēja Jēkabpils priesteris tēvs Nikolajs Lapikens no 1956. gada līdz pat savai nāvei 1973. gadā. Abi šie priesteri devuši milzīgu ieguldījumu baznīcas atjaunošanai pēc pirmā un otrā pasaules kara.

Nav daudz ko sacīt par baznīcas arhitektonisko vērtību. Tā ir vienkārša, tainstūra veida, un tās izmēri ir ap 9 x 13 metru. Svētnīca ir pagarināta Austrumu virzienā, kā vairums pareizticīgo baznīcu. Vienīgais kupols balstās uz augsta pamata jeb cilindra.

Nav nekā no ierastajiem rotājumiem. Skaistums ir visas celtnes kopumā vieglajā iespaidīgumā. Šī baznīca izskatās sevišķi skaista pavasarī, kad zīdainās, sidrabainās lapas čab maigajā vēja brāzmā, un rudenī, kad var redzēt tās tumšo siluetu koku dzintardzeltēno lapu ietvarā.

Latvijas teritoriju tai vai citā laikā iekaroja dāņi, vācieši, krievi, zviedri, poļi, un leiši. Daži no šiem okupantiem bija sevišķi centīgi un aktīvi Latvijas vietējo iedzīvotāju pievēršanā savas tautas ticībai. Dažreiz visu teritoriju iekaroja viena sveša vara, piemēram, vācieši vai krievi, un dažreiz divas vai trīs vienlaicīgi, kuras valdīja pār dažādiem apgabaliem. Bet visas par savu mērķi izvirzīja iedzīvotāju pievēršanu savai ticībai. Tas, ka paši okupanti piederēja dažādām ticībām, ir atspoguļojies dažādos Latvijas apgabalos, kur vietējiem nācās pieņemt šo konkrēto ticību. Kad Latvija bija neatkarīga valsts, skaidri varēja redzēt, ka trīs galvenās konfesijas – luterisms, Romas katolisms un Pareizticīgā Baznīca – nebija patvaļīgi sajaukušās, bet katra no tām dominēja zināmos apgabalos atbilstoši notikušajām okupācijām un pievēršanām ticībai.

Kristīšana un pievēršanas metode dažādās konfesijās atšķirās. Daži no okupantiem darbojās diezgan humāni, kamēr citi lietoja ļoti stiprus paņēmienus un pat rupju spēku,— visi Kristus vārdā. Tomēr tas noveda pie baznīcu celtniecības un draudžu organizēšanas. Dižciltīgie, baroni, tirgoņi, karavīri, visa veida intelektuāļi un, protams, zemnieki atbilstoši savām iespējām deva ieguldījumu, lai nodrošinātu baznīcu celtniecību un to saglabāšanu.

Tā starp luterāņiem un Romas katoļiem arī Pareizticīgā Baznīca atrada vietu, kur dzīvot, izdzīvot un celt baznīcas, atkarībā no laika un politiskās ietekmes. Ir pareizi sacīt, ka daudzos gadījumos valsts politika ietekmēja reliģisko dzīvi un valsts iekšējo labklājību. Arī politika bija atkarīga no kaimiņvalstu uzvedības un nacionālajām interesēm. Reliģiskie spaidi Padomju Savienībā traucēja pareizticības attīstību Latvijā. Pareizticība zaudēja savu pievilcību kā latviešu Ticība. Pareizticīgie kristieši ir ar tendenci būt garīgi pasīviem. Viņi dažreiz nav savas ticības misionāri, bet drīzāk uzskata ticību par glabājamu mantojumu. Viņi ir apmierināti ar piederību savai Baznīcai un jūtas laimīgi, ka ap viņiem ir savas ticības mierinājums un garīgais miers.

Svētā Aleksandra Nevska baznīca Rīgā.

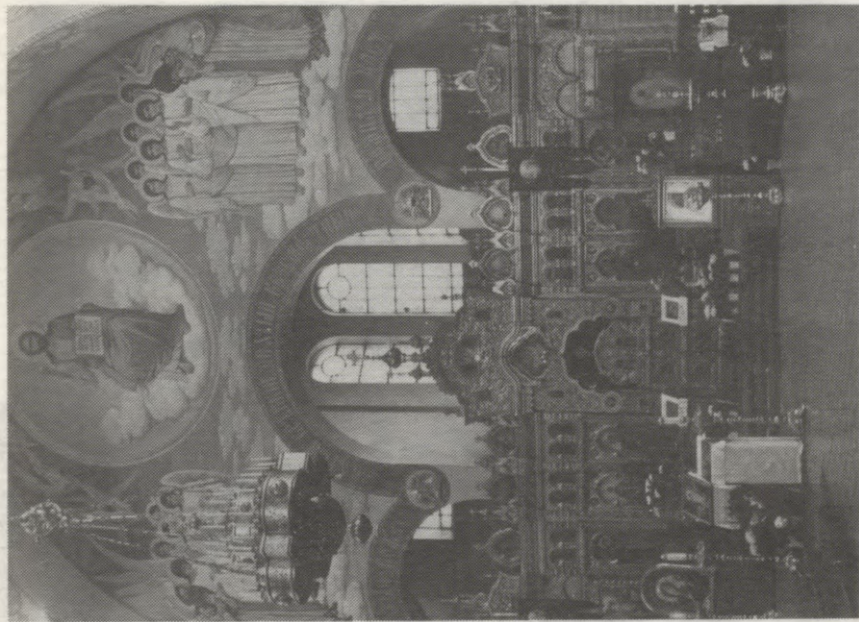
Kristus Dzimšanas katedrāle Rīgā.

un pievērsimam ticībai

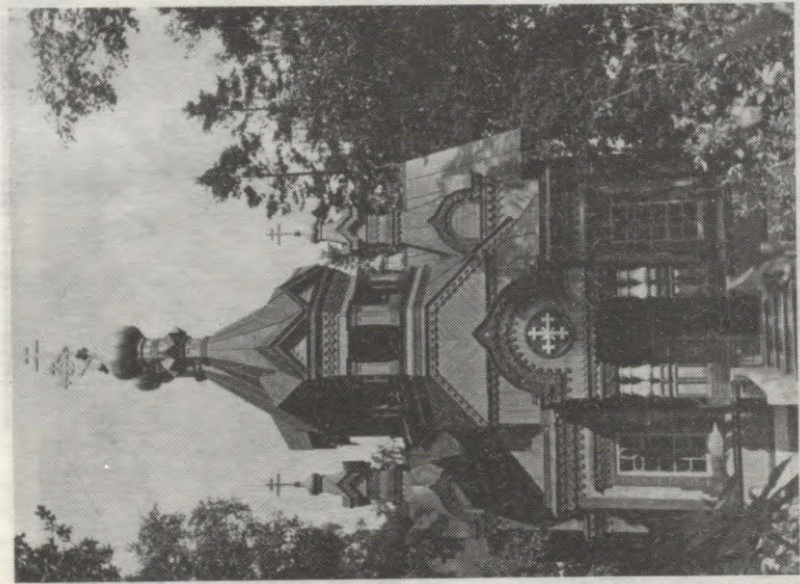
1911. gada 24. jūnijā Rīgā

Svētās Trīsvienības katedrāle Rīgā.

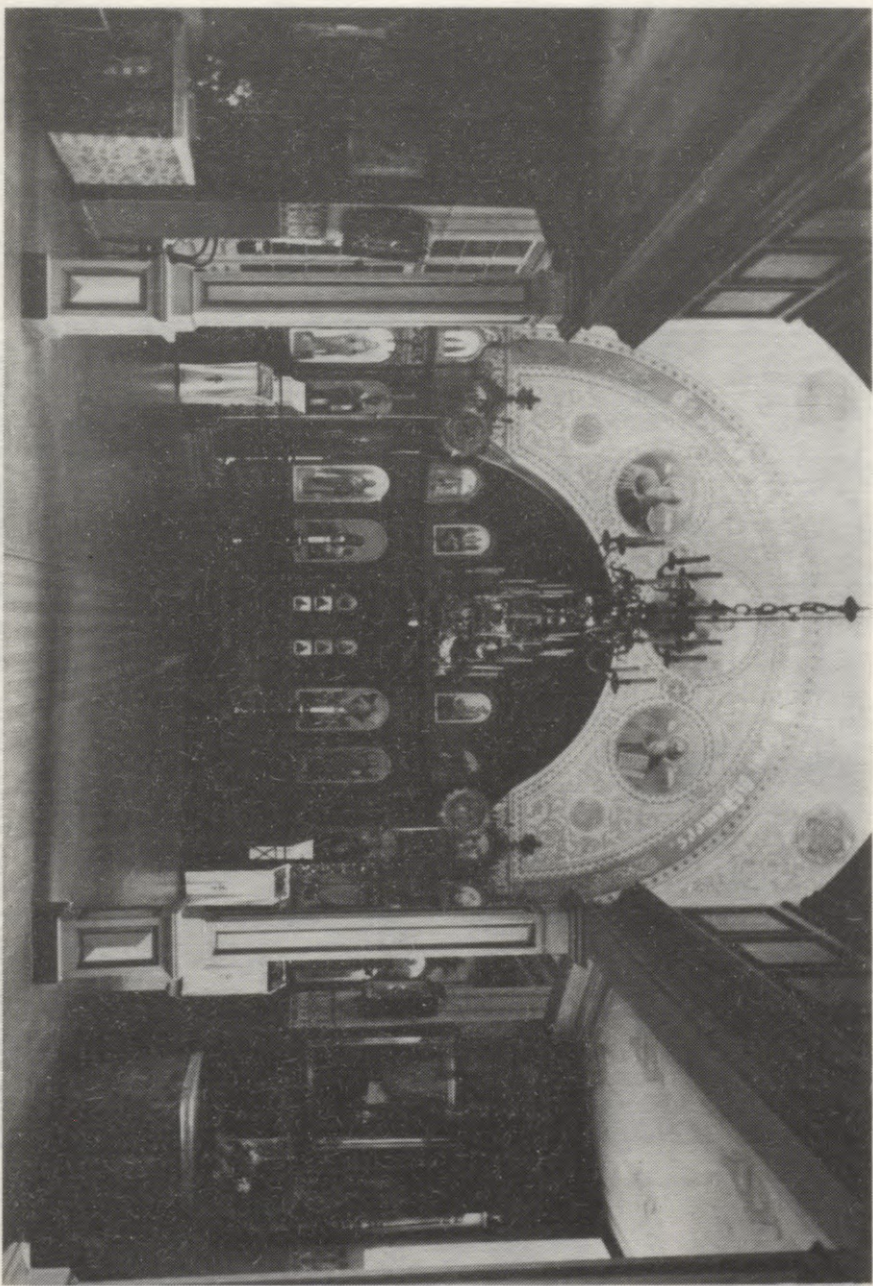
Svētās Trīsvienības katedrāle. Iekšskats.

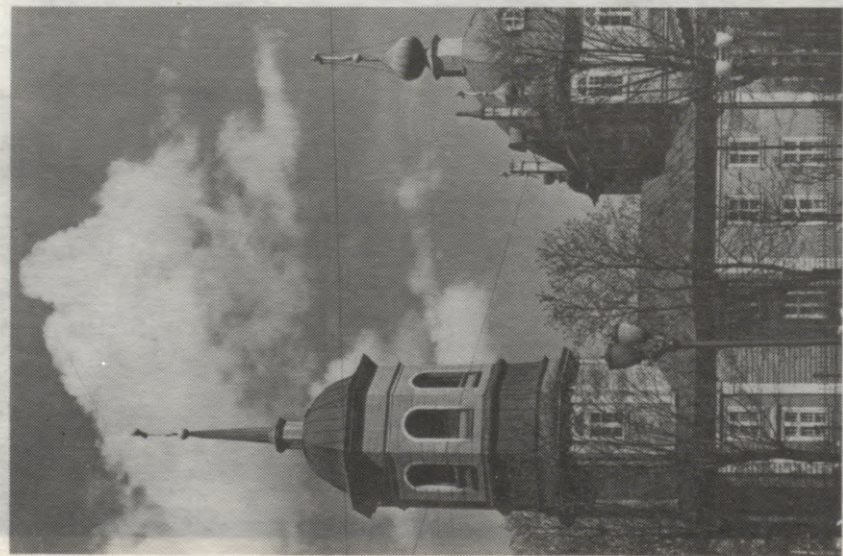
Apustuļu Pētera un Pāvila baznīca Ķemeros, Jūrmalā.

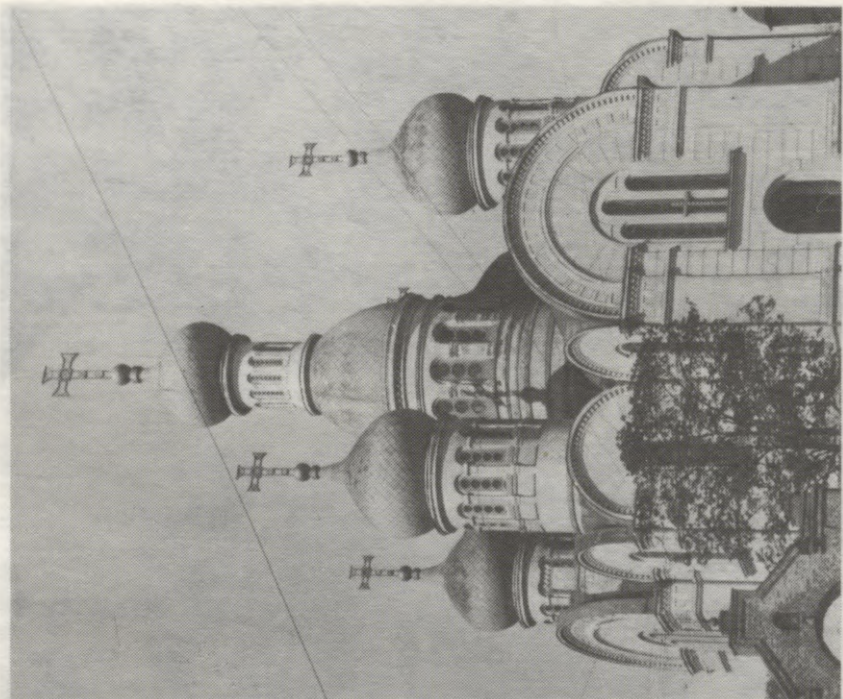
Kristus Debesbraukšanas baznīca Rīgā.

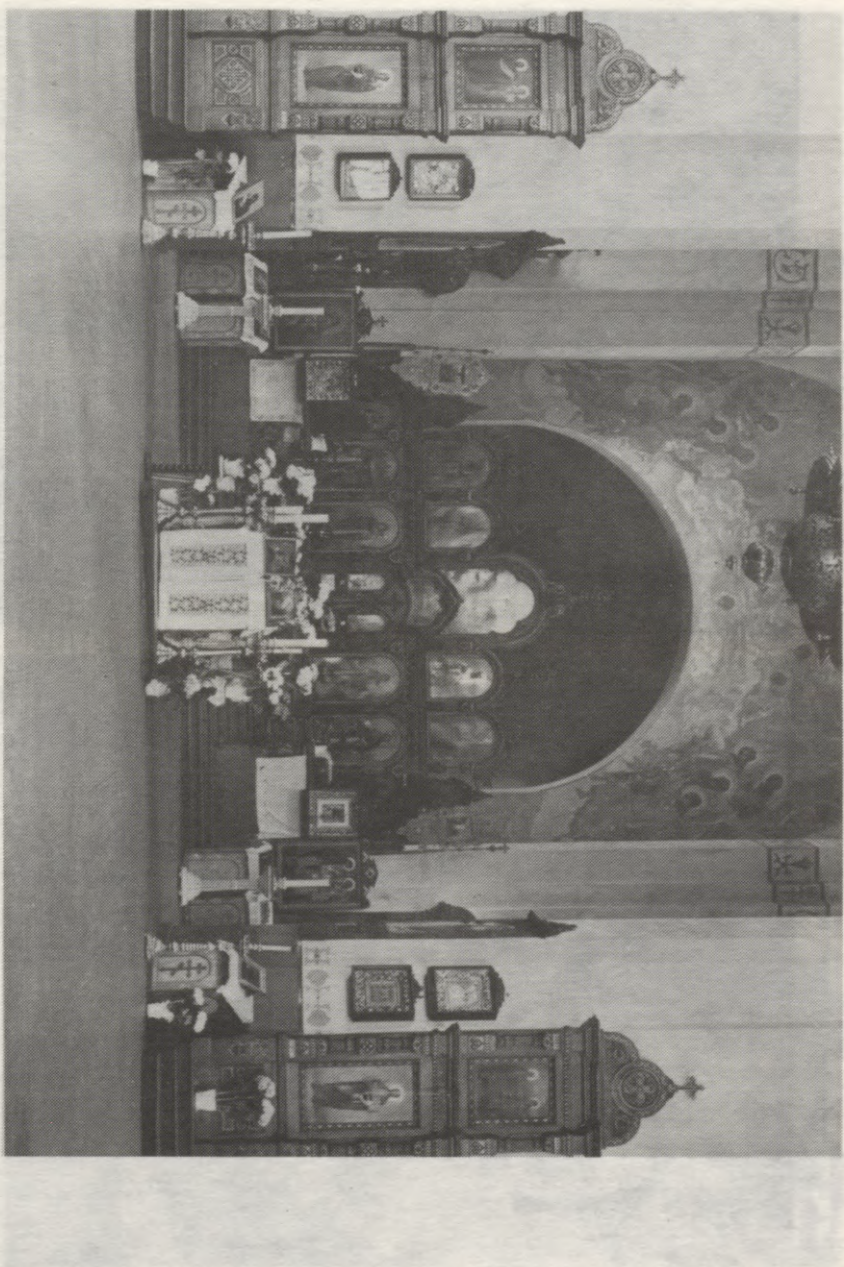
Kristus Debesbraukšanas baznīca Rīgā. Iekšskats.

Marijas Pastudināšanas baznīca Rīgā.

Svētā Jaņa Kristītāja baznīca Rīgā.

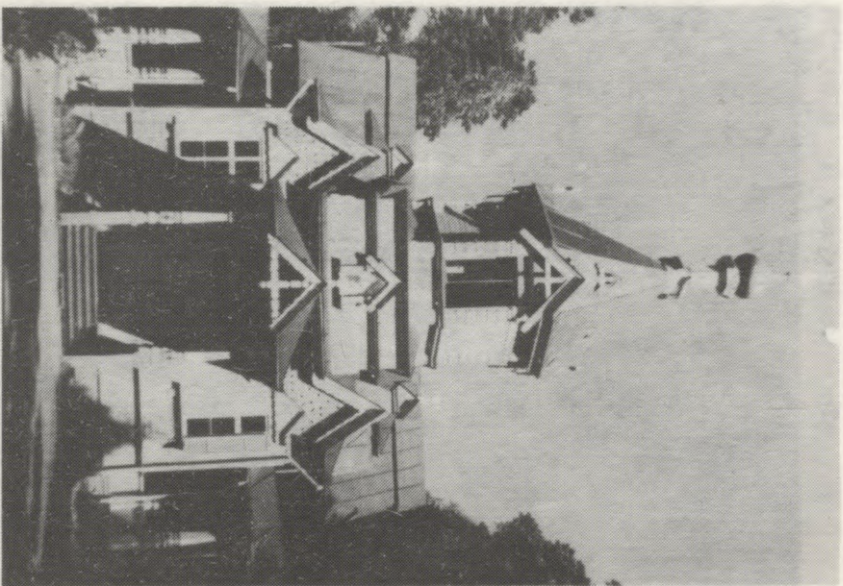
Svētā Trīnītas baznīca Rīgā. Iekšskats.

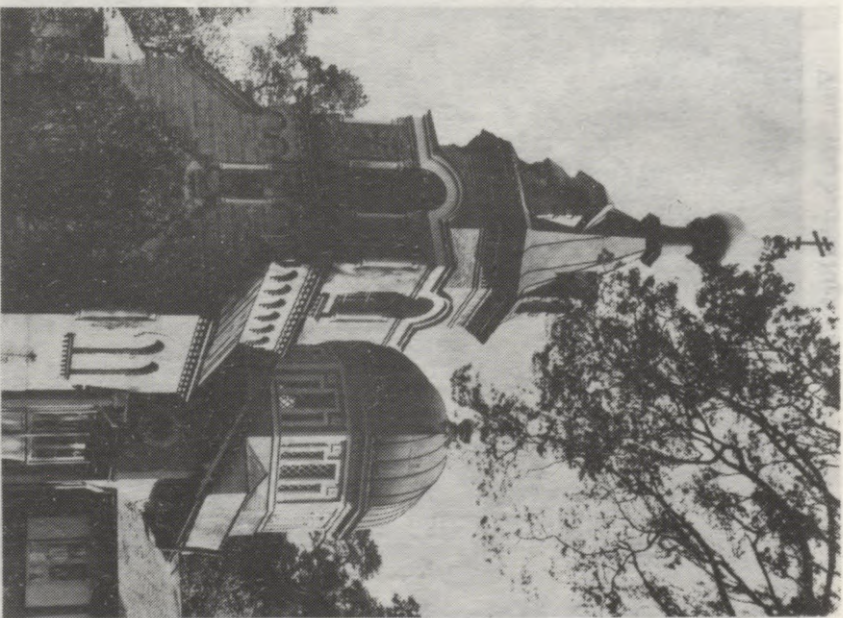
Svētā Aleksandra Nevska katedrāle
Daugavpilī. Nojaukta 60. - 70. gados.

Svēto Borisa un Gleba katedrāle Daugavpilī.

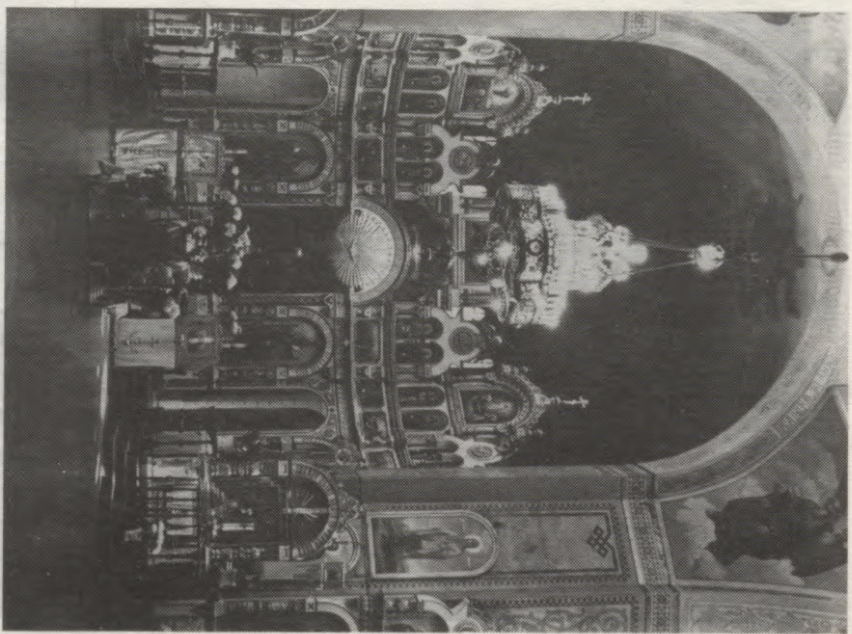
Kazaņas Dievmātes Svētības baznīca Dzintaros, Jūrmalā,
nojaunkta 60. - tajos gados..

Svētā Vladimira baznīca Dubultos, Jūrmalā.

Visu Svēto baznīca Rīgā.

Visu Svēto baznīca Rīgā. Iekšskats.

Ime Svētās Trīsvienības baznīca Rīgā.

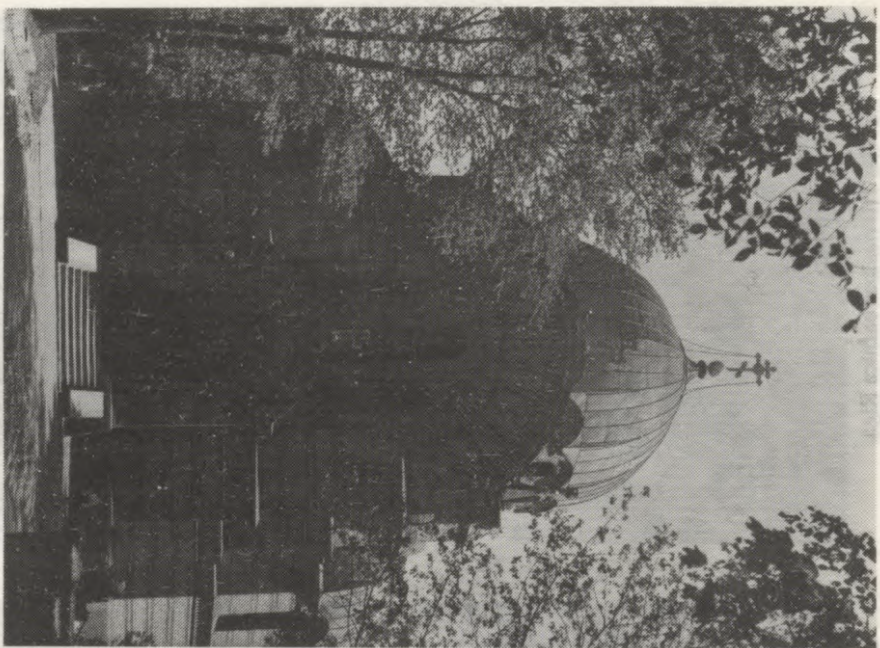

Svētās Trīsvienības baznīca Rīgā.

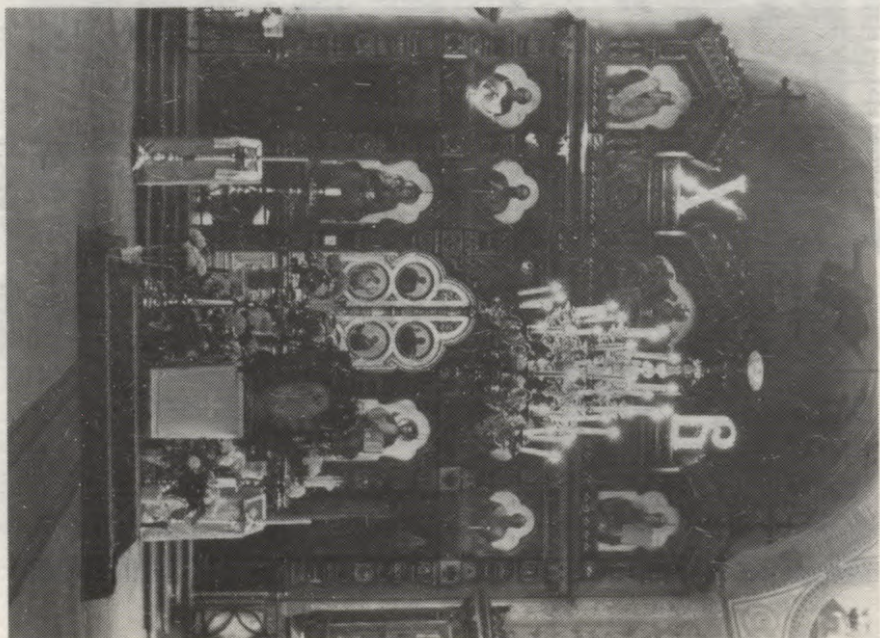
Ime Ercenģeļa Miķeļa baznīca Rīgā.

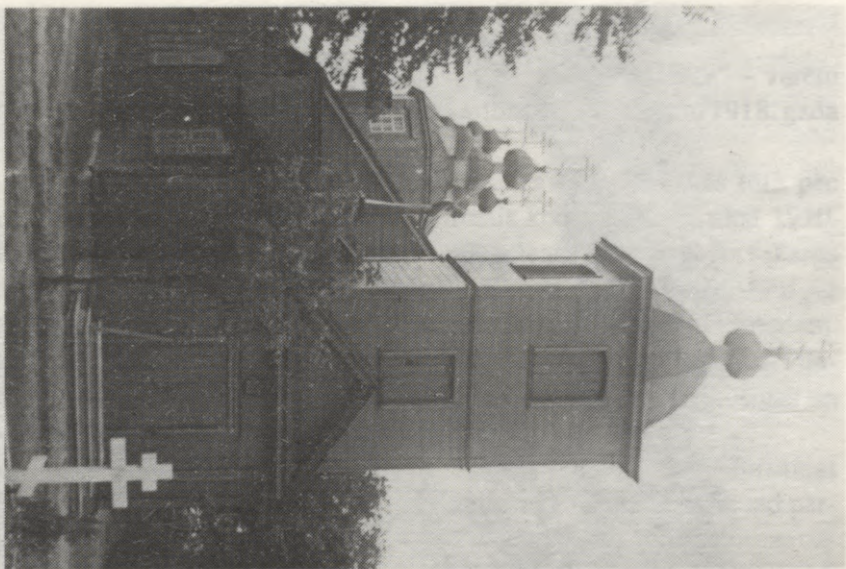
Ercenģeļa Miķeļa baznīca Rīgā.

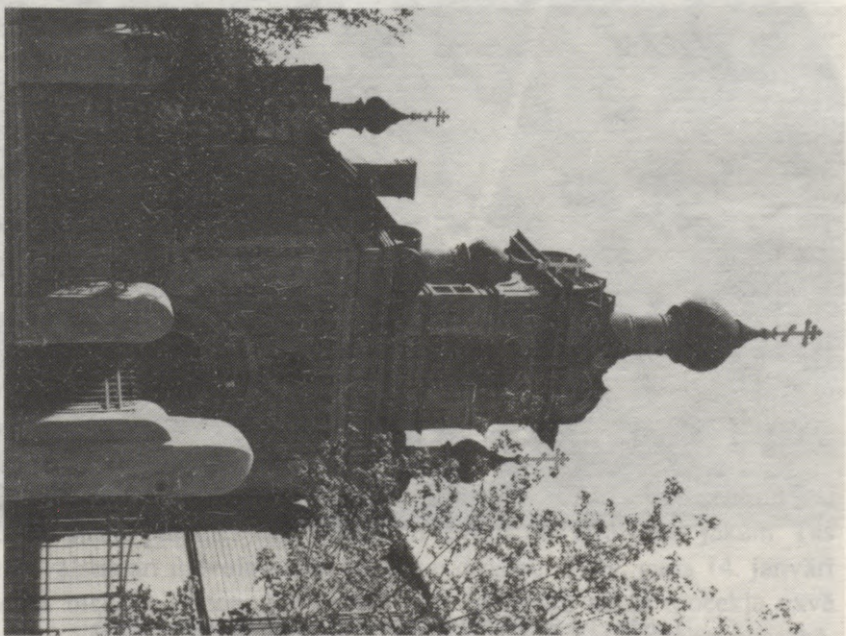
Dievmātes Patvēruma baznīca Rīgā.

Dievmātes Patvēruma baznīca Rīgā. Iekšskats.

Kazaņas Dievmātes svētbildes baznīca Rīgā.

Dievmātes Marijas Visu Cietēju Iepriecinātājas baznīca Rīgā, nojaukta 60. - tajos gados.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Jānis (Pommers).

6. Latvijas Pareizticīgā Baznīca

Kas attiecas uz nosaukumu "Latvijas Pareizticīgā Baznīca" – varētu teikt, ka tās vēsture sākās ar Latvijas Neatkarības Proklamēšanu 1918. gada 18. novembrī.

Lai gan Latvijas Pareizticīgās Baznīcas organizācija sākās tūlīt pēc neatkarības pasludināšanas, tomēr tās pirmais koncils notika tikai 1920. gada 26. februārī Rīgā. Pirms sanākšanas Baznīcas Padome stājās sakaros ar patriarhu Tihonu un saņēma viņa piekrišanu nominēt arhibīskapu Jāni par vienu no kandidātiem Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāja amatam. Concils nolēma, ka visām draudzēm jāapvienojas Autonomā Baznīcā. Penzas arhibīskapu Jāni (Pommeru) ievēlēja par Baznīcas vadītāju, Rīgas un visas Latvijas arhibīskapu.

Tas bija sākums. Bet panākt, lai arhibīskaps Jānis kļūtu par Baznīcas vadītāju, bija grūts uzdevums. Tā kā viņš bija Penzas arhibīskaps, tad pārceļšanu varēja izdarīt tikai ar patriarha atļauju un Padomju Krievijas amatpersonu piekrišanu. Vēl vairāk – neviens nezināja, ka tieši šai laikā ČEKA arhibīskapu Maskavā bija ieslodzījusi cietumā. Tomēr beigās viss izdevās labi.

1921. gada aprīlī pēc Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Padomes pieprasījuma Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons (Belavins), (patriarhs kopš 1917. gada novembra) deva savu svētību arhibīskapam Jānim doties uz Latviju, un 1921. gada jūlijā patriarhs arhibīskapam Jānim piešķīra dokumentu ar pateicību par viņa uzticīgo darbu, paš aizliedzīgo un auglīgo kalpošanu Baznīcas un cilvēku labā. Patriarhs, saskaņā ar Svētās Sinodes un Augstākās Baznīcas Padomes dekrētu, piešķīra arhibīskapam Jānim visplašāko autonomiju Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pārvaldīšanā. Tika saņemts ar 1921. gada 6./19. jūliju datēts attiecīgais dokuments Nr. 1026 un atzīta Baznīcas Autonomija Administratīvās, Izglītības un Ekonomiskās lietās. Tas tomēr prasīja Baznīcas palikšanu Maskavas Patriarhāta Jurisdikcijā. Tagad pirmoreiz bija radusies nacionāla Baznīca ar visām kanoniskajām tiesībām.

Latvija līdz Oktobra revolūcijai bija Krievijas impērijas daļa un ļoti cieta no pirmā pasaules kara sekām un revolūcijas izraisītām jukām. Tās kaimiņvalstis arī dzīvoja bailēs par savu drošību. 1919. gada 14. janvārī Rēveles bīskaps Platons (Kulbušs) mira boļševiku rokās mocekļa nāvē Igaunijā. Viņu brutāli noslepkavoja Jurjevas (Tartu) Kredītbankas pagrabā. Bīskaps Platons atveseļojās pēc slimības, kad 2. janvārī viņu aizturēja uz

ielas un ieslodzīja kopā ar daudziem citiem pagrabā, kas kalpoja par cietumu. 20 cietumniekus noslepkavoja vismežonīgākajā veidā. Bīskapa ķermenī bija septiņas durkļa un četras šautenes brūces. Kopā ar bīskapu tika nogalināti arī divi priesteri, N. Bežanickis un M. Bleive.

Jaunā Latvijas valdība ļoti maz zināja par Pareizticīgo Baznīcu un uzskatīja to par pirmsrevolūcijas Krievijas iestādījumu, kas tagad bija lieks, uzskatot to, tā teikt, par Krievijas daļu. Kristus Dzimšanas pareizticīgo katedrāle Rīgā, ko lietoja kā luterāņu baznīcu vācu okupācijas laikā un kas divreiz cieta karadarbībā, netika atdota pareizticīgajiem, bet stāvēja aizzīmogota kā Krievijas valdīšanas palieka. Bīskapa rezidence un svētā Aleksija vīriešu klosteris tika nodoti katoļiem, un citi Pareizticīgās Baznīcas īpašumi tika atdoti pasaulīgai lietošanai.

Pareizticīgie kristieši ne tikai Rīgā, bet arī citās Latvijas pilsētās atradās briesmīgos apstākļos – bez bīskapa un bez tiesībām. Šajos apstākļos no pareizticīgo latviešu puses bija saprātīgi sev par virsganu izvēlēties arhibīskapu Jāni – ievērojamu latviešu cilmes personu, ļoti drosmīgu un darbīgu cilvēku.

Arhibīskapa Jāņa (Pommerā) vecvectēvs bija pirmais cilvēks, kas pārgāja Pareizticībā Cēsu novadā. Šī pāriešana pakļāva viņu bargai vajāšanai. Šai laikā Vidzemes zemniekos bija liela interese par pareizticību. No otras puses, latvieši, kurus kādreiz ar spēku kristīja par katoļiem Livoniju (Latviju) ieņēmušie vācieši, tikpat automātiski pēc Reformācijas tika padarīti par luterāņiem, sekojot saviem kungiem. Tie, kurus pagājušā gadsimta vidū atklāja kā pārgājušus Pareizticībā, tika no vietējo amatpersonu – valdošo baronu – puses uzskatīti par dumpiniekiem. Tas noveda pie "dumpinieku" pareizticīgo vajāšanas. Daudzi pareizticīgie tika nonāvēti un uz kapa kopiņas uzstādīts pareizticīgo krusts ar astoņiem galiem. Vēlāk vietējā vara krustu noņēma un kapa kopiņu nolīdzināja. Tas notika arhibīskapa Jāņa vecāku laikā.

Arhibīskaps Jānis ir dzimis 1876. gadā Praulienas pagasta Ilzessalu mājās, kas piederēja Lazdonas draudzei Cēsu apriņķī ziemeļaustrumos no Rīgas. Kā daudzi tā laika zemnieku dēli, arhibīskaps Jānis nebija izņēmums. Viņš bērnībā palīdzēja vecākiem lauku darbos un ganīja lopus. Jānis bija nopietns zēns, kurš vairāk mīlēja mežu nekā rotaļas ar citiem bērniem. Tēvs dēlam iemācīja tik labi lasīt un rakstīt, ka, iestājoties pamatskolā, viņš tika ieskaitīts pēdējā klasē. Jānis bija spējīgs skolnieks, ka skolotāji ieteica vecākiem sūtīt viņu vidusskolā, un vietējais priesteris uzskatīja, ka zēnam vajadzētu apmeklēt Semināra sagatavošanas skolu.

Pēc vispārējas skolas izglītības iegūšanas Jānis Pommers 1887. gadā iestājās Seminārā sagatavošanas skolā un 1891. gadā tika nosūtīts uz Rīgas Garīgo Semināru, kur savu veiksmīgo studiju dēļ ieguva stipendiju. Viņš beidza Semināru 1897. gadā un trīs gadus strādāja par skolotāju Lazdonā, Ļaudonā un Liepājā. 1900. gadā, veiksmīgi nolīcis iestājeksāmenu, Jānis Pommers tika uzņemts Kijevas Garīgajā Akadēmijā. Viņš atkal bija izcilis studijās, populārs studentu vidū, un labprāt sportoja. 1901. gadā Jānis Pommers saņēma mūka tonzūru Ercenģeļa Miķeļa klosterī Kijevā. Tas nebija negaidīti biedriem, kas jau bija viņu iesaukuši par "mūku". 1904. gadā viņš beidza Akadēmijas kursu, kā hieromūks nonāca Čerņigovas Seminārā kā Svēto Rakstu pasniedzējs, un arī šeit pierādīja savas izcilās spējas. Priekšnieki Seminārā tik augstu novērtēja Jāņa Pommera nodošanos darbam, ka 1906. gadā paaugstināja amatā par Volgas Semināra inspektoru. Šeit viņš izrādījās tik prasmīgs administrators, ka kļuva par Lietuvas Pareizticīgā Semināra rektoru un Viļņas Svētā Gara vīriešu klostera priekšnieku, tai pašā laikā saņemot amatu diocēzes pārvaldē. Bez šaubām, tas veicināja pārvietošanu uz Minsku, kur pārmērīga darba nogurdinātais Minskas arhibīskaps Mihails viņu aicināja sev par palīgbīskapu. Jānis Pommers pārcēlās uz Minsku 1912. gada sākumā jau kā arhibīskapa palīgbīskaps. Ceļā uz Minsku viņš piedalījās Sv. Josafa kanonizācijā Belgorodā. 1912. gadā bīskaps Jānis tika pārcelts uz Odesu kā Hersonas arhibīskapa Dimitrija palīgbīskaps. 1913. gadā viņš iesaistījās jaunatvērtās Piezovas diocēzes dibināšanā un organizēšanā. Tur pavadīto četrus gadus laikā bīskaps Jānis apmeklēja gandrīz katru savas diocēzes nostūri. Tā bija nabadzīgs raktuvju novads, un dažos gadījumos viņš darbojās kā šķīrējtiesnesis starp stādniekiem un darba devējiem. Tur bīskapu pārsteidza 1917. gada revolūcija. Kara rezultātā daudz bēgļu no Galīcijas un citurienes devās uz "klusu Donu". Bīskaps Jānis tādējādi saskārās ar daudzām sociālām problēmām un nepieciešamību rūpēties par bēgļu vajadzībām, kas radīja daudz smaga darba un uzupurēšanās. Ar viņa līdzdalību tika izveidotas skolas bēgļu bērniem un bāreņu nami. Lai cik iespaidīga bija bīskapa Jāņa ziedošanās un darbs cilvēcei, revolucionārie vadoņi uzskatīja viņu par bīstamu un nekavējoties sāka kampaņu pret viņu. Bīskapam visur sekoja viņu aģenti. Iemesls, kamdēļ viņš nebija pieņemams revolucionāriem varasvīriem, protams, bija tas, ka reliģija bija pasludināta par "tautas ienaidnieku", un bīskaps Jānis bija ļoti aktīvs reliģisks vadītājs.

Tomēr starp strādniekiem bija brīvprātīgie, kas organizēja apsardzi, kura uzmanīja bīskapu dienu un nakti. Pat savā ceļā uz dievkalpojumu un no tā viņu pavadīja cilvēki, kas bija gatavi aizsargāt savu bīskapu. Šī attieksme tik ļoti ietekmēja revolucionāro varu, ka tā mēģināja atrisināt problēmu mierīgā ceļā un vienojās pārcelt viņu citur, kur viņam nebūtu draugu – uz Tveras diocēzi. Bet vietējie cilvēki (īpaši viņa sargi), uzzinājuši šo plānu, pēc bīskapa pēdējā dievkalpojuma Pieazovas katedrālē Taganrogā ielenca viņu, lai novērstu aizvešanu ar varu, un pavadīja līdz bīskapa rezidencei.

Pazemotie varasvīri lūdza bīskapu uz kādu laiku atstāt pilsētu un aizbraukt uz Maskavu. Bīskaps piekrita. Tomēr bīskapam līdzī aizbrauca vietējo iedzīvotāju un garīdznieku, zaldātu un kazaku delegācija, lai aizsargātu viņu pat Maskavā no vietējiem revolucionārajiem varasvīriem. Diemžēl, lai gan šai delegācijai izdevās panākt labvēlīgu atbildi no laicīgo un garīgo amatpersonu puses, tomēr Revolūcijas tālākā attīstība diemžēl padarīja atgriešanos Pieazovā neiespējamu.

Tad bīskaps Jānis tika iecelts atbildīgākajā Penzas arhibīskapa amatā, kur ieradās 1918. gada sākumā. Šeit atkal ticīgie organizēja brīvprātīgo sardzi, lai aizsargātu viņu no jebkādiem revolucionāru apvainojumiem. Par spīti šiem pasākumiem ČEKA (vēlākā VDK) pakļāva arhibīskapu kratīšanai un pratināšanai, tomēr neatrodot nekādu iemeslu viņa apcietināšanai. Iespējams, tie bija Čekas aģenti, kas 1918. gadā nolēma tikt vaļā no arhibīskapa. Lieldienu priekšvakarā divi Čekas aģenti parādījās arhibīskapa rezidencē Apskaidrošanās vīriešu klosterī. Viens bija agrākais virsnieks Rudakovs un otrs – strādnieks Dubovkins. Abi bija bruņoti un prasīja tikšanos ar arhibīskapu. Sardze sacēla trauksmi, bet Rudakovs tika iekšā, izlaužot celles durvis. Viņš vairākas reizes izšāva, laimīgā kārtā netrāpot arhibīskapam, kamēr Dubovkins aizbēga. Ļaudīm un arhibīskapam izdevās Rudakovu atbruņot; ļaudis gribēja uzsākt linča tiesu un tikai arhibīskapa aizstāvība glāba viņu no drošas nāves. Tad Rudakovs apskāva arhibīskapu ar Lieldienu sveicienu "Kristus ir augšāmcēlies!" Dabiski, ka varasvīri noliedza jebkādu atbildību par šo incidentu, un nelaimīgais Rudakovs tika apcietināts un nomira cietumā.

Lieldienu nēdēļā cilvēki droši pauda savu mīlestību un pieķeršanos savam bīskapam. Revolucionārie varasvīri, novērtējuši stāvokli, uz īsu brīdi palika mierīgi un atturējās no jebkādiem agresīviem soļiem.

Kā jau minēts, tolaik arhibīskapa rezidence bija Kristus Apskaidrošanās vīriešu klosteris un, kad 1918. gada maijā čehu korpuss gāja cauri Penzai

ceļā no Donas uz Sibīriju, Sarkanās Armijas artilērija bez kāda iemesla apšaudīja klostēri. Protams, varasvīri izskaidroja šaušanu kā "pārpratumu", bet vietējie cilvēki tam neticēja un saskatīja tajā rīcību pret Baznīcu, klosteri un bīskapa dzīvību. Tā paša gada septembrī Čekas aģenti rūpīgi pārmeklēja arhibīskapa rezidenci un, kad nevarēja atrast neko apsūdzības ierosināšanai, aizveda viņu uz cietumu konfrontācijai ar vienu ieslodzīto.

Kad arhibīskaps neieradās uz nakts dievkalpojumu, ticīgie uzzināja, ka viņš ticis aizvests uz cietumu, ko sauca par "namu, no kura neatgriezās". Tā kā bija sestdiena – nāvessodu diena, un bija vēls, tad viņi uzskatīja, ka arhibīskaps ir nošauts. Tāpēc, ļoti vēlu atgriežoties katedrālē, arhibīskaps Jānis visas nakts dievkalpojuma vietā ieradās uz viņam noturēto dvēseles aizlūgumu.

Čeka acīmredzot savilka ciešāk savu tvērienu un nākošajai provokācijai izmantoja vietējo tā sauktās "Jaunās Baznīcas" pārstāvi V. Putjatu – Grīnšteinu. Šis cilvēks un viņa sekotāji parādījās svēto Pētera un Pāvila baznīcā arhibīskapa dievkalpojuma laikā un trokšņodami mēģināja iekļūt baznīcā. Ļaudis tos aizkavēja. Baznīcas ārpusē notika lielākas nekārtības. Šis incidents tika uzdots par iemeslu, lai Čeka ieslodzītu arhibīskapu un vēl dažus cilvēkus "uz aizdomu pamata". Arhibīskaps tika ieslodzīts cietumā uz veselu mēnesi. Katru dienu ticīgo delegācija apmeklēja Čeku un prasīja arhibīskapu atbrīvot, un visā diocēzē lūdza Dievu, lai viņš tiktu atbrīvots. Tad pienāca pusnakts, kad Čekas aģenti – kā bija raduši – izsauca cietumniekus pa vienam zālē uz tribunālu saņemt spriedumu. Tā sākās diena, kuru visi pazina kā nāves sodu izpildīšanas dienu – sestdiena. Vārdi tika izsaukti pēc saraksta, un izsauktie neatgriezās. Arhibīskaps sarakstā bija pēdējais. Bet viņam lika pagaidīt un agri no rīta ap vieniem paziņoja, ka viņš ir brīvs.

Kādā 1919. gada jūlija dienā varasvīri izsauca viņu uz štābu, kur izmeklēja, atzina par derīgu karadienestam un ieskaitīja rezerves pulkā, bet viņa dienests tika atlikts uz vēlāku laiku.

1919. gada beigās "balto" karaspēka brīvprātīgie tuvojās Penzai, un varasvīriem bija vajadzīgi aresti. Tā novembrī Čekas aģenti vēlreiz izkratīja arhibīskapa celli, bet neatrada neko, kas pierādītu jebkādu līdzdalību kontrrevolucionārā darbībā. Tomēr arhibīskapu atkal apcietināja. Varasvīri paziņoja, ka darbojas kontrrevolucionāra organizācija, un notika aresti, kuriem tūlīt sekoja nāvessodi. Arhibīskapa ipodiakons un daudzi Baznīcas locekļi bija starp šiem nelaimīgajiem. Arhibīskaps protestēja un tā rezultātā tika nosūtīts uz Maskavu, kur bija jāizskata viņa lieta. Viņa lietu pārņēma

slepenā dienesta vadītājs Lācis, arhibīskapa novadnieks, kurš beigās pats gāja bojā Čekas pagrabos. Arhibīskapu Maskavā turēja cietumā trīs mēnešus, bet laimīgā kārtā 1920. gada marta vidū viņu atkal atbrīvoja.

Kā mēs redzējam, arhibīskapam Jānim nebija svešas ciešanas un vajāšanas, bet viņš palika stiprs ticībā un pašai dziedībā un ar prieku atgriezās dzimtajā zemē.

1921. gada 24. jūlijā, kad arhibīskaps ieradās Rīgā, pareizticīgo garīdznieki un ticīgie ar krustiem un svētbildēm no vairākām pareizticīgo baznīcām ar triumfu sagaidīja arhibīskapu Jāni stacijā un pavadīja viņu līdz katedrālei. Tad viņš vadīja pirmo dievkalpojumu katedrālē, kur dievkalpojumi nebija notikusi kopš 1917. gada. Arhibīskaps Jānis nezināja, kur viņš dzīvos; to nezināja arī vietējie pareizticīgie vadītāji, jo bīskapa rezidenci bija pārņēmusi valdība. Pēc dievkalpojuma un svētības došanas arhibīskaps, par pārsteigumu visiem klātesošajiem, devās uz katedrāles pagrabu un teica: "Es dzīvošu šeit!" Nezināma iemesla dēļ jaunajā Latvijas valdībā tika uzsākta kampaņa par katedrāles nopostīšanu, bet fakts, ka tagad tur dzīvoja arhibīskaps Jānis, aizkavēja šīs kampaņas attīstību.

Arhibīskapa Jāņa ierašanās bija jaunas ēras sākums Latvijas Pareizticīgās Baznīcas dzīvē. Pirmajos kontaktos ar Latvijas valdību viņam paziņoja, ka "Latvijas likumi nepazīst ne Pareizticīgo Baznīcu, ne tās orgānus un organizācijas, un Latvijas valdībai nav pienākuma aizstāvēt Pareizticīgo Baznīcu". Tomēr drīz pēc tam arhibīskapam Jānim izdevās panākt Likuma par Pareizticīgo Baznīcu Latvijā izsludināšanu, kas regulēja attiecības starp Baznīcu un valsti. Pirmie "Noteikumi par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli" izdoti Latvijas Republikas Satversmes 81. panta kārtībā 1926. gada 8. oktobrī, un tos parakstīja ministru prezidents A. Alberings un iekšlietu ministrs E. Laimiņš; tie publicēti "Valdības Vēstneša" 228. numurā 1926. gada 11. oktobrī. Valdība atdeva daļu no atsavinātā Baznīcas īpašuma un piešķīra ievērojamas naudas summas. Tika pārtraukta bezjēdzīgā pareizticīgo reliģisko objektu un celtņu iznīcināšana (kā kapelas nojaukšana Rīgas galvenajā dzelzceļa stacijā). Pēc arhibīskapa Jāņa rakstītajām atskaitēm, Latvijas Pareizticīgā Baznīca no 1918. līdz 1925. gadam zaudēja deviņpadsmit procentus no tās baznīcu ēkām.

Tagad tika organizētas un nostiprinātas pareizticīgo draudzes, tika atjaunotas baznīcas un celtas jaunas. Arhibīskaps Jānis apvienoja zem savas vadības visas esošo tautību draudzes – pretstatā citām valstīm Baltijas jūras krastā, kur tas nenotika. 1925. gada sākumā arhibīskaps Jānis kļuva par Saeimas deputātu (līdz 1934. gadam).

Tikmēr Maskavā arestēja un ieslodzīja patriarhu Tihonu (Belavinu), un Krievijas Baznīca tika atstāta kā kuģis ar salauztu stūri okeānā vētras laikā. Viņa nāve deva galīgo triecienu Krievijas Baznīcai. Patriarhs Tihons nomira Marijas Pasludināšanas dienā 1925. gada 25. martā. Paredzot ar jauna Baznīcas vadītāja ievēlēšanu saistītās grūtības, patriarhs bija sagatavojis testamentu, nosaucot trīs metropolitus, no kuriem vienam vajadzētu pārņemt varu līdz tam laikam, kad būtu iespējams noturēt patriarha vēlēšanas kanoniskā veidā. Par patriarha *locum tenens* kļuva metropolīts Pēteris (Krutickis). Pirms viņa testamentā tika nosaukti Kazaņas metropolīts un Jaroslavas metropolīts Agatangels, kuri abi tomēr tai laikā jau bija ieslodzīti cietumā. Sekojot patriarha Tihona piemēram, arī metropolīts Pēteris nosauca četrus kandidātus kā viņa pēcnācējus. Pēdējais bija Nižņijnovgorodas metropolīts Sergijs. Pēc metropolīta Pētera aresta un ieslodzīšanas (kuru pēc tam aizstāja vairāki secīgi kandidāti, no kuriem katrs arī nosauca savus pēcnācējus) patriarha *locum tenens* amatu 1927. gadā vajadzēja ieņemt metropolītam Sergijam. Metropolīts Sergijs (Stargorodskis) nebija īsts vadītājs, īpaši pēc viņa 1927. gada 16./29. jūlija rakstiskā paziņojuma, kā rezultātā padomju varasviriem izdevās novest Krievijas Pareizticīgo Baznīcu pie iekšējas šķelšanās un shizmas.

Pētot un sekojot šiem notikumiem Krievijā, Latvijas valdība 1926. gadā pieņēma Aktu par Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, nosakot, ka kopš tā publicēšanas brīža Latvijas Pareizticīgās Baznīcas draudzes beidz piederēt ārvalsts jurisdikcijai, īpaši bezdievīgai un Baznīcai naidīgai. Īstenībā arhibīskapam Jānim, esot zem Latvijā dzīvojošo krievu emigrantu stiprā spiediena, izdevās diplomātiski novilcināt šī likuma ieviešanu savas dzīves laikā, un tikai pēc viņa nāves Latvijas Pareizticīgā Baznīca 1936. gadā nokļuva Konstantinopoles Patriarha jurisdikcijā.

Arhibīskaps Jānis ar savām ievērojamajām personīgajām īpašībām bija ļoti cienīts kā Baznīcas vadītājs. Tanī laikā bija nepieciešama diplomātija, lai normalizētu attiecības starp draudzēm un starp Baznīcu un valsti. Tika no jauna atvērta Pareizticīgo Garīgais Seminārs, lai arī diezgan pieticīgā mērogā. Daudzus gadus Semināra rektors bija virspriesteris Jānis Jansons. Arhibīskapam Jānim pat izdevās pārliecināt Padomju Savienības atbildīgos ierēdņus, atdot dažus svētus un vērtīgus Baznīcas priekšmetus, kuri bija izvesti no Latvijas pirmā pasaules kara laikā.

Pateicības dievkalpojums Kristus Dzimšanas katedrālē Rīgā, kuru vada Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas gadadienā 1931. gada 29. septembrī.

Gadadienas svinību dalībnieki.

Nav šaubu, ka Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis pirmajos gados pēc pirmā pasaules kara bija grūts. Bet gadu no gada tā kļuva spēcīgāka, un šķita, ka Baznīcas dzīve beidzot normalizējusies. Dažu gadu laikā, kā rāda oficiālā statistika, pareizticīgo iedzīvotāju skaits pieauga par divdesmit procentiem; tika uzceltas trīspadsmit jaunas baznīcas, četras vēl tika celtas, citas atradās plānošanas stadijā. Tomēr darbojās daudzi politiski ienaidnieki, daļēji pēc pašu apsvērumiem, daļēji saņemot norādījumus no ārzemēm. Regulāru melu un neslavas kampaņu pret arhibīskapu Jāni rīkoja dažas ekstrēmi kreisi un labēji politiskie grupējumi. Kampaņa bija nikna un labi plānota. Tikko viens apvainojums tika atspēkots, tā vietu ieņēma cits. Visas šīs intrigas tomēr sekmīgi tika atspēkotas.

Savas dzīves pēdējos gados arhibīskaps Jānis cieta no "Krievu Emigrantu Kristiešu Kustības". Sākumā viņš tai ļoti simpatizēja, bet, kad ar laiku kļuva skaidra "Kustības" daba, viņš no tās pilnībā nošķīrās. Šī "Kustība", kas ievērojami uztrauca arhibīskapu Jāni, bija pazīstama arī ar īsāku vārdu "Jēdinenije" (Vienība). Vai tā bija tas pats, kas "Krievu Pareizticīgo Studentu Vienība Latvijā"? Lai kāds arī būtu īstais nosaukums, tā bija Parīzē radušās "Kustības" atzarojums. Tās mērķi bija gluži nepieņemami arhibīskapam kā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājam. Diemžēl tajā aktīvi iesaistījušies bija arī daži garīdznieki, starp kuriem minami protodiakons K. Dorins un virspriesteri K. Zaics, J. Jansons un A. Makedonskis.

Ekstrēmi labējā spārna krievu emigranti – monarhisti apsūdzēja viņu latviešu nacionālismā, bet ekstrēmi kreisie – komunisti – apvainoja kā monarhistu. Dabiski, ka bija neiespējami ignorēt vietējo latviešu – draudzes locekļu intereses. Tomēr tie domāja, ka viņš ir prokrieviski noskaņots un ieinteresēts pievienoties (30.-o gadu sākumā) Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Trimdā Bīskapu Sinodei, sakarā ar viņa draudzīgajām attiecībām ar šo Sinodi un tās vadītāju metropolītu Antoniju. Tomēr arhibīskaps Jānis labi apzinājās, ka politisku iemeslu dēļ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps nevar pievienoties šai Sinodei. Tādējādi arhibīskapam pastāvīgi uzbruka no vienas vai otras puses, īpaši ekstrēmi labējā spārna emigranti monarhisti, kas gandrīz piespieda viņu atkāpties no amata. Bija plānots viņu nomainīt, un šai sakarā tika minēts arhimandrita Jāņa Šahovskova vārds.

Arhibīskapa Jāņa politiskie ienaidnieki nevilcinājās sūtīt huligānus, lai uzbruktu, kad viņš atgriezās vakaros no pilsētas savā vasaras rezidencē

ārpus pilsētas. Tie bija nolēmuši arhibīskapu nežēlīgi piekaut, bet nebija pareizi novērtējuši sava upura fizisko spēku. Arhibīskaps tos pieveica, aizveda uz mājām un runāja ar tiem tik iespaidīgi, ka tie visā atzinās.

Pie arhibīskapa Jāņa nāca dažādu dzīves gājumu cilvēki, tāpēc viņam bija pieejama informācija par to, kas notiek Padomju Krievijā, jo cilvēki ceļoja turp un atpakaļ. Arhibīskaps atklāti uzstājās, Baznīcā un Saeimā pret bezdievīgo režīmu Krievijā. Viņš bija ļoti labs sprediķotājs.

Kāda cita no arhibīskapa Jāņa daudzajām nodarbēm bija fiziskais darbs. Viņam sevišķi patika namdara darbi, un savā vasaras rezidencē viņam bija galdnieka darbnīca ar ēvelsolu un daudziem darbarīkiem. Viņš bija arī biškopsis, un tur bija daži bišu stropi.

Kādu rītu, 1934. gada 12. oktobrī, valsti satricināja šausmīga ziņa. Tika paziņots par arhibīskapa Jāņa nāvi. Viņu bija brutāli noslepkavojuši "nezināmi cilvēki". Arhibīskaps tika nogalināts 11./12. oktobra naktī savā vasaras rezidencē "Ozolalnā" pie Ķīšezera Rīgas nomalē. Kļuva zināms, ka 11. oktobra vakarā ar viņu bija norunājis satikšanos slavens krievu dziedonis Leonīds Sobinovs, kurš brauca cauri Rīgai. Sobinovs bija sens arhibīskapa draugs un viens no privileģētajiem, kuriem padomju režīms dažreiz ļāva ceļot pa ārzemēm. Tika norunāts, ka viņš apciemos arhibīskapu Jāni vakarā. Kad arhibīskaps viņam atvēra durvis, ienāca arī slepkavas. Tā uzskatīja arhibīskapa brālis vēstures skolotājs Antons Pommers. Pats Sobinovs nomira tai pašā naktī viesnīcā, mīklainos apstākļos. Tolaik par šo traģisko notikumu izplatījās daudz versiju. Mēs nevaram paredzēt, ka kādreiz uzzināsim patiesību par notikušo, bet būtu loģiski pieņemt, ka, tikko arhibīskaps Jānis dzirdēja klauvējienu pie durvīm un tās atvēra, gaidot tikšanos ar Sobinovu, ielauzās slepkavas un viņu pieveica. Tie noteikti zināja par norunāto satikšanos, jo ieradās laikā, kad vajadzēja atnākt Sobinovam.

Pēc sniegtajām ziņām, ap pulksten 2 rītā kaimiņi izsauca ugunsdzēsējus. Tie atrada arhibīskapa rezidenci pilnīgā nekārtībā. Bija atvērti trauku skapji un atvilknes, to saturs izkaisīts, un apgāzts rakstāmgalds un mēbeles. Iespējams, ka arhibīskapu nogāza zemē vestibilā, izcēla durvis no eņģēm un arhibīskapu aiznesa uz tām viņa galdnieka darbnīcā, piesēja pie ēvelsola, uzlēja viņam viegli uzliesmojošu šķidrumu – līdzīgu benzīnam – un aizdedzināja. Medicīniskā izpēte atklāja, ka šai laikā arhibīskaps vēl bija dzīvs, jo plaušās atrada dūmus. Konstatēja, ka vestibilā tikušas iedegtas krāsniņi – laikam tāpēc, lai sadedzinātu kādus papīrus. Ir informācija, ka viņa rīcībā bija dokumenti,

kas pierādījuši ar Latvijas Komunistisko Partiju saistītas grupas nodevīgo darbību, jo arhibīskaps Jānis gatavojās tiesā 12. oktobrī liecināt pret šo grupu.

Ir pieņēmums, ka ēka tika aizdedzināta, lai iznīcinātu pierādījumus. Viņa ķermeņi atrada ļoti apdegušu. Tālāka izmeklēšana norādīja uz ārvalsts līdzdalību. Bet jāatzīmē, ka ap 1960. gadu vietējās padomju varas atbalstītāji Latvijā izplatīja baumas, ka arhibīskapam bijuši rakstiski pierādījumi par lielu naudas summu piesavināšanos, ko izdarījuši kādi ievērojami garīdznieki, un viņš tos plānojis iesniegt valsts prokuroram 1934. gada 12. oktobrī, dienā pēc savas noslepkavošanas. Šis noziegums nekad netika oficiāli izskaidrots, jo likums un valsts nespēja to izdarīt, bet visa valsts turēja aizdomās vienus un tos pašus īstos vainīgos.

Turēti aizdomās par šī nozieguma izdarīšanu, tika apcietināti divi ar Komunistisko Partiju cieši saistīti cilvēki, no kuriem viena vārds bija Bikovs. 1941. gada jūnijā pēc kara izcelšanās starp Vāciju un Krieviju, īsi pirms vācu armijās ienākšanas Rīgā padomju čekisti (NKVD) steigā apcietināja daudz cilvēku un ieslodzīja tos Centrālcietumā. Tribunāls daudziem no viņiem ātri piesprieda nāvessodu un tikpat ātri to izpildīja. Tomēr, pateicoties ātrajam vācu armijas uzbrukumam, NKVD darbinieki krita panikā un atstāja cietumā apmēram simtu no arestētajiem. Kad pēc neilga laika šie cietumnieki atklāja, ka nav neviena sarga, viņi izlauzās no cietuma un devās mājās. Kā mēdz gadīties, starp šiem tagad brīvajiem cilvēkiem bija Bikova draugs, kurš pēc izlaušanās aizgāja uz Bikova dzīvokli. Ieraugot Bikovu, viņš izsaucās: "Zini, es tagad zinu, kurš nogalināja arhibīskapu Jāni! Man to pateica izmeklētājs; tas bija"... Pēkšņi viņš aplūsa, ievērodams, ka bez drauga istabā bija vēl cita persona, ko savā priekā par atbrīvošanu viņš nebija pamanījis, un tad turpināja: "Es tev pateikšu vēlāk."

Zārks ar arhibīskapa mirstīgajām atliekām tika pārvests no viņa vasaras rezidences pie Ķīšežera uz katedrāli 14. oktobrī. Tam sekoja visi Rīgas garīdznieki un daudzi sērotāji (daži nesa svētbildes un karogus) gājienā, kas lēni virzījās cauri pilsētai. Zārku novietoja katedrāles centrā. Katru dienu pirms bērēm 21. oktobrī tika noturēti aizlūgumi un lasītas Evaņģēlija rindas. Ņemot vērā cilvēku daudzumu, kas sēroja par viņu, un milzīgo daudzumu ziedu, nav šaubu, ka arhibīskaps Jānis bija vispopulārākais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs, kāds jebkad bijis. Viņu godāja ne tikai kā hierarhu, bet arī kā unikālu personību. Viņu mīlēja gan garīdznieki, gan ļaudis neatkarīgi no ticības vai tautības.

Īsi pirms bērū dievkalpojuma pulksten 1.30 pēcpusdienā Baznīcas augstākie vadītāji sapulcējās katedrālē, lai godātu un pēdējo reizi izrādītu cieņu aizgājējam, kuru viņi tik ļoti cienīja. Prāvests E. Bergs, kurš pārstāvēja Baznīcas arhibīskapu; Dr. Ā. Mačulāns, Ev. Lut. Baznīcas Sinodes priekšsēdētājs; dekāns Čerņijs un Vildmaņa kungs no Latvijas Vācu Baznīcas draudzēm; Prof. Dr. Žuromskis no Romas katoļu Baznīcas Latvijā; mācītājs Harisons (Garrison) no Anglikāņu Baznīcas; un superintendents Timbergs no Metodistu Baznīcas. Valsti pārstāvēja kara ministrs ģenerālis J. Balodis; tieslietu ministrs Apsiša kungs; galvenais prokurors K. Karčevskis (pazīstams arī kā Kalme); valsts kontrolieris Kaminska kungs; Rīgas pilsētas prefekts T. Grīnvalds; un M. Sanders kā valsts prezidenta pārstāvis. Bija arī ārvalstu diplomātu un bruņoto spēku pārstāvji.

Dievkalpojumu vadīja Rēveles (Tallinas) un visas Igaunijas metropolīts Aleksandrs, piedaloties Pečoru bīskapam Nikolajam un Varšavas un visas Polijas metropolīta pārstāvim arhimandritam Teofanam.

Arhibīskaps, kurš tikai tuvojās sešdesmit gadu vecumam, bija spēku briedumā un dzīvoja ļoti aktīvu dzīvi. Viņš bija izcils Baznīcas vīrs, labi pazīstams un cienīts visās trīs Baltijas valstīs. Tie, kas viņu atceras, piekritīs, ka šīs bēres bija iespaidīgas. Visa Rīga sēroja; bērēs piedalījās ap simttūkstoš cilvēku. Cilvēki piepildīja visas ielas. Visi sekoja zārkam no katedrāles līdz Dievmātes Patvēruma kapiem, kuri atradās dažu kilometru attālumā. Ceļu iezīmēja blīvs pūlis. Tas bija īsts izaicinājums nesodītajiem slepkavām.

Katedrāles (kur arhibīskaps bija kalpojis un dzīvojis) sienā tika iemūrēts trauciņš ar dažām viņa asins lāsēm un piestiprināta marmora plāksne ar uzrakstu. Katru ceturtdienu, kas bija viņa noslepkavošanas diena, tur tika noturēts aizlūgums, un uz kapa tika uzcelta kapela.

* * *

Pēc Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāja arhibīskapa Jāņa traģiskās un briesmīgās nāves Baznīcas vadību pārņēma Sinode, tā sastāvēja no priesteriem un lajiem. Sinodei piederēja izpildvara, bet likumdevēja vara piederēja koncilam, kuru sasauca vienu reizi trijos gados un tajā tika pārstāvētas visas draudzes. 1936. gadā Sinodes priekšsēdētājs bija virspriesteris J. Svemps.

1935. gada beigās un 1936. gada sākumā, ņemot vērā gan Baznīcas, gan valsts intereses, tika nolemts nekavējoties lūgt Konstantinopoles ekumēnisko

patriarhu ņemt savā jurisdikcijā Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Baznīca bija ievainota un satricināta, stāvoklis bija kritisks. Ekumēniskā patriarha atbilde bija ātra un pozitīva, un tā rādīja, ka viņš ļoti labi saprot un ciena Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, īpaši tās toreizējās vajadzības.

Par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāju izvēlējās virspriesteri Augustīnu Pētersonu, kurš bija atraitnis. Atšķirībā no arhibīskapa Jāņa, kurš bija mūks un jau agri nolēma kādreiz kļūt par bīskapu, virspriesteris Pētersons bija laulājies priesteris un viņa sākotnējais mērķis bija palikt par priesteri un dzīvot ģimenes dzīvi. Par centīgu kalpošanu Pareizticīgajai Baznīcai tēvs Augustīns bija saņēmis daudz augstu apbalvojumu, tai skaitā tiesības valkāt mitru un svinēt liturģiju ar atvērtām Ķēniņa durvīm. Viņam bija kluss un mierīgs raksturs. Izvēlēts šim augstajam amatam, viņš bija jau atraitnis, bērni bija pieauguši; dēls bija artilērijas virsnieks Latvijas bruņotajos spēkos. Virspriesteris Pētersons dzimis 1873. gada 17. februārī Annas muižas pagastā Rīgas apriņķī.

Pirms iesvētīšanas arhibīskapa amatā viņš bija Daugavpils iecirkņa prāvests un kā priesteris pārzināja Aleksandra Ņevska katedrāli un draudzi Daugavpilī. Katedrāle bija liela un skaista, būvēta no tumšsarkaniem ķieģeļiem klasiskā stilā, savienojot agrīno krievu arhitektūras tradīciju ar tā laika Eiropas būvtechnikas sasniegumiem. Centru veidoja liels kupols, kamēr ap to drūzmējās četri mazāki. Iekšiene bija smalki apdarināta ar lielu daudzumu zelta. To varētu aprakstīt kā vislielākā mērā greznu un elegantu, kas teicami der svētajam nolūkam, kam tā veltīta. Dažus gadus pēc tam, kad Latviju 1945. gadā otrreiz okupēja padomju karaspēks, šī skaistā katedrāle tika nojaukta.

Izvēlēšana šim augstajam amatam virspriesterim Pētersonam bija pārsteigums. Vai kluss draudzes priesteris, dzīvojot starp bērniem un mazbērniem, varēja iedomāties sevi kā rītdienas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas metropolītu un vadītāju?

1936. gada 12. februārī virsraksts lieliem burtiem pār ievērojamās avīzes "Segodņa" visu pirmo lappusi ziņoja: "Latvijas Pareizticīgā Baznīca uzņemta Konstantinopoles patriarhāta jurisdikcijā", un turpināja: "Vakar Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sinode saņēma vēstuli no metropolīta Germana (Strenopulos) Londonā, kurā viņš paziņo Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadībai, ka saņēmis ziņojumu no Konstantinopoles par to, ka jaunais patriarhs Benjāmins apstiprinājis un parakstījis Tomosu par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas uzņemšanu ekumēniskā patriarhāta aizstāvībā un jurisdikcijā."

Šis dokuments, kurš Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai ir ar milzu nozīmi un nozīmē jauna posma sākumu tās dzīvē, tika sagatavots vēl nesen mirušā patriarha Fotija dzīves laikā, bet viņš to vēl nebija apstiprinājis un parakstījis. Tagad, kad visas pārvaldes lietas pārņēmis jaunais patriarhs Benjāmiņš, jaunais ekumēniskās Pareizticīgās Baznīcas vadītājs kā pirmo dokumentu apstiprināja un parakstīja aktu par autonomijas dāvāšanu Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai un tās uzņemšanu Konstantinopoles patriarhāta aizstāvībā un jurisdikcijā. Vienlaicīgi metropolīts Germans paziņo, ka patriarhs Benjāmiņš iecēlis viņu, t. i., metropolītu Germanu par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas eksarhu. Citiem vārdiem, Londonā dzīvojošais metropolīts Germans ir patriarha *locum tenens* attiecībā uz Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Tālāk metropolīts Germans paziņo, ka parakstītais *Tomoss* nosūtīts pa pastu no Konstantinopoles uz Londonu, un par tā saņemšanu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sinodei paziņos pa telegrāfu."

Tūlīt pēc šīs informācijas saņemšanas Sinodei vajadzēja sasaukt Koncilu, lai ievēlētu vadītāju autonomajai Pareizticīgajai Baznīcai Latvijā. Mūsu Baznīcai, kura pēc arhibīskapa Jāņa nāves dievkalpojums lūdza "par visiem pareizticīgajiem patriarhiem un bīskapiem", neminot viņu vārdus, tagad būtu jālūdz par jauno patriarhu Benjāminu I un viņa jauno eksarhu metropolītu Germanu. Tādējādi Padomei arī vajadzēja pieņemt rezolūciju šai jautājumā un to atbilstoši paziņot visiem pareizticīgajiem garīdzniekiem.

Konstantinopoles Svētā Apustuliskā un Ekumēniskā Patriarhāta un Metropolītu Sinodes Tomosa pirmajā daļā uzsvērts grūtais stāvoklis, kādā atrodas Latvijas Pareizticīgā Baznīca, un Ekumēniskā Patriarhāta kanoniskās tiesības, pienākumi un vēlēšanās palīdzēt Baznīcām šādos nedrošos apstākļos vispār, tas ir, rūpēties par Baznīcām un Kopienām ārpus Autokefālās Pareizticīgās Baznīcas robežām. Dokumentā tālāk konstatēts, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca, vienojoties ar Latvijas valsts varu, izteikusi savu kvēlo vēlēšanos būt Svētā Ekumēniskā Patriarha kanoniskajā pakļautībā. Šis lūgums ticis ievērots un Metropolītu Sinode nolēmusi ņemt šo Baznīcu Ekumēniskā Patriarha gādībā, līdz ar to palīdzot tai nodrošināt drošu un veiksmīgu pastāvēšanu nākotnē. Sinode paziņoja, ka Pareizticīgā Baznīca Latvijā ir izteikti autonoma savā iekšējā administrācijā un savas eksistences nodrošināšanā, un ka Latvijas Republikā dzīvojošie pareizticīgie kristieši veido vienu autonomu Pareizticīgo Baznīcu.

"Tālāk, lai apzīmētu un apstiprinātu šo Pareizticīgās Baznīcas sistēmu, tās tiesības un pienākumus saskaņā ar svētajiem Kanoniem un vispārējiem Baznīcas noteikumiem, ir izklāstīti daži punkti, kuri stingri apraksta šīs tiesības un pienākumus, kas jāizpilda bez jebkādam izmaiņām, sekojoši:

(a) Svētā Pareizticīgā Autonomā Latvijas Metropolija pamatota uz dogmām, Baznīcas Svētajiem Kanoniem un citiem atsevišķiem Noteikumiem, kas attiecas uz Svētajām Pareizticīgajām Apustuliskajām un Ekumēniskajām Kopienām un paredz saglabāt Ticību un Mīlestību vienībā ar Svēto Apustulisko un Ekumēnisko Patriarhātu; šīs Pareizticīgās Baznīcas ķermeni veido viena Diocēze ar Sēdekli Rīgā, Dieva Sargātās Latvijas Valsts galvaspilsētā.

(b) Kanoniskais Bīskaps, kurš tiks ievēlēts par šīs Diocēzes vadītāju, un arī viņa pēcnācēji, lietos titulu "Rīgas un visas Latvijas Metropolīts".

(c) Metropolītu ievēlēs Vispārējā Baznīcas Sapulce, ko vada Eksarhs, Ekumēniskā Patriarhāta Metropolīts, kurš īpaši deleģēts šim nolūkam; Priekšsēdētājs sastādīs kandidātu sarakstu. Parādotes trīs kandidātu vārdiem, kas saņēmuši visvairāk balsu, šie vārdi tiks nodoti Ekumēniskajam Patriarham, un Konstantinopoles Patriarha Sinodes Metropolīti Kanoniskā Balsošanā ievēlēs no trijiem kandidātiem vienu, kurš būs Metropolīts.

Šādi ievēlētā Metropolīta iesvētīšanu, ja viņš savas ievēlēšanas laikā nav Bīskaps, izdarīs Patriarha Eksarhs, asistējot citiem Bīskapiem, kuri ar Ekumēniskā Patriarha atļauju tiks uzaicināti no citām Ekumēniskā Patriarhāta Diocēzēm. Ekumēniskais Patriarhs uzrakstīs dokumentu, kas apstiprina viņa iecelšanu.

(d) Kopā ar Metropolītu viens vai divi palīgbīskapi izpildīs gana pienākumus. Bīskapi tiks ievēlēti Metropolīta vadībā atbilstoši Svētajiem Kanoniem un pašas Diocēzes statūtiem. Metropolīts uzraudzīs un nesīs atbildību par palīgbīskapu ievēlēšanu, lai nodrošinātu viņu piemērotību ievēlēšanai un viņu iesvētīšanu.

(e) Kā kandidāts Metropolīta vai Bīskapa amatam nevar tikt nominēta vai ievēlēta persona, kas neapmierina kanoniskās prasības un kurai nav nepieciešamās teoloģiskās un baznīcas izglītības.

(f) Kanoniski ievēlētajam Metropolītam dotas tiesības un pienākumi, kā nolikts Svētajos Kanonos un senajos Noteikumos, kas attiecas uz Bīskapa un Metropolīta kārtu, un viņš paliks amatā uz dzīves laiku, izņemot gadījumus, ja viņš brīvprātīgi atsakās vai kanoniski zaudē savu Sēdekli

atbilstoši konkrētam Ekumēniskā Patriarha un viņa Metropolītu Sinodes lēmumam. Tāpat, pamatojoties uz zināmiem kanoniem, arī palīgbīskapi var tikt atbrīvoti no šaviem amatiem.

(g) Baznīcas dievkalpojumos atbilstoši noteikumiem palīga Bīskapi minēs Metropolīta vārdu, un Metropolīts minēs Ekumēniskā Patriarha vārdu.

(h) Ja Metropolīts uzskata par nepieciešamu iesvētīt Bīskapu, un valstī nepietiek Bīskapu iesvētīšanai prasītajā skaitā, tad viņam ir tiesības šim nolūkam uzaicināt Bīskapus no citām Diocēzēm Ekumēniskā Patriarhāta jurisdikcijā pēc paziņošanas Ekumēniskajam Patriarham un viņa atļaujas saņemšanas.

(i) Ja iepriekšminētie Noteikumi ir pieņemti bez izmaiņām par pamatu, Metropolīts kopā ar Bīskapiem, garīdzniekiem un lajiem ir pilnvarots veidot Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, atceroties nepieciešamības, īpašās vietējās prasības un obligātās instrukcijas kā noteikts, lai neviens no likumīgajiem Noteikumiem nebūtu pretrunā ar Svēto Pareizticīgo Baznīcu mācību un Kanoniem, kā tie interpretēti Ekumēniskā Patriarha praksē.

Tālāk mēs mācām Metropolītam, garīdzniekiem un lajiem mīlēt mūsu Bērnus Kristū, godāt savus Mācītājus un Priesterus un atbildēt viņiem kā vadītājiem un Garīgajiem Tēviem, un sekot Apustuļu mācībai... "lai tie to varētu darīt ar prieku un nevis nopūzdamies" (*Ebr. 13: 17*).

Mēs, Sinode, pasludinām iepriekšminētos priekšrakstus kā galīgi apstiprinātus, un pastāvīgai šo noteikumu saglabāšanai ir izdots šis Patriarha un Sinodes *Tomoss*. Šis *Tomoss* ir uzrakstīts un parakstīts mūsu Lielā Krusta Baznīcas Kodeksā (Patriarha Reģistrā), un viena identiska kopija ir nosūtīta Svētās Pareizticīgās Baznīcas Rīgas un Visas Latvijas Metropolijai glabāšanai tās arhīvos.

Patriarhāts, 1936. gada februāra 4. diena.

Parakstījuši:

BENJĀMINS Konstantinopoles Patriarhs, Tas, kurš izsludinājis.

Halkedonas Metropolīts MAKSIMS

Derkonas Metropolīts JOAKIMS

Brusas Metropolīts POLIKARPS

Prinča Salu Metropolīts TOMS

Sardu un Piseidejas Metropolīts GERMANS

Rodopoles Metropolīts KIRILS

Heliopoles un Teiras Metropolīts GENADIJS

Imbras un Tenedas Metropolīts JĒKABS
Teodoropoles Metropolīts LEONTIJS
Eirēnopolis Metropolīts KONSTANTĪNS
Hristopoles Metropolīts MELETIJS
Laodiķejas Metropolīts DOROTEJS"

Šis dokuments ir ļoti svarīgs Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai, jo tas pasludināja jaunu laikmetu tās vēsturē.

PIEZĪME

Pēc kanoniskā svarīguma viedokļa ir vērts izdarīt to notikumu kop-savilkumu, kuri noveda pie Latvijas Pareizticīgās Baznīcas autonomijas.

1918. gadā Latvija atdalījās no Krievijas un kļuva neatkarīga valsts. Tā rezultātā Baznīca tika atšķirta no Maskavas Patriarhāta Baznīcas varas, no kuras bija atkarīgs Rīgas un Latvijas arhibīskaps Jānis (Pommers) līdz patriarha Tihona nāvei 1925. gada aprīlī. Tā bija ļoti nedroša un nestabila situācija, kas ietekmēja arī Baznīcu Krievijā.

Tajā laikā Krievijas patriarha Tihona nozīmētie kandidāti viņa vietā, viņa nāves gadījumā, t.i., patriarha *locum tenens*, nāca un ātri pazuda. No tā laika sakari ar Maskavas patriarhātu praktiski neeksistēja. Tāpēc arhibīskaps Jānis Pommers pārtrauca sakarus ar Krievijas Baznīcu un pasludināja, ka Latvijas Baznīca ir neatkarīga no Maskavas patriarhāta, un to atzina Lat-vijas valsts. Arhibīskaps Jānis Pommers ļoti rūpējās par Baznīcas tālākās dzīves stabilizēšanu. Bet 1934. gadā arhibīskaps Jānis, kurš bija pazīstams kā nikns komunisma pretinieks, tika noslepkavots. Tagad Baznīcas dzīvē iejaucās Latvijas valdība un kopā ar Baznīcas Sinodi lūdza ekumēnisko patriarhu piešķirt Baznīcai autonomiju. Patriarhs reaģēja pozitīvi un nosūtīja uz Latviju Tiateras un Lielbritānijas metropolītu Germanu, lai vienotos un nokārtotu Baznīcas kanonisko stāvokli valstī. Kad metropolīts Germans bija izpētījis situāciju, viņš ziņoja, ka lietu var labvēlīgi nokārtot. Eku-mēniskais patriarhs pasludināja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas autonomiju līdzīgi tam, kā agrākos gados autonomiju ieguva Polijas, Somijas un Igau-nijas Baznīcas, un izdeva Tomosu. Metropolīts Germans vēlreiz ieradās Rīgā, lai iesvētītu metropolītu Augustīnu.

Ekumēniskā patriarha jurisdikcija pār Baznīcām, kuras kļuvušas autonomas kopš 1922. gada, nemaina veidu, kādā tiek lūgts (kā agrīnajās grieķu Baznīcās) par patriarhu, vai kā pie viņa jāvēršas visos kanoniskajos

Metropolit Augustins.

jautājumos, bet atšķiras ar to, ka to metropolīti vai bīskapi netiek saukti piedalīties Patriarha Metropolītu Sinodē, un arī nepiedalās aizklātajā balsošanā, kad tiek vēlēts ekumēniskais patriarhs.

30. martā "Segodņa", veltot visu pirmo lappusi un vienu iekšējo lappusi, ieskaitot daudzas fotogrāfijas, ziņoja par bīskapa Augustīna iesvētīšanu.

"Vakardiena ieies Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vēsturē kā spoža lappuse. Līdz šim laikam Rīgā nav bijuši tik nozīmīgi pēc iekšējā satura un ārēji lieliski Pareizticīgās Baznīcas svētki. Pirmā Rīgas un visas Latvijas metropolīta Augustīna hirotonija piesaistīja ļoti daudz dievlūdzcēju. Un, ja katedrāles draudzes padomes locekļi iepriekš nebūtu parūpējušies par kārtības uzturēšanu, tad svinības būtu zaudējušas daudz no savas harmonijas. Ap pulksten desmitiem publika, kas savu draudžu padomēs bija saņēmusi biļetes, visa jau bija savās vietās katedrālē.

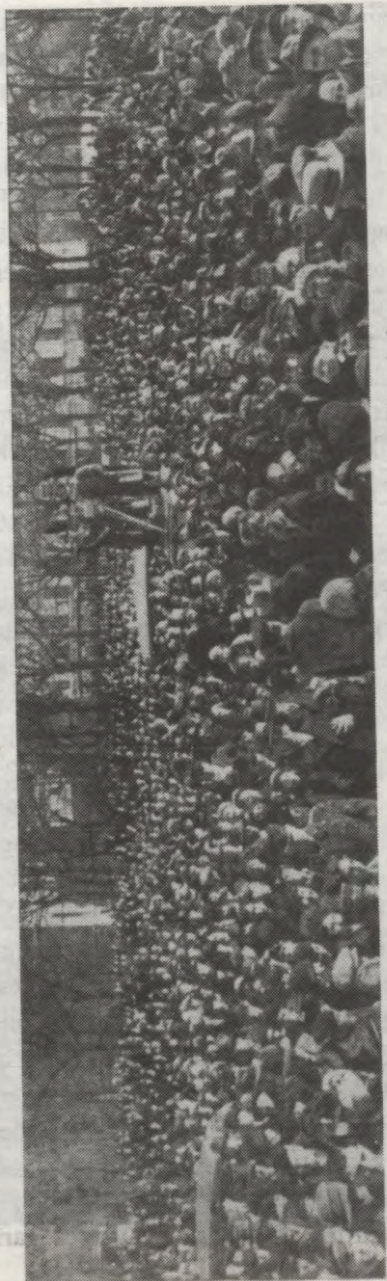
Ap vienpadsmitiem sapulcējās visi goda viesi. Starp tiem – Latvijas inteliģences zieds: profesori, iestāžu direktori, tiesas un administrācijas darbinieki; Francijas vēstnieks G. Tripjē, Čehijas vēstnieks J. Līpa, Rumānijas vēstnieks A. Valimaresko un Grieķijas ģenerālkonsuls J. Grapmans pārstāvēja diplomātisko korpusu. Savus pārstāvjus uz hirotoniju atsūtīja luterāņu Baznīca: Baznīcas Pārvaldes locekli prof. V. Maldoni, armijas mācītāju P. Apkalnu, mācītāju Birģeli un mācītāju Šteinbergu.

Precīzi vienpadsmitos katedrālē ieradās ministru prezidents Dr. K. Ulmanis, kara ministrs ģen. J. Balodis, iekšlietu ministrs V. Gulbis un izglītības ministrs prof. A. Tentelis. Ministru prezidentu pavadīja viņa adjutants plkv.-ltn. M. Lūkins un sekretārs J. Cimmermanis. Pēc tam ieradās valsts prezidents A. Kviešis adjutanta plkv.-ltn. J. Kuplā pavadībā. Augstie viesi ieņēma vietas pie ambona labās puses. Aiz viņiem nostājās augstākie armijas vadītāji ar armijas komandieri ģen. K. Berķi un štāba priekšnieku ģen. M. Hartmani priekšgalā, flotes komandieris jūras kapt. T. Spāde un citi augstākie armijas un flotes virsnieki. Turpat ieņēma vietas profesori ar universitātes rektoru prof. J. Auškāpu priekšgalā. Dievkalpojums sākās tūlīt pēc valsts prezidenta A. Kvieša ierašanās.

Vēl ilgi pirms metropolīta Germana ierašanās Katedrālē šeit ieradās Prinča Salu metropolīts Toms, Eirēnopolis metropolīts Konstantīns un Igaunijas metropolīts Aleksandrs, Pečoru arhibīskaps Nikolajs un igumens Agafons, Rīgas un provinces garīdzniecības pārstāvji, kas tika izvēlēti

Biskapa Augustina iesveŗiŗana.

Tukstoŗiem cilvķeku gaida, kad jaunais biskaps naks ārā no katedrāles.

kalpot līdz ar metropolītu Germanu šajā Latvijas pareizticīgajiem vēsturiskajā un svinīgajā dienā. Kopā ar viņiem ieradās tēvs Augustīns.

Pulksten 10.45 katedrālē ieradās metropolīts Germans. Viņam pretī iznāca garīdznieki zeltainos amata tērpos.

Uz arhibīskapa ambona metropolītu Germanu, kamēr dziedāja "Lai tava dvēsele priecājas par Kungu", hipodiakoni apģērba arhibīskapa amata tērpā, pēc tam no altāra uz ambona iznāca pārējie bīskapi un izvietojās krēslos metropolītam Germanam abās pusēs. Metropolīts Aleksandrs un Pečoru arhibīskaps Nikolajs bija ģērbusies sudrabaini baltos amata tērpos. Visi bīskapi bija aplājuši galvas ar melnu "klobuku", kas simbolizēja bīskapu kārtas vienību šajā svinīgajā dienā. Sāka lasīt lūgšanas pirms liturģijas, kuru laikā no altāra caur Ķēniņa Vārtiem protodiakons V. Meļņikovs un diakons V. Rušanovs iznesa lielo ērgļa paklāju jauniešvītāmajam tēvam Augustīnam.

Pulksten 11 no Ķēniņa vārtiem iznāca tēvs Augustīns, turot rokās Evaņģēliju, protodiakona V. Meļņikova un diakonu pavadībā.

Sekodams bīskapa hirotonijas dievkalpojuma kārtībai, metropolīts Germans no ambona jautā viņam latviešu valodā: "Kādēļ tu esi nācis un ko tu vēlies?" Uz to tēvs Augustīns latviešu valodā atbildēja: "Iesvētīšanu par bīskapu." Uz metropolīta jautājumu: "Vai tu tici?" tēvs Augustīns skaļā balsī sākumā latviešu un pēc tam baznīcas slāvu valodās lasa Ticības Apliecinājumu: "Es ticu..." Pēc tam tēvs Augustīns lasa svētsolījumu: "Uzticīgi kalpot Dievam, Viņa Baznīcai, valstij, tautai un rūpēties par mieru." Tad diakoni viņu pavada uz bīskapa ambonu, no kurienes metropolīts nolasa svētības lūgšanas un svēta viņu. Pēc tam jauniešvītāmais metropolīts nostājas katedrāles vidū, kur saņem goda un cieņas apliecinājumus no klēra.

Tā beidzas pirmā iesvētīšanas daļa un semināra rektors virspr. J. Jansons sāk liturģiju. Sekojošā diakona litānijā, pēc metropolīta Germana un pārējo garīdznieku ieiešanas altārī, bez lūgšanās pieminētā ekumēniskā patriarha Benjāmiņa, metropolīta Germana un kopā ar viņiem kalpojošiem hierarhiem tiek lūgts arī par jaunizvēlēto metropolītu Augustīnu.

Hirotonija sākas pēc "Svēts, svēts, svēts..." dziedājuma dievišķās liturģijas laikā. Virspriesteri J. Jansons un N. Perehvaļskis ved tēvu Augustīnu caur mazajām kreisajām altāra durvīm uz Ķēniņa vārtiem. Šeit jauniešvītāmajam pretī iznāk metropolīti Toms un Konstantīns, un, paņēmuši viņu zem rokām, apved viņu trīs reizes ap altāri. Pēc tam iesvētāmais nokrīt

ceļos un metropolīts Germans uzliek rokas uz viņa galvas, bet pārējie bīskapi tur virs viņa galvas atvērtu Evaņģēliju. Tad viņam tiek uzlikts bīskapa omofors. Metropolīts Germans lasa iesvētīšanas lūgšanas, un garīdzniecība dzied "Jesaja, priecājies..." un "Kungs, apžēlojies". Pēc iesvētīšanas lūgšanas "Dieva žēlastība vienmēr vājumu dziedina...Tu, Dievu mīlošais hieromūk Augustīn, esi izvēlēts būt par bīskapu...", metropolīts Germans nosauc Latviju, kuras Pareizticīgajai Baznīcai jaunais bīskaps kalpos.

Pēc šīs lūgšanas metropolīts Germans pasludina "Aksios", kam piebalso garīdzniecība altārī un ārpus altāra. To pašu "Aksios" (grieķu valodā "cienīgs") dzied trīs reizes arī bīskapa koris. Jauniesvētāmo bīskapu metropolīti ietērpj bīskapa amata drēbēs. Pēc brālīgā visu garīdznieku apsveikuma jaunais virsgans Augustīns metropolīta Germana pavadībā iznāk pie Ķēniņa vārtiem, pagriežas pret tautu un saka: "Miers lai ir ar jums visiem". Koris atbild: "Un ar Tavu garu..."

No šī brīža jauniesvētītais bīskaps Augustīns piedalās liturģijā kā bīskaps.

Svētību noiegmā deva metropolīts Gremans kopā ar bīskapu Augustīnu.

Tā beidzās dievišķā liturģija, un jaunais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas bīskaps sāka pieņemt tautu uz savu pirmo bīskapa svētību.

Pēc liturģijas metropolīts Germans ar metropolītu Tomu un Konstantīnu atstāja katedrāli, bet pēdējie no katedrāles aizgāja metropolīts Augustīns un Pečoru arhibīskaps Nikolajs. Abiem bīskapiem ejot caur katedrāli uz izeju, tauta viņiem nodziedāja "Eis polla eti despota".

Konstantinopoles patriarhāta eksarhs Tiateiras un Lielbritānijas metropolīts Germans (Strenopoulos).

Katedrāles priekšā bija sapulcējušies daudz cilvēku, kuri bija pacietīgi gaidījuši jauniesvētītā bīskapa Augustīna parādīšanos. Hipodiakonu, semināra rektora virspriesteri J. Jansona un prāvesta N. Pehvaļska pavadībā jaunais virsgans iznāca no katedrāles un, svētījis tautu, kopā ar pavadoniem devās uz Svētās Trīsvienības – Sergija klosteri. Metropolītu pavadīja: metropolīts Aleksandrs, arhibīskaps Nikolajs, virspriesteris J. Jansons, Pareizticīgās Baznīcas sinodes priekšsēdētājs virspriesteris J. Svemps, virspriesteris N. Pehvaļskis, valdības pārstāvis zvērināts advokāts P. Elksnītis, iekšlietu ministrijas garīgo lietu pārvaldes priekšnieks E. Dimiņš un citas personas.

Jauno hierarhu Augustīnu klosteris sagaidīja trīsreiz zvanot, bet klostera koris – dziedot: "Eis polla eti despota."

METROPOLĪTA AUGUSTĪNA INTRONIZĀCIJA

Pēc pulksten pieciem vakarā pie pareizticīgo Katedrāles atkal sāka pulcēties tauta. Lai izvairītos no drūzmas, katedrālē ielaida tikai personas ar ieejas kartēm. Neilgi pirms pulksten sešiem vakarā, kad bija noteikts intronizācijas dievkalpojums, katedrālē ieradās metropolīts Aleksandrs, arhibīskaps Nikolajs un garīdzniecība. Kā pēdējie ieradās metropolīti Germans, Toms un Konstantīns.

Metropolīti altārī ieģērba bīskapu Augustīnu zilajā metropolīta mantijā. Pie altāra ambona atkal nolika ērgļa paklāju, bet gar tā malām novietoja bīskapu krēslus. Pēc tam no altāra iznāca metropolīts Germans ar bīskapu Augustīnu, bet pēc viņiem – metropolīti, arhibīskaps Nikolajs un garīdzniecība. Bīskaps Augustīns sāka lūgšanu, un klātesošā garīdzniecība nodziedāja lūgšanu Svētajam Garam, bet koris – troparu "Svēts esi, Kristu, mūsu Dievs,...". Protodiakona litānijā pasludināja ilgus gadus patriarham Benjāminam, metropolītam Germanam, bīskapam Augustīnam un citiem bīskapiem, kas ieradās uz Latvijas Pareizticīgās Baznīcas jaunā vadītāja hirotoniju. Lūgšanai beidzoties, metropolīts Germans pa baltām svaigām puķēm kaisītu sarkanu paklāju aizveda bīskapu Augustīnu uz katedru katedrāles centrā. Viņiem sekoja pārējie metropolīti un garīdzniecība. Uz bīskapa katedras bija uzstādīts bīskapa tronis.

Priņča salu metropolīts Toms nolasīja patriarha vēstījumu, ar kuru Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs tiek iecelts par visas Latvijas metropolītu.

Intronizācijas dievkalpojumam beidzoties, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs metropolīts Augustīns svētīja tautu, pie tam tika pasludināti

ilgi gadi patriarham Benjāminam, viņa eksarham metropolītam Germanam, metropolītam Augustīnam un bīskapiem, kuri piedalījās hirotonijā, kā arī Latvijai, tās prezidentam, ministru prezidentam, valdībai un visai tautai. Jauno metropolītu pirmie apsveica intronizācijas dievkalpojumā klāt esošie ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks, finansu ministrs L. Ēķis, prof. Dr. V. Maldonis, un armijas mācītājs P. Apkalns.

Intronizācijas dievkalpojums beidzās deviņos vakarā.

Laikrakstos tika veltīts daudz vietas, lai detalizēti aprakstītu pirmā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas metropolīta hirotoniju un intronizāciju, – šī notikuma vēsturiskā nozīme Latvijas Baznīcas dzīvē bija ļoti liela.

Nākamajā dienā avīzē varēja lasīt:

APSVEIKUMI METROPOLĪTAM AUGUSTĪNAM UN VIŅA ATBILDES RUNA.

Vakar Katedrālē intronizācijas laikā ekumēniskā patriarha Benjāmina sūtnis Prinča salu metropolīts Toms izsludināja Konstantinopoles patriarha apsveikumu pirmajam Rīgas un visas Latvijas metropolītam Augustīnam. Apsveikums tika nolasīts latviešu un krievu valodās. Viņa Svētība patriarhs, paziņojot par cienījamā virspriestera Augustīna Pētersona ievēlēšanu kanoniskajā balsošanā par pirmo Rīgas un visas Latvijas metropolītu, sūta savu tēva svētību un lūdz pieņemt metropolītu Augustīnu, īsteni kanonisku arhibīskapu un metropolītu, svētās Rīgas un visas Latvijas metropolijas vadītāju, kā visas metropolijas ganāmpulka ganu un garīgo tēvu, kā arī paklausīt viņa padomiem un norādījumiem, kurus viņš dos par labu Baznīcai, dogmatu un tradīciju saglabāšanai, kā arī pienākumu izpildīšanai pret Baznīcu un valsti. Noslēgumā patriarhs sveic Latvijas metropoliju un tai sūta savu svētību.

Patriarha eksarhs Tiateras metropolīts Germans, nododams metropolītam Augustīnam zizli, vērsās pie viņa ar sekojošiem vārdiem:

– Manus vārdus nevajag uzskatīt tikai par zināma formāla pienākuma izpildīšanu. Tie izriet no manas mīlestības un piederības mūsu svētajai mātei Ekumēniskajai Pareizticīgajai Baznīcai, un no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vietējiem apstākļiem, kurā man nācies strādāt īpašos un negaidītos apstākļos. No šī brīža jūs uzņematies uz sevi atbildību par tās Baznīcas pārvaldīšanu, kura pēc savas vēlēšanās un ar Latvijas valdības atļauju pakļāvusies Konstantinopoles Baznīcas – visu Pareizticīgo Baznīcu Mātes un Vadītājas – augstajai autoritātei, aizsardzībai un kanoniskajai uzraudzībai.

Ja jūs stingri ievērosiet un izpildīsiet Tomosa un svētā Patriarhāta lēmumus, tad jūs pasargāsiet mūsu Baznīcu no tiesību samazināšanas tās iekšējā autonomijā, vēl arī tāpēc, ka jums būs viegli pieejams gan patvērums, gan palīdzība grūtos brīžos, kuri var būt gan jums, gan jūsu Baznīcai. Esiet pārliecināti, ka gan pašreiz, gan turpmāk vispasaules patriarhāts, modri sargādams Pareizticību un tās godā turētos likumus, labprāt sniegs jums roku palīdzībai visās bēdās un pārbaudījumos. Bet mūsu Baznīcas dāvātā iekšējā autonomija no šī brīža jums uzliek virsvadību Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā, kurā jums jāvadās pēc mūsu Baznīcas iekšējā nolikuma. Tālāk jūs esat aicināts kā virsgans pēc labākās sirdsapziņas pildīt savus pienākumus un vest uz pilnību Kristū klēru un lajus. Metropolītam jābūt uzticīgam Baznīcas kalpam un ar saviem tikumiem un centieniem jāapgaismo un jāvada kristīgā tauta uz pestīšanu. Beidzot, jūs tiek aicināts jums uzticēto cilvēku dvēselēs izplatīt apzinīgu paklausību valsts iekārtai, pie kā pati par sevi noved īsta dievbijība.

Intronizējot jūs par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanonisko metropolītu un virsganu, oficiāli nododot jums bīskapa zizli, no visas sirds lūdz mūsu Baznīcas dibinātāju mūsu Kungu Jēzu Kristu, lai Viņš jums atvieglo jūsu darbu un dod spēku, lai Jūs, līdzīgi svētajam apustulim Pāvilam, savas dzīves beigās varētu teikt: "Labo cīņņu esmu izcīnījis, ceļu esmu pabeidzis, ticību esmu turējis. Vēl atliek man saņemt taisnības vainagu, ko mans Kungs, taisnais tiesnesis, dos man tanī dienā."

Garīgā semināra rektors virspriesteris J. Jansons vērsās pie metropolīta Augustīna ar apsveikumu sinodes, klēra un pareizticīgo krietiešu vārdā.

Savā runā viņš norādīja, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca pēc arhibīskapa Jāņa nāves palikusi bārene. Piepildījušies pravieša vārdi: "Satriekšu ganu un izklidīs avis". Tagad pēc ilgiem pārbaudījumiem ar visu Pareizticīgo Baznīcu mātes palīdzību visas grūtības novērstas, un Konstantinopoles patriarhs nācis pretim, mūsu valdības labo nodomu mudināts.

"Un mēs priecājamies," – teica virspriesteris J. Jansons, "saņemt vadītāju. Priecājamies arī tāpēc, ka tu esi Latvijas dēls. Tu pazīsti latviešu tautu, tās garīgos centienus, bet tu pazīsti arī citas tautas, kuras apdzīvo Latviju, un zini, kā mums visi palīdzēt."

Tālāk virspriesteris J. Jansons norādīja, ka pirmajam Rīgas un visas Latvijas metropolītam stāv priekšā grūti uzdevumi – celt iekšējo un ārējo disciplīnu garīdzniecības un laju vidū, celt izglītības līmeni garīdzniecības vidū, stāv priekšā arī cīņa ar baznīcas materiālajām grūtībām. Ar Dieva žēlastību

un valdības atbalstu šie mērķi tiks sasniegti. Noslēgumā virspriesteris J. Jansons izteica vēlēšanos, lai metropolīts Augustīns savā darbībā vadītos pēc Pestītāja vārdiem: "Es esmu labais gans".

Apsveikumu īgauņu valodā teica metropolīts Aleksandrs. Siltos vārdos viņš izteica savu un visas Igaunijas metropolijas prieku sakarā ar svarīgo brīdi, kad nokārtotas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas lietas. Igaunijas pareizticīgie iedzīvotāji un viņu garīdzniecība jūtas saistīti ar Latvijas Pareizticīgo Baznīcu ciešām brālības un mīlestības saitēm. Šīs draudzīgās saites pamatojas vēl tajos laikos, kad Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas gani kopā ar tagadējiem Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājiem bija skolas biedri, mācoties Rīgas garīgajā seminārā. Metropolīts Aleksandrs apsveica metropolītu Augustīnu arī Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas sinodes, klēra un laju vārdā.

Noslēgumā savu pirmo runu teica metropolīts Augustīns.

– Esmu pārņemts no godbijīgām jūtām, no tā svētā lielā sakramenta, kas pār mani necienīgo noticis, – teica metropolīts Augustīns. – Pazemīgi lūdzu Dievu, lai Viņš dod man spēkus, saprašānu un savu svētību šo amatu izpildīt Dievam par godu, Latvijas pareizticīgo draudzei par svētību, Latvijas valstij par labklājību un man pašam par dvēseles pestīšanu.

Tālāk savā runā metropolīts Augustīns izteica pateicību ekumēniskajam patriarham Benjāmiņam, patriarha eksarham metropolītam Germanam, metropolītiem Tomam un Konstantīnam un citiem viesiem.

Pēc tam metropolīts Augustīns izteica pateicību Latvijas republikas prezidentam un valdībai.

Runas otrajā daļā metropolīts Augustīns pasvītroja, ka viņš stingri apzinās visus dižos uzdevumus, kurus uzņēmis.

– Esmu pietiekoši informēts par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vajadzībām un visnotaļ centīšos tās apmierināt, bet nepilnības labot. Pati dzīve rādīs tuvākos vajadzīgos ceļus, kā visvieglāk un vislabāk panākt uzlabošanas.

Noslēgumā metropolīts Augustīns vērsās pie Latvijas garīdzniecības ar lūgumu nākt viņam palīgā.

– No savas puses apsolos, – viņš sacīja, – ka es mīlestību sēšu; ceru, ka mīlestību es arī pļaušu."

Kad nu bija iecelts jaunais vadītājs un nodibināta metropolija ar Neatkarīgas Baznīcas tiesībām, varēja sagaidīt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas dzīves normalizēšanos un progresu laika gaitā.

Ir vērts šeit pieminēt, ka pēc vairākiem avotiem (aptuveniem statistiskiem datiem), Latvijas lielākās reliģiskās konfesijas pēc ticīgo skaita bija sekojošas: luterāņi, Romas katoļi, pareizticīgie, vecticībnieki, jūdaisti un dažādas evaņģēlistu sekas. Pēc Londonā iznākušā "The Christian East" (1936. g. jūlijs–decembris) datiem Pareizticīgā Baznīca Latvijā aptvēra 240 000 dvēseļu, kas atbilstu ap 10 % no iedzīvotāju kopskaita, atkarībā no laika, kurā šie dati iegūti. Pēc cita avota – Neatkarīgās Latvijas Valsts pēdējās statistiskās atskaites – pareizticīgie bija 9 % no iedzīvotājiem, ar piezīmi, ka bija arī 5,5 % vecticībnieku un 1 % uniātu.

Latvijā Pareizticīgās Baznīcas locekļi bija dažādu tautību Latvijas pilsoņi: latvieši veidoja 33–34 %, pārējie bija krievi, baltkrievi, nedaudz ukraiņi, neliels skaits igauņu un citu tautību piederīgo – skaitliski: ap 70 000 latviešu un 170 000 citu tautību piederīgo. Interesanti šeit atzīmēt, ka Igaunijā ar 1, 2 miljoniem iedzīvotāju bija 210 000 Pareizticīgās Baznīcas locekļu.

Tolaik Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai bija 163 darbojošās draudzes, kuras apkalpoja 133 priesteri un apmēram divdesmit diakoni. Bija 155 pastāvīgas un šim mērķim celtas baznīcas, un vēl astoņas par baznīcām pārveidotas celtnes. Tika celtas jaunas baznīcas un veiksmīgi organizējās jaunas draudzes.

Šai sakarā ir interesants sāds avīzes raksts: "Pirms kara Liepājā sāka celt lielu katedrāles baznīcu. To cēla Novgorodas (krievu – bizantiešu) stilā, lietojot sarkanos ķieģeļus. Tomēr Pirmā pasaules kara dēļ to nepabeidza. Tagad Liepājā jautā par šīs celtnes likteni un tas paziņots pareizticīgajai sinodei. Vajadzētu izlemt, vai šo katedrāli nojaukt vai pabeigt. Šo jautājumu izlems sinode. Acīmredzot galīgā atbilde prasīs laiku." Tomēr padomju iebrukuma dēļ vairāk ziņu nebija.

Gandrīz katrai draudzei bija zemes īpašums arī bez baznīcas ēkas – kā lauku mājas ar zemi garīdzniecībai. Bija arī četri klosteri; bet mūku un mūķeņu skaits bija mazs.

Tika uzlaboti Latvijas Pareizticīgās Baznīcas statūti, un tos apstiprināja Baznīcas sinode. Uzlabojumus reģistrēja Iekšlietu ministrija 1936. gada 7. septembrī ar Nr. 140503, un reģistrāciju parakstīja iekšlietu ministrs V. Gulbis un Garīgo lietu pārvaldes priekšnieks E. Dimiņš.

1936. gadā Rīgas katedrālē tika hirotonizēts Jelgavas bīskaps Jēkabs (Karps), piedaloties Igaunijas metropolitam Aleksandram un Somijas arhibīskapam Hermanim. Klāt bija arī daudzi citi ievērojami garīdznieki no Igaunijas, Somijas un Latvijas.

Jelgavas bīskaps Aleksandrs (Vītols).

Jelgavas bīskaps Jēkabs (Karps).

Tēvs Jēkabs Karpis lasa Evaņģēliju pirms viņa iesvētīšanas par bīskapu Kristus Dzimšanas katedrālē Rīgā 1936. gadā.

Metropolīts Augustīns uzrunā Jersikas bīskapu Aleksandru iesvētīšanas dievkalpojuma laikā.

Jersikas bīskapa Aleksandra iesvētišana Daugavpilī.

Kaimiņvalstu Baznīcu vadītāju sagaidīšana Rīgas centrālajā stacijā. No kreisās: Somijas arhibīskaps Hermanis, Igaunijas metropolīts Aleksandrs un Latvijas metropolīts Augustīns.

Kaimiņvalstu Baznīcu hierarhi tikšanās laikā Somijā 1937. gada augustā. No kreisās : Igaunijas metropolīts Aleksandrs, Somijas arhibīskaps Hermanis, Latvijas metropolīts Augustīns un Pečoru arhibīskaps Nikolajs. Otrajā rindā: Helsinku bīskaps Aleksandrs un Jelgavas bīskaps Jēkabs.

* * *

Ekstrēmi labējie spēki no krievu emigrantu aprindām jau tika minēti iepriekš. 1934. gada maijā tie bija sakauti un gandrīz beiguši darboties – vismaz tolaik. Tomēr pēc kāda laika tie aktivizējās vēlreiz, līdz 1936. gadā metropolīts Augustīns saskārās ar problēmu, līdzīgu tai, kura uztrauca arhibīskapu Jāni. Šī problēma nebija tik plaša mēroga, bet krievu monarhisti bija saistīti ar daudziem ietekmīgiem cilvēkiem Baznīcas aprindās, radot nacionālu un politisku šķelšanos. Lai gan viņi nespēja sasniegt savu galīgo mērķi, tomēr izraisīja daudzas nepatīkamas situācijas, pārtrauca Baznīcas mierīgo dzīvi un attīstību.

Kļuva nepieciešams labāk organizēt Baznīcas darbu, un bija nepieciešama jauna pārvaldes sistēma. Šim mērķim 1938. gadā tika izveidota Jersikas bīskapija, un par tās vadītāju izvēlējās virspriesteri Ādamu Vītolu; viņš tika hirotonizēts par Jersikas bīskapu Aleksandru un vēlāk kļuva arī par Madonas bīskapu.

Lai apmierinātu neatliekamo vajadzību izglītot jaunos garīdzniekus, Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē tika izveidota Pareizticīgās teoloģijas nodaļa, kuru vadīja metropolīts Augustīns. Arhibīskapa Jāņa dibinātais garīgais seminārs bija kļuvis par mazu, lai pilnībā nodrošinātu jauno garīdznieku augstāko izglītību.

Kad Baznīca bija nostiprinājusies ar metropolītu Augustīnu (Pētersonu) un diviem bīskapiem – Jēkabu (Karpu) un Aleksandru (Vītolu) – tās vadībā, valdība nonāca pie secinājuma, ka ir laiks Baznīcai samaksāt par īpašumu, kas tika tai atņemts pēc Latvijas neatkarības iegūšanas. Šāds īpašums bija, piemēram, garīgais seminārs Kr. Barona ielā Rīgā (dibināts pirms revolūcijas 19. gadsimta sākumā). Baznīca saņēma arī nelielu valsts pabalstu, kas tika piešķirts no īpaša budžeta, un šis pabalsts gadu no gada tika pakāpeniski palielināts.

Latvija nodibināja draudzīgas attiecības ne tikai ar igauņu kaimiņiem. Draudzīgie sakari izpletās tālāk uz ziemeļiem līdz somiem. Pareizticīgās Baznīcas attīstīja ciešus sakarus savā starpā, tādēļ pēc Baltijas valstu neatkarības iegūšanas Somijas, Igaunijas un Latvijas Pareizticīgo Baznīcu dzīve guva lielu labumu. Nav šaubu, ka to draudzība plauka, pateicoties šo Baznīcu kopīgām interesēm, kas bija saistītas gan ar šo valstu politiskajām, gan ekonomiskajām perspektīvām. Šīs saites bija tik ciešas, ka pirms Otrā pasaules kara Somijas, Igaunijas un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas katru gadu rikoja kopīgu bīskapu sinodi. Visas trīs bija aktīvas, ļoti progresīvas un stipras Baznīcas ar tālākas attīstības iespējām.

Beidzot šķita, ka dzīve vispār un Baznīcas dzīve it īpaši ir stabilizējusies un gaidāms ražīgs un mierīgs laiks. Bet atkal, kā daudzreiz agrāk vēsturē, valstij bija lemts cits liktenis: 1940. gada 17. jūnijā Latvijas teritorijā pēkšņi iebruka Padomju Savienības karaspēks. Šis iebrukums bija pavisam negaidīts, jo šāda rīcība no Padomju Savienības puses agrāk nebija pieredzēta. Tā bija pirmā šāda veida darbība, kas vēlāk atkārtojās dažādās pasaules daļās.

7. Atpakaļ uz Rīgas diocēzi

Tūlīt pēc Padomju Armijas iebrukuma Latvijā sākās ātra un ne-žēlīga valsts bojševizācija. Visu konfesiju kristieši cieta un piedzīvoja zaudējumus, bet Latvijas Pareizticīgā Baznīcapārcieta varbūt pat stiprākas represijas nekā pārējās, jo bija atdalījusies no Maskavas patriarhāta un pakļāvusies Konstantinopoles ekumēniskajam patriarham. Tagad bija pienācis laiks to atkal pakļaut Maskavas patriarhāta jurisdikcijai, un tas tika steigā izdarīts pēc padomju režīma slavenās "plānošanas", kas liek visu veikt atbilstoši plānam un grafikam.

1940. gada ziemā Maskavas patriarhāts nosūtīja uz Latviju un Igauniju savu pārstāvi arhibīskapu Sergiju (Voskresenski), kurš ieradās Rīgā 1940. gada 29. decembrī. Pēc viņa prasības sinodi piespieda balsot par pievienošanu Krievijas Pareizticīgajai Baznīcai. Tas notika 1941. gada 4. janvārī, un metropolītam Augustīnam vajadzēja paust nožēlu un lūgt Maskavas patriarhātu pievienot Latvijas Pareizticīgo Baznīcu Krievijas Pareizticīgajai Baznīcai.

Praktiski ar Padomju Armijas iebrukumu un visas valsts okupāciju bija pienācis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas gals. Universitātes Teoloģijas fakultāte un Pareizticīgās teoloģijas nodaļa tika slēgta, reliģijas mācīšana skolās aizliegta un likvidēti visi reliģiskie preses izdevumi. Ticības mācību skolās aizstāja bezdievju propaganda un dialektiskais materiālisms. Kristietības vietā tagad bija marksistu dogma un doktrīna, kuras sludināja jaunajai paaudzei.

Maskavas patriarhāts nosūtīja arhibīskapu Sergiju (Voskresenski) izpētīt esošo Latvijas un Igaunijas Baznīcu stāvokli, paziņot un izpildīt dotos rīkojumus. Sergijs bija vispiemērotākā persona šim darbam. Viņš bija jauns, un viņam pilnīgi uzticējās gan patriarhāts, gan padomju valsts iestādes. Latvijas Pareizticīgā Baznīca atradās Konstantinopoles ekumēniskā patriarhāta jurisdikcijā kopš 1936. gada 4. februāra, turpretim Igaunijas Pareizticīgā Baznīca piederēja Konstantinopoles jurisdikcijai kopš 1923. gada 7. jūlija. Trešajā Baltijas valstī Lietuvā stāvoklis tomēr bija pavisam cits. Lietuvas Pareizticīgo Baznīcu vadīja metropolīts Eleuterijs, kurš bija izraidīts no Polijas par pretošanos Polijas Pareizticīgās Baznīcas atdalīšanai no Maskavas patriarhāta. Viņš palika lojāls Maskavai līdz galam, kā patiess Maskavas patriarhāta atbalstītājs padomju okupācijas laikā kļuva par eksarhu trim Baltijas valstīm un mira 1941. gada 1. janvārī. Eleuterija amatu pārņēma arhibīskaps Sergijs, kurš tika paaugstināts par metropolītu.

Metropolītam Augustīnam paziņoja, ka Maskavas patriarhāts uzņemtu Latvijas Pareizticīgo Baznīcu apvienībā ar Krievijas Pareizticīgo Baznīcu trešajā pakāpē; tas nozīmēja, ka garīdzniekiem vajadzēja publiski nožēlot, ka viņi "rikojušies nepareizi", pakļaujoties Konstantinopoles patriarhātam. Maskavas patriarhāts bija nolēmis, ka visai Latvijas garīdzniecībai pēc prasītās nožēlas jā saglabā esošā kārtā, izņemot metropolītu Augustīnu, kuru uzskatīja par "galveno vainīgo", kurš izrasījis šizmu.

Metropolītam Augustīnam nebija citas izvēles, kā pakļauties šai prasībai; un 1941. gada 28. martā katedrālē Maskavā viņš uzstājās ar savu paziņojumu gan mutiski, gan rakstiski, parakstot to kā prasīts. Pēc tam viņam jāva piedalīties liturģijā, tā paužot kanonisku atzišanu. Pēc arhibīskapa Sergija pieprasījuma to pašu izdarīja Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs metropolīts Aleksandrs 1941. gada 31. martā Maskavā. Bet ar to lieta nebeidzās – tas bija tikai sākums.

Pēc metropolīta "nožēlas" procedūras un atgriešanās no Maskavas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas garīdzniekus kādu laiku netraucēja. Tomēr 9. aprīlī metropolīts Sergijs atkal ieradās Rīgā, un 1941. gada 11. aprīlī metropolīts Augustīns pēc viņa pieprasījuma parakstīja pēdējo dokumentu par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sinodes likvidēšanu. Pēc tam viņam vajadzēja aiziet atvaļinājumā, kas izrādījās ļoti ilgs.

Ar dekrētu Nr. 10 (datēts ar 1941. gada 24. februāri) Maskavas patriarhāts nodibināja eksarhātu apgabalam, kurš ietvēra Latviju un Igauniju, un Sergijs tika iecelts par eksarhu. Tolaik viņš bija Viļņas un visas Lietuvas metropolīts, un viņa rezidence bija Viļņā. Maskavas patriarhāta dekrēts Nr. 11 (datēts ar 1941. gada 27. februāri) Sergijam piešķīra titulu "Viļņas un visas Lietuvas metropolīts, Latvijas un Igaunijas eksarhs". Šis jaunradītais amats padarīja – Latvijas un Igaunijas metropolītus – par metropolītam Sergijam padotiem bīskapiem.

Latvijas Pareizticīgo Baznīcu lēni, bet sistemātiski pakļāva Maskavas patriarhātam. Tās paliekas tika pasludinātas par "Rīgas diocēzi Latvijā", kas pieder Maskavas patriarhātam. Tagad visas pārvaldes funkcijas nonāca eksarha metropolīta Sergija rokās. Tomēr attiecībā uz dievkalpojumiem viņš uzticēja draudžu uzraudzību Madonas un Jersikas bīskapam Aleksandram (Vitolam).

Ir acīmredzams, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca 1940. un 1941. gadā atradās ārkārtēju ciešanu un pilnīgas krīzes stāvoklī. Daži avoti apgalvo, ka

Baznīca šajos mēnešos zaudēja divus virspriesterus, divpadsmit priesterus un piecus diakonus. Nav šaubu, ka šos zaudējumus radīja ateistiskais Staļina padomju režīms. Nav noslēpums, ka ateistiskās padomju valsts mērķis ir Baznīcu sagraušana, un Staļina laikā nežēlīgi iznīcināja Baznīcas, bet Maskavas patriarhātam bija savi apsvērumi sakarā ar Baznīcas dzīves pārtraukšanu Latvijā. Varbūt patriarhāts neapsvēra visas riskanto soļu sekas, bet rezultāti būs redzami vēlāk. Šķita, ka nepietiek ar metropolīta Augustīna nožēlu un parakstu zem paziņojuma par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas piederību Maskavas patriarhātam – uzskatīja par nepieciešamu viņu izolēt pilnīgi!

Runā, ka eksarhs metropolīts Sergijs pats nepratināja nevienu Latvijas garīdznieku, bet to noteikti darīja viņam apkārt esošie priesteri. Baznīcas dzīvi ļoti traucēja, un tauta bija sevišķi neapmierināta ar to, ka Baznīcu iekļāva Maskavas patriarhātā pret viņas gribu.

1941. gada jūnijā ātrā vācu armijas ienākšana Baltijas valstu teritorijā radīja īstu paniku padomju armijā, kā arī uz okupētās zemes izvietotajā NKVD štābā. 30. jūnijā krita Rīga. Metropolīts Sergijs neatstāja Latviju kopā ar aizejošo padomju armiju, bet palika Rīgā slēpjoties, kā runā, katedrālē. Tikko vācieši okupēja Rīgu, metropolītu Sergiju arestēja. Tomēr ļoti drīz – pēc četrām dienām – viņš tika atbrīvots un nekavējoties saaicināja garīdzniekus uz sapulci Svētās Trīsvienības – Sergija klosterī Rīgā. Viņš tiem jautāja, kas pēc šīm politiskajām pārmaiņām notiks. Tā kā neviens nezināja, kas gaidāms nākotnē, bija vispārējs klusums un sapulce izjuka.

Ir ļoti grūti pateikt, kādēļ eksarhs–metropolīts neaizbēga kopā ar komunistiem, bet paslēpās katedrāles pagrabā Rīgā. Latvija un Igaunija tagad bija brīvas no padomju varas, un tauta sagaidīja nacistu armiju kā atbrīvotājus. Bija gaidāms, ka nacisti abām valstīm piešķirs pašpārvaldes tiesības. Šajos apstākļos Igaunijas metropolīts Aleksandrs (Pauluss) un Latvijas metropolīts Augustīns (Pētersons) loģiski gaidīja neatkarīgu Baznīcu atjaunošanu abās valstīs, savukārt Lietuvas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs bija Maskavas patriarhāta eksarhs metropolīts Sergijs.

Metropolīts Augustīns pasludināja agrāko neatkarīgās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sinodi (pirms 1940. gada) par darbojošos sinodi un 1941. gada 20. jūlijā nosūtīja savu pieprasījumu vācu varasvīriem, lūdzot atļauju atjaunot neatkarīgu Latvijas Pareizticīgo Baznīcu Konstantinopoles ekumēniskā patriarha jurisdikcijā, un likt metropolītam Sergijam aiziet no Latvijas uz savu diocēzi Viļņā.

Tolaik Latvijas pareizticīgajā Baznīcā bija trīs bīskapi: Rīgas un visas Latvijas metropolīts Augustīns (Pētersons), Jelgavas bīskaps Jēkabs (Karps), un Madonas un Jersikas bīskaps Aleksandrs (Vītols), no kuriem pēdējais tobrīd darbojās aktīvi.

Tādējādi trīs metropolīti Sergijs, Augustīns un Aleksandrs vērsās, katrs ar savām prasībām, pie Austrumzemes (Ostland) reihskomisāra, lai noskaidrotu Baznīcu tiesisko stāvokli. Eksarhs Sergijs apgalvoja, ka Latvijas un Igaunijas Baznīcas vēl ir pakļautas viņam.

Tanīs dienās virspavēlniecība domāja, ka drīz Maskava būs vācu rokās, un vispārējā politika bija – nesadalīt teritorijas stingri pēc nacionālām pazīmēm, bet radīt apgabalus, kurus nosauca par reihskomisariāta zonām. Līdz ar to Leibbrands politiskās austrumu ministrijas vadītājs paziņoja, ka Igaunijas, Latvijas un Lietuvas Pareizticīgās Baznīcas paliks Maskavas patriarhātā. Tomēr par šo jautājumu pieejamā informācija ievērojami atšķiras. Viens avots apgalvo, ka metropolīts Sergijs pārliecinājies vāciešus par to, ka būtu politiski izdevīgāk pieņemt Maskavas patriarhātu nekā ļaut Igaunijas un Latvijas Pareizticīgajām Baznīcām atgriezties Konstantinopoles patriarhāta jurisdikcijā, pakļaujoties patriarha eksarham Londonā. Varbūt vācieši pat baidījās no Londonas ietekmes Baltijas valstīs, ticot, ka metropolīts Germans būtu proangliski noskaņots un viņam būtu sakari ar Britānijas valdību.

Tā no šiem trim metropolītiem – Aleksandra, Augustīna un Sergija – visveiksmīgākais izrādījās pēdējais, kuru vācieši beigās apstiprināja par Pareizticīgās Baznīcas pārvaldnieku "Austrumzemē" (Ostland), t. i., Baltijas provincēs un daļā Baltkrievijas; par šo novadu atbildēja "Austrumzemes reihskomisārs" Loze (Lose). Nevajadzētu aizmirst, ka metropolītam Sergijam bija laba pieredze sarunās ar NKVD un tā noteikti palīdzēja viņam vienoties ar vācu okupantu varasvīriem. Metropolītam Sergijam ļāva pārzināt Pleskavas apgabalu, bet aizliedza piedalīties Baltkrievijas Baznīcas darbībā. Tādējādi 1942. gadā metropolīts bija kļuvis par eksarhu diezgan lielai teritorijai, kura ietvēra Baltiju, Pleskavas, Novgorodas un Ļeņingradas apgabalus.

Vācu pavēlniecībai laikam bija vēl kaut kas padomā, kad tā piedāvāja metropolītam Sergijam izveidot Baznīcas pārvaldi (sinodi) karaspēka grupējuma "Ziemeļi" izvietojšanās rajonā, un metropolīts sekoja šim padomam. Ļoti iespējams, ka viņš cerēja vācu panākumu gadījumā kļūt par Maskavas patriarhu.

Tomēr notika vēl kas neizprotams. 1941. gada novembrī nacistu pavēlniecība lika nekavējoties izbeigt jaunradītās Sinodes darbību. Pēc tam 1942. gada 23. februārī reihskomisārs Loze izdeva pavēli, lai bīskaps Aleksandrs (Vītols), kuram metropolīts Sergijs uzticēja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas uzraudzību, saņemtu visus ar Baznīcu saistītos dokumentus no metropolīta Augustīna, kurš "pēc paša lūguma" bija ilgā atvaļinājumā sliktas veselības dēļ, un tāpēc tika uzskatīts, ka viņš drīz aizies pensijā. Šo pavēli nosūtīja tieši bīskapam Aleksandram, apejot metropolītu Sergiju. Tas nozīmēja, ka sperts pirmais solis uz Baznīcas izveidošanu Latvijā ārpus Maskavas patriarhāta, kā uzskata daži informācijas avoti.

Igaunijā dažu iemeslu dēļ vācu vara atļāva blakus pastāvēt divām jurisdikcijām. 1942. gada beigās eksarhs – metropolīts Sergijs un metropolīts Aleksandrs (Pauluss) pilnīgi pārtrauca savas attiecības. Agrākais Igaunijas Baznīcas vadītājs izveidoja Igaunijas pareizticīgās Baznīcas daļu Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā, kamēr pārējā Baznīca palika eksarha jurisdikcijā un to vadīja Narvas bīskaps Pāvels (Dimitrovskis). Cilvēkiem bija dota iespēja pašiem izvēlēties, kurai jurisdikcijai piederēt. Metropolītu Sergiju atzina par Latvijas un Igaunijas eksarhu, bet metropolītu Aleksandru – tikai par Rēveles (Tallinas) metropolītu, bet ne par visas Igaunijas metropolītu.

Šāda šķelšanās Latvijā nenotika; nenotika arī Lietuvā, kur nebija daudz pareizticīgo un tie visi bija krievi. Lai šķelšanās nenotiktu vēl citur, metropolīts Sergijs sāka rīkoties. Vispirms viņš aizliedza garīdzniecībai lūgt par metropolītu Augustīnu dievkalpojamos. 24. februārī viņš viņu aizsūtīja pensijā un kopš 1942. gada 15. jūnija aizliedza noturēt dievkalpojumus; viņš arī pieprasīja, lai garīdzniecība neuzturētu nekādus sakarus ar bijušo Latvijas metropolītu. Kāds varēja būt atvaļināšanas iemesls? Vai tā būtu zīme, ka eksarhs Sergijs zaudē autoritāti? Vai tā bija tikai atreibība un vēlēšanās atšķirt viņu no draugiem? Iespējams, ka gan viens, gan otrs.

Vācu militārā formējuma "Ziemeļi" okupētajos padomju Krievijas novados – Pleskavas, Ļeņingradas un Novgorodas apgabalos – 23 gadus Baznīcas dzīve tik tikko pastāvēja, jo šie novadi ietilpa ateistiskā valstī. Bija vairākas baznīcas, bet nebija garīdznieku. 1941. gada 17. augustā pēc liturģijas eksarhs Sergijs paziņoja, ka Pareizticīgā Baznīca Latvijā labprāt, ar vācu varas atļauju, nosūtīs pirmo misionāru grupu uz Pleskavas apgabalu. Misijas organizēšanu Latvijā uzticēja virspriesterim K. Zaicam, un 1941.

gada 18. augustā agri no rīta pirmie misionāri izbrauca no Rīgas (kur tika izveidots misijas centrs) uz Pleskavu. Tie bija Rīgas garīdznieki: virspriesteri Kirils Zaics un Nikolajs Koliberskis, priesteri Aleksejs Jonovs, Vladimirs Tolstouhovs, Jānis Legkijs, Jakovs Načis, Fjodors Jagodkins un citi – kopā ap piecpadsmit priesteru. 1942. gada augusta beigās jau 75 priesteri noturēja dievkalpojumus divsimt draudzēs Pleskavas, Gdovas, Gatčinas, Novgorodas, Starajas Rusas, Novorževas un Opočkas novadā. Šajai milzu teritorija bija nepieciešami daudzi garīdznieki.

Tolaik teoloģiskās izglītības iestādes Viļņā un Rīgā nespēja nodrošināt pietiekoši daudz cilvēku ar priesteru amatam vajadzīgo izglītības līmeni. Tā rezultātā tika ordinēti vai ātri apmācīti daži mazāk izglītoti cilvēki. Ne visi attaisnoja cerības, bet būtu nevietā kritizēt Baznīcas amatpersonas, kuras cīnījās ar kritisko stāvokli, ko bija radījis karš un divu svešu lielvaru okupācija. Latvijā un Igaunijā jau bija liels garīdznieku trūkums, stāvoklis Lietuvā nebija daudz labāks, un tas bija milzīgs uzdevums – aizpildīt tukšumu Baznīcā uz Krievijas zemes. Kā jau minēts, pēc viena gada misijā bija septiņdesmit priesteru un tās beigās kopā bija ap 175 priesteriem. Šie misionāri veica milzīgu darbu.

Lūk, dažas misionāru liecības. Piemēram, Pleskavas apgabalā pirms revolūcijas bija četrdesmit četras baznīcas. Katra bija vēsturiska celtnie ar garu vēsturi. Misionāri ierodoties atrada visas baznīcas slēgtas. Līdzīgs stāvoklis bija Ostrovas pilsētā. Autors apmeklēja Pleskavu 1943. gadā.

Īsi pirms 1939. gada Pleskavā darbojās tikai viena baznīca, tā pati atradās kapsētā un tika slēgta 1939. gadā. Pirmā baznīca, kuru Pleskavā vajadzēja atvērt, bija slavenā Trīsvienības katedrāle, kas varēja uzņemt vairākus tūkstošus cilvēku. Tā bija pārvērsta par ateistisku muzeju. Šo katedrāli beidza celt un tajā vadīja pirmo dievkalpojumu 1699. gadā. Tā turpināja kalpot savam mērķim gandrīz divarpus gadsimtus, līdz padomju režīms pārtrauca tās izmantošanu reliģiskām vajadzībām. Tomēr tautas garīgās vajadzības bija tik lielas, ka viņi paši iztīrīja katedrāli un pārvērta to par dievkalpojumiem piemērotu vietu.

Pirmajam dievkalpojumam uz Pleskavu atveda slaveno "Tihvinas Dievmātes" svētbildi. Gadsimtiem ilga tradīcija apgalvoja, ka šo svētbildi gleznojis pats apustulis Lūka. Tā pirmoreiz parādījās Krievijā kņaza Dmitrija Donskoja laikā. Lai gan Pleskavā bija auksta janvāra diena un ceļi bija

aizsniguši, uz dievkalpojumu ieradās vairāki desmiti tūkstošu cilvēku. Jau tas vien parādīja, cik neveiksmīga bijusi padomju režīma ateistiskā propaganda!

Cilvēki, kas tik daudz gadu ilgojās pēc dievkalpojumiem, atbildēja ar milzīgu sajūsmu. Viņi uzreiz sāka tīrīt un labot baznīcas, kuru celtnes vēl pastāvēja, un bija ļoti daudz lūgumu turp nosūtīt priesteri. Daudzos gadījumos cilvēki, pat uz ielas, lūdza misijas priesteriem svētību. Tik daudz (simtiem cilvēku) nāca sūdzēt grēkus, ka vienīgā izeja bija organizēt kopējas grēksūdzes. Daudzus bērnus veda uz kristīšanu, pat astoņdesmit vienā reizē. Cilvēki gāja pie priesteriem ar asarām acīs, un viens misionārs teica, ka licies – it kā tie nebūtu misionāri, kas nākuši pie cilvēkiem ateistiskā valstī, lai paceltu viņus līdz ticībai Kristum, bet ka šie cilvēki nākuši pie priesteriem, lai mācītu tos ticēt mūsu Kungam.

Kur vien misija devās, tie redzēja līdzīgu stāvokli kā Pleskavā. Padomju varas laikā baznīcas tika slēgtas un lietotas kā noliktavas. Piemēram, katedrāle Ostrovā bija pārvērsta par graudu noliktavu. Bija pamestas novārtā, grautas un apgānītas citas baznīcas. Tomēr pirmajā mēnesī vairākas baznīcas iztīrīja un atjaunoja, un gandrīz katrā lielākā Pleskavas apgabala pilsētā tika noturēti dievkalpojumi. Misijas darbības laikā padomju zemē tika kristīti apmēram piecdesmit tūkstoši bērnu. Misija atvēra trīs simt draudzes. Tikko sāka noturēt dievkalpojumus, uz baznīcu nāca vecie cilvēki un ātri atgriezās ticībā jaunie. Parasti Dievgalds bija gandrīz tikpat ilgs kā pats dievkalpojums, jo pie tā nāca vairāki simti cilvēku. Tas bija jāredz, lai noticētu. Misijas priesteri bija pilnīgi izmocīti, jo dievkalpojums bieži ilga no sešiem rītā līdz pat desmitiem vakarā. Piemēram, Svētās Trīsvienības katedrālē Pleskavā dievkalpojumi notika katru dienu rītā un vakarā, un trijās citās baznīcās divas vai trīs reizes nedēļā, un tos apmeklēja ļoti daudz cilvēku.

Nākušas gaismā dažas sīkākas ziņas par misionāriem priesteriem un viņu darbības vietām. Piemēram, Vladimirs Tolstouhovs un Aleksejs Jonovs kalpoja vairākās pilsētās – Novorževā, Opočkā un Ostrovā – un Mihailovskas ciemā. Aleksejs Cipurdejevs kā priesteris atbildēja par Palkinas baznīcu un kalpoja arī Lahno un Babjakovo draudzēs. Vēlāk viņš kļuva par Novoseljes apriņķa priesteri. Virspriesteris Jevgēņijs Lizlovs darbojās Rževas pilsētā, un priesteris Jānis Legkijs kalpoja Gdovas apriņķī. Priesteris Oglobins kalpoja Pleskavas, Slavkoviču un Palkinas apriņķos no 1942. līdz 1943.

gadam. Vēl viens misionārs bija hieromūks Andrejs (Tiško), kuru nosūtīja uz Nikandrovas "tuksnesi" Pleskavas apgabalā pie Porhovas. Viņa nāve ir tā noslēpumā. Pēc vienas – oficiālās – versijas, viņš miris no tīfa, pēc citas – ticis mīklaini nogalināts. Virspriesteris Fjodors Mihailovs kalpoja par misionāru Lugaš un Gdovas apriņķu draudzēs. Vēlāk viņš kļuva par Pleskavas iecirkņa prāvestu un misijas vadītāja palīgu, un no 1944. gada marta bija svētā Jāņa Kristītāja baznīcas priesteris Rīgā.

Misijai ieceltos vadītājus oficiāli atzina nacistu varasvīri. Virspriesterim K. Zaicam bija galvenā loma misijas organizēšanā un viņš 1942. gada oktobrī kļuva par tās vadītāju. Misijas vadītāji bija atbildīgi par savu garīdznieku sagatavošanu, pārbaudi un uzraudzību no kanoniskā, sabiedriskā un politiskā viedokļa. Misijai bija tiesības izvēlēties piemērotus kandidātus un nosūtīt viņus ordinācijai priesteru kārtā, vai nosūtīt audzēkņus apmācībai uz Rīgu vai Viļņu. Misionāri nesaņēma nekādu algu, bet viņu iztiku nodrošināja daļa no ticīgo brīvprātīgajiem ziedojumiem Baznīcai.

Tika dota atļauja uzsākt reliģijas mācīšanu skolās un organizēt baznīcas skolas. Misija Pleskavā organizēja bērnu namu, jo vairāki bērni kara laikā bija kļuvuši par bāreņiem, dažus bērnus atšķīra no vecākiem ātri pārvietojusies frontes līnija, un daži bērni nāca no vientuļo vecāku vai nabadzīgām ģimenēm. 1942. gada jūlijā bērnu namā bija 137 skolnieki vecumā no sešiem līdz piecpadsmit gadiem. Šis bērnu nams bija skola, kas sniedza vispārēju un reliģisku izglītību, un tā direktors bija misionārs priesteris Georgijs Benigsens. 1944. gada februārī, kad fronte ienāca Pleskavas apgabalā, šīs skolas trīspadsmit skolnieki tika evakuēti uz Rīgu. Pleskavā cits misionārs Konstantīns Šahovskojš organizēja pie svētā Vladimira baznīcas skolu māziem bērniem ar astoņdesmit skolniekiem. Viņu vecums un citas sīkākas ziņas nav zināmas.

Bez šīm skolām Pleskavā misionārs priesteris F. Jagodkins organizēja piecpadsmit pamatskolas Krasnogorodskas apvidū un misionārs priesteris V. Tolstouhovs – septiņpadsmit Puškinas apvidū. Jāatceras, ka visas izmaksas misijas darbam (ieskaitot garīdzniekiem, skolām un baznīcu atjaunošanai) sedza ticīgo brīvprātīgie ziedojumi, bet viņus pašus bija nomocījis karš, grūtie laiki un padomju valsts ateistiskā mācība. Misija 1942. gada augustā sāka izdot mēnešrakstu "Pareizticīgais kristietis", kura redaktors bija I. P. Četverekovs.

Savu uzdevumu misija izpildīja labi. Vairāki misijas locekļi izpelnījās uzslavu, piemēram, priesteris Jakovs Načis saņēma diplomu un apbalvojumu no metropolīta Sergija, un Gdovas vācu varasvīri rakstīja un pateicās metropolītam Sergijam par labo Pareizticīgās Baznīcas darbu organizāciju, ko bija uzņēmies misionārs priesteris Jānis Legkijs, sevišķi labs sludinātājs.

1942. gada martā savā sprediķī katedrālē Rīgā metropolīts Sergijs pasvītroja, ka "mums jābūt pateicīgiem nacistu varai, ka tā ļāvusi turpināt misiju, atbalstījusi šo ideju un padarījusi iespējamu misijas darbu". Kad daļu no Padomju Savienības okupēja vācieši, daudz vērtīgu 16.–18. gs. grāmatu, kuras padomju režīms bija novietojis Novgorodas muzejā, tika atdotas to agrākajām īpašniecēm baznīcām, un eksarhs Sergijs 1942. gada 27. novembrī tās saņēma Rīgā. Kas ir sevišķi svarīgi šai sakarībā – tika atdotas baznīcas grāmatas, kurās bija reģistrētas kristības, laulības un apbedīšanas. Tās aizveda no Latvijas pirmā pasaules kara laikā. Saņemot šīs grāmatas atpakaļ, baznīcas tagad spēja izdot attiecīgus dokumentus (sevišķi dzimšanas apliecības) tiem, kuriem tos vajadzēja, bet kas tos nespēja iegūt. Daudzi cilvēki atklāja atšķirības starp dzimšanas datumiem šajos ierakstos un viņiem piederošos dokumentos, kas bija izdoti pēc liecinieku apgalvojumiem.

Analizējot metropolīta eksarha Sergija darbību, jānonāk pie slēdziena, ka viņš darbojās ļoti pārliecināti un it kā neatkarīgi no Maskavas patriarhāta. Sergijs pasludināja par savu plašā reģiona eksarha pienākumu palikt iespējami ilgi Rīgā, jo Rīgā uzturējās visi svarīgākie vācu varasvīri. Šī iemesla dēļ viņš nolēma 1942. gada aprīlī iesvētīt Nikolaju Usvukovu par Kauņas bīskapu Danielu. Pirms tam par diocēzes vadošajiem bīskapiem bija iecelti Madonas un Jersikas bīskaps Aleksandrs (Vītols) un Narvas bīskaps Pāvels (Dmitrovskis). Pēc bīskapa Aleksandra nāves 1942. gada 30. jūnijā diocēzes pārvaldīšana atkal bija paša metropolīta Sergeja rokās, līdz viņš 1943. gada 28. februārī iesvētīja (hirotonizēja) jauno bīskapu Jāni (Jāni Garklāvu). Bīskaps Jānis dzimis 1898. gada 15. augustā Umurgā, Latvijā. 1936. gadā viņš tika ordinēts priesterā kārtā un nosūtīts kalpot svēto Konstantīna un Helēnas baznīcā Dundagā, Kolkasragā un citās kaimiņu draudzēs. 1942. gadā viņš kļuva par mūku, bet 1943. gadā tika iesvētīts par Rīgas un Latvijas bīskapu.

Tika darīts viss iespējama, lai uzzinātu, kas noticis ar Jelgavas bīskapu Jēkabu (Karpu). 1941. gadā viņš bija dzīvs. Bet kādēļ 1942. gadā vācu varasvīri lika metropolītam Augustīnam nodot visus ar baznīcu

saistītos dokumentus Madonas un Jersikas bīskapam Aleksandram, nevis bīskapam Jēkabam, kurš bija vecākais bīskaps? Un kādēļ pēc bīskapa Aleksandra nāves Baznīcas pārvaldīšana netika nodota bīskapa Jēkaba rokās – vai viņš bija nepiemērots? Uz šiem jautājumiem nav atbildes, jo, par spīti rūpīgiem pētījumiem, nav nekas atklāts. Bīskaps Jēkabs pēdējoreiz minēts tikai ar 1941. gada 27. februāri datētā Maskavas patriarhāta dokumentā Nr. 11, kura 6. paragrāfā teikts, ka viņam nevar atļaut noturēt dievkalpojumus, kamēr no viņa netiks saņemts attiecīgs paziņojums. Jāpieņem, ka no bīskapa Jēkaba gaidīja nožēlu, ko bija izteikuši metropolīts Augustīns, bīskaps Aleksandrs un daži Igaunijas bīskapi. Kas ar viņu notika, nav zināms; zinām vienīgi to, ka bīskapa Jēkaba darbība beidzās 1941. gadā.

Iespējams, ka eksarham – metropolitam Sergijam Maskavas patriarhāts piešķīra varu un tiesības tikai uz laiku – uz sešiem mēnešiem, un var pieņemt, ka šis periods beidzās 1941. gada rudenī. Līdz ar to rodas jautājums par metropolīta Sergija eksarha darbībā izmantotajām kanoniskajām tiesībām, piemēram, nosūtot pensijā metropolītu Augustīnu 1942. gadā un vēlāk aizliedzot viņam yadīt dievkalpojumus. Kā Sergijs varēja justies kompetents, lai pēc paša izvēles iesvētītu bīskapus un mainītu viņu varu? Droši vien, metropolīts Sergijs samulsa, kad 1941. gada novembrī vācu pavēlniecība lika izbeigt jaunās Baznīcas sinodes darbību. Un tad, 1942. gada 23. februārī, reihskomisāra Lozes pavēle tieši bīskapam Aleksandram, apejot metropolītu Sergiju – vai tas bija saistīts ar viņa kanonisko stāvokli?

Eksarhātu un tā Rīgas diocēzi okupācijas varas iestādes reģistrēja kā reliģisku iestādi, saskaņā ar reihskomisāra Lozes izdotajiem noteikumiem, kuri datēti ar 1942. gada 19. jūniju. Tieši pirms šīs reģistrācijas, 1942. gada 23. jūlijā, notika pirmā hierarhu apspriede. Hierarhi apspriedē nolēma, ka lūgšanās parastajos dievkalpojumos vairs nav jāpiemin patriarha *locum tenens* metropolīts Sergijs (Stargorodskis). Bīskapa dievkalpojumos tomēr viņš jāpiemin kā simbols kanoniskajai saitei ar patriarhātu. Varam iedomāties, cik ļoti tas nesaskanēja ar Krievijas Pareizticīgās Baznīcas tradicionālajiem noteikumiem!

Ar 1942. gada 5. augusta pavēli metropolīts eksarhs Sergijs reorganizēja visas Baznīcas iestādes, kuras bija izveidojis Maskavas patriarhāts 1941. gadā Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai. No šī laika bīskapus iecēla eksarhs, un tie bija atbildīgi tikai viņa priekšā. Konsultējošo padomi nosauca par "hierarhu apspriedi" un tai bija jāsanāk vismaz divreiz gadā. Šīs apspriedes

apmeklēja Igaunijas, Latvijas un Lietuvas bīskapi, un tās vadīja eksarhs. Piedalījās arī eksarha izvēlēti priesteri. Bīskapu vadītajās diocēzēs tika izveidotas padomes, kas sastāvēja no sešiem priesteriem un bīskapa kā priekšsēdētāja; tām pakļāvās arī visas diocēzes tiesas. Pēc šiem soļiem šķiet, ka metropolīts Sergijs atzina patriarha Tihona (Belavina) 1920. gadā Maskavā izdoto pavēli, kura pieļāva dažu apgabalu autonomiju uz laiku, ja Baznīcām tajos nebija nekādu iespēju stāties sakaros ar patriarhātu.

1943. gada 28. februārī bīskapam Jānim (Garklāvam) uzticēja Latvijas diocēzes pārvaldīšanu Rīgā. Viņa padomes locekļi bija virspriesteri Nikolajs Pehvaļskis (kā priekšsēdētāja vietnieks), Nikolajs Makedonskis, Nikolajs Vieglais, Aleksandrs Lismans, Andrejs Jansons, Leonīds Ladinskis un, bez tiesībām balsot, tiesas sekretārs J. Grimms.

Mums jāatceras, ka metropolīta Sergija eksarhāts bija tuvu frontes līnijai. Kad tas pārvietojās tālāk no frontes līnijas, apgabals vēl mudžēja no zaldātiem, un padomju partizāni sevišķi aktīvi nodarbojās ar sabotāžu, slepkavošanu un demoralizējošu darbību armijas aizmugurē un (protams, pārsvarā) starp civiliedzīvotājiem. Tādēļ grūti bija gaidīt normālu dzīvi draudzēs. Līdz ar to eksarhs—metropolīts Sergijs izdeva ar 1942. gada 16. martu datētu apkārtrakstu, kurā atcēla pastāvošo priekšrakstu par visu draudzes locekļu gadskārtēju kopsapulci. Tā vietā viņš ieteica atlikt šādas sapulces, līdz dzīve normalizēsies, un automātiski pagarināja draudzes padomes locekļu darbības laiku; nepieciešamības gadījumā par draudzi atbildīgajam priesterim vajadzēja izvēlēties un iecelt jaunus locekļus. Padomes locekļu sarakstu vajadzēja nosūtīt diocēzes hierarhiem apstiprināšanai. Padomes priekšsēdētājs bija par draudzi atbildīgais priesteris, un padomei piederēja arī visi pārējie draudzes garīdznieki un darbinieki. Padomes darbības termiņš bija viens gads un locekļu skaits varēja mainīties no pieciem līdz divpadsmit, atbilstoši draudzes lielumam un vajadzībām. Ar atšķirībām, ja tādas tika izdarītas, bija jātiek galā hierarhiem, kuriem bija dota nepieciešamā vara. Draudzes revīzijas komisiju bija jāieceļ iecirkņa prāvestam. Reorganizētā Baznīca tagad zināmā mērā atgādināja Latvijas Pareizticīgo Baznīcu neatkarības laikā 1940. gadā, kad to vadīja metropolīts Augustīns.

Visi eksarha veiktie pasākumi šķiet ļoti saprātīgi, ja ņem vērā nenormālo stāvokli. Kara gadi visiem padarīja dzīvi arvien grūtāku. Lai dzīvi nedaudz atvieglotu, Latvijas pašpārvaldes orgāns dibināja "Tautas Palīdzību".

Tā aptvēra visu sabiedrību, visas organizācijas, baznīcas, tirdzniecību un rūpniecību, un tā darbojās, vācot drēbes, pārtiku un naudu. Draudzes šajā darbībā uzņēmās vadošo lomu un bija ļoti veiksmīgas savā darbā. Bīskaps Jānis caur Baznīcas padomi izdeva pavēli (datētu ar 1943. gada 2. oktobri), pasvītrotot vadlīnijas, kā būtu organizējams darbs "Tautas Palīdzībai", un tā tika nosūtīta visām draudzēm. Augstu novērtējis "Tautas Palīdzības" organizācijas rezultātus, Latvijas pareizticīgās Rīgas diocēzes vadītājs bīskaps Jānis, kuram jau bija pieredze un sekmes Baznīcas misijās padomju zemē, 1943. gadā dibināja iekšēju Baznīcas organizāciju vārdā "Iekšmisija". Misijas pirmais pienākums bija noturēt dievkalpojumus karagūstekņu nometnēs un civilbēgļu un pārvietoto personu (kuras nākušas no vācu karaspēka okupētās teritorijas) darba nometnēs, un sniegt morālu atbalstu un likumīgu palīdzību, ciktāl to ļauj vācu varasvīri. Iekšmisijas administratīvā komiteju veidoja trīs iecelti locekļi: virspriesteri Sergejs Jekimovs un Nikolajs Smirnovs, kā arī priesteris Mihails Kravčenko. Iekšmisijas priesteri kalpoja arī citās vietās, kur radās vajadzība. Šī pienākuma izpildei tika iesaukti diezgan daudzi priesteri. Daži no viņiem ir zināmi, piemēram, virspriesteris V. Tolstouhovs devās noturēt dievkalpojumus uz nometnēm Kurzemē un Zemgalē, turpretim priesteri V. Persins un J. Načis kalpoja Rīgas lauku apvidos.

Acīmredzot kara apstākļos Iekšmisija nebija viegls uzdevums. Sastapties ar cilvēku nelaimi, nāvi un iznīcību vienmēr ir skumji, nemaz neminot pārtikas un citu pirmās nepieciešamības lietu (tādu kā zāles) trūkumu. Dzīve kļuva ar katru dienu grūtāka, jo frontes līnija tagad atradās ļoti tuvu Latvijas neatkarības laikā nospraustajām robežām. Šī mazā zemīte bija kļuvusi par patvērumu bēgļiem, karagūstekņiem un armijas vienībām, kam vajadzēja sadzīvot ar vietējiem iedzīvotājiem. Rūpniecības uzņēmumi bija izlaupīti un izpostīti, lauku saimniecībās trūka darbaspēka. It kā vēl nebūtu gana, parādījās arī partizānu bandas, sabotieri, provokatori un vienkārši simpatizētāji padomēm, kuri gaidīja padomju uzvaru ne tikai austrumu frontē, bet visā pasaulē. Šie šaubīgie elementi grāva, ko varēja, un pat dievkalpojumi nebija droši.

Padomju varasvīriem tomēr bija kļuvis skaidrs, ka krievu tautai ir vajadzīga Baznīca. Pareizticīgās Baznīcas misijas panākumi vācu armijas okupētajā Krievijas zemē bija triumsfs. Šī misija tika organizēta ļoti pieticīgā mērogā. Tā bija devusies no Rīgas uz Pleskavu 1941. gada 18. augustā un

nopelnījusi tautas atzinību un lielu cieņu. Misionāri bija parādījuši, ka visa ateistiskā mācība nespēja piespiest cilvēkus aizmirst Baznīcu. Padomju valdītājiem, sevišķi Staļinam, tas nepagāja garām neievērots. Gluži otrādi – viņi to pamanīja ātri. Viņi strauji mainīja savu ideoloģiju, un 1943. gada 4. septembrī Staļins un Molotovs uzņēma trīs palikušos metropolītus Kremli. Četras dienas pēc patriarha *locum tenens* metropolīta Sergija (Stargorodskā) atgriešanās no Uljanovskas, kur viņš bija aizbraucis kara sākumā, viņš kļuva par patriarhu. Daži apgalvoja, ka 1941. gada 14. oktobrī sākās evakuācija un patriarha *locum tenens* metropolīts Sergijs tika evakuēts uz Uljanovsku, neraugoties uz viņa slimību. Šī evakuācija notika, lai neatkārtotos tas, kas Rīgā bija noticis ar metropolītu – eksarhu Sergiju (Voskresenski), kurš paslēpās un tā izvairījās no evakuācijas. Tolaik Maskavā valdīja panika un komunistu elite steigā bēga no galvaspilsētas, pametot ne tikai propagandas materiālu, bet arī lielu daļu personīgā īpašuma. Tā līdzīgā steigā patriarha *locum tenens* metropolīts Sergijs ar vilcienu tika aizvests uz Uljanovsku, kur viņš palika, līdz atgriezās Maskavā. Paliek bez atbildes viens jautājums: vai starp Baltijas eksarhu un patriarha *locum tenens* pastāvēja kāda vienošanās par eksarha evakuāciju no Rīgas gadījumā, ja vācieši okupē Baltiju, citiem vārdiem – vai patriarha *locum tenens* zināja, ka eksarhs izvairītos no evakuācijas? Par to tomēr jāšaubās. Dabiski, ka ap eksarhu bija cilvēki, kurus nosūtīja uz Baltiju, jo viņiem pilnīgi uzticējās NKVD (iekšlietu tautas komisariāts, vēlāk VDK). Mums jāpieņem, ka tika pavēlēts viņu evakuēt. Rīgā tolaik izplatījās baumas, ka nošauts eksarha sekretārs. Mums jāatceras, ka metropolīts–eksarhs Sergijs, kā viņš dažreiz pats uzsvēra, bija patriarha *locum tenens* metropolīta Sergija personīgs draugs. Eksarhs Sergijs, nezaudējot laiku pēc vāciešu ierašanās Baltijā, droši deklarēja savu antikomunistisko nostāju un vienlaikus pieminēja savu lojalitāti pret Maskavas patriarhu.

Šķiet, ka eksarhs gribēja būt labās attiecībās ar vāciešiem un atrast kompromisu, paliekot Maskavas patriarha jurisdikcijā, jo negribēja diskreditēt patriarhu padomju varasvīru acīs. Var teikt arī, ka Sergijs patriarha *locum tenens* pret eksarhu Sergiju jau no sākuma izturējās maigi. Piemēram, 1941. gada rudenī viņš paziņoja, ka "pastāv baumas, ka daži mūsu priesteri ir gatavi kalpot mūsu Tēvzemes ienaidniekam". Tas bija ļoti vispārīgs paziņojums, kurā nebija minēti ne vārdi, ne tituli. Tomēr visi uzskata, ka tas attiecās uz Baltijas eksarhu.

1942. gada 7. oktobrī metropolīts—eksarhs Sergijs (Voskresenskijs) sprediķī pieminēja patriarha *locum tenens* metropolītu Sergiju (Stargorodski), kurš īsi pirms tam bija aicinājis krievus sacelties pret vācu okupāciju. Metropolīts — eksarhs brīdināja sapulcējušos neatbildēt uz šādu aicinājumu, ar ko uzstājies bezdievīgā padomju režīma kalps, kuram jāsaņem viss, ko liek padomju propaganda; viņš ticot, ka patriarha *locum tenens* nav paudis pats savas domas, jo kā personīgs draugs to labāk pazīst.

Vēlāk, 1942. gada rudenī, Maskavas Sergijs izteicās precīzāk. Patriarhāts izdeva dokumentu ar visu pieejamo bīskapu parakstiem, kas apsūdzēja eksarhu Sergiju viņa darbībā un prasīja paskaidrojumus. Acīmredzot eksarhs šos paskaidrojumus nevarēja sniegt, jo Latviju bija okupējuši vācieši. Pēc padomju normām pat šis patriarhāta paziņojums šķita ļoti maigs, un acīmredzot eksarhu metropolītu Sergiju tas īpaši nesarūgtināja!

Patriarha *locum tenens* Sergija atgriešanās lika Kremlim izdarīt strauju politisku kūleni. Uzzinājusi, kā reliģija pacēlusi cilvēku garu vācu okupētajā teritorijā, padomju valdība veiksmīgi pasludināja "Svēto karu Mātes Krievijas glābšanai". Tas likvidēja vienu punktu vācu propagandā: reliģisko apspiešanu no padomju varas puses. Tagad pareizticīgā garīdzniecība atradās abās frontes pusēs viena pret otru.

No pirmajām dienām, kad vācieši parādījās Baltijā, metropolīts eksarhs Sergijs bija uzstājies pret padomju iekārtu. Ar laiku viņš arvien stiprāk vērsās pret komunismu. Viena viņa sevišķi antikomunistiska runa publicēta provinces avīzes "Daugavas Vēstnesis" 1943. gada 18. marta numurā un vēlāk — 1944. gada 9. un 16. aprīlī. Viņš aicināja pareizticīgos krievus: "Jums tagad skaidri jāsaprot, ka jūsu vieta ir cīnītāju rindās par jaunu, brīvu Krieviju, un arī citās armijās, kuras cīnās par jaunu, brīvu Krieviju, Krievu Atbrīvošanās Armijas rindās, kura ir šīs jaunās Krievijas dīglis, un arī citās armijās, cīnoties pret boļševikiem! Jums jāapvienojas zem šiem karogiem", un tā tālāk... Lidzīgi vārdi tika atkārtoti viņa Lieldienu uzrunā, uzsverot nepieciešamību grūti strādāt un pielikt visas pūles cīņā pret boļševismu, jo tas ir vienīgais ceļš, lai beigās uzceltu brīvu valsti.

Maskavas patriarhs otrā pusē aicināja visus pareizticīgos iesaistīties karā. Viņš sāka līdzekļu vākšanas akciju, lai pirktu tankus padomju Tēvzemes aizsāvēšanai. Tās veiksmīgais iznākums pārspēja visas cerības un nodrošināja viņa stāvokli padomju valdības acīs.

Ap 1943. gada beigām un 1944. gada sākumu attiecības starp metropolītu—eksarhu Sergiju un vācu varasvīriem kļuva saspīlētas. Tas galvenokārt bija tādēļ, ka eksarhs atzina jauno Maskavas patriarhu, kura ievēlēšana notika 1943. gada rudenī. 1943. gada vasarā vācu pavēlniecība jau bija kritiski noskaņota, un rudenī vācieši nolēma rīkoties pret Maskavas patriarhātu, atceroties krievu emigrantu Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs pastāvēšanu. Šī Baznīca pamatojās uz patriarha Tihona (Belavina) 1927. gada paziņojumu pēc viņa pakļaušanās padomju varai un pazīstama arī kā "Karlovicu" Baznīca. Iesākumā šīs Baznīcas Sinode atradās Belgradā, un to vadīja metropolīts Anastasijš (Gribanovskis). Šīs Baznīcas vadītājs Vācijā bija metropolīts Serafims (Lade). Viņa pilnais tituls bija "Berlīnes, Vācijas un Vidusēiropas metropolīta apgabala metropolīts". Pēc tautības viņš bija vācietis.

Kara sākumā Krievu Pareizticīgo Baznīcu Ārzemēs nacistu pavēlniecība ievērojami ierobežoja. Tagad tā no 1943. gada 8. līdz 13. oktobrim noturēja hierarhu sanākumi Vīnē, kuru organizēja metropolīts Serafims. Tajā piedalījās Baznīcu vadītāji un sinožu locekļi no vairākām Eiropas valstīm, tādām kā Vācija, Dienvidslāvija, Francija, Čehoslovākija, un slāvu bīskapi. Šī konference apsprieda patriarha ievēlēšanu no kanoniskā viedokļa un pieņēma rezolūciju, ka jaunievēlēto Maskavas patriarhu Sergiju nevar atzīt, jo viņa ievēlēšana ir nekanonisks (pat nereliģisks) akts un viņš ir politiska marionete komunistiskās partijas un tās vadītāja Staļina rokās. Tālāk apsprieda tīri kanoniskus jautājumus, aplūkojot patriarha ievēlēšanu saskaņā ar 1917. – 1918. g. Viskrievijas koncila dekrētu un secinot, ka patriarhu ievēlējusi padome nav bijusi tik pilnā sastāvā, kā noteikts dekrētā. Vajadzētu atzīmēt, ka Baltkrievijas arhibīskaps Benedikts piedalījās Vīnes konferencē, turpretī metropolīts – eksarhs Sergijs ne. Tas uzsvēra ne tikai vācu politiku radīt šķelšanos, bet arī viņa paša viedokli par Krievu Pareizticīgo Baznīcu Ārzemēs un Maskavas patriarhātu. Eksarha viedoklis par konferences rezolūciju bija tāds, ka viņš piekrīt tās politiskajam, bet ne kanoniskajam aspektam. Eksarhs Sergijs atzīmēja, ka viņam nav dokumentu par Maskavas patriarhu ievēlējušo padomi, tāpēc viņš nevar spriest par to, bet puda savu neticību tam, ka patriarhs Sergijs rīkotos nekanoniski. Eksarha politika, šķiet, bija uzbrukt komunistiskajai partijai, bet aizstāvēt Maskavas patriarhu. Viņš secināja, ka konference Vīnē bijusi veltīga, kā viņš nojautis jau pirms tās, un ka Krievu Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs

hierarhi ir shizmatiķi un līdz ar to opozīcijā. Eksarha mērķis bija parādīt vācu varasvīriem, ka tiem nevajadzētu nodarboties ar kanoniskām lietām, bet atstāt tās Baznīcas ziņā.

Arhibīskaps Benedikts, kuru uz konferenci pavadīja arhimandriņš Gregorijs Boriškevičs, lūdza šīs Baznīcas (ko vadīja metropolīts Anastasijs) bīskapus iesvētīt arhimandriņu par Gomeļas bīskapu. Iesvētīšana notika krievu baznīcā Vīnē 24. oktobrī. Pēc atgriešanās Grodņā bīskaps Gregorijs lūdza metropolītu Panteleimonu uzņemt viņu Baltkrievijas baznīcā. Sinode nolēma viņu uzņemt. Gregorijs tomēr nespēja ieņemt savu Gomeļas bīskapa vietu, jo to neļāva frontes līnija.

Tolaik metropolīts—eksarhs Sergijs un eksarhāta bīskapi nolēma atstāt atklātu jautājumu par to, kā interpretēt un vērtēt Maskavas patriarha ievēlēšanu; viņi piekrita, ka ievēlēšana notikusi, bet tā vēl jāapspriež. Līdz ar to patriarha *locum tenens* pieminēšana sprediķos tika izlaista un eksarhs turpināja savos publiskajos paziņojumos kritizēt padomju komunistus. Pastāv ar 1943. gada 19. novembri datēts dokuments, kurā izklāstīts šis formulējums un ko parakstījuši eksarhāta hierarhi. Tomēr šī eksarhāta bīskapu sanāksme un tās rezolūcija par Vīnes konferencē apspriestajiem svarīgākajiem jautājumiem neapmierināja vācu baznīcas lietu ministriju. Varbūt vācieši mazāk domāja par kanoniskajiem uzskatiem, bet vairāk gribēja uzzināt, kādu nostāju ieņems eksarhs un pārējie bīskapi pret jaunievēlēto Maskavas patriarhu.

Dažiem šķiet – vācieši bija pārliecināti, ka Baltijas eksarhs metropolīts Sergijs sasaucis bīskapu sanāksmi 1944. gada 3.–4. aprīlī, lai pieņemtu paziņojumu pret Maskavas patriarhu. Šķiet, ka šī sanāksme notika, bet netika pieņemts nekāds paziņojums pret viņu. Tomēr hierarhu sapulcē dienu vēlāk – 1944. gada 5. aprīlī – eksarhs vērsās pie pareizticīgajiem Krievijas iedzīvotājiem, aicinot apzināties, ka viņu vieta ir cīnītāju rindās par jauno Krieviju – Krievijas Atbrīvošanas Armijā, kas pazīstama arī kā ģenerāļa Vlasova armija. Šis paziņojums ar nelielām izmaiņām tika atkārtots vairākkārt.

Daži apgalvo, ka metropolīts—eksarhs tolaik neticējis vācu uzvarai un nav pieņēmis to, ka Maskavas patriarha ievēlēšana būtu padomju valdības pasākums, neņemot vērā Baznīcas kanonus. Tomēr vāciešiem nepatika šī vienaldzība pret Vīnes konferenci. Tie viņu tagad uzskatīja par nederīgu (kurš kļūst pat bīstams) propagandas ministrijas politiskajai sekcijai. Pēc

dažu avotu ziņām metropolīts—eksarhs Sergijs pats jūta, ka viņa viedoklis var būt bīstams, un tas viņu nomāca, bet nepiespieda mainīt viedokli par Baznīcas politiku.

Savā pēdējā publiskajā paziņojumā, kas tika plaši reklamēts Rīgā, trīs nedēļas pirms viņa nogalināšanas metropolīts—eksarhs Sergijs teica sekojošo: "Staļins nav Sauls un nekad nebūs Pāvils."

Uzskata, ka metropolīts—eksarhs Sergijs tika nogalināts 1944. gada 29. aprīlī ceļā no Viļņas uz Rīgu netālu no Kauņas. Viņš brauca uz sava personīga drauga — slavena krievu emigranta Smirnova — bērēm. Bez metropolīta automobili bija arī viņa šoferis un agrākais Maskavas Lielā teātra dziedātājs Redikuļcevs, un viņa sieva. Visi pasažieri tika nošauti. Klīda baumas, ka metropolīta mašīnai sekojis no Viļņas automobilis ar cilvēkiem vācu karaspēka uniformās. Pēc neilga laika viņi panākuši automobili un atklājuši uguni.

Ir dažas pretrunas sakarā ar metropolīta nogalināšanas dienu. Reizēm minēts 28. aprīlis, citur agrāks datums — 5. aprīlis. Visticamāk, ka pareizs ir 29. aprīlis.

Vācu paziņojums par šo notikumu ir sekojošs: "Metropolītu eksarhu Sergiju nogalinājuši ar astoņpadsmit šāvieniem padomju partizāni, kas darbojas Lietuvas teritorijā, bija ģērbti vācu uniformās un lietoja vācu un krievu automātus." Runāja, ka netālu no slepkavības vietas nošauta arī jauna meitene, kura, kā pieņem, bijusi nejauša lieciniece.

Vācu okupācijas varasvīri palīdzēja metropolītam sarīkot greznas bēres. Tajās piedalījās visi ministriju vadītāji un visādi tika uzsvērts, ka slepkavība bijusi partizānu, īpašu aģentu, roku darbs. Tomēr ir daži jautājumi. Vai vācieši atklāja metropolītam pārāk daudz noslēpumu, lai viņš tiem varētu kļūt bīstams? No otras puses, kādi stratēģiski svarīgi kara noslēpumi varēja tikt atklāti metropolītam? Tas ir bezjēdzīgi, jo metropolīts bija tikai augstas kārtas garīdznieks, kurš bez tam pat neprata vācu valodu, tātad visās sarunās vajadzēja tulku. Citādi viņš nevarēja būt vāciešiem bīstams, jo nebija organizējis neko pretvācisku, ne arī uzstājies pret viņiem, lai rastos jebkādas aizdomas. Ir ļoti grūti atrast motīvu, kādēļ vāciešiem bija jānogalina eksarhs — tikai tad, ja viņš būtu padomju iesūtīts spiegs, bet viņa uzvedība nedeļa nekādu iemeslu tā domāt. Varbūt varētu pieņemt, ka eksarhs Sergijs būtu kļuvis par vāciešiem nevajadzīgu personu un traucēkli vācu propagandas mašīnērijas acīs. Toties viņš stipri kritizēja padomju iekārtu. Padomēm viņš

bija liels traucēklis, galvenokārt ar saviem uzbrukumiem tām un Staļinam. Vēl vairāk, to acīs viņš bija krāpnieks un padomju Dzimtenes nodevējs, un kontrrevolucionārs padomju varai kara laikā. Var noprast, kādu sodu viņam piespriedu padomju vara, sevišķi Staļina laikā.

Pēc kara padomju vara apvainoja vāciešus šai slepkavībā, apgalvojot, ka 1945. gada 31. decembra nopratināšanā SS obergrupenfirers Jekeln (Jeckeln), augstākais SS un policijas vadītājs Austrumzemē (Höherer SS- und Polizeiführer Ostland), atzinies, ka redzējis valsts drošības galvenās iestādes (Reichssicherheitshauptamt) vadītāja E. Kaltenbrunnera parakstītu pavēli likvidēt eksarhu Sergiju.

* * *

Kas bija metropolīts eksarhs Sergijs?

Domājams, ka viņš dzimis ap 1898. gadu, tātad miris 47 gadu vecumā. Viņa tēvs bija priesteris. Sergijs studēja garīgajā seminārā, bet nepabeidza studiju kursu. Divdesmito gadu vidū viņš kļuva par mūku. No jaunības Sergijs iespaidoja cilvēkus ar savu inteliģenci un vispārējām zināšanām, bet bija reizes, kad uzvedās kā "nejauks puišelis". Ap divdesmito gadu beigām viņš saņēma norikojumu darbā Maskavas patriarhātā. Tai laikā nomira patriarhs Tihons (Belavins) un Krutickas metropolīts Pēteris atteicās no kompromisa un pakļaušanās padomju valdības prasībām. Mūks Sergijs, inteliģenta, vērīga persona, acīmredzot iespaidoja savu priekšnieku; laikam viņš bija spējīgs uz kompromisu un pietiekami gudrs, lai sāktu sarunas ar padomju varasvīriem. 1930. gadā Sergijs bija bīskaps. Tas bija liels solis uz priekšu ātrajā karjerā. Zināms, ka viņš veiksmīgi piedalījies sarunās ar NKVD, bet viņu nevar iedomāties slepenā aģenta lomā.

Drīz pēc Baltijas valstu un Polijas austrumdaļas okupācijas Sergijs (tagad jau arhibīskaps), kuram uzticējās ne tikai patriarhāts, bet arī NKVD, ieradās šajā teritorijā kā cilvēks, kas varēja iegūt slepenā aģenta darbībai vajadzīgos ceļojuma dokumentus un instrukcijas. Jāatceras, ka tas notika Staļina laikā, kad Baznīcām nebija tā statusa, ko tās baudīja vēlāk. Arhibīskapu sūtīja veikt īpašu misiju padomju bruņoto spēku okupētajās teritorijās.

Metropolīts Sergijs.

Rīgas bīskaps Jānis (Garklāvs).

Baltijas eksarhāta priesteri konferencē 1944. gada 3. aprīlī Rīgā, Rīgas Svētās Trīsvienības katedrāles priekšā: Narvas arhibīskaps Pāvils; Lietuvas metropolīts un Latvijas un Igaunijas eksarhs Sergijs; Rīgas bīskaps Jānis; misijas Pleskavā vadītājs, virspriesteris K. Zaics; katedrāles prāvests, virspriesteris J. Jansons; Svētās Trīsvienības klostera priesteris N. Viegļais; metropolīta kanclers, virspriesteris L. Golads; virspriesteris Pehvalskis no Aleksandra Ņevska katedrāles; Rēveles (Tallinas) iecirkņa prāvests, virspriesteris Bogojavjenskis; kanclera palīgs priesteris Tihomirops; virspriesteris Makedoniskis; priesteris Demjanovičs no Marijas Aizmigšanas katedrāles Viļņā; virspriesteris Šorecs no Kauņas katedrāles; eksarha kancelejas vadītājs J. Grimma kungs.

Baltijas eksarhāta priesteri konferences laikā.

Berlīnes uz Murbēni, lai izveidotu no uzbrukumu padomju karaspēka. Proti, Krievu Pareizticīgā Baznīca aizņēma visas baznīcas un rezidences, kuras palika aiz dzeizs priekšā, bet tagad visas baznīcas, kas

Laikam ritot, vāciešu stāvoklis kļuva arvien grūtāks. Partizāni vācu aizmugurē bija aktīvāki un veiksmīgāki nekā jebkad agrāk, un tas ļoti ietekmēja civilpersonu dzīvi. Visur valdīja sarežģīti noteikumi un instrukcijas.

Ap 1944. gada vasaras beigām frontes līnija ienāca Latvijas teritorijā. Padomju Armija veiksmīgi ienāca Lietuvā un Igaunijā un negaidīti ātri virzījās uz priekšu, ķīļveidīgi izvietojot tankus, caur Jelgavu līdz Ķemeriem, sašķeļot Latviju divās daļās. Septembra sākumā visus ceļus Latvijā piepildīja bēgļi, kuri devās ar visiem iespējamiem transporta līdzekļiem pakal aiz-ejošajam vācu karaspēkam.

1944. gada septembrī Padomju Armija okupēja Igauniju un daļu Latvijas – Latgali un Vidzemi, un 13. oktobrī iesoļoja Rīgā. Vienlaikus tā caur Austrumprūsiju sasniedza Baltijas jūras piekrasti. Daudzi tūkstoši Latvijas cilvēku tika izdzīti no savām mājām un kļuva par bēgļiem ceļā uz Rietumeiropu, pametot visu dzīves laikā iegūto īpašumu – zemnieki saimniecības rīkus, lopus, ražu laukos. Viņiem līdz bija tikai tas, ko viņi spēja panest. Dažiem pat nebija laika kaut ko savākt, jo viņi savas mājas atstāja steigā; citi, kas nebija mājās, nevarēja atgriezties, baidoties krist Padomju Armijas rokās. Daudzi bija slimi, veci un kropļi, jo visi jaunie un dienestam derīgie bija mobilizēti un cīnījās; daži nerasniedza brīvos Rietumus, daži zināja, ka apmaiņā pret brīvību tiem būs jādzīvo nožēlojama un grūta dzīve; tomēr neviens nevēlējās atgriezties dzimtenē, jo viņiem rūpēja pašu dzīvības. Kurzemē Padomju Armija aplenca ap 300 000 bēgļu, 32 vācu divīzijas un vienu latviešu divīziju.

1944. gada augustā vācu varasvīri evakuēja metropolītu Augustīnu uz Vāciju. Daži parēzītīcīgie garīdznieki tika evakuēti vēlāk tai pašā gadā, to skaitā bīskaps Jānis (Garklāvs), un līdz ar viņu arī daži pēdējā metropolīta Sergija izveidotā eksarhāta locekļi.

8. Latvijas Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs

Tūkstošiem Latvijas bēgļu un Latvijas pareizticīgie garīdznieki atrada pagaidu patvērumu galvenokārt Rietumvācijā, kas tolaik bija sadalīta britu, amerikāņu un franču okupācijas zonās, un arī citās valstīs, kā Dānijā, Holandē, Beļģijā, Šveicē un Francijā.

1944. gada nogalē okupācijas vara Latvijā noteica, ka ikvienam indivīdam un organizācijai, arī Latvijas Baznīcām, bez iebildumiem un neka vējoties jāpakļaujas nacistu militāro iestāžu izdotajām pavēlēm. Septembra vidū triju konfesiju bīskapiem: luterāņu arhibīskapam T. Grīnbergam, Romas katoļu bīskapiem J. Rancānam un B. Sloskānam, pareizticīgo metropolītam Augustīnam Pētersonam un citiem garīdzniecības pārstāvjiem, kā arī Reliģijas lietu departamenta direktoram, tika nogādāta gestapo pavēle evakuēties uz Vāciju. Tajā bija uzsvērts, ka nepakļaušanās tiks uzskatīta par simpatizēšanu komunistiem ar visām no tā izrietošajām sekām.

Norādītajā dienā viņi sapulcējās gestapo štāba pagalmā Rēdliha ielā un saņēma pavēli iekāpt autobusā, kurā jau atradās bruņoti SS kareivji. Viņus aizveda uz Liepāju un tikai oktobra vidū nosūtīja tālāk uz Vāciju. Šīs operācijas mērķis nav zināms līdz pat šai dienai, bet jādodomā, ka garīdzniekus turēja kā ķīlniekus iespējamai apmaiņai pret sagūstītajiem vācu ģenerāļiem. (Šī notikuma vērtējums atrodams arī Henrika Trūpa – Tropa grāmatā "Romas katoļu Baznīca komunisma gados" (1992)). 1945. gadā bija acīmredzams, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca bija trimdā. Neraugoties uz ārkārtējiem apstākļiem tā bija jāatjauno, lai varētu kalpot Latvijas bēgļiem kā "viesu" Baznīca trimdā.

Sākās Baznīcas dzīve metropolīta Augustīna vadībā, kuram palīdzēja daudzi citi garīdznieki. Tie kalpoja un palīdzēja atvieglot mājas zaudējušo pareizticīgo Latvijas kristiešu nelaimi. Citas etniskās nacionālās Baznīcas (kuras visas nāca no padomju varas okupētās teritorijas – Krievijas, Serbijas, Polijas un Igaunijas) bija lielā mērā tai pašā stāvoklī. Bet savā ziņā Krievu Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs (Trimdā) stāvoklis bija unikāls. Tās sinode bija pārvietojusies no Belgradas uz Rietumvāciju – Mīnheni. Tas nozīmēja, ka sinode tagad atradās kā viesis viena tās bīskapa – Berlīnes un visas Vācijas metropolīta Serafīma (Lade) – teritorijā; viņš pats bija pārcēlies no Berlīnes uz Mīnheni, lai izvairītos no uzbrūkošā padomju karaspēka. Protams, Krievu Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs zaudēja visas baznīcas un rezidences, kuras palika aiz dzelzs priekškara, bet tagad visas baznīcas, kas

agrāk bija pakļautas metropolītam Serafimam un pārcietušas karu, bija Krievu Baznīcas Ārzemēs rīcībā. Dabiski, ka šādas ērtības nevarēja gaidīt neviena cita Baznīca. Nacionālās Baznīcas, kuras valdošo apstākļu dēļ pašas bija bēgļi un viesi, organizējās, cik labi spēja, noturot dievkalpojumus šim mērķim pielāgotās vietās bēgļu nometnēs. Krievu Baznīca Ārzemēs arī bija savas problēmas. To pārplūdināja krievu emigranti, kas nāca no daudzām vietām, dažādām Baznīcām un jurisdikcijām, nesot sev līdz savas tradīcijas un uzskatus. Šis konglomerāts radīja lielas galvassāpes Baznīcas vadītājiem. Piemēram, bija Krievu Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs (pazīstama kā Karlovcu Baznīca) ar sinodi; Krievijas Pareizticīgā Baznīca Konstantinopoles patriarha pakļautībā; Krievijas pareizticīgie un garīdznieki, kuri nāca no vāciešu okupētās padomju Krievijas daļas un piederēja Maskavas patriarham; tad bija ukraiņi un baltkrievi; un daži savu autokefālo Baznīcu vadītāji. Uzradās garīdznieki, kuru pilnvaras un pati ordinācija bija apšaubāma un pat aizdomīga. Dažviet izrādījās, ka dievkalpojumus noturošais priesteris nepieder nevienam bīskapam! No padomju teritorijas atnākušais šeit atrada tik daudz Baznīcu vadītāju, ka nezināja, kam pievienoties; tā viņš gaidīja, kad Baznīcu stāvoklis noskaidrosies, un savās litānijās lūdza nevis par konkrētu bīskapu, bet par "visiem patriarhiem un visiem bīskapiem", un cilvēki tam piekrita.

Šis dīvainais stāvoklis bija kara rezultāts. Cilvēkus ievietoja bēgļu nometnēs, kuras pārvaldīja organizācija U. N. R. A. un kuras bija izkaisītas pa trim zonām – britu, amerikāņu un franču. Tās vēlāk bija pazīstamas kā pārvietoto personu D. P. nometnes.

Latvijas Pareizticīgā Baznīca savā vēsturē ir pieredzējusi vairāk grūtus nekā vieglus laikus. Tas turpinājās, bet tagad – ārzemēs, bēgļu nometnēs. Garīdznieki un pēdējās sinodes locekļi bija izkaisīti pa visu Rietumvāciju, un Baznīcas vadītājs metropolīts Augustīns tagad jau bija vecs. Viņš tika pārvests no Ziemeļvācijas uz sanatoriju Heilbronnā pie Nekāras upes, vēlāk uz sanatoriju Gautingā pie Minhenes. Metropolīta oficiālā rezidence bija Felbahā pie Štutgartes, kur dzīvoja dēls ar ģimeni. Milzīgās ciešanas, okupācijas radītais sasprindzinājums, karš un bēgšana bija ņēmusi savu tiesu un stipri iedragājusi viņa fizisko veselību. Tā rezultātā metropolīts bija spiests pavadīt ilgu laiku sanatorijā. Tomēr, palīdzot garīdzniekiem, pastāvošās un jaunās sinodes locekļiem un viņa ļoti enerģiskajam tā laika sekretāram priesterim G. Freimanim, viņš nekad nezaudēja sakarus ar saviem garīdzniekiem un ganāmpulku.

Tikko eksarhs, Tiateiras un Lielbritānijas metropolīts Germans, paziņoja Konstantinopoles patriarham, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīcas vadītājs metropolīts Augustīns atrodas Vācijā, viņš tūlīt nosūtīja garīdzniekus apciemot metropolītu Augustīnu, lai uzzinātu viņa stāvokli un piedāvātu atbalstu un palīdzību, kas būtu metropolītam vajadzīga. Šī tēva uzmanība un rūpes metropolītu Augustīnu ļoti iedvesmoja un pacēla viņa garu, jo bija pārciests tik daudz pazemojuma un netaisnības Latvijā padomju un vācu okupācijas laikā.

Rietumvalstis deklarēja, ka atturas atzīt *de jure* PSRS izdarīto Baltijas valstu – Igaunijas, Latvijas un Lietuvas – okupāciju. Uz to pamatojoties, Konstantinopoles patriarhs atzina patriarha Benjāmiņa parakstīto 1936. gada 4. februāra Tomosu par spēkā esošu, līdz ar to atzīstot, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca tagad atrodas trimdā. Tādēļ metropolīts Augustīns atguva savu statusu, un bīskaps Jānis (Garklāvs) kļuva par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs locekli.

Metropolīts Augustīns bija tikai bēglis, bet bija paņēmis sev līdz krucifiksu, kas stāvēja uz liela dzintara gabala. Viņš mēdza sacīt: "Tā ir daļa no manas mīļotās dzintarzemes Latvijas. Kad es stāvu krucifiksa priekšā, es lūdzu par Latvijas zemi, Latvijas tautu diasporā un Tēvzemē, un visā pasaulē. Dzintars man vienmēr atgādina Latviju – zemi, kas vēl pastāv, lai kas arī nodarīts tās tautai. Un es ticu, ka kādu dienu, līdzīgi Izraēla bērniem, Dievs mūs vedīs atpakaļ uz mūsu brīvo Tēvzemi."

Visās bēgļu nometnēs garīdznieki pildīja savu grūto pienākumu. Viņiem vajadzēja organizēt nometnēs draudzes un sagatavot vietas dievkalpojumu noturēšanai. Viņi arī mācīja Pareizticību. Liela problēma bija lūgšanu grāmatu trūkums. Latviešu valoda ir ļoti maz pazīstama pasaulē, un nekur Eiropā nevarēja tās izdot. Vienīgais atrisinājums bija sākt to sarakstīšanu un iespiešanu D. P. nometņu apstākļos. Tā virspriesteris V. Šķiliņš, iecelts par prāvestu Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai Rietumvācijas britu zonā, ar metropolīta Augustīna svētību un britu kara pārvaldes Hamburgā pilnvaru veiksmīgi izdeva 1946. gadā pirmās "Lūgšanas un Baznīcas mācības" pareizticīgajiem latviešiem. Pirms iespiestā un iesietā grāmata nonāca ticīgo rokās, bija nepieciešams daudz grūta darba un personīgas uzupurēšanās. Nebija pieejams ne ar papīrs, ne iespiediekārtas, bet šādā postā cilvēciska būtne var izdarīt daudz vairāk nekā pārpilnības laikos. 1947. gadā virspriesteris Nikolajs Vieglaiss kopā ar Rīgas bīskapu Jāni Garklāvu apgādā "Ingesbruk" izdeva "Lūgšanas un dziesmas" baznīcas slāvu valodā. Tas bija ofseta iespiedums lieliskā ādas iesējumā.

Virspriesteris Leonīds Ladinskis pirms aizbēgšanas no Latvijas bija atbildīgs par Aleksandra Ņevska baznīcu un draudzi Daugavpils centrā un bijis Daugavpils iecirkņa prāvests. Noskaidrojās, ka Virsburgas nometnē Vācijas amerikāņu zonā ir Latvijas Pareizticīgās Baznīcas locekļi, viņš noturēja pirmo dievkalpojumu vienā garāžā, kas piederēja nometnei un šim nolūkam tika iztīrīta. Pēc dievkalpojuma un tējas glāzes cilvēki noturēja sapulci un organizēja draudzi. Viņi atrada tukšu stali, kuru iztīrīja, izveidoja ikonostasus.

D.P. nometne Eslingenā (amerikāņu zonā) bija ļoti tuvu Štutgartei, kur pareizticīgo baznīca bija pastāvējusi jau pirms kara, bet tika sagrauta bombardēšanā. Tika atrasta liela skola, kuru aizņēma U. N. R. A. (vēlāk I. R. O. – International Refugees Organization, t. i., Starptautiskā Bēgļu Organizācija), un kur atradās D. P. nometņu administrācijas telpas. Tur bija dažas tukšas istabas. Pareizticīgie iztīrīja vienu istabu un izveidoja ikonostasus, viens no grupas locekļiem, kurš bija mākslinieks, veica galīgo ikonostasa apdari. Diemžēl, visiem par bēdām, priesteris J. Briedis cieta nelaimes gadījumā. Priesteri sabrauca automobilis, un 1946. gada 15. septembrī viņš mira. Kad priesteri J. Briedi apglabāja Eslingenas kapsētā, daudzi draudzes locekļi sēroja un izvadīja viņu uz pēdējo atdusas vietu.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs locekļi dažādās D. P. nometnēs nāca no dažādām draudzēm; viņi bija pieraduši pie saviem priesteriem un savas draudžu darbības. Tomēr bija viens kopīgs mērķis: organizēt baznīcu un dievkalpojumus, lūgt Dievu, aizmirst pagātnes un tagadnes rūgtumu un lūkoties nezināmā, tomēr, kā viņi cerēja, labākajā nākotnē.

Kā augstāk minēts, metropolīts Sergijs 1942. gadā bija aizsūtījis metropolītu Augustīnu pensijā un aizliedzis viņam noturēt dievkalpojumus. Tagad, bēgļu gaitās Vācijā, metropolīts Augustīns un bīskaps Jānis (Garklāvs) izlīga savā starpā. Pirms tika sastādīts un parakstīts Protokols, bīskaps Jānis vērsās pie Krievu Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs bīskapu sinodes tiesas ar lūgumu izskatīt nelaiķa metropolīta—eksarha Sergija interdiktus pret metropolītu Augustīnu un izlemt, vai tas bijis kanonisks vai ne. Tiesa šīs lietas izskatīšanai sanāca 1946. gada 4. / 17. un 5. / 18. septembrī. Tiesas vadītājs bija sinodes priekšsēdētājs metropolīts Anastasijs, bet viņa vietnieki metropolīts Serafims, arhibīskaps Benedikts un arhibīskaps Panteleimons; piedalījās sinodes locekļi arhibīskaps Stefans, bīskaps Leontijs, bīskaps Teodors un bīskaps Natanaēls. Viņi nolēma, ka metropolīta Sergeja interdiktus nav bijis kanonisks un tādēļ metropolīts Augustīns ir jāatbrīvo no

ši interdikta, kuru tiesa pasludināja par spēkā neesošu. Šis sēdes protokols un spriedumi publicēti žurnālā, kuru izdod Krievijas Pareizticīgā Baznīca Trimdā.

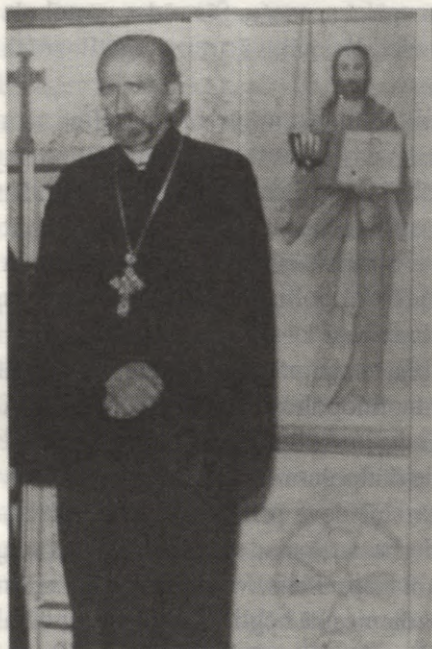
Izlīguma protokols starp metropolītu Augustīnu un bīskapu Jāni tika parakstīts 1946. gada 20. oktobrī liecinieka profesora Dr. P. Starca klātbūtnē, apliecinot abu piekrišanu strādāt kopā labākai Baznīcas organizācijai trimdā. Viņi vienojās, ka Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Trimdā vadītājam jābūt metropolītam Augustīnam, atjaunojot viņa sākotnējo titulu, un ka bīskapam Jānim jāstrādā kā Baznīcas uzraugam; ja metropolīts mirtu vai kļūtu rīcības nespējīgs, bīskapam Jānim vajadzētu darboties kā Baznīcas vadītājam.

Šī daudzsološā vienošanās tomēr bija īslaicīga. Jāuzsver viens punkts: bīskaps Jānis nekad nepiederēja Konstantinopoles ekumēniskā patriarha jurisdikcijai, bet palika Maskavas patriarha jurisdikcijā un latviešu dziesmu svētku laikā Eslingenā noturētajā dievkalpojumā lūdza par Maskavas patriarhu Aleksiju. Turklāt 1948. gadā viņš deva priesteriem antimīnus, kurus bija parakstījis Maskavas patriarhs Aleksijs, un tas droši norāda piederību viņa jurisdikcijai. Bez tam bīskaps Jānis, vēl būdams Latvijas Pareizticīgās Baznīcas loceklis un atrazdamies kā bēglis Vācijā, nezaudēja laiku un griezās pie Pareizticīgās Baznīcas Amerikā (metropolijas) Maskavas patriarha jurisdikcijā ar lūgumu viņu tajā uzņemt. Lūgums tika uzņemts labvēlīgi, un sinode 1947. gada 10. novembrī viņu ievēlēja par bīskapu – ilgi pirms Jāņa Garklāva faktiskās izceļošanas uz ASV.

1947. gadā sākusies izceļošana pakāpeniski sāka izkļiedēt Latvijas pareizticīgos, to skaitā arī garīdzniekus, ar viņu nabadzīgo iedzīvi pa visām pasaules daļām. Drīz izceļošana kļuva gandrīz ikdienišķa. Dažādu valstu politiskās uzticamības pārbaudes komisijas bija ļoti aizņemtas, pārbaudot un novērtējot bēgļu piemērotību kļūt par šo valstu nākošajiem pilsoņiem. Atsevišķi cilvēki, precēti pāri un ģimenes ar visu vecumu bērniem sakravāja niecīgo īpašumu un iestājās rindās braukšanai uz visām četrām debess pusēm.

Metropolīts Augustīns lūdza priesteri Antoniju Grāmatiņu apmesties Anglijā, lai viņš kalpotu Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai Britānijā, būtu sakaros ar pareizticīgajiem un apmeklētu viņus visur, kur vien iespējams.

Bīskaps Jānis (vēlākais Čikāgas arhibīskaps) un vairums Latvijas garīdznieku izceļoja uz ASV, to skaitā virspriesteri N. Viegļais, N. Perehvaļskis, V. Šķiliņš, L. Ladinskis, J. Liepiņš, J. Legkijs un G. Benigsens. Virspriesteris P. Kurzemieks devās uz Kanādu un virspriesteris I. Baumanis –

Prāvests, virspriesteris
Antonijs Grāmatiņš Londonā.

uz Karakasu Venecuēlā, bet virspriesteris A. Puzanovs palika Vācijā. Atkal sākās darbs, līdzīgs darbībai D. P. no metnēs Vācijā. Tika organizēti dievkalpojumi un sniegta iespējamā palīdzība, lai atvieglotu grūtības sakarā ar apmešanos jaunā vietā, lai atrastu darbu, lai apgūtu jaunās mītnes zemes valodu. Šīs problēmas skāra visus, ieskaitot garīdzniekus.

1950. gadā Londonā dzīvojošais virspriesteris A. Grāmatiņš, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas prāvests Lielbritānijā, bija vienīgais latviešu priesteris visā valstī. Viņš organizēja un apkalpoja četras draudzes: Koventrijā (svētā Marka baznīcā); Mančesterā (svētā Jura krievu pareizticīgo baznīcā); Bredfordā Sautfildas laukuma kapellā; un Londonā (svētā Mateja baznīcā Vorvikroudā (Warwick Road)). Viņš bija ļoti aktīvs un spēja izdot "Mūziku svētajai liturģijai" ar latviešu tekstu. Šo publikāciju iespiešanas izdevumus devīgi sedza neatkarīgās Latvijas valsts sūtnis K. Zariņš.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis bija līdzīgs tam, kādā atradās citas darbību neizbeigušās konfesijas un latviešu nacionālās organizācijas. Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai vajadzēja apkalpot un rūpēties par Latvijas pareizticīgo draudzi. Tas nozīmē, ka Baznīcas dzīvi vajadzēja sakārtot, atbilstoši pareizticīgās Baznīcas likumiem un kanoniem. Vācijā atradās divi bīskapi un daudz dažāda ranga garīdznieku, kā arī Sinodes locekļi. Ļoti vajadzēja dažus jaunus Sinodes locekļus. Nenormālo, haotisko pēckara apstākļu dēļ, kad netika organizētas sapulces, bija neiespējami realizēt jaunu sinodes locekļu ievēlšanu pa pastu vai citādi. Bet sinode bija nepieciešama Baznīcas kārtīgai darbībai. Tādēļ Baznīcas vadītājs metropolīts Augustīns iecēla jaunus

locekļus. Šāds solis ir attaisnojams, kad to prasa nacionālās vai Baznīcas intereses. To apstiprināja garīdznieki un Latvijas pareizticīgie diasporā, kā arī Baznīcas un cilvēki brīvajā pasaulē. Tika izveidota Sinode, kas aptvēra gan esošos, gan jaunus locekļus. Šādi tika ievēroti kanoni un saglabājās ciešās saites ar Konstantinopoles ekumēnisko patriarhu. Tādējādi izveidojās sistēma un sāka darboties Lātvijas Pareizticīgā Baznīca trimdā, kas balstījās uz neatkarīgajā Latvijā reģistrētiem statūtiem. Statūtus 1936. gadā 9. martā bija pieņēmusi Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ģenerālsinode, tie tika reģistrēti Latvijas Iekšlietu ministrijā. Reģistrāciju apstiprināja 1936. gada 7. novembrī ar dokumentu Nr. 140503, kuru parakstījis iekšlietu ministrs E. Dimiņš. 1936. gada 4. februārī tika parakstīts Konstantinopoles ekumēniskā patriarha Tomoss. Sinode sastāvēja no sekojošiem locekļiem: metropolīts Augustīns, priekšsēdētājs; prof. Dr. P. Starcs, priekšsēdētāja vietnieks; bīskaps Jānis, virspriesteri P. Kurzemnieks, N. Viegļais, N. Pehvaļskis, L. Ladinskis un A. Grāmatiņš. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs sinode izveidoja sekojošas iestādes ASV: Latvijas Pareizticīgo Garīgās Labklājības Centru (pārstāvis prof. Dr. P. Starcs Bruklinā, Ņujorkā), Latvijas Pareizticīgo Fondu (priekšsēdētājs arhipriesteris prāvests V. Šķiliņš, Masačūsetsas štata Etlboro pilsētā). Tomēr skumji, ka sinode šādā sastāvā nepastāvēja ilgi. 1949. gadā bīskaps Jānis pievienojās Pareizticīgajai Baznīcai Amerikā (pazīstama kā Pareizticīgā Baznīca – metropolija – ASV, kuru vada metropolīts Leontijs Maskavas patriarhāta jurisdikcijā). Ir acīmredzams, ka bīskaps nevar ieņemt vienu un to pašu amatu divās atsevišķās diocēzēs, kuras pieder dažādām jurisdikcijām.

Līdz ar to metropolītu Augustīnu nomāca raizes ne tikai par savas veselības pasliktināšanos, bet arī par Latvijas Pareizticībās Baznīcas grūtībām, par spīti viņa centieniem to atjaunot trimdā. Tomēr bija arī laimīgi, pamudinoši brīži. Piemēram, metropolīts saņēma vēstuli no Konstantinopoles ekumēniskā patriarha Atenagora, kurš sveica viņu ar brāļa mīlestību. Patriarhs ne tikai izteica savu atzinību par metropolīta darbību, bet arī pauda savas bažas par viņa slimību, novēlot ar Dieva žēlastību ātri atlabt, un nobeidza vēstuli ar vārdiem "un nodod sevi drošu un veselu tavai Latvijas Baznīcai", piebilstot, "ar brālīgu skūpstu mēs piesaucam pār Jums Kunga labvēlību un bezgalīgo žēlastību. Kristus mīlestībā". Šī vēstule datēta ar 1950. gada 7. augustu, Nr. 423.

Kā jau minēts, metropolīts Augustīns bija ļoti vecs un slims, pavadīja lielāko daļu laika sanatorijā, un viņam bija ļoti maz iespēju izceļot, tādēļ

viņš palika Vācijā. Metropolīts saglabāja kontaktus, saņemot un rakstot vēstules. Īsi pirms nāves metropolīts Augustīns lūdza viņam vēl uzticīgos garīdzniekus visur saglabāt uzticību Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai un būt labiem ganiem, kalpot un mācīt Latvijas pareizticīgos diasporā, lai cik izkļiedēti viņi būtu, palīdzēt un būt ar viņiem kopā, kad vajadzīgs – jo ganāmpulks bez gana var viegli nomaldīties. Pavadījis kopš 1945. gada daudzus gadus sanatorijā, viņš 1955. gada 7. oktobrī mira Gautingas centrālajā slimnīcā pie Minhenes. Metropolīts Augustīns ir apglabāts Gautingas Meža kapos 29. sekcijā, 2. rindā, ar 2. numuru.

Gadiem ritot, viss mainījās. Kādreiz jaunie Latvijas bēgļi kļuva vecāki un ar lielāku pieredzi, dzīvotspējīgāki. Daži mainīja dzīvesvietu, izceļojot uz citām zemēm, kurās dzīve šķita daudzsološāka. Notika pārmaiņas arī garīdznieku dzīvē. Ne visi ievēroja metropolīta Augustīna aicinājumu saglabāt uzticību Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai, strādāt un mācīt pareizticīgos latviešus. Viņu nebija daudz, ja salīdzina, piemēram, ar krieviem. Grūti būtu izveidot stipru Baznīcas kopienu, kas izkļiedēta četros kontinentos. Tādēļ metropolīta Augustīna vēlēšanās ilgi nepiepildījās. Uz ASV un Kanādu izceļojušie garīdznieki bīskapa Jāņa vadībā pievienojās Pareizticīgajai Baznīcai Amerikā, un viņš kļuva par Detroitas un Klīvlendas bīskapu. 1955. gadā Jānis Garklāvs kļuva par Čikāgas un Minneapoles bīskapu. Sākotnēji būdama Krievijas Pareizticīgās Baznīcas metropolija Amerikā, Pareizticīgā Baznīca Amerikā tagad ir autokefāla Baznīca no 1970. gada un atrodas Maskavas patriarha jurisdikcijā. Bīskaps Jānis 1957. gadā tika paaugstināts par Čikāgas un Minneapoles arhibīskapu. Ap 1979. gadu viņš aizgāja pensijā un 1982. gadā mira. Pārējie garīdznieki arī tika iecelti dažādos augstos amatos un atbilstoši paaugstināti.

Virspriesteri J. Legkijs un J. Liepiņš ASV, un I. Baumanis Venecuēlā pievienojās Krievijas Pareizticīgajai Baznīcai Trimdā. Lai gan Latvijas Pareizticīgā Baznīca trimdā sāka darboties, radās arvien jaunas problēmas. Pēc kāda laika, sakarā ar veselības stāvokļa pasliktināšanos, metropolīts Augustīns atzina par nepieciešamu nominēt virspriesteri Antoniju Grāmatīņu par savu vietnieku un dekānu Londonā.

Viņš viņu iecēla par prāvestu, kurš pārstāv Latvijas Pareizticīgo Baznīcu Ārzemēs ar jurisdikciju grieķu pareizticīgajā Tiateiras un Lielbritānijas arhidiocezē, jo metropolīts uzskatīja, ka tikai Lielbritānijā pastāv kanoniskā un vēsturiskā saite ar Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Londonā

bija tieši sakari ar Konstantinopoles ekumēniskā patriarha eksarhu Germanu Strenopoulosu, Rietumu un Centrālās Eiropas eksarhu. Tēvam A. Grāmatiņam tika uzdots Lielbritānijā izveidot dekanātu, lai vadītu un uzturētu kontaktus ar latviešu pareizticīgajiem šajā un citās zemēs, visur, kur vien latvieši būtu raduši patvērumu pēc DP (pārvietoto personu) statusa beigām.

Bija pagājuši vairāk nekā desmit gadu, kopš Konstantinopoles patriarha eksarhs metropolīts Germans bija ieradies Latvijā, lai iesvētītu (hirotonizētu) un intronizētu neatkarīgās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāju. Neviens tolaik nebūtu domājis, vismazāk jau viņš pats, ka pēc tik neilga laika uzņems Latvijas Pareizticīgo Baznīcu kā emigrantus savā Londonas diocēzē. Bet tieši tas notika. Prāvests, virspriesteris Antonijs Grāmatiņš darbojās pēc metropolīta Augustīna norādījumiem. Izveidot Latvijas Pareizticīgo Baznīcu trimdā izrādījās neparasti grūts uzdevums. Ticīgie un arī garīdznieki pēc DP nometnēm Vācijā emigrēja uz visdažādākajām zemēm. Tā rezultātā atsevišķas personas un mazas ticīgo grupas pievērsās citām kanoniskajām Pareizticīgajām Baznīcām. A. Grāmatiņš Tiateiras un Lielbritānijas arhibīskapam Germanam detalizēti raksturoja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvokli laikā, kad tās garīdznieki izkļiedēti pa visu pasauli, Baznīcas uzbūvi un pareizticīgos latviešus.

Savas dzīves pēdējos piecus vai sešus gadus virspriesteris A. Grāmatiņš, vienuļš atraitnis, bija smagi slimš pēc nelaiimes gadījuma, kurā viņu notrieca automobilis. Virspriesteris mira 1969. gada 16. jūlijā, un draudzes locekļi viņu apglabāja Brokvudas (Brokwood) kapsētā Sarijas grāfistē. Bērēs piedalījās grieķu garīdznieki un daudzu citu nacionālo Baznīcu garīdznieki. Virspriestera A. Grāmatiņa kapu iezīmē balta akmens plāksne, uz kuras draudze iegravēja virspriestera un viņa sievas vārdu.

Savas slimības gados ne virspriesteris A. Grāmatiņš, ne arī kāds cits nevarēja kalpot ticīgajiem, un Baznīca nevarēja darboties pilnvērtīgi. Nebija neviena, kurš ieņemtu viņa vietu vai palīdzētu ar nejaušu apciemojumu. Tuvākais latviešu priesteris dzīvoja Rietumvācijā. Pēc viņa nāves vismaz trīs gadus nebija neviena, kurš ieņemtu šo amatu, un ticīgie bija bez priestera aprūpes. Atbildība uzgūlās uz Tiateiras un Lielbritānijas arhibīskapa Atenagora I (Kavadas) pleciem. Pēc virspriestera Antonija Grāmatiņa nāves valdija zināms sajukums. Trimdā un dzimtenē ir latvieši, kuriem latvietība neinteresē. Daži, kas nebija tik reliģiozi, pavisam atmēta ticību. Daži reliģiozāki cilvēki pievienojās citām nacionālajām Baznīcām, bet

citiem valodas barjera un nacionālie aizspriedumi bija nepārvarami, tādēļ viņi to nedarīja. Daži, kuriem mazāk rūpēja Pareizticība, mainīja ticību un pievienojās citu konfesiju latviešu draudzēm. Vecāki cilvēki nomira un jaunajai paaudzei nebija nekādas iespējas uzzināt par Pareizticību.

Šodien latviešu pareizticīgie ir izkaisīti pa visu Lielbritāniju, no pašiem ziemeļiem līdz dienvidiem. Protams, līdzīgs stāvoklis ir arī citur – Vācijā, Zviedrijā, pat Amerikā, Kanādā, Austrālijā un citos kontinentos. Tas padara neiespējamu viņus organizēt ģeogrāfiskās kopienās un sevišķi grūts uzdevums garīdzniekiem ir ticīgos satikt un viņiem kalpot. Tomēr pēdējā īsti kanoniskā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāja, nelaiķa metropolīta Augustīna kvēlā vēlēšanās vismaz daļēji ir piepildīta tai ziņā, ka Pareizticībai uzticīgi palikušie latvieši vēl var saņemt viņiem vajadzīgo reliģisko aprūpi, neraugoties uz lieliem attālumiem un daudziem šķēršļiem.

Baznīca ir dzīvs organisms, ko veido ticīgie kristieši un garīdzniecība. "Kur divi vai trīs sanāk kopā Manā vārdā, tur Es esmu viņu vidū." Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likteni vienmēr iezīmējušas grūtības un traģēdija, ko redzam visā šajā darbā, un šobrīd par to rakstīt ir sevišķi skumji. Pateicoties Kunga žēlastībai, mēs vēl pastāvam.

Kas attiecas uz Baznīcas pārvaldi, tā pilnībā atkarīga no pašu latviešu un garīdzniecības darbības. Ir bēdīgi, ka nevienā brīvās pasaules daļā nav vairs neviena latviešu bīskapa, kurš varētu tieši pārraudzīt pareizticīgos latviešus ārzemēs. Tādēļ baznīcas dzīve ir organizēta Tiateras un Lielbritānijas arhidiocezes ietvaros kā liels prāvesta iecirknis ar pašpārvaldi prāvesta vadībā. Bet pirms kāda laika, Londonā no Vācijas bija ieradies tagadējais prāvests. Viņu lūdza ieņemt tēva Antonija Grāmatiņa vietu, uzņemties visus viņa pienākumus un atbildību. Tiateras un Lielbritānijas arhibīskaps Atenogors II nominēja viņu par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas trimdā administratoru, un viņš turpināja kalpot un pildīt savus pienākumus pēc labākās sirdsapziņas. Viņš darbojas kā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs administrators un pārstāvis. Ieceltā prāvesta, kurš ir protopresbiters ar rezidenci un administratīvo centru Londonā, galvenais pienākums ir administrēt un koordinēt darbu, noturēt dievkalpojumus, mirušo piemiņas dienas un citus pasākumus atbilstoši pareizticīgo vajadzībām, pārstāvēt Latvijas Pareizticīgo Baznīcu Ārzemēs un uzturēt sakarus ar latviešu pareizticīgajiem sarakstoties. Viņš arī apmeklē pareizticīgo cilvēku grupas

Britu salās, lai vajadzības gadījumos noturētu dievkalpojumus. Mēneša pirmajā un trešajā svētdienā viņš vada dievkalpojumus un uzklausa ticīgos personīgi latviešu pareizticīgo kapelā svētā Toma anglikāņu baznīcā Finsberi parkā (Finsbury Park), Londonā, bet mēneša otrajā svētdienā – svētā Savvas serbu baznīcā Londonā. Prāvests arī apmeklēja kontinentu sevišķos gadījumos, ja tiek pieprasīti dievkalpojumi, sevišķi Vācijā un Zviedrijā. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs dzīvi ļoti kavē priesteru trūkums un pareizticīgo izklaidētība pa daudzām brīvās pasaules valstīm. Bet Baznīca ir brīva un tie cilvēki, kuri vēlas palikt uzticīgi Pareizticībai, var paziņot prāvestam par savām problēmām un saņemt palīdzību. Piemēram, sekojot pareizticīgajai tradīcijai, viņi var likt priesterim noturēt dievkalpojumus slimajiem un cietējiem, ja vien viņi to vēlas. Jebkurai mazai grupai sasniedzamā, piemērotā vietā var tikt noturēts dievkalpojums atbilstoši tās tradīcijai un valodai tā, kā tas notiktu dzimtenē. Lielākās grūtības Baznīcas darbībā saistās ar to, ka latviešu pareizticīgie dzīvo ļoti izklaidus, lielā attālumā cits no cita gan Lielbritānijā, gan citās valstīs. Viņu ticības dzīve atspoguļo visas viņu dzīves neviendabīgumu. Tā ir atkarīga no apkārtnes, no vietām un cilvēkiem, ar kuriem tiem nākas būt ciešākā saskarē. Bieži pievērsšanās kristīgai dzīvei ir skaidri redzama, bet tā nenotiek visur. Izsekojot Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vēsturei, redzam, ka tā gan dzimtenē, gan ārzemēs bija postošu notikumu apdraudēta. Tomēr, pateicoties Kunga žēlastībai, tā ir tikusi galā ar visiem pārbaudījumiem un joprojām spēj kalpot latviešu pareizticīgajiem.

Pastāv vēsturiska, kanoniska un dzīva saite un tradīcija turpinās, jo Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanonisko pamatu licis un ekumēniskā patriarha svētību Latvijai atnesis Tiateras un Lielbritānijas arhidiočēzes patriarhāta eksarhs.

Pēc Konstantinopoles ekumēniskā patriarha Benjāmiņa (kurš parakstīja Tomosu, piešķirot Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai autonomiju) nāves 1948. gadā par viņa pēcteci kļuva Atenagors (Spiru). Patriarhs Atenagors ganīja pareizticīgo ganāmpulku visā pasaulē kā īsts ekumēniskais patriarhs grūtos laikos. Viņš izdarīja daudz Baznīcas un kristīgās vienotības labā. No 1923. līdz 1930. gadam Atenagors bija Korfu (Kerkīras) metropolīts, pēc tam 18 gadus līdz 1948. gadam – abu Amerikas kontinentu arhibīskaps. Viņš atgriezās Konstantīnopolē 1949. gada 27. janvārī, lai stātos amatā tolaik, kad Baznīcas meklēja jaunu piepildījumu, izveidojot Pasaules Baznīcu

Padomi. Patriarhs deva savu svētību Pareizticīgajām Baznīcām, lai tās kļūtu par padomes locekļiem. Otrs solis bija "MIERA SKŪPSTS" pāvestam Olivu kalnā 1964. gadā un vēlreiz 1967. gadā. Viņš mira Konstantinopolē 1972. gada 7. jūlijā.

Patriarhu Atenagoru apglabāja Balikli grieķu pareizticīgajā klosterī pie senās Konstantinopoles sienām 1972. gada 11. jūlijā.

Tad Svēto Krēslu ieņēma Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs Dimitrijs (Popadopoulos). Patriarhu Dimitriju 1964. gada 9. augustā iesvētīja par Elajas bīskapu, un 1972. gada 15. februārī viņš kļuva par Imbras un Tenedas metropolītu. 1972. gada 16. jūlijā viņu ievēlēja par patriarhu, tas notika svētā Jura baznīcā Konstantinopolē, un 1972. gada 18. jūlijā intronizēja. Dimitrijs bija 269. patriarhs un viņa tituls kopš 13. gadsimta ir "Konstantinopoles, jaunās Romas arhibīskaps un ekumēniskais patriarhs". Viņš mira 1991. g. oktobrī. Pirmais Konstantinopoles patriarha eksarhs, kurš ieradās Rīgā iesvētīt pirmo Latvijas metropolītu, bija Tiateiras un Lielbritānijas metropolīts Germans Strenopulos. Viņš šajā amatā bija kopš 1922. gada. Pēc viņa nāves par diocēzes vadītāju kļuva arhibīskaps Atenagors I Kavvadas. Viņš mira 1962. gada 15. oktobrī un tika apglabāts Hendonas kapsētā Londonā. Arhibīskaps Atenagors I vairākas reizes devās uz Zviedriju apmeklēt Igaunijas Baznīcu trimdā 1955. gada martā viņš ordinēja igauņu priesteri Martinu Juhkami un 1956. gada oktobrī viņš iesvētīja igauņi Juri Velbi par Ravennas titulāro bīskapu kā Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāju ar rezidenci un Sinodi Stokholmā.

1964. gadā par Tiateiras un Lielbritānijas diocēzes vadītāju kļuva arhibīskaps Atenagors II Kokkinakis, 1968. gadā Tiateiras un Lielbritānijas diocēze tika paaugstināta par arhidiocēzi. Līdzīgi savam priekšgājējam, viņš bija ekumēniskā patriarha eksarhs arī Atenagors II savā arhidiocēzē uzņēma LPBĀ ar tēva mīlestību un svētību. Arhibīskaps Atenagors ir dzimis Patmā (Patmos) 1909. gada 5. maijā un 1934. gadā pabeidz Halki svētā Jāņa vīriešu klostera garīgo skolu. Tanī pašā gadā viņš tiek ordinēts par diakonu, pieņemot vārdu Teodorets, un 1936. gadā viņš kļūst par arhibīskapa Atenagora (vēlākā patriarha) diakonu ASV. Viņš studēja Kolumbijas universitātē Ņujorkā un ieguva teoloģijas maģistra grādu, 1940. gadā viņu ordinēja par priesteri un paaugstināja par arhimnandrītu, dodot vārdu Atenagors. Viņš turpināja savas studijas Čikāgas universitātē. Viņš tika konsekkrēts 1950. gada 14. septembrī par bīskapu un 1955. gadā viņš kļuva

par Svētā Krusta grieķu garīgā semināra rektoru Bruklinā. Vēlāk viņš kalpoja kā bīskaps Kanādā. 1963. gadā 10. decembrī viņu ievēlēja un 1964. gadā 1. februārī viņu intronizēja par Tiateiras metropolītu. Arhibīskapa lielākais sasniegums bija nenogurstošais darbs kristiešu vienotības labā, viņš mira 1979. gada 9. septembrī. Bēres notika 19. septembrī svētās Sofijas grieķu katedrālē Londonā.

Turcijas valdība nepiešķīra vīzu nevienam Konstantinopoles svētās Sinodes loceklim, lai viņi varētu piedalīties bērēs. Viņu vārdā dievkalpojumu vadīja Francijas metropolīts Meletijs. Piedalījās daudzi Pareizticīgo Baznīcu vadītāji, visu jurisdikciju un britu valdības pārstāvji, kā arī citu konfesiju vadītāji. Starp klātesošajiem bija agrākais Grieķijas karalis Konstantīns, Kenterberijas arhibīskaps Dr. Kogens (Coggan) un viņa ievēlētais pēcnācējs Sentolbensas (St. Albans) bīskaps Dr. Ransijs (Runcie), kā arī Vestminsteras arhibīskaps kardināls Hjūms (Hume).

Arhibīskapu Atenagoru II apglabāja Hendonas kapsētā Londonā blakus diviem viņa priekšgājējiem – metropolītam Germanam un arhibīskapam Atenagoram I.

Pēc dažām nedēļām, 1979. gada 4. novembrī, svētdienā, mēs bijām liecinieki priecīgamam notikumam, kad tika intronizēts jaunais arhidiocezes vadītājs arhibīskaps Metodijs (pasaulīgajā vārdā Dr. Joanniss Fujass), kurš bija ieguvis dažādus grādus Mančesteras, Edinburgas, Atēnu un Minhenes universitātēs, kā ceturtais arhibīskaps un eksarhs. Tā bija ļoti iespaidīga ceremonija, kura ieies kā jauna spoža lappuse Tiateiras un Lielbritānijas grieķu pareizticīgās arhidiocezes vēsturē. Bija klāt daudzi Pareizticīgo Baznīcu vadītāji, Konstantinopoles patriarha pārstāvis, citu konfesiju vadītāji un tūkstošiem cilvēku, kuri līdz pēdējai iespējai piepildīja Svētās Sofijas katedrāli. Nobeigumā katedrālē notika pieņemšana, uz kuru visi bija ielūgti, un arhibīskaps Metodijs atrada brīdi, lai teiktu dažus vārdus saviem apsveicējiem.

Tas bija ļoti svarīgs notikums ne tikai pareizticīgajiem Lielbritānijā, bet arī un it īpaši latviešu pareizticīgajiem visur pasaulē, jo Latvijas Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs atrodas viņa aizstāvībā. Tiateiras un Lielbritānijas arhibīskaps Metodijs bija tās aizbildnis, kā Konstantinopoles ekumēniskā patriarha eksarhs.

Arhibīskaps Metodijs dzimis Fenejā (Feneos), Peloponēsas novadā, Grieķijā 1925. gada 14. septembrī, pēc vidējās izglītības iegūšanas iestājās

Penteli klosterī 1945. gadā. 1946. gadā Metodijs kļuva par mūku un tai pašā gadā iestājās Atēnu universitātes Teoloģijas fakultātē. 1947. gadā viņu ordinēja par diakonu. Diakons Metodijs dienēja armijā līdz 1950. gadam un gada beigās, 15. decembrī, tika ordinēts priestera kārtā. Kopš 1950. gada viņš atradās Minhenē, Vācijā. Vēl būdams tur, tēvs Metodijs 1954. gadā tika iecelts par Aleksandrijas patriarha galveno sekretāru. 1960. gadā viņš ieradās Lielbritānijā kā priesteris, kas atbild par Mančesteras baznīcu. Pēc diviem gadiem tēvs Metodijs kļuva par Tiateiras un Lielbritānijas arhidiocezes finansu komitejas locekli, tad par izglītības komitejas locekli un par Baznīcas tiesas locekli. 1966. gadā viņš atgriezās Grieķijā kā svētās sinodes sekretārs. 14. novembrī Aleksandrijas patriarha svētā sinode tēvu Metodiju ievēlēja par Aksumas metropolītu, un 1968. gada 29. novembrī viņš tika iesvētīts par bīskapu ar rezidenci Adisabebā (Etiopijā). Arhibīskaps Metodijs saņēmis filozofijas doktora grādu Mančesteras universitātē un teoloģijas doktora grādu Edinburgas universitātē. Viņš ir autors ļoti daudzām grāmatām dažādās valodās, kā arī pazīstamu teoloģisku un vēsturisku izdevumu redaktors. Tagad viņš ir Pareizticīgās Teoloģijas Komisijas Dialogam ar Anglikāņiem prezidents.

Kādu rītu aprīļa vidū visi vadošie laikraksti informēja savus lasītājus, ka Tiateiras un Lielbritānijas grieķu pareizticīgajai arhidiocezei ir jauns vadītājs. Konstantinopoles ekumēniskā patriarhāta svētā Sinode bija par jauno arhibīskapu vienbalsīgi ievēlējusi Tropeu bīskapu Gregoriju. Ievēlēšana notika 16. aprīlī un tūlīt stājās spēkā, līdz ar to arhibīskaps Gregorijs ar šo datumu uzņēmas sava jaunā amata saistības.

Kā mēs uzzinām, arhibīskaps Gregorijs dzimis 1929. gadā Maratovuno ciemā pie Famagustas Kīprā. Jaunākais bērns lielā ģimenē, viņš agri kļuva par pusbāreni, kad nomira tēvs. Pēc pamatskolas Gregorijs iestājās Famagustas Lefkoniko vidusskolā un Nikosijas (Pan-Cyprian) ģimnāzijā, kuru 1954. gadā pabeidza. 1958. gadā viņš beidza teoloģijas studijas Atēnu universitātē.

Kā mūks Gregorijs kādu laiku pavadīja Stavrovuni klosterī Kīprā un tika ordinēts par diakonu.

Tagad viena no viscieņamākajām arhidiocezes personām ieradās Londonā 1959. gadā, nelaiķis metropolīts Atenagors (Kavadass) viņu ordinēja priesteru kārtā, un tēvs Gregorijs līdz 1969. gada augustam kalpoja Visu svēto baznīcā Kemdenas (Camden) pilsētā.

Studējot Kembridžā viņš izveidoja vietējo grieķu kopienu.

Pēc neliela metropolīta Atenagora (Kokinakiss) ierašanās Londonā 1965. gadā tēvs Gregorijs tika ievēlēts par arhidiocezes bīskapu un 1970. gada decembrī iesvētīts par Tropeu bīskapu. Līdz ar citiem pienākumiem viņš uzņēmās svēto Marijas un Barnabas kopienas Vudgrīnā (Wood Green) organizāciju un vadību.

Labi pazīstams ar savu nenogurstošo darbu, vienkāršību un atklātību, jaunais arhibīskaps ir pilnīgi ziedojies Baznīcai un pareizticīgajam ganāmpulkam Lielbritānijā. Apmēram 18 gadus tēvs Gregorijs bija aktīvs garīgais vadītājs Vudgrīnā un palīdzēja saviem priekšgājējiem organizēt visā valstī pareizticīgās draudzes. Sprotot daudzu cilvēku vajadzību pēc pareizticīga izdevuma angļu valodā, viņš izveidoja mēnešrakstu "Diakonia" un izmēģināja visas iespējas, lai izdotu paplašinātu "Pareizticīgās Baznīcas liturģiju" ("The Liturgy of the Orthodox Church").

Liecinieki jaunā arhibīskapa intronizācijai bija milzīga draudze, kas 1988. gada 29. maijā piepildīja Svētās Sofijas katedrāli; tā bija ļoti iespaidīga ceremonija, kas veidos cēlu lappusi Tiateras un Lielbritānijas arhidiocezes (kuras jurisdikcijā ir arī zināms skaits mazāku etnisku Pareizticīgo Baznīcu) vēsturē.

Bez daudzajiem pareizticīgajiem bīskapiem un priesteriem klāt bija Anglikāņu Baznīcas, Romas katoļu Baznīcas, Armēnijas Baznīcas un citu kristīgo konfesiju pārstāvji, kā arī dažādi laicīgie ierēdņi, kas ieradās parādīt cieņu arhibīskapam Gregorijam.

Jaunajam arhibīskapam ienākot katedrālē, viņu ļoti sirsnīgi sagaidīja visi klātesošie. Tika dziedāti psalmi; altārī arhibīskapu Gregoriju ietērpa mantijā, tad aizveda līdz tronim. Notiekot intronizācijas ceremonijai, katedrālē atbalsojās "Aksios" un ekumēniskā patriarhāta delegāts Kolonejas metropolīts Gabriels uzrunāja arhibīskapu un klātesošos.

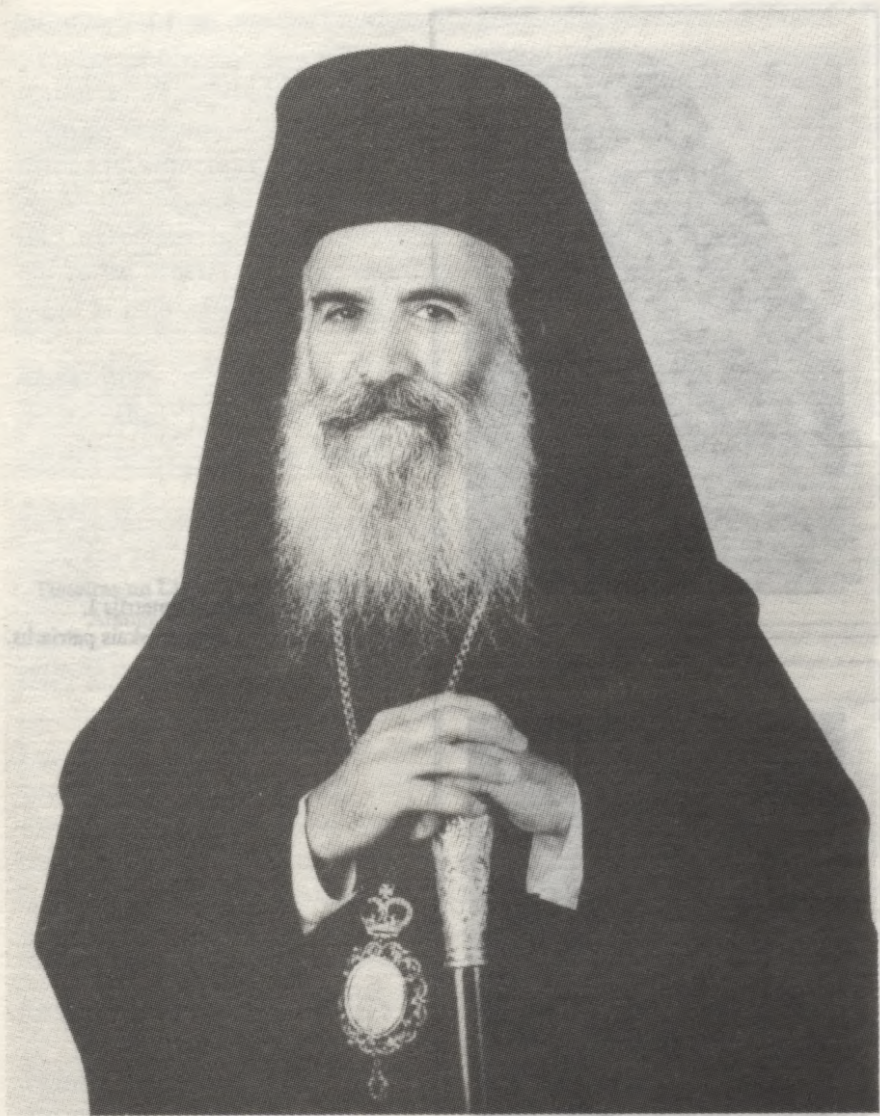
Sekoja apsveikumi no Kipras Baznīcas pārstāvja Viņa Svētības Kitio metropolīta Hrizostoma, Grieķijas vēstnieka Stefana Statatosa, Kipras valdības pārstāvja Tassosa Panajidisa, Grieķu Pareizticīgo Kopien Lielbritānijā Apvienības prezidenta N. J. Hadžipaterasa, Starptautiskās Kipriešu Emigrantu Apvienības prezidenta Dr. Homēra Habibisa un citiem.

Beigās runāja arī jaunais arhibīskaps un nokāpa no troņa. Vairāk nekā stundu cilvēki gāja pie Viņa Eminences, lai apsveiktu un saņemtu svētību.

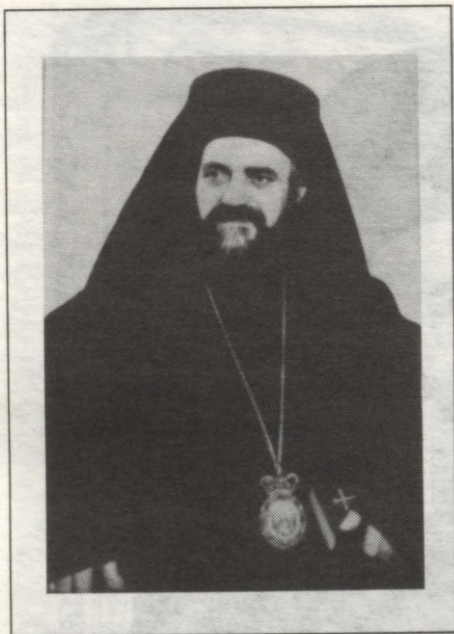
Arhibīskaps Gregorijs līdzīgi saviem priekšgājējiem ir garīgais aizstāvis kā Konstantinopoles ekumēniskā patriarha eksarhs Latvijas Pareizticīgajai

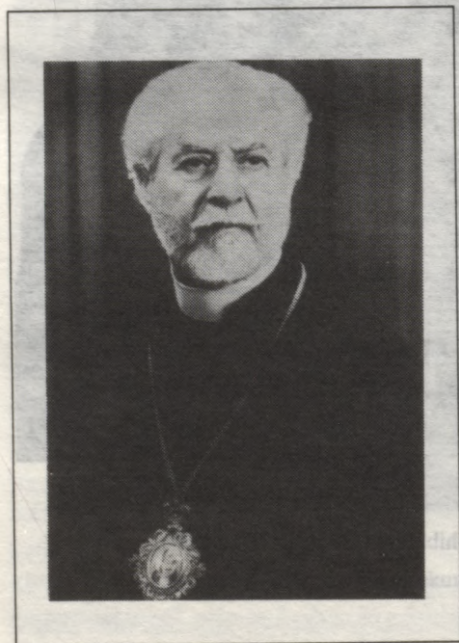
Viņa Svētība Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs Bartolomejs I.

Tiateiras un Lielbritānijas arhibiskaps Grigorijs (Hadjitofi).

Viņa Svētība Dimetrijs I,
Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs.

Tiāteiras un Lielbritānijas arhibīskaps
Atenagors I (Kavvadas).

Baznīcai ārzemēs, kura cieši saistīta ar Tiateiras un Lielbritānijas arhidiocezi un kuras locekļi ir izkaisīti visattālākajos zemeslodes stūros – Austrālijā, Ziemeļamerikā un Eiropā. Kāds tagad ir Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis? Attiecībā uz kanonisko stāvokli un administrāciju ir ļoti maz kas mainījies. Kanoniski tā paliek Konstantinopoles ekumēniskā patriarha jurisdikcijā, kura vārdā valda eksarhs arhibīskaps. Saimnieciski, administratīvi, politiski un pilsoniskās lietās Baznīca ir pilnīgi patstāvīga. Latviešu pareizticīgie var būt droši, ka vajadzības gadījumā saņems palīdzību. Pēdējos gados nāca klāt un tika iesvētīti jauni garīdznieki, daži ir angļu izcelsmes.

Izmaiņas notika arī Konstantinopoles patriarhātā pēc ekumēniskā patriarha Dimitrija nāves. Viņš miris Konstantinopolē 1991. gada oktobrī un apglabāts Balikli grieķu pareizticīgajā klosterī pie senās Konstantinopoles sienām.

1991. gada 22. oktobrī Halkedonas metropolīts Bartolomejs tika izraudzīts no piecpadsmit kandidātiem un vienbalsīgi ievēlēts kā nākošais Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs. Jaunā patriarha intronizācija notika 1991. gada 2. novembrī.

Pareizticīgie latvieši ārzemēs novēl viņam ilgu, mierīgu un veiksmīgu valdīšanu. "Eis polla eta, despota!"

9. Baznīca Latvijā

Pēc Rietumos saņemtās informācijas, drīz pēc Padomju Armijas atgriešanās 1944. gada rudenī sākās represijas. Daudzus garīdzniekus deportēja, citus arestēja un ieslodzīja. Baznīca ļoti cieta no padomju valsts uzliktā smagā finansu sloga. Daudzas baznīcas slēdza un dažas nojauca. Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis Latvijā bija tāds pats kā citās, padomju režīmam pakļautās, vietās. Par Pareizticīgo Baznīcu Latvijā bija ļoti maz zināms brīvajā pasaulē. Pēc informācijas, kura izkaisīta dažādos avotos, Rīgā pastāvēja krievu pareizticīgā diocēze Maskavas patriarha pakļautībā, un diocēzes hierarhi bieži mainījās. Kā noskaidrots, tie bijuši sekojoši: 1946. gada augustā Rīgas diocēzi pārraudzīja Viļņas un Lietuvas arhibīskaps Kornēlijs (Popovs). No 1947. gada Rīgas un visas Latvijas diocēzes sēdekli ieņēma metropolīts Venjamins (Fedčenkovs) līdz 1951. gadam, kad viņu pārcēla uz Rostovas diocēzi. 1951. – 1953. g. kā pagaidu pārraugus darbojās Lugas bīskaps Filarets. Pēc tam diocēzi vadīja Rīgas un Latvijas arhibīskaps Filarets (Lebedjevs), kurš nomira 1958. gada 24. maijā. 1958. – 1962. g. par Rīgas diocēzi atbildēja Tallinas un Igaunijas bīskaps Jānis (Aļeksejevs); viņš mira 1966. gada jūnijā. Tās administrators no 1962. gada 26. septembra bija Ļeņingradas diocēzes vikārs Viborgas bīskaps Nikons (Fomičevs), un no 1963. gada 3. septembra līdz 1966. gada 27. janvārim viņš bija Rīgas un Latvijas bīskaps. Viņam uz īsu brīdi sekoja arhibīskaps Aleksijs (Konopļovs), kurš dzimis 1911. gada 10. februārī Pavlovskā Voronežas apgabalā un vadīja diocēzi ar Rīgas un Latvijas arhibīskapa titulu no 1966. gada 27. janvāra līdz 8. oktobrim. Tad 1966. gada novembrī tika iecelts Rīgas un Latvijas arhibīskaps Leonīds (Poļakovs), kurš bija diocēzes vadītājs un dzimis 1913. gadā Sanktpēterburgā (Ļeņingradā). Ar dekrētu, kas datēts ar 1979. gada 7. septembri, Maskavas patriarhs Pimens paaugstināja Rīgas un Latvijas arhibīskapu par metropolītu. Viņam bija doktora grāds teoloģijā.

Jāmin viens pārsteidzošs vēsturisks fakts. Īsi pēc kara 1946. gada augustā Viļņas un Lietuvas arhibīskaps Kornēlijs, kurš pārraudzīja Rīgas diocēzi (tā tolaik bija bez bīskapa), savā vēstulē uz Rīgu lūdza (pēc Maskavas patriarha pieprasījuma) uzdot viņam to baznīcas kalpu (t.i., garīdznieku) vārdus, "kurī parādījuši ievērojamu apzinību visu tautu cīņā pret vācu iebrucējiem". Atbildē uz šo vēstuli Rīgas diocēzes komiteja 1946. gada 29. augustā atbildēja, ka "nav iespējams atrast garīdznieku kārtas personas Rīgas diocēzē, kuras būtu izcēlušās ar patriotisku darbību lielā

tēvijas kara dienās, jo diocēzi līdz 1944. gada oktobrim bija okupējuši vācieši, kas iznīcināja draudžu dzīvo un materiālo spēku"; atbildi parakstīja komitejas priekšsēdētājs virspriesteris Aleksandrs Makedoniskis un sekretārs virspriesteris N. Smirnovs. Vai ir iespējams, ka nebija nevienas personas starp garīdzniekiem, kas būtu izcēlušies ar patriotisku darbību vai arī nostājušies vienā vai otrā pusē? Īstais jautājums tomēr ir tāds: vai Maskavas patriarhāts tiešām bija tik naivs, lai gaidītu, ka latvieši kopumā un it īpaši garīdznieki nostātos vienā vai otrā pusē – vai nu padomju vai nacistu pusē? Galu galā abas varas bija Latviju okupējušas.

Visas pareizticīgās baznīcas un draudzes pieder Rīgas diocēzei. Dievkalpojumus notur baznīcas slāvu valodā. Ir informācija, ka Kristus Debesbraukšanas baznīcā ir latviešu pareizticīgā draudze. Var pieņemt, ka draudzes locekļi ir latvieši un ka dievkalpojumi notiek latviski – vismaz laiku pa laikam.

Cik varēja noskaidrot, Rīgā un tās apkārtnē darbojās nedaudzas pareizticīgās baznīcas. Ļoti žēl, ka nav iespējams saņemt vairāk informācijas par lauku baznīcām. Mums jāatceras, ka dažas saglabājušās baznīcas lietoja kā muzejus, koncertzāles, vingrošanas zāles un citiem laicīgiem mērķiem.

Padomju valsts ļoti uzmanīgi uzraudzīja baznīcas, draudžu un garīdznieku dzīvi.

Noslēdzot šo nodaļu, nevar nepieminēt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas dzīves gaitu, sākot ar deviņdesmitajiem gadiem. Ar 1991. gada 4. maiju Latvija atkal ir brīva, un līdz ar to ir liela interese sekot tam, kādas ievērojamas vēsturiskas pārmaiņas un notikumi ir risinājušies Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā. Ar Latvijas valsts neatkarības iegūšanu varētu sagaidīt, ka arī baznīcai būtu jāklūst brīvai. Pasekosim notikumu gaitai. Kā tagad ir zināms, visas Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode 1992. gada 3. decembrī savā sēdē nolēma, ka Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai ir jāpaliek Maskavas patriarha pakļautībā – jurisdikcijā. Sinodi sasauca bīskaps Aleksandrs. Tajā kā patriarha Aleksija II pārstāvis piedalījās Krutickas un Kolomnas metropolīts Juvenālijs. Un 1992. gada 22. decembrī Maskavas un visas Krievijas patriarhs Aleksijs II parakstīja doklumentu – Tomosu. Tajā patriarhs un sinodes locekļi apstiprināja, ka tiek dota svētība Latvijas

Pareizticīgās Baznīcas autonomijai, vienlaikus paliekot Maskavas patriarhijas kanoniskajā jurisdikcijā, kā arī to, ka Latvijas Pareizticīgās Baznīca pārvaldi īstenotu Latvijā ievēlēta Sinode, ko vada valdošais Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps kopā ar palīgbīskapiem, ja tādi būtu.

Līdz ar notikušajām politiskajām pārmaiņām Maskavas patriarham bija pilnīgi nepieciešams Latvijas Pareizticīgās Baznīcas diocēzei dot autonomiju, bet kā autonomai Baznīcai viņa pakļautībā.

Jau 1989. gadā 6. jūlijā Maskavas un visas Krievijas patriarhs Pimens un Sinode nolēma, un tika ievēlēts Aleksandrs (Kudrjašovs), Rīgas katedrāles dekāns, kā kandidāts bīskapa amatam. Tā paša gada 23. jūlijā, svētdienā arhimandriņš Aleksandrs tika iesvētīts (hirotonizēts) par bīskapu Maskavā, patriarha katedrālē. Viņš tika iecelts par Daugavpils bīskapu, kā vikārs Rīgas diocēzē.

Bīskaps Aleksandrs (Kudrjašovs) ir dzimis 1940. gada 3. oktobrī Latvijā, Preiļu rajonā, ticīgu vecāku ģimenē. Viņš ir pabeidzis Daugavpils Pedagoģiskā institūta Filoloģijas fakultāti, strādājis kā skolotājs, mācījies Maskavas Garīgajā Seminārā. Par priesteri iesvētīts 1982. gadā, kalpojis Urālos, pēc tam bija Valmieras un Madonas prāvests. 1989. gadā 10. jūlijā Rīgas un visas Latvijas metropolīts Leonīds viņu tonzurēja mūka kārtā un nākošajā dienā paaugstināja par arhimandriņu.

1990. gada 9. septembrī metropolīts Leonīds nomira pēc ilgas slimības un 11. septembrī notika bēres. Bērēs piedalījās Kurskas un Belgorodas metropolīts Juvenālijs, Daugavpils bīskaps Aleksandrs un Podoļskas bīskaps Viktors.

Pēc tam Daugavpils bīskaps Aleksandrs tika iecelts par Rīgas un visas Latvijas bīskapu un 1994. gadā paaugstināts par arhibīskapu. Šajā īsajā laika posmā ir grūti spriest par Latvijas Pareizticīgā Baznīcas virsgana darbību un sekmēm, jo darba un problēmu ir daudz. Bet ir zināms tas, ka ar viņa svētību tika izdotas kaut arī neliela formāta reliģiskas grāmatas latviešu valodā, kuru redaktors ir priesteris Jānis Kalniņš.

Baznīcas tiek remontētas un tiek izpildīti dažādi būvdarbi, pagaidām vēl mazā mērogā. Tika atvērta arī LPB nodaļa (podvorije, metohion) Lielbritānijā, Birmingemā. Šī nodaļa tika atvērta ar arhibīskapa Aleksandra un Sinodes pavēli no 1993. gada 25. augusta ar Nr. 39, un šajā datumā izdota pavēle Nr. 40, ka igumens Serafims (Skuratovs) ir uzņemts klērā. Igumens Serafims atnāca no Krievu Pareizticīgās Baznīcas Ārziemēs un viņam tika

uzdots vākt ziedojumus Jēkabpils klosterim, Rīgas Garīgajam semināram un Rīgas Kristus Dzimšanas katedrāles atjaunošanas vajadzībām. Pēc pēdējām ziņām, 1996. gadā šīs nodaļas (podvorije) vairāk nav.

Ir pagājis pārāk mazs laika posms, lai mēs no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadības varētu gaidīt lielus darbus. Uz to vēl jāapbruņojas ar pacietību un cerību.

Šis darbs būtu nepilnīgs, ja netiktu pieminēta vēl kāda Baznīca, kura sevi sauc par "Pareizticīgo Baznīcu" un kura šobrīd pastāv Latvijā. Tad, kad Latvija ieguva savu neatkarību, tas nenotika ar Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, kura palika Maskavas patriarhāta jurisdikcijā. Tomēr Latvijā ir neatkarīga Pareizticīga Baznīca un tās neilgā vēsture, sakaņā ar pēdējām ziņām ir sekojoša:

1994. gadā, kad igumens Viktors (Kontuzorovs) izstājās no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas (Protokols Nr. 2, 1994. g. 2. septembrī) un tātad arī no Maskavas patriarhāta, grupa viņa draudzes locekļu Daugavpilī, sāka viņa vadībā veidot savu "Apustuļiem līdz. lielkņaza svētā Vladimira" Baznīcu. Sākumā šī Baznīca tika veidota kā neatkarīga no jebkādas jurisdikcijas.

Apmēram tanī pašā laikā bīskapu grupa Krievijā izstājās no Maskavas patriarhāta jurisdikcijas un nodibināja Krievijas Brīvo Pareizticīgo Baznīcu. Iesākumā to nosauca par Suzdaļas diocēzi. Vēlāk šī bīskapu grupa darbojās zem nosaukuma "Pagaidu Augstākā Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Administrācija", kuras priekšgalā ir Suzdaļas un Vladimiras arhibīskaps Valentīns.

Laika gaitā Daugavpils Vladimira draudze izlēma iekļauties "Pagaidu Augstākās Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Administrācijas" jurisdikcijā.

Tagad šī draudze Latvijā ir pazīstama kā Krievijas Brīvās Pareizticīgās Baznīcas nodaļa, tātad citas valsts Baznīcas daļa, un igumens Viktors tika iesvētīts par bīskapu 1995. gadā, viņš skaitās Daugavpils un Latvijas bīskaps, viņu iesvētīja Pagaidu Augstākās Krievijas Pareizticīgās Baznīcas bīskapi.

Kopā ar bīskapu Viktoru darbojas hieromūks Filarets (Romānovs). Kā redzams, šī draudze ir ļoti enerģiska un sevi dēvē par Brīvo Baznīcu, tā nav vienībā ne ar vienu no kanoniskajām Baznīcām.

Ka redzams, notikumi strauji attīstās un mainās, un ir neiespējami paredzēt nākošos notikumus pirms grāmata tiek publicēta. Bet ir pārliecība, ka izmaiņas Baznīcas dzīvē turpināsies līdz tiks panākts pastāvīgs, nemainīgs risinājums.

10. Pareizticība kaimiņzemēs

Trijām Baltijas valstīm – Lietuvai, Latvijai un Igaunijai – un arī Somijai Eiropas ziemeļaustrumu daļā ir daudz kopīga to vēsturē, Pareizticības attīstībā un pašreizējā dzīvē. Līdz ar to ir interesanti īsumā iezīmēt to reliģisko dzīvi. Tāpat jāapskata mūsu kaimiņi poļi un baltkrievi.

Starp šīm Baznīcām bija ļoti tuvas draudzīgas attiecības, īpaši starp Latvijas, Igaunijas un Somijas Baznīcu vadītājiem. To parādīja Baznīcu vadītāju viesošanās svarīgos gadījumos; viņi regulāri vienreiz gadā satikās un pārrunāja baznīcas dzīvi. Tas bija laiks pēc pirmā pasaules kara, kad izveidojās neatkarīgas Baltijas valstis ar neatkarīgām nacionālām Baznīcām. Šo Baznīcu problēmu izpratne un patiesā draudzība starp Baznīcu vadītājiem nostiprinājās trīsdesmito gadu vidū.

LIETUVA

Pareizticība Lietuvā pastāvējusi jau pareizticīgā kņaza svētā Vladimira laikā. Daudzi vēsturnieki apgalvo, ka senie Lietuvas iedzīvotāji jātvingi bijuši pareizticīgi ilgi pirms kņaza (kunigaikša) Mindauga 1235. gadā dibinātās pirmās Lietuvas valsts (viņš mira 1263. gadā). Kņazs Gedimins, kurš bija slavens ar savu reliģisko dzīvi no 1315. līdz 1340. gadam, saradojās ar kņaza Vladimira namu, apprecoties Gedimina un Vladimira dēliem un meitām. Viņa valdīšanas laikā tika uzceltas daudzas pareizticīgās baznīcas. Stratēģisku iemeslu dēļ, lai apvienotu žemaišus un slāvu tautas, Gedimins pameta galvaspilsētu Novogrudoku un uzcēla jaunu – Traķus (Trakai). Pēc tam viņš uzcēla trešo galvaspilsētu – Viļņu.

Gediminam sekoja Aļģirds, kurš pats kļuva par kristieti slepeni, jo baidījās no pagānu opozīcijas savā galmā. Viņu kristīja Vitebskā. Vēsturē rakstīts, ka viņa pirmā sieva Vitebskas Marija dibinājusi svētās Paraskevas baznīcu Viļņā. Pēc nāves viņa tika apbedīta šajā baznīcā. Ietekmīgo pagānu priesteru intrigas piespieda kņazu dot atļauju to leišu sodīšanai ar nāvi, kurus bija kristījis kņaza biktstēvs Nestors. Tie bija Antonijs, Jānis un Eustatijs. 1347. gada 14. aprīlī viņus pakāra. Šo svēto piemiņu godā visa Krievija un kaimiņu pareizticīgie. Līdz 15. gadsimtam pārgāja Pareizticībā žemaiši un citas tautas Lietuvas vidienē. Vēlāk lielkņazs (dižkunigaikšis) Aļģirds uzcēla Dievmātes Aizmigšanas katedrāli Viļņā un mira kā savu kļūdu nožēlojis kristietis.

Lietuvas liktenis asi izmainījās, kad pēc sava tēva nāves tronī uzkāpa kņaza Aļģirda dēls Jagailo. Jagailo apprecējās ar Polijas princesi Jadvigu, un 1386. gadā seims Ļubļinā viņu pasludināja par karali. Jagailo pieņēma Romas katolismu un sekoja Baznīcu apvienošanas politikai, pretī solot dažādus labumus. Īsā laikā liela viņa tautas daļa tika kristīta Romas katolismā. Tomēr pareizticības liesma šai zemē turpināja degt.

Ap 12. gadsimta beigām Lietuvas rietumdaļai radās nopietnas briesmas, jo vācu reliģiskie bruņinieku ordeņi – Livonijas un Teitoņu – devās uz austrumiem iekarot ar uguņi un zobenu austrumu tautas. Leiši izveidoja savienību ar slāvu un somu tautām, lai kopīgi cīnītos pret iebrucējiem. Cīņa ilga vairāk nekā divsimt gadu un beidzās pēc Grīnvaldes Žaļģires kaujas 1410. gadā.

Ap 16. gadsimta sākumu tika dibināti vairāki pareizticīgie klosteri un uzceltas dažas jaunas pareizticīgās baznīcas, piem., Surdegijas (Surdegis) vīriešu klosteris. Šis pazīstamais klosteris palika pareizticīgs gandrīz līdz mūsdienām; šodien klostera baznīca pieder Panevėžas Romas katoļu diocēzei.

Pavisam citāds liktenis sagaidīja Pažaisles (Pažaislis) vīriešu klosteri, kurš dibināts 1665. gadā un sākotnēji bija Romas katoļu mūku ordeņa – kamedūlu – klosteris. Klosteris bija Kauņas novada katoļu dzīves centrs. Napoleona iebrukuma laikā zaldāti radīja tam lielus zaudējumus, laupot un zogot vērtlietas. Klosteri 1832. gadā nodeva Krievijas Pareizticīgajai Baznīcai Lietuvas diocēzes vikāra Kauņas bīskapa vadībā un uzraudzībā, un nosauca par Pažaisles Dievmātes Aizmigšanas klosteri. Pirmā pasaules kara laikā vācu armija nodarīja lielus zaudējumus baznīcai un citām klostera ēkām, un, atkāpjoties no Lietuvas, vācieši paņēma sev līdz zvanu un citas vērtības. Sevišķi nozīmīga šai klosterī bija Pažaisles Dievmātes svētbilde, ko godāja pareizticīgie, katoļi un vecticībnieki. Kā stāsta, Pažaisles svētbildi no Romas atsūtījis pāvests Aleksandrs VII 17. gadsimta vidū Požaisles klostera dibinātājam, Lietuvas lielkņazistes kancleram Krišlupam-Zigmantam Pacam. Šodien šī svētbilde atrodas Romas katoļu katedrālē Kauņā.

Galvenais pareizticīgo godbijības objekts tomēr nācis no Surdegijas vīriešu klostera: 1530. gadā darinātā Surdegijas Dievmātes svētbilde. (Kā zināms, šī svētbilde šodien atrodas Kauņas Dievmātes Pasludināšanas pareizticīgajā katedrālē.) 1510. gadā tika uzceltas pareizticīgo baznīcas pie Panevėžas un Surdegijā, kur darināta šī svētbilde un kur vēlāk tika dibināts Surdegijas klosteris, ko pēc tam pievienoja kā filiāli Viļņas Svētā Gara vīriešu klosterim; abi šie klosteri visu laiku palika pareizticīgi. Surdegijas

svētbildi sākumā turēja koka baznīcā un pēc tam mūra baznīcā. Šo svētbildi godā ne tikai Lietuvā, bet arī Rīgā. Tika savākta nauda, lai 1812. gadā uzceltu jaunu klostera mūra baznīcu, kura veltīta Dievmātes Aizmigšanai. Surdegijas klosteri vadījuši daudzi igumeni un priekšnieki. Katrs noteikti ir atstājis kādu zīmi, bet informācijas trūkums traucē par viņiem rakstīt. Tomēr nedaudz ir uzrakstīts par igumenu Serafimu, kurš atnāca uz klosteri 1889. gada aprīli. Viņš dzimis Sanktpēterburgas guberņas Lugas apriņķī. Igumenam Serafimam patika klusie klajumi mežainajā, purvainajā apvidū ap klosteri. Pēc baznīcas un pārējo celtnu atjaunošanas, viņš pārveidoja lasīšanu un dziedāšanu baznīcā dievkalpojumu laikā, padarot tās pievilcīgākas un kārtīgākas. Igumens Serafims mīlēja Baznīcu un klosteri kā savu māti. Viņš tomēr šeit darbojās neilgi, jo 1890. gada augusta sākumā nomira.

Pirmā pasaules kara laikā, īsi pēc tam, kad vācieši 1915. gadā okupēja Lietuvu, Surdegijas Dievmātes svētbilde tika evakuēta uz Krievijas vidieni un palika kādā Jaroslavas baznīcā līdz 1921. gada maijam, kad to atdeva Lietuvai un novietoja pareizticīgo baznīcā Panevēžā. Ar metropolīta Eleutērija rīkojumu svētbildei gadā sešus mēnešus bija jāpaliek Panevēžā un sešus mēnešus Kauņas katedrālē. Tās pārvietošana turp un atpakaļ otrā pasaules kara laikā bija problēma, tādēļ tika nolemts, ka svētbildei pastāvīgi jāpaliek Kauņas Dievmātes Pasludināšanas pareizticīgajā katedrālē.

Pēc pirmā pasaules kara Kauņas pareizticīgo iedzīvotāju skaits samazinājās. Tas pakāpeniski pieauga vēlāk, pēc neatkarīgās Lietuvas valsts pasludināšanas 1918. gada 16. februārī un sevišķi divdesmito gadu beigās, kad tika izveidota Krievijas Pareizticīgā Baznīca Lietuvā, kuru vadīja metropolīts Eleutērijs (Bogojavlenskis). Līdz 1935. gadam par metropolīta katedrāli kalpoja Augšāmcelšanās baznīca kapsētā. Par neatkarīgās Lietuvas valsts metropolī kļuva Kauņa, jo Viļņa tolaik atradās Polijas teritorijā. 1935. gadā tika uzcelta un iesvētīta jaunā Dievmātes Pasludināšanas katedrāle, kura tika celta pēc metropolīta Eleutērija ierosinājuma un arhitekta E. Frika projekta; tās celtniecību atbalstīja visi garīdznieki un laji. Kopš iesvētīšanas dienas katedrāle kļuva par Lietuvas pareizticīgo galveno centru. Tā uzbūvēta seno krievu baznīcu stilā. Galveno celtni veido pelēki ķieģeļi, un siena ir lieliski izveidota. Baznīca rada harmonijas izjūtu. Skaisto kupolu vainago krusts ar astoņiem galiem. Tuvskatā rietumu ieejas portāls viduslaiku krievu baznīcu stilā ir sevišķi iespaidīgs un vairo galvenās celtnes cienīgumu. Pusloka jumtu balsta četru stabu balustrāde. Zvanu tornim ir kupoli krievu-bizantiešu

stilā, un tas izskatās cienīgs jebkurā gadalaikā. Katedrāles iekšiene ir ļoti gaiša. Sienas un velvotā virsma ir gaišā pastelkrāsā. Nav daudzām slāvu pareizticīgajām baznīcām parasto fresku, toties ir daudz svētbilžu, eļļas lampu un vaska sveču, kas rada garīgas vietas, miera un mierinājuma atmosfēru. Gaumīgi izrotātais ikonostass altāra priekšā un pie sānu kapellas, kas veltīts mocekļiem, svētajiem Jānim, Antonijam un Eustātijam, palielina silto un svētsvinīgo iespaidu. Surdegijas Dievmātes svētbilde ir ievērojamā vietā pie kolonnas pa labi no Ķēniņa Vārtiem. Ir vairākas citas svarīgas, godā turētas svētbildes, piemēram – Svētās Jaunavas, Kazaņas un Pažaisles Dievmātes svētbildes. Pa kreisi no ikonostasa ir mocekļa svētā Panteleimona svētbilde. Starp katedrāles relikvijām ir svētās Eufrosīnijas, Polockas kņazienes, Radoņžas svēto Sergija un Nikolaja svētbildes. Koris atrodas uz balkona katedrāles rietumu galā.

Metropolīts Eleutērijs (Dimitrijs Bogojavlenskis) dzimis 1868. gada 14. oktobrī Kurskā. Pēc garīgā semināra beigšanas viņu 1890. gadā ordinēja priesteru kārtā. Tēvs Dimitrijs agri kļuva atraitnis un 1900. gadā iestājās Sanktpēterburgas garīgajā akadēmijā, kuras rektora palīgs bija arhimandriņš Sergijs (Stargorodskis – vēlākais patriarhs). 1911. gada augustā viņš beidza to kā teoloģijas kandidāts un 1911. gada 21. augustā kļuva par arhimandriņu Eleutēriju, kuru Somijas arhibīskaps Sergijs (Stargorodskis) iesvētīja par Kauņas bīskapu. 1921. gadā Maskavas patriarhāts Eleutēriju iecēla par Viļņas un Lietuvas valdošo hierarhu, paaugstināja par arhibīskapu un uzticēja Viļņas Svētā Gara vīriešu klostera uzraudzību. Tolaik Viļņa bija neatkarīgās Polijas valsts daļa. Tie pareizticīgie, kas vēl dzīvo Lietuvā, atceras metropolītu Eleutēriju kā laipnu tēvu, kā ganu, kurš tiešām varēja teikt "Es esmu labais gans". Tomēr viņš tika izraidīts no Polijas savu uzskatu dēļ Polijas Pareizticīgās Baznīcas neatkarības lietās. Arhibīskaps bija pret autonomiju, kuru vēlāk piešķīra Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs. 1923. gada 25. janvārī viņš ieradās Kauņā, Lietuvā, un uzņēmās Maskavas patriarhātam padotās Lietuvas Pareizticīgās Baznīcas Kauņas diocēzes pārvaldīšanu; 1926. gada 15. novembrī Maskavas patriarhāts paaugstināja arhibīskapu Eleutēriju par metropolītu. Metropolīts Eleutērijs palika uzticīgs Maskavas patriarhātam līdz pat nāvei 1940. gada 31. decembrī (vai 1941. gada 1. janvārī, kā rāda citi avoti).

Starp tiem, kuri aktīvi kalpoja Svētajai Pareizticīgajai Baznīcai, mums vajadzētu minēt sekojošos: bīskaps Daniels, kurš pirms bīskapa amata bija

metropolīta Eleutērija sekretārs, virspriesteri Vasilijs Nedveckis un Jevstafijs Kališskis, protodiakons Gabriels Kobecs. Pastāvēja māsu svēto Martas un Marijas vārdā nosauktais "Marijas pareizticīgo sieviešu palīgs" ar mērķi – rūpēties par pareizticīgās sabiedrības vajadzībām.

Pareizticīgo kristiešu skaits starpkaru laikā sasniedza 40 tūkstošus, no kuriem gandrīz visi bija krievi vai baltkrievi ar ļoti mazu citu tautību pārstāvju skaitu. Kopš kņaza Jagailo pievēršanas Romas katolismam, kad poļu priesteri kristīja katolismā lielāko daļu leišu, Romas Baznīcas panākumi nebeidzās. Tā rezultātā neatkarīgās Lietuvas valsts pasludināšanas brīdī gandrīz nemaz nebija pareizticīgu leišu. Šai ziņā stāvoklis Polijā ir ļoti līdzīgs.

Pēc metropolīta Eleutērija aiziešanas viņa vietā iecēla arhibīskapu Serģiju (Voskresenski), kurš, kā rakstīts iepriekš, vēlāk (1941. gada 27. februārī) kļuva par Latvijas un Igaunijas eksarhu un tika paaugstināts par Viļņas un visas Lietuvas metropolītu.

Domājams, ka no 1946. līdz 1951. gadam Lietuvas Pareizticīgo Baznīcu vadīja Viļņā dzīvojošais arhibīskaps Kornēlijs (Popovs). Šķiet, ka arhibīskaps līdz tam laikam pārraudzīja arī Rīgas diocēzi. 1951.–1952. g. Viļņas un Lietuvas arhibīskaps bija Fotijs (Tapiro). Vēlāk, no 1971. gada 25. jūlija līdz 1972. gadam Viļņas un Lietuvas bīskaps bija Hermogens (Orehovs), no 1972. gada 3. septembra līdz 1974. gadam Viļņas un Lietuvas arhibīskaps bija Anatolijs (Kuzņecovs), un pēc viņa kopš 1974. gada 3. septembra – Viļņas un Lietuvas bīskaps Germans (Timofejevs).

Var pieņemt, ka Viļņā un priekšpilsētās ar 420 000 iedzīvotāju darbojas septiņas baznīcas: Dievmātes Dzimšanai veltītā katedrāle, svētā Nikolaja baznīca, svētā Miķeļa baznīca, svētā Konstantīna un svētā Miķeļa baznīca, svētās Eufrosīnijas baznīca, katedrāle Svētā Gara vīriešu klosterī, un svēto Pētera un Pāvila baznīca.

Autors uzskata, ka ārzemēs nav garīdznieku, kuri piederētu Lietuvas Pareizticīgajai Baznīcai.

Runājot par Pareizticīgo Baznīcu Lietuvā, mums arī jāpiemin mūsu kaimiņi dienvidaustrumos: Polija un baltkrievu tauta. Leišus, poļus un baltkrievus cieši saista ilga kopīga vēsture un to politiskā, kultūras un reliģiskā dzīve. Tādēļ ir gandrīz neiespējami minēt vienu, neminot arī pārējos.

BALTKRIEVIJA UN POLIJA

Baltkrievu tauta un zeme to ilgajā vēsturē pieredzējušas daudzus valdniekus un izcīnījušas daudzus neveiksmīgus karus, lai iegūtu neatkarību un pašpārvaldi. To kaimiņi vienmēr ātri pievienoja sev mazāku vai lielāku šīs zemes gabalu un uzspieda savu gribu nelaimīgajai tautai, tādējādi ietekmējot arī baznīcas dzīvi. Pirms pirmā pasaules kara apgabals pie Latvijas robežas ietilpa Krievijas impērijā, pēc tam Polijā, tad Padomju Savienībā.

Baltkrievijas rietumdaļā, Polijas Republikas robežās, bija sekojošas pareizticīgās diocēzes – Viļņa, Grodņa un Poļesje, kuras piederēja Polijas Autokefālajai Pareizticīgajai Baznīcai. Autokefāliju piešķīra Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs Gregorijs III 1924. gada novembrī ar bīskapu sinodes un Polijas valdības starpniecību. 1924. gada 13. novembrī patriarhs parakstīja Tomosu. Polijas Autokefālās Pareizticīgās Baznīcas vadītājs tolaik bija Varšavas un visas Polijas metropolīts Dionīsijs (Valedinskis).

Interesanti izsekot, kā Polijas Pareizticīgajai Baznīcai pakāpeniski piešķīra autokefāliju. Pēc pirmā pasaules kara Polija kļuva par valsti ar lielu teritoriju, un valdība koordinēja dažādu tautību un Baznīcu dzīvi. Bez neliela skaita baltkrievu un dažu krievu valstī tika iekļauti ap četri miljoni pareizticīgo ukraiņu, kuriem bija savi bīskapi Varšavas metropolīta Dionīsija jurisdikcijā. Vēloties saraut jebkādus sakarus ar komunistisko Krieviju, kurā valsts vajāja Baznīcu, Polijas valdība vērsās pie ekumēniskā patriarha Meletija II ar lūgumu piešķirt autonomiju Pareizticīgajai Baznīcai Polijā. Tā kā šo lūgumu atbalstīja gan pareizticīgie garīdznieki, gan laji, tad Polijas Pareizticīgajai Baznīcai tika piešķirta autonomija ekumēniskā patriarhāta uzraudzībā un izdots Tomoss.

Laikam ritot, Pareizticīgā Baznīca Polijā jutās stipra un labi izveidojusies. Patriarhu Meletiju II nomainīja patriarhs Gregorijs III, un Baznīca lūdza patriarha svētību un autokefāliju "kā spējīga valdīt pati", atbilstoši Tomosam, "pašreizējos jaunajos politiskajos apstākļos un lai apmierinātu prasības". Tika piešķirta autokefālija Varšavas un Polijas metropolīta vadībā. 1925. gada 16. septembrī patriarha delegācija atveda Tomosu uz Varšavu, kur to svinīgi nodeva Polijas Pareizticīgajai Baznīcai.

Pirms otrā pasaules kara Polijas Autokefālajā Pareizticīgajā Baznīcā bija pavisam piecas diocēzes. Bez jau minētajām trim tīri nacionāli baltkrieviskajām bija arī Varšavas–Holmas un Volīnijas (Wolyn) diocēzes. Pēdējās divās ticīgo vidū bija arī daudz ukraiņu un krievu. Šajās piecās

diocēzēs pavisam bija apmēram divtūkstoš baznīcu, desmit vīriešu un pieci sieviešu klosteri. Garīdzniecības apmācībai pastāvēja divi garīgie semināri, divas citas baznīcas augstskolas un Teoloģijas fakultāte Varšavas universitātē. Polijā dzīvoja ap pieci miljoni pareizticīgo.

Baznīcas ziņā Baltkrievijas rietumu apgabals pie Latvijas robežas piederēja Viļņas diocēzei. Šeit jāpaskaidro, ka, runājot par Pareizticību un Pareizticīgo Baznīcu Lietuvā agrāk, Viļņa minēta kā Lietuvas galvaspilsēta. Pēc pirmā pasaules kara kopš 1918. gada tur valdīja Polija, līdz 1939. gadā padomju karaspēks okupēja Poliju un atdeva Viļņu Lietuvai.

Tādējādi Baltijas valstu neatkarības laikā Viļņas diocēze bija Polijas Pareizticīgās Baznīcas daļa. Šajā diocēzē bija šādi prāvesta iecirkņi: Braslava, Viļņa, Viļeika, Voložina, Glubokoje, Disna, Dokšici, Dolginova, Druja, Ļida, Mira, Molodečno, Mjadeļa, Ošmjani, Postavi, Rakova, Stolbci un Ščučina, un apmēram 200 baznīcu. Viļņā atradās Svētā Gara vīriešu klosteris un svētās Marinas sieviešu klosteris. Ļoti aktīvi Viļņas diocēzē bija arī "uniāti" – Polijā Romas katoļticībai pievērstie, kas noturēja liturģiju pēc bizantiešu rita. Pēc desmit intensīva misionāru darba gadiem 1935. gadā uniātiem izdevās nodibināt četras draudzes ar septiņiem priesteriem un trim tūkstošiem draudzes locekļu Viļņā; Pinskā bija divpadsmit priesteri un seštūkstoš draudzes locekļu; Poļesjē – deviņi priesteri un trīstūkstoš divsimt draudzes locekļu, un Albertinā – apmēram trīssimt draudzes locekļu no tuvējiem ciemiem.

1939. gadā Poliju okupēja vācu karaspēks. Pēc slepenās vienošanās starp Vāciju un Padomju Savienību padomju karaspēkam bija jāokupē Polijas daļa, kura aptvēra Rietumbaltkrieviju, Volīniju un Galīciju. Viļņas arhibīskaps Teodosijs (Feodosevs) un Piskas arhibīskaps Aleksandrs (Inozemcevs) palika savās diocēzēs, kamēr Grodņas bīskaps Savva (Sovetovs) un Viļņas diocēzes vikārbīskaps Matejs (Semaško) steigā aizbēga pirms padomju ierašanās.

Arhibīskaps Panteleimons (Roznovskis), kurš nebija pievienojies autokefālajai Polijas Pareizticīgajai Baznīcai un daudzus gadus bija dzīvojis klosterī, pieteicās uz vakanto Grodņas diocēzes sēdekli; Maskavas patriarhs lūgumu apmierināja, un viņš kļuva par Grodņas arhibīskapu.

Drīz pēc Polijas Rietumbaltkrievijas daļas okupācijas padomju vara atdeva Viļņas pilsētu Lietuvai. Tādējādi Viļņas diocēze zaudēja savu centru. Visas palikušās draudzes un garīdznieki nonāca arhibīskapa

Panteleimona pakļautībā. Vēlāk ar pavēli no Maskavas (datēta ar 1940. gada 24. jūniju) viņš saņēma Grodņas un Viļņas arhibīskapa titulu. Līdz ar to šīs divas Rietumbaltkrievijas diocēzes – Grodņa un Viļņa – tika apvienotas vienā diocēzē bez Viļņas pilsētas.

Pareizticīgās Baznīcas vadītājs Lietuvā metropolīts Eleutērijs (Bogojavļenskis) kopš 1922. gada piederēja Maskavas patriarhāta jurisdikcijai ar titulu – Lietuvas un Viļņas metropolīts. Viļņas pilsēta, ko padomes atdeva Lietuvai, tagad nonāca viņa pakļautībā. Vietējie garīdznieki, kā arī Viļņas un Ļidas arhibīskaps Teodosijs, kuri piederēja autokefālajai Polijas Pareizticīgajai Baznīcai, tika atļauti no darba. Arhibīskaps pēc atļaušanas apmetās Svētā Gara klosterī Viļņā, un viņam atņēma tiesības noturēt dievkalpojumus vai piedalīties baznīcas lietu apspriešanā. 1940. gada beigās viņš mira.

1940. gada jūnijā padomju karaspēks, kā mēs jau redzējām, okupēja visas trīs Baltijas valstis Lietuvu, Latviju un Igauniju; jau agrāk tika okupēta Somijas Karēlija. Pēc metropolīta Eleutērija nāves viņa vietā no Maskavas tika atsūtīts arhibīskaps Sergijs (Voskresenskis), kurš vēlāk kļuva par Viļņas un visas Lietuvas metropolītu, Latvijas un Igaunijas eksarhu, un pēc tam vadīja Baznīcu plašā nacistu karaspēka okupētajā teritorijā.

Bet atgriezīsimies pie arhibīskapa Panteleimona. Pēc iecelšanas par Grodņas un Viļņas arhibīskapu viņu iecēla arī par patriarha eksarhu jaunajai padomju karaspēka okupētajai teritorijai, t. i., Polijas daļai. 1940. gada jūlijā Maskava nosūtīja ieņemt Volīnijas bīskapa amatu metropolītu Nikolaju (Jaroševiču), kuru iecēla patriarha *locum tenens* metropolīts Sergijs (Stargorodskis). Viņš apmetās Ļvovā un saņēma Rietumukrainas un Baltkrievijas eksarha titulu. Tas atbrīvoja no eksarha titula gados veco arhibīskapu Panteleimonu, kura Grodņas un Viļņas diocēze bija liela – ar 307 draudzēm. Pēc Panteleimona lūguma viņam piešķīra palīgbīskapu, un šim nolūkam tika iesvētīts igumens Benedikts (Bobkovskis). Gan arhibīskaps Panteleimons, gan bīskaps Benedikts dzīvoja Žarovickas klosterī.

Mēs zinām, ka Poļesjes un Piskas arhibīskaps Aleksandrs palika savā diocēzē, kad padomju karaspēks okupēja šo Polijas daļu. Noraidot patriarhāta uzaicinājumu ierasties Maskavā, viņš atturējās no oficiālas pakļaušanās un Maskavas patriarha jurisdikcijas pieņemšanas. Līdz ar to patriarha *locum tenens* metropolīts Sergijs arhibīskapu Aleksandru atcēla no amata. Tika iesvētīts jauns bīskaps arhimandriņš Benjāmiņš (Novickis), lai pārņemtu viņa diocēzi. Iesvētišana notika Luckā 1941. gada jūnija sākumā.

1941. gada 22. jūnijā sākās karš starp nacistisko Vāciju un Padomju Savienību. Šai apgabalā tika izcīnītas daudzas niknas kaujas. Tika sagrautas daudzas celtnes, starp tām liels skaits baznīcu. Karš paralizēja visu apgabalu. Dažas baznīcas padomes lietoja kā noliktavas un kinoteātrus, īpaši Baltkrievijas austrumdaļā, kur tās bija valdījušas vairākus gadu desmitus. Pēc vācu okupācijas un viņu varas atļaujas atkal organizēt Baznīcas dzīvi noskaidrojās, ka pilsētās un ciemos nav garīdznieku un klosteros nav mūku. Varētu uzrakstīt atsevišķu grāmatu par reliģisko atdzimšanu Baltkrievijā. Tas būtu milzīgs darbs un bez tam arī ārpus šīs grāmatas kompetences, kuras mērķis ir apskatīt Pareizticīgo Baznīcu Latvijā un tās kaimiņvalstīs Baltijā.

IGAUNIJA

Ir dažas arheoloģisku atradumu apstiprinātas liecības, ka 11.–12. gs. tagadējās Tallinas vietā bijusi sena igauņu apmetne, kas 13. gadsimtā pazīstama kā Lindanise. Lindanisi iekaroja dāņi, kuri atnesa Romas katolismu. Pēc Reformācijas šai apgabalā 16. gadsimtā izveidojās luterāņu Baznīca. Pirmie igauņu sakari ar krieviem 10.–12. gs. atnesa pareizticību, īpaši Igaunijas dienvidaustrumos.

Pareizticība Igaunijā tika saglabāta. Kijevas lielkņazs Jaroslavs (kristīgā vārdā Juris), Vladimira dēls, 1030. gadā pakļāva Kijevas kņaza varai Pleskavas un Novgorodas novados dzīvojošo čudu (čud) cilti (igauņu senčus) un dibināja Jurjevas pilsētu pie Omovžas upes (Emajegi vai Mētras – tulk. piez.). Jurjevu vēlāk pārdēvēja par Tērbatu (Derpt, Dorpat), ko tagad sauc par Tartu. Kņazs Jaroslavs uzcēla svētajam Jurim veltītu baznīcu. Maskavas lielkņaza Ivana III valdīšanas laikā 15. gadsimta beigās Jurjevas pareizticīgajiem kristiešiem bija divas baznīcas – viena bija veltīta svētajam Nikolajam un otra – svētajam Jurim. Tajās kalpoja priesteri Jānis Šestniks un Isidors. Kad pilsētu iekaroja vācieši un uzsāka pievēršanu Romas katolismam, priesteris Jānis devās uz Pleskavu un kļuva par mūku ar Jonas vārdu. Pleskavas zemē viņš dibināja Pleskavas–Pečoru (Petseri) klosteri.

Tomēr Isidors palika pie savas draudzes Jurjevā, atsakoties mainīt pareizticību pret Romas katolismu. Kunga Kunga parādīšanās svētkos, ūdens svētīšanas laikā viņu ar dažiem sekotājiem sagrāba vācieši un aizveda pie Romas katoļu bīskapa uz tiesu. Drīz viņi visi mira mocekļa nāvē; viņus noslicināja āliņģī. Svēto mocekļu miesas atrada pavasarī, kad pie pilsētas pārplūda upe. Viņi tika apglabāti blakus svētā Nikolaja baznīcai. 16.

gadsimtā vietējie iedzīvotāji sāka godāt mocekli Isidoru. Sinodes 1897. gada dekrētā teikts, ka šos mocekļus jāpiemin Kunga parādīšanās svētkos, un 1898. gadā notika pirmais viņu piemiņas dievkalpojums. Stāstu par svēto Isidoru 1560. gadā uzrakstījis Kriveckas klostera hieromūks Varlams. Svētā Isidora un viņa sekotāju mocekļu nāve nebija veltīga. Tā nodrošināja Pareizticības atbalstu Igaunijā un ļāva nodibināt tagadējo diocēzi.

Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas vēsture bijusi līdzīga Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vēsturei. Tagadējā Tallinas diocēze pirms autonomās Rīgas diocēzes izveidošanas 1850. gada 14. jūlijā bija Pleskavas diocēzes daļa, un Igaunijas ziemeļdaļa līdz 1865. gadam bija padota Sanktpēterburgas metropolijai. Vēlāk Igaunija piederēja Rīgas diocēzei, kā minēts III nodaļā "Pareizticības attīstība Latvijā".

Sanktpēterburgas vikārbīskaps nēsāja titulu "Rēveles (tag. Tallinas) bīskaps". Šis tituls piederējis bīskapam Filaretam (Drozdovam, 1817. – 1819.), vēlākajam Maskavas metropolītam; bīskapam Gregorijam (Postņikovam, 1822. – 1826.), vēlākajam Sanktpēterburgas metropolītam; bīskapam Nikanoram (Kļementjevam, 1826.–1831.); un arī apustuļiem pielīdzināmais svētais Nikolajs (Kasatkins), misionārs Japānā (1880. – 1906.), ir bijis Rēveles bīskaps.

Neatkarīgā Igaunijas diocēze tika izveidota 1917. gadā un tās pirmais valdošais hierarhs bija bīskaps Platons (Kulbušs), dzimis Igaunijā. 1920. – 1923. g. to sauca par Rēveles un Igaunijas diocēzi. 1923. gadā tā tika pārdēvēta par Tallinas un Igaunijas diocēzi.

Igaunijas Pareizticīgā Baznīca godā 14. janvāri kā pirmā igauņu tautības bīskapa Platona (Kulbuša) mocekļa nāves dienu.

Bīskaps Platons dzimis 1869. gada 13. jūlijā Pootsi, Pērnavas apriņķī, Igaunijā. Pēc draudzes skolas viņš iestājās Rīgas garīgajā seminārā. Kā vienam no diviem labākajiem studentiem vēlākajam bīskapam piešķīra vietu Sanktpēterburgas garīgajā akadēmijā, kuru viņš pabeidza 1894. gadā un kļuva par priesteri igauņu pareizticīgajai draudzei Sanktpēterburgā. Virspriesteri Paulu Kulbušu iesvētīja par bīskapu 1917. gada 31. decembrī, un viņš pieņēma vārdu Platons. Kad valsti okupēja Sarkanā Armija, 1919. gada 2. janvāra vakarā bīskapu Platonu kopā ar protodiakonu Dorinu apcietināja uz ielas Tērbatā dažus metrus no viņa mājas un aizveda uz milicijas štābu. Viņu ieslodzīja bankas pagrabā Kompānijas (Kompani) ielā, ko komunistu varasvīri lietoja kā cietumu. Ieslodzījums ilga 12 dienas.

Igaunijas metropolīts Aleksandrs (Paulus),
pirmais Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas
metropolīts.

Bīskaps Platons (Kulbušs), pirmais
neatkarīgās Rēveles un Igaunijas diocēzes
bīskaps.

1919. gada 14. janvārī, pēc tai brīdī cietumnieku apgērbu noliktavā strādājoša liecinieka stāstījuma, bīskaps Platons tika piekauts; vēlāk liecinieks dzirdēja šāvienus pagrabā. Tobrīd tika noslepkavoti bīskaps Platons, virspriesteris Nikolajs Bežanickis, virspriesteris Mihails Bleive, mācītājs Traugots Hāns, mācītājs Vilhelms Švarcs un vēl 14 citi cilvēki. Kad igauņu karaspēks beidzot aizgāja līdz Tartu centram un uzlauza cietuma durvis, atklājās šausmīga aina. Visu grīdu aplāja nedzīvi ķermeņi dažādos stāvokļos, kuriem bija šauts tieši galvā. Uz bīskapa Platona krūtīm zem krekla atrada viņa panagiju – bīskapa amata zīmi. Ķermeņa izpēte atklāja, ka bīskapam Platonam durts ar durkli, jo krūtīs bija vairākas brūces. Viņam arī šauts kreisajā plecā un labajā acī. Bīskapa Platona šķirstu novietoja Apskaidrošanās katedrālē, kur noturēja liturģiju un bēru dievkalpojumu, kura laikā tika lasīts fragments no Pāvila otrās vēstules Timotejam (4, 7–8). Viņa kaps vēl atrodas katedrālē un ir svēta vieta pareizticīgajiem igauņiem. (Lai uzzinātu vairāk, sk. Jūri Poskas Stokholmā izdoto grāmatu "Bīskapa Platona mocekļa nāve".)

Pēc Igaunijas neatkarības pasludināšanas Igaunijas Pareizticīgā Baznīca līdz 1923. gadam palika Maskavas patriarha Tihona (Belavina) pakļautībā. Svētās sinodes sapulcē 1920. gada 27. aprīlī patriarhs Tihons piešķīra tiesības Igaunijas pareizticīgajām draudzēm noturēt dievkalpojumus pēc jaunā kalendāra (jaunā stila); jau agrāk bija dota atļauja dievkalpojumos lietot igauņu valodu. Baznīcas vadītājs bīskaps Aleksandrs (Paulus) lūdza Konstantinopoles ekumēnisko patriarhu Meletiju IV uzņemt Igaunijas Pareizticīgo Baznīcu savā jurisdikcijā. Atbilde uz lūgumu bija pozitīva, un 1923. gada 7. jūlijā patriarhs Meletijs šai Baznīcai piešķīra autonomu statusu. Bīskaps Aleksandrs tika paaugstināts par visas Igaunijas metropolītu.

1940. gada sākumā autonomajā Igaunijas Pareizticīgajā Baznīcā skaitījās 210 000 ticīgo, visā valstī bija 1,2 miljoni iedzīvotāju. Apmēram piecdesmit procenti no pareizticīgajiem bija igauņi. Pastāvošās 156 draudzes apkalpoja trīs bīskapi (ieskaitot metropolītu), 131 priesteris, septiņi priesteri–mūki, deviņpadsmit diakoni un trīs diakoni–mūki – pavisam 164 garīdznieki. Bija arī divi vīriešu klosteri ar divām filiālēm. Vienā no klosteriem – Petseros (Pečoros) – mitinājās garīgais seminārs, bet augstāko teoloģisko izglītību varēja iegūt Tartu universitātes Teoloģijas fakultātē.

1940. gada jūnijā Igauniju, kā arī abas pārējās Baltijas valstis Latviju un Lietuvu okupēja Padomju Armija. Visas trīs Baltijas valstis īsi pēc tam tika pievienotas Padomju Savienībai kā jaunas padomju republikas. Tas

nozīmēja pakļaušanos Maskavas patriarhātam. Slēdza garīgo semināru Pečoru klosterī un Tartu universitātes Teoloģijas fakultāti, aizliedza reliģijas mācīšanu skolās un visus reliģiskos preses izdevumus. Baznīcām un garīdzniekiem uzlika pārmērīgi augstus nodokļus un maksu par visiem komunālajiem pakalpojumiem (kā elektrību, ūdeni). Šai vienā padomju valdīšanas gadā tika zaudēts ievērojams skaits priesteru. Piecus priesterus apcietināja un nošāva, divpadsmit priesterus naktī apcietināja un deportēja uz Sibīriju. 1941. gada 14. jūnijs bija datums, kad notika šausmīgā masveida deportācija no Baltijas.

Drīz pēc Lielā Tēvijas kara sākuma Igauniju okupēja vācu karaspēks. Starp eksarhu Sergiju un agrāko Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāju metropolītu Aleksandru pastāvēja nesaskaņas, kas galu galā noveda pie galīgas sakaru pārtraukšanas 1942. gada beigās. Ar vācu varas atļauju pareizticīgie tagad varēja izvēlēties, kam pievienoties. Krievu draudzes izvēlējās palikšanu pie bīskapa Pāvela, kamēr igauņi palika kopā ar metropolītu Aleksandru, kā jau agrāk rakstīts. Viņi atsacījās no uzspiestās pakļautības Maskavas patriarhātam un atjaunoja kanoniskos sakarus ar Konstantinopoles ekumēniskā patriarhāta jurisdikciju. Tas nozīmēja, ka Igaunijas pareizticīgie sašķēlās divās grupās, no kurām katra piederēja citai jurisdikcijai. Tomēr šis laikposms nevilcās ilgi – tikai līdz 1944. gada septembrim, kad Igauniju atkal okupēja Padomju Armija. Pirms atkārtotās okupācijas vairāk nekā 80 000 cilvēku bēga no dzimtenes, lai glābtos no boļševiku terora. Bēgļi ceļoja uz Rietumiem, dodot priekšroku nezināmai nākotnei, nevis verdzībai Sibīrijā. Daži igauņi devās uz Zviedriju, citi uz Vāciju, tai skaitā arī metropolīts Aleksandrs un apmēram desmit priesteru un diakonu. Igaunijas Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs tagad ir viena no tām nacionālajām Baznīcām, kuras pieder Konstantinopoles ekumēniskā patriarhāta jurisdikcijai. Pēc metropolīta Aleksandra nāves 1953. gadā, 1956. gada 14. oktobrī iesvētīja bīskapu Juri (Vālbe) par Ravennas bīskapu. Pēc bīskapa Jura (Jūri) nāves par jauno Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs bīskapu 1973. gadā ievēlēja virspriesteri Sergiju Samonu, bet viņu nevarēja iesvētīt politisku grūtību dēļ, kas piemeklēja Konstantinopoles patriarhātu. Tagadējais Baznīcas vadītājs ir Skandināvijas metropolīts Pāvils (Menevisoglu), kurš ir *locum tenens* atbilstoši Konstantinopoles patriarha Demetrija izdotajam 1974. gada 11. decembra dekrētam.

Sasnieguši bēgļu nometnes Rietumvācijā, metropolīts Aleksandrs un priesteri sāka organizēt dievkalpojumus igauņu pareizticīgajiem bēgļiem

un sniedza palīdzību, kur vien bija nepieciešams. Vēlāk, kad sākās izceļošana uz dažādām pasaules valstīm – vispirms uz Britāniju, tad uz Austrāliju un ASV, priesteri devās viņiem līdz, bet metropolīts ar dažiem priesteriem pārcēlās uz Zviedriju.

1945. gada sākumā virspriesteris Jūri Vālbe sāka noturēt dievkalpojumus igauņu pareizticīgajiem Zviedrijā. Pirmā draudze izveidojās Stokholmā, tai sekoja vēl sešas citas. Baznīcas dzīves organizācija prasīja sinodes pastāvēšanu. Bija pieejams tikai viens Baznīcas sapulces ievēlētās sinodes loceklis, un pēckara apstākļos bija neiespējami organizēt vēlēšanas tieši vai pa pastu. Tādēļ 1948. gada 15. janvārī metropolīts Aleksandrs iecēla sinodi ar astoņiem locekļiem, no kuriem pieci bija priesteri un trīs laji. Sinode tagad vadīja Baznīcas darbu – draudžu reģistrāciju, tika izdotas vairākas grāmatas un Stokholmā apmācīti jauni priesteri. 1955. gadā ordinēja vienu priesteri un divus diakonus. Pēc metropolīta Aleksandra nāves 1953. gada 18. oktobrī sinode paziņoja Konstantinopoles patriarham par esošo stāvokli, un patriarhs iecēla par *locum tenens* Tiateras arhibīskapu Atenagoru (tas stājās spēkā 1953. gada 3. decembrī).

1956. gada 15. aprīlī pirmoreiz trimdā Stokholmā sanāca Baznīcas sapulce un ievēlēja virspriesteri Jūri Vālbe par jauno Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas bīskapu. Bīskapu Juri iesvētīja 1956. gada 14. oktobrī par Ravennas bīskapu eksarhs Atenagors; hirotonijā piedalījās metropolīts Jēkabs no Ženēvas, bīskaps Hrisostoms no Vīnes un vairāki igauņu priesteri.

Metropolīta Aleksandra dzīves laikā notika astoņas sinodes sanāksmes, pēc viņa nāves līdz bīskapa Jura iesvētīšanai – trīsdesmit deviņas. Šai laikā sinode 1955. gadā nolēma dibināt kultūras fondu. 1958. gadā Baznīcas sapulce ievēlēja jaunu sinodi, un ar to bija normalizēts Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas Trimdā stāvoklis.

Bīskapa Jura pēkšņā nāve 1961. gada 3. augustā bija smags trieciens Baznīcai. Līdz ar to Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas *locum tenens* atkal bija eksarhs Atenagors.

Mūsdienās Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas Trimdā administratīvais centrs atrodas Zviedrijā, kur notiek galvenā Baznīcas darbība. Pirmo igauņu pareizticīgo prāvesta iecirkni Zviedrijā dibināja 1945. gada 15. februārī tā pirmais prāvests virspriesteris Jūri Vālbe, kurš 1956. gadā kļuva par bīskapu. Viņam sekoja virspriesteris Nikolajs Raags. Šim prāvesta iecirknim pieder sešas dažādas draudzes – Stokholmā, Gēteborgā, Norčēpingā, Būrosā,

Halmstadē un Malmē. Otrais – ASV prāvesta iecirknis – tika dibināts vēlāk. Prāvests ir virspriesteris Sergijs Samons. Šim iecirknim pieder trīs draudzes. Tās atrodas Ņujorkā, Losandželosā un Sanfrancisko. Ir mazas kopienas Kanādā – Toronto un Monreālā, Vācijā un Austrālijā.

Ir neiespējami sniegt precīzu skaitli, bet novērtējums rāda, ka ārzemēs ir kādi astoņi tūkstoši igauņu pareizticīgo; Zviedrijā apmēram trīs tūkstoši, ASV un Kanādā katrā pa 1700. Jāpiemin, ka Zviedrijā ir 1500 somu pareizticīgo, kuriem ir igauņu priesteris. Šie somi galvenokārt ir karēji no padomju–somu pierobežas apgabala, kuri aizbēga uz Zviedriju pēc kara, baidoties no padomju represijām. Viņi pieder 1958. gadā dibinātajai somu pareizticīgajai draudzei Zviedrijā. Iznāk daži Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas izdevumi, no kuriem vissvarīgākais ir regulāri izdots "Usk ja Elu" (Ticība un Dzīve), kura redaktors ir Sinodes sekretārs Dr. Dāvids Paps (David Papp).

Igaunijā tūlīt pēc padomju karaspēka atgriešanās sākās Baznīcas apspiešana. Pirmais cieta bīskaps Pēteris (Pahkels), kurš tika deportēts uz Sibīriju un tur 1948. gadā mira. Deportēja, apcietināja un ieslodzīja daudzus citus pareizticīgos garīdzniekus; daži tika pārvietoti uz citām Padomju Savienības daļām.

Igaunijā esošie garīdznieki un Baznīcas kopienas cieta no padomju valsts uzliktā smagā finansu sloga. Baznīcas apmeklētāji tika pakļauti publiskam izsmieklam, draudiem, tika traucēta viņu karjera.

Neraugoties uz padomju varasvīru pielietotajām mokošajām metodēm nežēlīgā Staļina laikā vai nedaudz maigākajām vēlāk, baznīcas tomēr izdzīvojušas, lai gan stipri mazākā skaitā. Pēc šeit iegūtās informācijas Igaunijā ir 98 pareizticīgās draudzes, kuras apkalpo 55 priesteri un seši diakoni. Pēc otrā pāsaules kara un padomju karaspēka otrreizējās okupācijas Igaunijas Pareizticīgo Baznīcu pārvaldīja Tallinas un Igaunijas arhibīskaps Pāvels (Dimitrovskis) 1945.–46. g., Ļeņingradas un Novgorodas metropolīts Grigorijs (Čukovs) 1946.–47. un 1949.–50. g., bīskaps Isidors (Bogojavļenskis) 1947.–49. Metropolīta Grigorija valdīšanas laikā viņam palīdzēja Tallinas vikārbīskaps Romans (Tangs). Igauniju tautības bīskaps Romans 1950. gadā kļuva par Tallinas diocēzes vadošo hierarhu līdz 1952. gadam. 1958. gadā Tallinas un Igaunijas bīskaps bija Jānis (Aleksejevs), kurš mira 1966. gada 16. jūnijā.

Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājs bija Tallinas un Igaunijas metropolīts Aleksijs (Ridigers), kura rezidence bija gan Tallinā, gan Maskavā.

1961. gada 3. septembrī viņš tika iecelts par Tallinas un Igaunijas bīskapu un 1964. gada 23. jūlijā kļuva par arhibīskapu. 1968. gada 12. februārī arhibīskaps Aleksijs tika paaugstināts par metropolītu un kopš tā laika bija Tallinas diocēzes vadītājs. Viņš ieņēma arī Maskavas patriarhāta administratora un patriarhāta Sinodes sekretariāta vadītāja amatus. Pašlaik viņš ir Maskavas patriarhs Aleksijs II.

Cik dziļi ticība iesakņojusies cilvēkos un garīdzniekos, rāda tas, ka par spīti mocībām visā padomju okupācijas laikā tikai divi priesteri ir atteikušies no priesterības.

Ir arī jauns notikums Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas (IPB) dzīvē, kopš Igaunija līdzīgi pārējām Baltijas valstīm ieguva savu neatkarību. Līdz ar to arī Igaunijas Pareizticīgajai Baznīcai ir tiesības būt brīvai un izvēlēties, kurā kanoniskajā jurisdikcijā atrasties.

Igaunijas ticīgie izvēlējās atjaunot agrāko kārtību, būt Konstantinopoles patriarhāta jurisdikcijā. Jo IPB, no 1923. gada līdz padomju okupācijai 1940. gadā bija pakļauta Konstantinopoles patriarhātam. Arī no 1941. gada līdz 1944. gadam, metropolīta Aleksandra vadībā atradās Konstantinopoles ekumēniskā patriarha jurisdikcijā. Tomēr bija arī atzarojums ar krievu tautības cilvēkiem, kurus vadīja bīskaps Pāvels, viņš bija pakļauts Maskavas patriarhātam. Padomju okupācijas rezultātā IPB bija spiesta bēgt no savas dzimtenes un meklēt patvērumu draudzīgajā kaimiņzemē Zviedrijā. Tur Igaunijas Pareizticīgā Baznīca trimdā turpināja savu darbu.

1996. gada 22. februārī Konstantinopoles patriarhāta pārstāvji paziņoja, ka ekumēniskā patriarhāts ir apmierinājis IPB vēlmi, atjaunot tās pirms-okupācijas statusu, – būt Konstantinopoles ekumēniskā patriarhāta jurisdikcijā.

Igaunijas valdība un IPB ar 54 draudzēm no kopējā 84 draudžu skaita bija izteikušas lūgumu būt Konstantinopoles ekumēniskā patriarhāta jurisdikcijā.

Šis IPB sasniegums būtībā radīja nelielus sarežģījumus, 30 draudzes, kuras sastāv no krievu tautības cilvēkiem ar bīskapu Kornēliju priekšgalā, vēlējās palikt Maskavas patriarhāta jurisdikcijā. Šo notikumu Maskavas patriarhāts uzņēma ļoti asi un rezultātā tas pārtrauca attiecības ar Konstantinopoles ekumēnisko patriarhu. Paziņojums par to nāca pēc tam, kad sarunu ceļā starp IPB un Maskavas patriarhāta pārstāvjiem neizdevās atrisināt jautājumu par apmēram 40 ēku un 3500 hektāru zemes atgūšanu, kas tika atņemtas IPB padomju okupācijas laikā.

1993. gadā Igaunijas valdība pasludināja IPB par pirmspadomju okupācijas likumīgo pēcteci līdz ar to piešķirot tai īpašumtiesības.

IPB pašreiz ir Somijas arhibīskapa Johanna pakļautībā, savu Sinodi un bīskapu ievēlēs apmēram divu gadu laikā.

Maskavas patriarhs Aleksijs II 1996. gada 23. februārī bija ticis ar Krievijas prezidentu B. Jeļcinu, un pēc tam viņš pasludināja, ka pārtrauc jebkuras attiecības ar Konstantinopoles patriarhātu. Vēlāk viņš aizsūtīja telegrammu arī Somijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapam ar līdzīgu ziņojumu.

IPB pārstāvis Hennis Tosso informēja, ka šo 30 draudžu statuss, kuras nevēlas būt Konstantinopoles patriarhāta pakļautībā, pagaidām nav zināms. Igaunijas Apustuliskā Pareizticīgā Baznīca trimdā, Zviedrijā, pagaidām pastāv un to pārvalda Sinode. Sinodes pārstāvis virspriesteris N. Sursööt un Sinodes sekretārs D. Papps. Tai ir arī vairākas nodaļas ASV, Kanādā un Austrālijā. Tā turpina izdot savu žurnālu "Usk ja Elu".

SOMIJA

Ap 10. gadsimta beigām Somijas Karēlijas apgabalā ieradās misionāri no Krievijas, mācot un pievēršot pareizticībai somus. Vecākā pareizticīgā draudze ir Kүүrölä, skaistā ciematā, kurai pamats likts 1725. gadā. Bet tikai 19. gadsimtā valsts ar likumu atzina Pareizticību un tā kļuva par vienu no abām Somijas oficiālajām nacionālajām Baznīcām. Tomēr pieņem, ka Pareizticība bijusi ziemeļsomu reliģija kopš Kristietības sākuma šajā novadā. Pareizticīgie kristieši nāca no Karēlijas un izplatījās citos šīs zemes novados. Visas Somijas draudzes piederēja Krievijas Pareizticīgās baznīcas jurisdikcijai. 1892. gadā tika izveidota atsevišķa Somijas un Viborgas diocēze, un šāds stāvoklis turpinājās, līdz Somija 1918. gadā ieguva neatkarību. No 1905. līdz 1917. gadam diocēzes vadītājs bija arhibīskaps Sergijs (Stargorodskis, vēlākais Maskavas patriarhs). 1921. gadā patriarhs Tihons un Maskavas patriarhāta sinode Somijas Pareizticīgajai Baznīcai piešķīra autonomiju.

Somiem bija vajadzīgi daži gadi savas Baznīcas reorganizācijai, līdz 1923. gadā Somijas Pareizticīgā Baznīca kļuva par Somijas arhidiocezi Konstantinopoles ekumēniskā patriarha pakļautībā. Arhidiocezei tika piešķirta ievērojama autonomija kanoniskajās un iekšējās lietās, kuras arhidioceze izšķīra kā patiesi neatkarīga Baznīca. Pēc Padomju – Somu kara 1939. g.

liela daļa Somijas tika pievienota Padomju Savienībai. Diemžēl tas nozīmēja, ka Somijas Pareizticīgā Baznīca zaudēja gandrīz visu īpašumu – ap 90 procentiem. Tomēr Somijas valsts ļoti dāsni atbalstīja Baznīcu, tādēļ tā pēc reorganizēšanās atkal atjaunojās. Vēl vairāk – 1969. / 70. g. Somijas valsts pieņēma jaunu līkumu, kas deva Pareizticīgajai Baznīcai ļoti labvēlīgus noteikumus un tiesības. 1957. gadā Krievijas Pareizticīgā Baznīca – Maskavas patriarhāts – atzina Somijas autonomās Pareizticīgās Baznīcas *status quo* Konstantinopoles ekumēniskā patriarha jurisdikcijā.

1978. gada septembrī Somijas pareizticīgais garīgais seminārs svinēja savu 60. gadadienu. Ir arī Pareizticīgais pētnieciskais institūts Helsinku universitātes Teoloģijas fakultātē. Institūta bibliotēka ir ievērojama ar grāmatām un ikonogrāfiju.

Jaunajā, 1969. gadā atvērtajā Baznīcas Centra ēkā Kuopio, Karēlijā, ir apustulim un evaņģēlistam svētajam Jānim un visiem Karēlijas svētajiem veltīta kapella. Ēkā atrodas arī Baznīcas vadītāja rezidence un kanceleja, bibliotēka, seminārs un Baznīcas muzejs. Ar Baznīcas vadības lēmumu 1957. gadā atvēra Baznīcas muzeju. Muzeja nozīmīgākās vērtības ir Valama (Valamo) vīriešu klostera garīgie dārgumi, daudzi vērtīgi baznīcu mākslas objekti no Petsamo (Pečenga) un Koņevicas, tādi kā svina baznīcas šķīvis un Karēlijas 18. gadsimta svētbildes. Muzeja pirmajā stāvā ir garīdznieku amattērpu, antiminsu, svētbilžu un altāra piederumu kolekcija, otrajā stāvā atrodas Baznīcas grāmatu, krustu, vīraka kvēpināmo trauku kolekcija. Bibliotēkā ir ap sešstūkstoš sējumu. Visi muzeja dārgumi nākuši no klosteriem un baznīcām.

Kopš 1960. gada 16. septembra Baznīcas vadītājs bija Karēlijas un visas Somijas arhibīskaps Pāvils (Paavali Olmari). Somijas Pareizticīgajai Baznīcai Karēlijā ir ap 30000 ticīgo piecpadsmit draudzēs ar 36 priesteriem un diakoniem.

1972. gada 1. februārī Somijas arhidioceze tika paaugstināta par metropoliju. Konstantinopoles patriarha Tomosā tika paziņots, ka arhibīskaps arī turpmāk jāsauca par "Karēlijas un visas Somijas arhibīskapu". Šī iemesla dēļ viņam nav metropolīta titula, lai gan viņš ieņem metropolīta krēslu.

Helsinku metropolijā atrodas 1868. gadā celta katedrāle, kas veltīta Dievmātes Aizmigšanai; tā atrodas uz pakalna pie dienvidu ostas un būvēta pēc Gornostajeva projekta. Helsinku metropolijai pakļautas apmēram vienpadsmit draudzes ar 37 priesteriem un diakoniem.

Līdz 1985. gadam bīskapu Sinode sastāvēja no Karēlijas un visas Somijas arhibīskapa un Helsinku metropolīta. Valdošajā Baznīcas padomē bija četri locekļi: divi bīskapi, priesteris un lajs (pēdējos divus ievēl uz pieciem gadiem); ir arī sekretārs. Baznīcas likumdevējs ir Baznīcas kopsapulce. Tā sastāv no 32 locekļiem (gan priesteriem, gan lajiem) un sanāk katru piekto gadu. Ir divi vīriešu klosteri: Heināvesi Jaunais Valaama klosteris ar 7 mūkiem un novīciem, kas iestājušies 1973. gadā, un Petsamo, kur nav zināms mūku skaits – vienīgi tas, ka iestājies viens novīcis. Ir arī viens Svētās Trīsvienības sieviešu klosteris Lintulā, Heināvesi pagastā, ar divpadsmit mūķenēm un dažām novīcēm. Šim sieviešu klosterim pieder jauna baznīca, kas veltīta Trīsvienībai. Somijā ir arī pareizticīgās teoloģiskās izglītības iestādes: pareizticīgais garīgais seminārs Kuopio, Austrumu pareizticības pētniecības institūts Helsinku universitātē, un zināmu lekciju skaitu lasa Helsinku un Joensuu universitātēs un Turku zviedru universitātē. Valaama klosteris ir ļoti slavens un plaši pazīstams gan pareizticīgajiem, gan arī citiem. 1794. gadā misionāri no Valaama klostera ieradās Aļaskā un lika pamatus Pareizticīgajai Baznīcai Amerikā. Pirmais no šiem misionāriem bija svētais Hermanis, kuru kanonizēja kā pirmo Amerikas Baznīcas svēto.

Iemeslus, kādēļ Somijas un Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas kļuva autonomas un Polijas Pareizticīgā Baznīca autokefāla, var rezumēt sekojoši:

Visām valstīm, kuras pēc pirmā pasaules kara atdalījās no Krievijas un kļuva neatkarīgas, bija kopīgs mērķis: tās ļoti vēlējās saraut visus sakarus ar komunistisko valsti, lai aizsargātos no politiskas propagandas un intrigām. Bija bailes, ka turpmāka to Baznīcu atkarība no Krievijas Baznīcas, kuru pašu vajāja un kurai pavēlēja valsts, varētu veidot nevēlamu saiti un radīt dažādas problēmas.

Tā kā Somijas krievu arhibīskaps Serafims atklāti nostājās pret Somijas valdību, Baznīcas lietu ministrs Stola un ievēlētais bīskaps Germans pēc vienošanās ar ekumēnisko patriarhu Meletiju II devās uz Konstantinopoli lūgt autonomijas piešķiršanu Somijas Pareizticīgajai Baznīcai. 1923. gadā priesteri Germanu iesvētīja par Karēlijas bīskapu, un pēc arhibīskapa Serafima atkāpšanās gadu vēlāk Germans tika paaugstināts par Karēlijas un visas Somijas arhibīskapu. Vienlaicīgi uz Konstantinopoli brauca bīskaps Aleksandrs ar Igaunijas delegāciju, lai lūgtu piešķirt autonomiju Igaunijas Pareizticīgajai Baznīcai ar tiem pašiem noteikumiem kā Somijas Baznīcai. 1923. gadā patriarhs Meletijs lūgumu apmierināja un parakstīja Tomosu.

Tomosā ir noteikta ekumēniskā patriarhāta vara visos gadījumos pār autonomajām Baznīcām un noteikumi, kas jāievēro. Lai gan autonomās Baznīcas ir ar pašpārvaldi un bauda pilnu iekšēju brīvību, tām visos kanoniskajos jautājumos jāgriežas pie ekumēniskā patriarha. Tādējādi to stāvoklis attiecībā pret citām Baznīcām ir pakārtots, un kanoniskos jautājumos tām jāstājas sakaros tikai ar ekumēniskā patriarhāta kā Mātes Baznīcas starpniecību.

KRIEVU PAREIZTICĪGĀ BAZNĪCA ĀRZEMĒS

Krievu Pareizticīgā Baznīca ārzemēs un Latvijas Pareizticīgā Baznīca pirms Oktobra revolūcijas un Latvijas neatkarības sākumā bija vienas un tās pašas saimes locekles. Abas Baznīcas atzina patriarhu Tihonu. "Krievu Pareizticīgā Baznīca Trimdā" izveidojusies daudzās vietās ārpus padomju Krievijas robežām, un šai nozīmē ir Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kaimiņiene.

"Krievu Pareizticīgo Baznīcu Ārzemēs" var raksturot šādi: 1917. gadā pēc Oktobra revolūcijas Krievijā pie varas nāca Komunistiskā Partija, ko pazīst arī kā boļševikus. Tā bija bezdievju vara, un Baznīcai sākās grūts apspiešanas un vajāšanas laiks. Ar 1917. gada 8. novembra dekrētu nacionalizēja visu privātpašumu, arī baznīcu un klosteru īpašumu. Tam sekoja Baznīcas atdalīšana no valsts un skolu atdalīšana no Baznīcas. 1918. gada 5. februārī izdeva sevišķi naidīgu dekrētu un likumu, kas veicināja ticīgo cilvēku vajāšanu. Tomēr Viskrievijas Baznīcas koncils 1917./18. g. atjaunoja Maskavas patriarhātu, un ievēlēja par patriarhu Maskavas metropolītu Tihonu. Īsi pēc revolūcijas izcēlās pilsoņu karš un Krievijas dienvidaustrumus atšķēla frontes līnija, kas radīja nepieciešamību pēc Baznīcas pašpārvaldes. 1919. gada maijā Stavropolē nodibinājās Dienvidkrievijas Baznīcas padome un izveidoja pagaidu pārvaldi Baznīcai Dienvidaustrumu Krievijā. Par tās priekšsēdētāju iecēla Donas arhibīskapu Mitrofanu (Krasnopoļski) un par goda priekšsēdētāju – metropolītu Antoniju (Hrapovicki). Patriarhs Tihons šo soli atzina. Baltā armija karu zaudēja un bija spiesta bēgt; līdz ar viņiem paspēja atstāt valsti vairums garīdznieku. Vecākais starp bīskapiem ārzemēs bija metropolīts Antonijs, kuram nācās bez jebkādiem sakariem ar patriarhu Tihonu atjaunot Baznīcu. Tāpēc viņš sasauca visus trimdā nonākušos Krievijas Pareizticīgās Baznīcas bīskapus, un 1920. gada novembrī notika bīskapu koncils Konstantinopolē. Tā sasaukšanai svētību deva Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs Dorotejs.

Vēlāk visu administrāciju pārcēla uz Karloviem Serbijā pēc Serbijas Pareizticīgās Baznīcas ielūguma, kura atzina šo administrāciju un 1927. gada 6. decembrī izdeva dekrētu, atzīstot citas neatkarīgas Baznīcas pastāvēšanu Serbijas teritorijā.

Galvenā Baznīcas administrācija ārzemēs 1920. gada 1. oktobrī iecēla par administratoru Krievu Pareizticīgās Baznīcas draudzēm Rietumeiropā arhibīskapu Eulogiju (Georgijevski). Ar Somijas arhibīskapa palīdzību 1921. gada 21. martā tika iegūta pagaidu administratora atzīšana no patriarha svētās sinodes puses. Tomēr zem padomju valdības spiediena patriarhs Tihons pieprasīja, lai Galvenā Baznīcas administrācija ārzemēs beigtu darboties, un šai sakarā 1922. gada 5. maijā izdeva dekrētu. Ārzemju bīskapu padome 1922. gada 13. septembrī (31. augustā) nolēma turpināt darbību, Galveno Baznīcas administrāciju nomainīja bīskapu Sinode. 1925. gada 7. aprīlī patriarhs Tihons nomira, un par viņa pēcteci iecēla metropolītu Pēteri (Poļanski). Viņš nepieņēma padomju valdībai un tādēļ 1925. gadā tika apcietināts un izsūtīts uz Sibīriju, kur 1936. gadā nomira. Viņam sekoja metropolīts Sergijs (Stargorodskis), kurš sākumā neielaidās kompromisā, bet 1926. gadā tika arestēts un 1927. gada martā pakļāvās. Sakarā ar viņa paziņojumu par pakļaušanos 1927. gada 29. jūlijā Ārzemju Baznīcu bīskapu padome nolēma pārtraukt administratīvās attiecības ar Maskavas patriarhātu līdz tam laikam, kad Baznīca atbrīvosies no bezdievīgās padomju varas. Metropolīts Sergijs prasīja garīdzniekiem ārzemēs rakstiski paziņot par lojalitāti padomju varai un pasludināja, ka atteikušies sniegt šādu paziņojumu tiks izslēgti no Maskavas patriarhāta jurisdikcijas.

Ir interesanti šeit atzīmēt, ka līdzīgu paziņojumu prasīja arī Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Amerikas diocēzei (metropolijai, kura sākotnēji bija misionāru Baznīca). 1931. gadā Maskavas patriarhs prasīja politisku pakļaušanos Padomju Savienībai kā nosacījumu Baznīcas attiecību atjaunošanai ar metropoliju. Šis nosacījums bija nepieņemams un netika pieņemts. Šodien šī Baznīca pazīstama kā Pareizticīgā Baznīca Amerikā. Cīņa ilga līdz 1970. gada 10. aprīlim, kad Maskavas patriarhs piešķīra pilnīgu pašpārvaldi un šī Baznīca kļuva autokefāla, bet autokefālo statusu neatzina Konstantinopoles ekumēniskais patriarhs.

Krievu Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs bīskapu padome atbildēja uz šo patriarha prasību ar apkārtrakstu (datētu ar 1927. gada 9. septembri), kurā noraidīja šādu paziņojumu par lojalitāti padomju valdībai kā nekanonisku.

Vienlaicīgi sabruka Baznīcas Ārzemēs vienotība. Notika attiecību saraušana starp Baznīcu Ārzemēs sinodi un Parīzes arhibīskapu Eulogiju (Georgijeviski), un Amerikas metropolijas metropolītu Platonu (Roždestvenski). 1935. gadā notika samierināšanās ar Serbijas patriarha Barnabas starpniecību. Bet 1945. gada 2. septembrī attiecības tika pārrauktas vēlreiz un galīgi. Pirms otrā pasaules kara beigām 1944. gadā bīskapu sinode tika pārcelta no Sremski Karlovciem uz Minheni Vācijā. Baznīcas Ārzemēs vadītājs tai laikā kopš metropolīta Antonija nāves 1936. gadā bija metropolīts Anastasijš (Gribanovskis). Kara pēdējās dienās viņš saņēma dokumentu no Maskavas patriarha Aleksija ar aicinājumu apvienoties. Metropolīts Anastasijš atteicās, jo atkalapvienošanās nozīmētu brīvības zaudēšanu un paverdzināšanu.

Pēc kara beigām notika izceļošana no Vācijas uz ASV, Kanādu, Austrāliju, Brazīliju un citām valstīm. Izceļoja arī bīskapu sinode, un kopš 1951. gada tās centrs ir Ņujorkā. 1964. gada 27. maijā metropolīts Anastasijš vecuma dēļ nodeva vadību bīskapu sinodei. Bīskapu sinode vienbalsīgi ievēlēja par viņa pēcnācēju – Krievu Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs metropolītu – bīskapu Filaretu (Vozņesenski).

Baznīca saglabā izcelsmi no vēsturiskās Krievijas Baznīcas. Krievu Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs neatdalās no tās Mātes Baznīcas un neuzskata sevi par autokefālu. Tā drīzāk uzskata sevi par Krievijas Baznīcas brīvu daļu un nepieņem Krievijas Baznīcas administrācijas hierarhu kā vadītāju, kam par iemeslu ir viņa sadarbība ar ateistisko padomju varu.

Pielikums

Kopš Pareizticības pirmsākumiem Latvijā daudzi visu līmeņu priesteri, mūki un mūķenes dedzīgi strādāja Baznīcas un Latvijas tautas labā. Mēs nezinām šo cilvēku vārdus, lai gan arhīvos dažus varētu sameklēt, bet viņu darbs, sasniegumi un ciešanas bija lieli. Vairāki atdeva savu dzīvību. Tā kā mums trūkst šīs informācijas, šai grāmatā nevarējām tiem veltīt nevienu nodaļu. Nedaudzi sekojošie mums zināmie vārdi pieder priesteriem, kuri kalpoja Pareizticīgās Baznīcas draudzēs tai vai citā laikā un varēja nebūt minēti tekstā (informācijas trūkuma dēļ); ir maz kas zināms, izņemot viņu vārdus un dažus personīgus datus:

Priesteris Verhoustenskis kalpoja par draudzes priesteri 1913. – 1917. g. Ilūkstes apriņķī Dievmātes Dzimšanas baznīcā. Vēlāk viņš darbojās Pečoru klosterī Igaunijā.

Priesteris Savva Trubicins kalpoja 1922. – 24. g. Dievmātes Dzimšanas baznīcā Silenē un vēlāk Grīvas pilsētas draudzē. Viņš tika paaugstināts par virspriesteri un bija lauku prāvests tolaik, kad padomju karaspēks okupēja Latvijas teritoriju. Kad notika otrā okupācija, viņš kalpoja Daugavpilī. Vēlāk viņu arestēja un izsūtīja trimdā. Sākot ar 1965. gadu viņš kalpoja Rīgas svētās Trīsvienības katedrālē.

Viņa dēls priesteris Gļebs Trubicins sešdesmitajos gados kalpoja Daugavpilī, domājams, ka Aleksandra Ņevska katedrālē, kura vēlāk tika nojaukta.

Priesteris Genādijs Komorovskis kalpoja Dievmātes Dzimšanas baznīcā Silenē no 1926. gada līdz laikam, kad Latviju otrreiz okupēja padomju karaspēks. Viņš paaugstināts par virspriesteri un pēc nāves apglabāts Silenes kapos. Tēvs Genādijs nāca no priestera ģimenes; viņa tēvs virspriesteris pirms revolūcijas kalpoja Pleskavas Kremļa Svētās Trīsvienības katedrālē.

Priesteris Zaļivskis kalpoja Skrudalienas draudzē pirms padomju okupācijas 1940. gadā un bija arī aizsargu kapelāns.

Virspriesteris Savva Legkijs četrdesmito gadu vidū kalpoja Salienes (Tartakas) draudzē. Viņam bija divi dēli ir virspriesteris Jānis Legkijs ASV un virspriesteris Jakovs Legkijs Rīgā.

Virspriesteris N. Koliberskis 1934. gadā bija Dievmātes Aizmigšanas baznīcas priesteris Daugavpilī un 1941. gadā tika atbrīvots no amata.

Priesteris Aleksandrs Pokrovskis – pazudis 1940. gadā padomju okupācijas laikā.

Virspriesteris J. Liepiņš bija Aderkašu draudzes priesteris vācu okupācijas laikā (1940. – 44.) un pēc misijas Pleskavā bija svētā Jāņa Kristītāja baznīcas priesteris Rīgā.

Virspriesteris Aleksejs Aziatskis bija Pētera un Pāvila baznīcas vikārs Lubānā.

Virspriesteris Jānis Baumanis bija Jelgavas iecirkņa prāvests līdz 1944. gadam.

Virspriesteris Nikolajs Žunda bija Daugavpilī; pazuda 1945. gadā.

Virspriesteris Teofans Borisovičs bija Ludzas iecirkņa prāvests.

Virspriesteris (ar mitru) Nikolajs Lapikens bija viens no vecākajiem Rīgas diocēzes garīdzniekiem un Viļakas iecirkņa prāvests. Tēvs Nikolajs Lapikens dzimis latviešu ģimenē un 1916. gadā beidzis Rīgas garīgo semināru. 1921. gada 21. augustā arhibīskaps Jānis Pommers viņu ordinēja priesteri kārtā. Tēvs Nikolajs kalpoja daudzās Rīgas diocēzes draudzēs, pēdējos gados bija Svētā Gara baznīcas vikārs Jēkabpilī un Kristus Apskaidrošanās baznīcas vikārs Jersikā. Viņš kalpoja divās valodās – latviešu un baltiešu. Patriarhs Aleksijs tēvam Nikolajam piešķīra mitru, un patriarhs Pimens piešķīra tiesības svinēt svēto liturģiju ar atvērtiem Ķēniņa vārtiem līdz Kunga lūgšanai. Viņš tika arī apbalvots ar svētā Vladimira II šķiras ordeni. Tēvs Nikolajs nomira 1973. gada 3. februārī un tika apglabāts Jēkabpils kapsētā.

Priesteris Vladimirs Rušanovs – pazudis 1941. gadā.

Virspriesteris Vladimirs Blāzma dzimis 1910. gada 2. augustā Lohvicā Poltavas guberņā. Viņa latviešu izcelsmes tēvs bija jurists, kura ģimene 1922. gadā atbrauca uz Latviju. Pēc vidējās izglītības iegūšanas tēvs Vladimirs iestājās Latvijas universitātes Juridiskajā fakultātē un to pabeidza 1931. gadā, aizstāvot disertāciju par "Reliģiskiem pārkāpumiem", saņēma jurisprudences maģistra grādu un strādāja savā profesijā. 1949. gadā Vladimiru ordinēja priesteri kārtā. Viņš kalpoja vairākās draudzēs Ventspilī, Rīgā un Jūrmalā. 1952. gadā pēc eksterna studijām Ļeņingradas garīgajā akadēmijā tēvs Vladimirs saņēma teoloģijas kandidāta grādu par disertāciju "Apustuļa un evaņģēlista svētā Jāņa hagioloģija". Viņš bija labs sprediķotājs un saņēma tādus patriarha apbalvojumus kā izgreznoto krūšu krustu un svētā Vladimira III šķiras ordeni. Pēc nāves 1977. gada 4. aprīlī tēvu Vladimiru apglabāja Dubultu kapos Jūrmalā.

Virspriesteris Nikolajs Trubeckojs, Pestītāja svētbildes baznīcas vikārs Rīgā, miris 1978. gada 18. martā. Tēvs Nikolajs dzimis 1907. gada 26. decembrī

Krāslavā, Latvijā, lielā ģimenē. Viņa tēvs bija Nikanors Trubeckojs (virspriesteris ar mitru, kurš miris 1959. gadā). Nikolajs kalpoja baznīcā, lasot un dziedot. 1930. gadā viņš beidza garīgo semināru Rīgā, un 1934. gadā beidza Pareizticīgo garīgo institūtu Parīzē ar teoloģijas kandidāta grādu. Studējot Parīzē, Nikolajs Trubeckojs bija loceklis institūta kori, kas uzstājās ar baznīcas mūzikas koncertiem Francijā, Britānijā un Šveicē, vācot līdzekļus institūtam. 1936. gadā Pečoru bīskaps Nikolajs (Leismans) viņu ordinēja priestera kārtā, un tēvs Nikolajs sāka kalpot svēto Sīmaņa un Annas katedrālē Jelgavā. Vēlāk viņš kalpoja dažās citās draudzēs. 1960. gada 25. novembrī tēvu Nikolaju iecēla par priesteri Pestītāja svētbildes baznīcā Rīgā, un īsu laiku viņš bija Rīgas iecirkņa prāvests. Bēru dievkalpojumu vadīja Rīgas un Latvijas arhibīskaps Leonīds. Tēvs Nikolajs bija cilvēks ar daudziem talantiem, labs sprediķotājs un teologs, eksperts baznīcas mūzikā un svētbilžu glezniecībā. Starp tiem, kuri teica ardievas, bija viņa brālis virspriesteris Jānis Trubeckojs, Visu Svēto baznīcas priesteris Rīgā; viņa biktstēvs virspriesteris Jakovs Legkijs; un viņa svainis virspriesteris Vladimirs Antipovs. Tēva Nikolaja pēdējā atdusas vieta ir Debesbraukšanas kapos Rīgā, blakus sava sievastēva virspriestera Jāņa Jansona (agrākā Rīgas garīgā semināra rektora) kapam.

Virspriesteris ar tiesībām nēsāt mitru Nikolajs Šenroks ir kalpojis par priesteri vairāk nekā 53 gadus. Pēdējos gados viņš darbojās svētā Aleksandra Ņevska baznīcā Rīgā, un mira 1965. gada 4. decembrī.

Virspriesteris Venjamins Vozņesenskis bija Dievmātes Marijas Visu Cietēju Iepriecinātājas baznīcas priesteris Rīgā.

Virspriesteris Vladimirs Pankovs bija Dievmātes Aizmigšanas baznīcas mācītājs Ludzā. 1928. gadā viņu ordinēja par diakonu un 1932. gadā par priesteri. Tēvs Vladimirs apbalvots ar izgreznoto krūšu krustu. Viņš miris 1967. gada 3. martā savas dzīves 75. gadā.

Priesteris Jānis Terehins, svētā Nikolaja baznīcas priesteris Smiltenē, miris savas dzīves 62. gadā 1966. gada 17. septembrī.

Virspriesteris Nikolajs Varfolomejevs kalpoja vairākās Rīgas diocēzes draudzēs. Viņš ordinēts priestera kārtā 1948. gadā un miris 1966. gada 21. decembrī savas dzīves 54. gadā. Pēdējos gados tēvs Nikolajs kalpoja Svētās Trīsvienības baznīcā Rīgā, Pārdaugavā.

Priesteris J. Dobrotvorskis miris Rīgas Centrālcietumā 1945. gadā.

Virspriesteris Jakovs Legkijs, viens no vecākajiem Rīgas diocēzes garīdzniekiem un Dievmātes Aizmigšanas baznīcas priesteris Ludzā, miris

1982. gada 16. maijā. Viņš piedzima 1906. gada 1. aprīlī priesteri ģimenē; tēvs bija labi pazīstamais virspriesteris Savva Legkijs. 1926. gadā viņš beidza savu izglītošanos Rīgas garīgajā seminārā, un Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis (Pommers) viņu ordinēja par diakonu. 1932. gadā Jakovs Legkijs tika ordinēts priesteri kārtā un nosūtīts kalpot Rēzeknē un citās Rēzeknes iecirkņa baznīcās.

Virspriesteris Augustīns Hofmanis kopš 1952. gada bija Svētās Trīsvienības baznīcas priesteris Madonā un Madonas iecirkņa prāvests. Būdams vecākais garīdznieks Latvijā, viņš pēc ilgās slimības mira 1982. gada 13. aprīlī. Tēvs Augustīns

dzimis 1900. gada 17. aprīlī Liepājā latviešu strādnieku ģimenē. Pēc Rīgas garīgā semināra beigšanas 1928. gadā Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis viņu ordinēja par diakonu un pēc gada – priesteri kārtā. Tēvs Augustīns tika nosūtīts kalpot svētā Jāņa Kristītāja baznīcā Ļaudonā. Tēvs Augustīns kalpoja vairākās Latvijas draudzēs un kādu laiku bija arī Ērgļu iecirkņa prāvests. No 1962. gada 14. jūnija līdz 1963. gada 1. janvārim viņš bija Rīgas diocēzes padomes loceklis. Tēvs Augustīns bija labs sprediķotājs, un viņu augsti cienīja draudze, kā arī amatbrāļi priesteri.

Virspriesteris Jāzeps Žunda 1973. gadā bija Daugavpils iecirkņa prāvests.

Virspriesteris Aleksandrs Bangerskis tagad miris un apglabāts Ērgļu kapos. Viņš kalpoja Kosas, Zaubes un Aderkašu draudzēs.

Šis saraksts būtu daudz garāks, ja vien mums būtu nepieciešamā informācija. Vismaz mūsu domās būs uzskaitīti visi dedzīgie darbināri, kuri ar stipru ticību un ziedojoties pareizticībai un Baznīcai darbojušies no pareizticības mācīšanas sākumiem Livonijā un vēlāk Latvijā, un kuru vārdi zināmi tikai Visvarenajam.

Tomēr ir arī priesteri, kuri ir ienācēji Latvijā no Krievijas, Baltkrievijas un citām bijušās padomju zemes vietām, un pašreiz kalpo dažādos atbildīgos amatos Rīgas baznīcās.

Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps
Aleksandrs.

Epilogs

Var izdarīt zināmus secinājumus par to, kā Maskavas patriarhāts izturējās pret Baznīcām, kuras neatradās Padomju Savienībā, bet gan neatkarīgas valsts teritorijā. Periodiski, tātad jau vairāk nekā pusgadsimtu, Maskavas patriarhs sūta protestus Konstantinopoles ekumēniskajam patriarhātam. Piemēram, 1976. gadā, pirms Vispasaules pareizticīgo konferences Ženēvā, Maskavas patriarhāta žurnālā (1977. g. Nr. 1., 8. lpp.) publicēja sekojošu atgādinājumu: "Svētās Sinodes lēmums" 56. pants, protokolu grāmata detalizēti apraksta Krievijas Pareizticīgās Baznīcas svētās Sinodes sanāksmi 1976. gada 18. novembrī, un tās beigās ir pielikums: "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas primasu protesti pret Konstantinopoles patriarhāta nekanoniskajiem aktiem un tās tiesību un teritorijas aizskaršanu." Šim virsrakstam seko četrpadsmit sūdzības, no kurām mēs citēsim tikai divas, jo tās ir svarīgas Latvijas un tās kaimiņu Baznīcām: Sūdzība Nr. 3: "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas primasi protestēja pret Konstantinopoles patriarhāta izdarītu nelikumīgu autokefālijas piešķiršanu Polijas Pareizticīgajai Baznīcai un sekojošo teritorijas sagrābšanu, kura bija Maskavas patriarhāta pakļautībā (1925./47.)." Un sūdzība Nr. 8: "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāji protestēja pret Konstantinopoles patriarhāta nekanonisku jurisdikcijas piesavināšanos pār Maskavas patriarhāta Somijas, Igaunijas un Latvijas diocēzēm (1923./57.)."

Tomēr autokefālā Polijas Pareizticīgā Baznīca un autonomā Somijas Pareizticīgā Baznīca pastāv vēl šodien, un Maskavas patriarhāts tās ir atzinis. Pats Maskavas patriarhāts 1948. gadā piešķīra autokefāliju Polijas Pareizticīgajai Baznīcai. Bet Igaunijas un Latvijas argrāk autonomās Baznīcas pie pirmās izdevības tika novestas līdz apakšdiocēžu stāvoklim un tika "žēlīgi" ieceltas par diocēzēm. Šajā sakarā nedrīkstam aizmirst, ka pats Maskavas patriarhs Tihons 1921. gadā Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai piešķīra visplašāko kanonisko autonomiju Latvijas teritorijā.

Šeit ir piemērs tam, kā Baznīcas dzīvi Padomju Savienībā redzēja apmeklētājs no Rietumiem, kas pirms dažiem gadiem apmeklēja Krieviju: "Parastā darbadienā es apmeklēju kādu baznīcu Ļeņingradā (Sanktpēterburgā). Ticīgo vajadzības aprūpēja ļoti aizņemts vecs priesteris. Kādā baznīcas nodalījumā bērū ceremoniju gaidīja divi vai trīs zārki, kamēr citā baznīcas daļā kristīja vairākus bērnus; tur bija apmēram 40 cilvēku. Vēlāk es devos uz kādu citu baznīcu. Tur satiku amerikāņu tūristu grupu, citādi

baznīca bija tukša. Kāds no tūristiem jautāja: "Vai cilvēki nāk lūgt Dievu šajā baznīcā?" Intūrista gide atbildēja: "Ziniet, tagad ļoti maz cilvēku nāk uz baznīcu." Biju ļoti pārsteigts. Kāds cilvēks man ieteica aiziet uz kādu baznīcu, kurā tanī dienā svinēja svētā piemiņas dienu, kura vārdā baznīca bija nosaukta. Baznīca bija pārpildīta ar cilvēkiem. Tas man atgādināja metro vai autobusu sastrēgumstundā. Tā bija tik pārpildīta, ka bija grūti pārkrustīties. Pie durvīm pārdeva sveces, un tās tika nodotas no rokas rokā, kamēr sasniedza cilvēku, kurš spēja tās nolikt vajadzīgajā vietā." Baznīca bija svarīga ateistiskajai padomju valstij, kopš 1943. gada Padomju vara un J. Staļins ātri ieraudzīja, ka Baznīcai ir svarīga loma un ka to var lietot krievu tautas morāles gara pacelšanai kara laikā.

Pēc atgriešanās no Uļjanovskas un kļūšanas par Maskavas patriarhu, metropolīts Sergijs aicināja pareizticīgos, visu tautu un priesterus palīdzēt svētajai tēvijai ar visiem iespējamajiem līdzekļiem un upuriem. Atsaucība pārsniedza visas iespējamās cerības. Aizsardzības fondiem tika zietotas milzīgas naudas summas. Liek padomāt tas, ko rakstījis Ficrojs Maklīns (Fitzroy Maclean): "Viņš ir," teica patriarhs Aleksijs Pareizticīgās Baznīcas svinīgajā aizlūgumā J. Staļina septiņdesmitās dzimšanas dienas svinībās, "atzīts visu pasaules tautu vadonis." Droši vien nedaudzi piekristu šim apgalvojumam! J. Staļina nāvi Maskavas patriarhāts atzīmēja ar tādu uzmanību, ka varēja domāt, ka viņš bija Baznīcas aizstāvis. Slimības laikā priesteriem tika dots rīkojums lūgties par ģenerālsēkretāra ātru atveseļošanos: "Mūsu pienākums, visu ticīgo pienākums ir vispirms vērsties pie Dieva ar lūgšanām par mums visiem dārgā slimnieka izveseļošanos. Dodu savu svētību visās baznīcās noturēt aizlūgumu par J. V. Staļina veselību..." t.i., atbildēt ar lūgšanu bēdās un pārbaudījumos, ko rada mums dārgā Vadoņa, gudrā tautu labklājības cēlāja, slimība" (no Maskavas patriarhāta žurnāla 1953. gada 3. numura). Staļins nomira 1953. gada 5. martā, pie viņa zārka godasardzē stāvēja metropolīti un bīskapi. 9. martā Maskavas patriarhs noturēja aizlūgumu par mirušo ģenerālisimusu Staļinu, tas notika patriarha katedrālē. Padomju valsts apbalvoja Maskavas un visas Krievijas patriarhu Sergiju ar četriem Darba Sarkanā Karoga ordeniem, atzīstot viņa enerģisko darbību Lielā Tēvijas kara laikā un sasniegumus miera labā. Patriarhs Sergijs mira 1970. gada 17. aprīlī.

Sergija pēcnācēju patriarhu Pimenu ievēlēja 1971. gada 2. jūnijā, un drīz pēc tam tika organizēti viņa braucieni uz daudzām vietām Rietumos,

kur patriarhs savās runās atzīmēja padomju valsts miermīlību un mieru nesošo politiku. Rezultātā patriarhs Pimens līdzīgi savam priekšgājējam saņēma atzinību kā Padomju Valsts Varonis un padomju valsts viņu apbalvoja par miera stiprināšanu pasaulē ar Darba Sarkanā Karoga ordeni. Tomēr ir jāšaubās, vai ticīgos iepriecināja ordenis, kas stāvēja pie patriarha krūtīm? Varbūt ticības brīvība Padomju Savienībā būtu bijusi labāka?

Patriarhs Pimens ieturēja sava priekšgājēja nosprausto līniju. Palūkosimies, ko par to saka neitrāls vērotājs (E. C. N. L. 19. Nr. 56/6 lpp.): "1984. gadā Viņa Svētība patriarhs vadīja aizlūgumu par J. Andropova dvēseli. Pirms ceremonijas patriarhs vērsās pie klātesošajiem ar slavinājumu, kas, šķita, ievietojam mirušo vienā kategorijā ar ievērojamajiem Krievijas svētajiem: "Mēs vienmēr ar sirsnīgu pateicību atcerēsimies J. V. Andropova labvēlību pret mūsu Baznīcu...", nav saprotams, kā tāda persona kā J. Andropovs, kurš realizēja kristiešu brutālu apspiešanu varēja "būt labvēlīgs" pret Baznīcu. 1967. J. Andropovs kļuva par VDK priekšsēdētāju un izveidoja jaunu pārvaldi ticīgo vajāšanām.

Nepietika ar to, ka nedrīkstēja Rietumos stāstīt par reliģiskajiem spaidiem; bīskapiem, dodoties uz Rietumiem, bija jānoraida jebkādas apsūdzības par ticīgo vajāšanām.

Ir daudzas citas lielas nācijas un valstis, kuras ir cīnījušās savas reliģijas un ticības dēļ. Latvieši un viņu kaimiņi Baltijā nav vienīgie. Bet šajā grāmatā aprakstītais laiks un notikumi ir tikai mēģinājums teikt patiesību un parādīt, cik Baltijas valstis smagi cīnījās un cīnās par savu reliģiju, ticību un Baznīcas dzīvi, kuru pārvalda un kurai pavēl no ārienes, lielā kaimiņā Baznīcas un valsts politika.

14. Greek Orthodox Church in America, "The Holy Synod of the Patriarchate of Constantinople and the Ecumenical Council of 1961-1962: Cultural and Political Aspects," *Journal of the American Orthodox Council*, No. 1, 1962, p. 10.

15. Greek Orthodox Archdiocese of North & South America, USA Yearbook 1974, p. 10. *Πατρισταρὶ ἀποστολὴν ἀναγκαστικῆν ἀποστολῆς*

16. Greek Review, The (Greek) Outlook, No. 47 1982, London.

17. Haidary, The Very Rev. Fr. Stephen G. Lecture 2nd/14th October 1974 (Lekcija)

Dievmātes Aizmigšanas katedrāle Helsinkos.

Izmantotā literatūra

1. Афанасий архиепископ, (Мартос). Беларусь в Исторической, Государственной и Церковной Жизни (Baltkrievijas valsts un Baznīcas dzīves vēsture). Buenos Aires, Argentina, 1966.
2. Балэвиц Я. Православная церковь Латвии под сенью свастики (Latvijas pareizticīgā baznīca kāškrusta ēnā) (1941. – 44.). Rīga, Zinātne, 1967.
3. Bolshakoff, Serge. The Foreign Missions of the Russian Orthodox Church (Krievijas pareizticīgās baznīcas ārzemju misijas). Publ. Society for Promoting Christian Knowledge, London, 1943.
4. Butterworth, G. W., Litt. D. Churches, Sects and Religious Parties (Baznīcas, sektas un reliģiskas partijas). Society for Promoting Christian Knowledge, London, 1936.
5. Христианское Чтение (Kristīga lasāmviela). Aut. Петр Парвов. 5. – 6. nr., 1890. g., 754. – 790. lpp.
6. Christian East, The (Kristīgie Austrumi), (1936). London.
7. Dr. A. Tyllrydes. Church and Theology (Baznīca un teoloģija), 846. – 7. lpp. Archdiocese of Thyateira and Great Britain, London, 1981.
8. "Daugavas Vēstnesis" (avīze), 1944. g. 18. marta, 1944. g. 6. un 9. aprīļa u. c. nr. Daugavpils, Latvija.
9. Dunsdorfs, E. Latvijas vēsture. Amerikas Latviešu Apvienība, 1980.
10. Dunsdorfs, Edgars. Mūžīgais latviešu karavīrs. Ģenerāļa K. Gopera fonds.
11. E. C. N. L. The Journal of the Anglican and Eastern Churches Association, No. 19, 1984.
12. Encyclopaedia Britannica (1978. u. c. gadi).
13. Estonian Orthodox Church in Exile (Igaunijas Pareizticīgā Baznīca trimdā) 1944 – 1960. Culture Fund of the Estonian Orthodox Church, Sweden.
14. Grabbe, Protopresbyter George. The Canonical and Legal Position of the Moscow Patriarchate (Maskavas patriarhāta kanoniskais un tiesiskais stāvoklis). The Russian Ecclesiastical Mission in Jerusalem, 1971.
15. Greek Orthodox Archdiocese of North & South America, USA Yearbook 1974.
16. Greek Review, The (Grieķu apskats), No. 4 / 1982. London.
17. Hatherly, The Very Rev. Fr. Stephen G. Lecture 2nd / 14th October 1874 (... lekcija).

18. Heyers, Even Friedrich. Die Orthodoxe Kirche in der Ukraine von 1917 – 1945 (Pareizticīgā Baznīca Ukrainā 1917. – 1945. g.). Vācija.
19. Ivanovs, E. Pareizticības sākums Latvijā. Maskavas Patriarhāta Žurnāls, 1974. g. 10. nr. Maskava.
20. Koehler, Ludmila. Archbishop John of Latvia (Latvijas arhibīskaps Jānis). The Orthodox Word, January – February 1974, St. Herman of Alaska Monastery Press, Platina, California 96076, USA.
21. Laiks (avīze), New York, 1984. g. 13. oktobrī.
22. Latvia and Latvians (Latvija un latvieši). Central Board, Daugavas Vanagi, 1978.
23. Latvijas konversācijas vārdnīca, XVII sējums, 1938. g.
24. Latvians in Great Britain (Latvieši Lielbritānijā). The Latvian National Council in Great Britain, London, 1978.
25. Latviešu Kalendārs (1955. un 1974. g.). Apgāds "Imanta", Kopenhavn, Dānija.
26. Latviešu kultūra senatnē. Rīga, 1937.
27. MacLean, Fitzroy. Holy Russia (Svētā Krievija). London.
28. Maskavas Patriarhāta Žurnāli: 1965. g. 11. nr., 1966. g. 2. un 12. nr., 1967. g. 2. un 11. nr., 1968. g. 11. nr., 1971. g. 11. nr., 1974. g. 4. nr., 1975. g. 2., 3., 5., 6., 8., 9., 10. un 12. nr., 1976. g. 2., 3. un 4. nr., 1977. g. 1., 3. un 12. nr., 1978. g. 4., 5., 6., 10., 11. un 12. nr., 1979. g. 1., 2., 4., 5., 7., 8. un 9. nr., 1981. g. 4., 6. un 11. nr., 1982. g. 2. un 9. nr., 1983. g. 3., 4., 5. nr. un citi.
29. Православный Церковный Календарь (Pareizticīgās Baznīcas kalendārs). Maskavas patriarhāts, 1980.
30. Names Accuse, These (Šie vārdi apsūdz). The Latvian National Foundation, Stockholm, 1982.
31. Отечественные подвижники 18 и 20 веков (Преосвященный Филарет Черниговский) (Tēvzemes 18. un 20. gs. askēti (Svētlaimīgais Čerņigovas Filarets)). 6. – 61. lpp.
32. Paegle, Jānis. Kāds posms mūsu Baznīcas dzīvē. Baznīcas Gada Grāmata, 1976. g., 65. – 75. lpp.
33. Polijas Pareizticīgās Baznīcas Kalendārs. Warszawa, Polija.
34. Polsky, Archpriest M. The New Martyrs of Russia (Krievijas jaunie mocekļi). The Russian Orthodox Church Outside Russia, 1972, Montreal, Canada.

35. Poska, Jüri. The Martyrdom of Bishop Platon (Bīskapa Platona mocekļa nāve). The Estonian Orthodox Church, Stockholm, Sweden, 1968.
36. Православная Русь (Pareizticīgā Krievzeme), 1974. g. 22. nr. Russian Orthodox Holy Trinity Monastery, Jordanville, N. Y. 13361, USA.
37. Путеводитель по Риге (Ceļvedis pa Rīgu). Rīga, Liesma, 1970.
38. Readers Digest, p. 53 – 57, May 1983.
39. Religion und Atheismus in der USSR (Reliģija un ateisms PSRS), Nr. 5 / 1975 u. c. (mēnešraksts). München, Rietumvācija.
40. Рижские Епархиальные Ведомости (Rīgas diocēzes ziņotājs), 1899. g. 13. nr., 605. – 610. lpp. Rīga.
41. Avīze Сегодняя (Šodien), 1936. g. 43. un 90. nr. Rīga.
42. Spekke, Dr. A. History of Latvia, An Outline (Latvijas vēsture – īss satura izklāsts), chapter V (5. nodaļa). M. Gopera "Zelta Ābele", Stockholm, 1951.
43. Trett, Lydia. The Via Dolorosa of Estonian Orthodoxy (Igaunijas Pareizticības sāpju ceļš), "Enquiry" No. 12, December 1975. St. George Orthodox Youth Fellowship, Australia.
44. Церковные Ведомости (Baznīcas ziņotājs), 1899. g. 26. nr., 1032. – 34. lpp.
45. "Uskja Elu", Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas periodisks izdevums. Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas Kultūras fonds, Zviedrija.
46. Valdības Vēstnesis, 1926. g. 11. oktobris (228 nr.). Rīga.
47. Ware, Timothy (now Bishop Kallistos). The Orthodox Church. Penguin Books Ltd., England, 1967.
48. Yearbook of The Orthodox Church. Izd. Alex Proc, München, Rietumvācija.
49. Baltic Observer, The, 1996. g. martā.
50. Keston News, 1996. g. aprīlī.
51. Latvijas Luterānis, 1996. g. 16. martā.
52. Maskavas patriarhāta žurnāli: 1990. g. nr. 2; 1990. g. nr. 12; 1993. g. nr. 12 u.c.
53. Svētdienas Rīts (laikraksts, Rīga) 1994. g. 13. martā.
54. Н. Трүпа –Тропа, Romas katoļu Baznīca Latvijā komunisma gados, 1992. g., Rīga.

Vārdnīca

Antimīns: Iesvētīta zīda vai linu drēbe, tā atrodas uz altāra galda un attēlo Kristus guldišanu kapā un četrus evaņģēlistus. To lieto liturģijas laikā, bez antimīnsa euharistiju nevar noturēt.

Arhimandriīts: Mūka – priestera augstākais tituls.

Virspriesteris: Laulāta vai nelaulāta priestera augstākais tituls.

Dikirijs: Divzaru svečturis, kuru lieto bīskaps, svētot ticīgos. Tas simbolizē Kristus divas dabas.

Ērgļa paklājs: Mazs, apaļš paklājs ar lidojoša ērgļa attēlu, uz kura bīskaps stāv dievkalpojuma laikā; tas nozīmē, ka viņam ar savu mācīšanu un savu dzīvi jāpaceļas pār ganāmpulku un visām pasaulīgajām lietām un jātiecas uz debesīm.

Igumens: Vīriešu klostera priekšnieks; arī mūku – priesteru tituls.

Igumene: Sieviešu klostera priekšiece.

Hieromūks: Priesteris – mūks.

Ikonostass: Svētbilžu siena, kas atdala altāri no pārējās baznīcas telpas.

Mitra: Bīskapu un priesteru galvassega dievkalpojuma laikā.

Ķēniņa durvis: Galvenā ieeja altārī.

Šimūķene: Mūķene, kas labprātīgi pakļāvusi sevi sevišķi stingrai disciplīnai.

Trikirijs: Trijzaru svečturis, ko lieto tam pašam mērķim kā dikiriju

1.70

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303033324

Godātie lasītāji

Vēlos pievērst jūsu uzmanību, ka šī grāmata ir angļu valodā tapušās grāmatas "The Latvian Orthodox Church" tulkojums. Tā tika rakstīta bēgļu laikā ārzemēs un tika izdota 1985. gadā. Grāmata satur tās ziņas un faktus, kuri autoram tanī laikā bija pieejami. Laika gaitā ir nākuši klāt jauni fakti un dokumenti, kuri ir atrodamī šajā tulkotajā un papildinātajā izdevumā.

Latviju kristietībai pievērsa pareizticīgie misionāri pirms apmēram 1000 gadiem. Kopš tā laika Pareizticīgā Baznīca bieži ir pārcietusi vajāšanas. Šī grāmata apskata Baznīcas vēsturi no tās sākumiem līdz mūsdienām, tā stāsta par tumšajiem un gaišajiem posmiem Baznīcas vēsturē. Otrā pasaules kara laikā Latvija pārcieta trīs iebrukumus: divas reizes iebruka padomju armija, vienu reizi vācu nacistu armija. Ļoti sīki parādīta autonomās Baznīcas izveidošana, Rīgas arhibīskapa Jāņa Pommera noslepkavošana un ievēribas cienīgā misija, otrā pasaules kara laikā Krievijas teritorijā.

Grāmata stāsta par stāvokli valstīs, uz kurām kara beigās aizbēga daudz latviešu, tajā ir arī nodaļa, kas ir veltīta ievērojamākajām Latvijas baznīcām.

Ir arī nodaļa par Pareizticīgo Baznīcu Lietuvā, Igaunijā, Baltkrievijā, Somijā un Polijā.

Autors – tēvs Aleksandrs Černejs ir dzimis un audzis Latvijā. 1944. gadā kopa ar citiem latviešiem viņš devās bēgļugaitās. Zēna gados viņam bija izdevība kalpot altārī arhibīskapam Jānim Pommeram, vēlāk viņš pazina metropolītu Sergiju Voskresenski, kurš tāpat kā arhibīskaps Janis, tika brutāli noslepkavots. Tēvs Aleksandrs bija pazīstams ar pirmo autonomās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāju metropolītu Augustīnu. Viņi bieži apsprieda ar Latvijas Pareizticīgās Baznīcas labklājību saistītus jautājumus gan mājās, gan bēgļu gaitās pēc kara. 1972. gadā tēvs Aleksandrs tika iecelts par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs prāvestu. Viņš ir atbildīgs par pareizticīgajiem latviešiem ne tikai Britānijā, bet arī citās valstīs, uz kurām viņi ir izceļojuši. Kā atzinību par savu darbu viņš ir saņēmis visus laulātām priesterim pieejamos apbalvojumus.